

MIȘCAREA LITERARĂ

Anul XVIII, nr. 3 (71), 2019, BISTRIȚA

© „acest sfârșit ce încă înfometat mănâncă” – articole despre Ioan Es. Pop de Ioan Holban, Vasile Vidican, Claudia Feldrihan, Teodora Uilean, Menuț Maximilian, cu un grupaj de poeme inedite și un interviu de Olimpiu Nușfelean © Ion Vlad – 90 © **Cît de dulce e limba în care scrieți?** – ancheta Mișcării literare, la care răspund: Viorel Mureșan, Leo Butnaru, Valeriu Stancu, Ovidiu Pecican, Adrian Lesenciuc, Ion Urcan, Kocsis Francisko, Victor Știr, Icu Crăciun, Menuț Maximilian © Cartea de poezie © În oglinda lecturii © Poezia Mișcării literare: Gheorghe Vidican, Victoria Milescu, Cristina Prisăcariu-Șoptelea, Ion Dumbravă, Victor Constantin Măruțoiu © Proza Mișcării literare: Cristina Frumos, Adrian Țion © File de jurnal de Marcel Mureșeanu © Remus Valeriu Giorgioni despre morala în artă © Profil 80 Corneliu Florea © Caietele Liviu Rebreanu © **Echivalențe lirice:** Serge Basso de March, Tom Nisse, Luca Cipolla © Plastică © Foto-album cu scriitori © Parodii de Lucian Perța © Cititor de reviste ©

Revistă de literatură, artă, cultură
Serie nouă
Anul XVIII, nr. 3 (71), 2019, Bistrița

Apare trimestrial
sub egida Uniunii Scriitorilor din România

Revistă culturală finanțată cu sprijinul
Ministerului Culturii și Identității Naționale

Editor: Consiliul Județean Bistrița-Năsăud
prin Centrul Județean pentru Cultură
Bistrița-Năsăud

Director fondator: Liviu Reboreanu (1924)

Redacția:

Olimpiu NUȘFELEAN - director
Ioan PINTEA - redactor-șef
Virgil RAȚIU - redactor-șef adjunct
Vasile VIDICAN - redactor asociat

Coperta: Marcel LUPȘE
(În imagine - Ioan Es. Pop)

Număr ilustrat cu lucrări de Liviu ȘOPTOLEA

Tehnoredactare: Adrian NĂSTASE

Secretariat de redacție, corectură: Ionela-Silvia
NUȘFELEAN

Adresa redacției: Bistrița,
str. Arțarilor, nr. 46/A/16, 420069
Telefon/fax: 0749.248708, 0263.233345
E-mail: olimpiu49@yahoo.com
ioanpinte2002@yahoo.com
Web: www.miscarealiterara.ro

Marketing: Alexandru CÂȚCĂUAN,
Casa de Cultură a Sindicatelor, Bistrița.

Aparițiile inițiale ale revistei au fost sprijinite
de Casa de Cultură a Sindicatelor
și S.C. Aletheia, Bistrița.

Revista apare cu sprijinul Asociației Culturale
Liviu Reboreanu – Mișcarea literară.

Revista Mișcarea literară este membră A.R.I.E.L.

Tiparul: SC Revox International Prod SRL Bistrița

ISSN 1583-1957

Redacția respectă grafia autorilor.

CUPRINS

Olimpiu NUȘFELEAN: În ce limbă îți scrii propria Biblie?/ 1	
Ioan HOLBAN: Poezia lui Ioan Es. Pop/ 3	
Vasile VIDICAN: O lume închisă/ 10	
Claudia FELDRIHAN: Infernul s-a dezlănțuit – orbul a acceptat iar să vadă leudul fără ieșire/ 12	
Teodora UILEAN: Dincolo de Lumile livide/ 14	
Menuț MAXIMINIAN: Să cazi în sus? De ce nu?/ 15	
Ioan Es. POP: 3 poeme/ 18	
Ioan Es. POP: „Limba română e o bună rampă de lansare a poeziei românești, a literaturii române”/ 19	
Ioan Es. POP (note biobibliografice)/ 21	
Foto-album Ioan Es. POP/ 22	
Gheorghe GLODEANU: Modelele nu îmbătrânesc niciodată/ 23	
Ancheta Mișcării literare: Cît de dulce e limba în care scrieți?/ 29	
Andrei MOLDOVAN: Ziua în care poetul își va aprinde biblioteca/ 47	
Ion CRISTOFOR: Dincolo de pustiul cuvintelor – Nina Hoza/ 50	
Ion Radu ZĂGREANU: Sub bolta de plumb a comunismului/ 52	
Virgil RAȚIU: Fragmente necesare/ 55	
Mihaela MERAVEI: Pe urmele împlânzitorului de cerbi/ 57	
Gheorghe VIDICAN: Poezii/ 60	
Victoria MILESCU: Poezii/ 62	
Cristina PRISĂCARIU-ȘOPTOLEA: Poezii/ 65	
Ion DUMBRAVĂ: Poezii/ 67	
Victor Constantin MĂRUȚOIU: Poezii/ 69	
Cristina FRUMOS: Pledoarie, în fond/ 71	
Adrian ȚION: Un cadavru în râu/ 76	
Marcel MUREȘEANU: Jurnal (1992, fragmente)/ 81	
Anastasia DUMITRU: Jurnalul soteriologic al lui Ioan Pintea/ 85	
Maria-Daniela PĂNĂZAN: La... umbra Luminii blagiene/ 91	
Remus Valeriu GIORGIONI: Despre morala în artă – pornind de la greci și de la Sfântul Augustin/ 96	
Nicolae SUCIU: Ion Brad și întoarcerile la arhivele personale/ 99	
Niculae VRĂSMAȘ: Până în ultimele clipe ale vieții (Adela Petrescu)/ 105	
Titu POPESCU: „Trecătorul cinic” și istoria imediată/ 107	
Silvia URDEA: O mărturisire de credință despre familie, istorie și neam/ 110	
Victor ȘTIR: Corneliu Florea și adevărul gândit liber/ 115	
Corneliu FLOREA: Autobiografie în proză foarte scurtă/ 118	
Din scrierile lui Corneliu Florea/ 120	
Virgil RAȚIU: „Ubi bene...? Ubi patria...?”/ 122	
Iacob NAROȘ: Grigore Cotul își ia în serios rolul de epigramist/ 124	
Menuț MAXIMINIAN: Povești de neuitat din satele bistrițene/ 126	
Iuliu-Marius MORARIU: Robert D. Kaplan și „umbra Europei”/ 128	
Ionel POPA: Liviu Reboreanu – spațiul organic/ 131	
Serge Basso de MARCH: Poezii/ 138	
Tom NISSE: Poezii/ 141	
Luca CIPOLLA: Poezii/ 144	
Ioana MORONKA: Liviu Șoptolea – o scanare 3D a proximității cerești/ 146	
Foto-album cu scriitori/ 148	
Lucian PERȚA: Parodii pur și simplu/ 152	
CITITOR DE REVISTE/ 154	

În ce limbă îți scrii propria Biblie?

Poeta americană Anne Sexton mărturisește, într-un poem intitulat *Poetul ignoranței*, că are „un animal înăuntrul meu,/ strângându-mă tare de inimă/ un crab uriaș”. A încercat cu bisturiile doctorilor, cu ignoranța, cu îndeletniciri mărunte, domestice, cu rugăciuni, dar fără nici un folos, ba, dimpotrivă, „crabul strânge mai tare/ și durerea tot crește”. Un vis îi spune că „acel crab” ar putea fi „ignoranța mea pentru Dumnezeu”. Făcând o asociere, oare nu am putea constata că limba în care scriem e prinsă mereu în cleștii unui crab, care, chiar ignorat, se insinuează în trăirile tale și parcă strânge mai tare și sporește dureri neașteptate.

Fie și sub aspect anatomic, putem poetiza foarte multe despre limbă. Iată, „frâul” limbii (*Frenulum linguae*) o leagă de planșeul cavității bucale, lăsându-i liber doar vârful, acea parte care, uneori, în exercițiul vorbirii, devine foarte ascuțită... Are și un mare rol la om, în vorbire, formînd sunete articulate. În literatură, „vorbirea” aceasta devine discurs... literar (poetic, prozastic, dramatic, critic). Da, prin însăși constituția anatomică i se asigură un frîu, care, însă, îi pune mai mult în evidență libertatea de mișcare, pentru a-și îndeplini rolul. În privința vorbirii – și a scrierii, ca mod de exprimare – are oare limba asigurate niște frîie? Și dacă da, toate sunt bune, sau unele o denaturează? Avem o anumită grijă față de asemenea aspecte, sau le ignorăm? Așa, „blocați aici în forma asta umană”, cum ar zice poeta americană, dezvoltă și limba în care ne exprimăm anumite probleme?

Povestea limbii, a cuvintelor e veche și la noi. Comparînd cuvintele cu banii, cărturarul și traducătorul român, mitropolit al Ardealului, Simion Ștefan afirmă că „așa și cuvintele, acelea sînt bune carele le înțeleg toți.” Cuvintele sunt ca banii de aur, valoroase și importante în legăturile (de comunicare) între oameni. Mitropolitul vorbește și despre disponibilitatea limbii române de a se îmbogăți cu neologisme. Titu Maiorescu va fi foarte angajat și vehement față de condiția ingrată în care este ținută captivă limba de unii utilizatori. Flecăreală, tautologia, anacolutul, pleonasmul, barbarismele sunt păcate care, deși atît de limpede combătute, umplu de noxe și limba de azi. Stilul prefăcut, îngâmfat și declamatoriu poate fi întîlnit și la retorii și limbuții de acum. Aceștia produc o continuă coborîre a limbii din înaltul ei rang, cum ar putea zice criticul junimist. Politicieni, jurnaliști, juriști, alți oameni cu pretenții fără acoperire... Cît despre „neologismele de prisos”, ce să mai zicem? Ele ne-au însoțit – și ne însoțesc – istoria. Cu bune și cu rele. Contribuie la îmbogățirea limbii, dar și – cele inutile – la „barbarizarea” (!...) ei. Ne doare oare inima cînd ne gîndim la aspectele negative ale situației? Și sunt aspecte cărora nici măcar Academia Română nu le poate face față. Oare înaltul for cultural-științific ne-a convins pe toți să scriem cu â din a? Oare tot ce e științific e și adevărat?

Editorial

Limba vorbită sau/și scrisă e un „sistem” în continuă mișcare, adică, am putea zice, viu. Și e bine să fie așa. În servirea lui, scriitorii își fac datoria. Aleargă în urma limbii – a faptelor de limbă inițiate de oricare dintre utilizatori – și-i exprimă toate aspectele, o autentifică și o

Olimpiu NUȘFELEAN

valorizează din mers. Poeții îi închină poeme. O iubesc, căci e cea care le dă carne și sens condiției literare. Mîna cu care scriu e dedicată limbii materne, native. Rare sunt cazurile cînd această mînă se lasă „translatată” în altă limbă. Și nu cu mare succes. Asta e. Ne-am putea întreba – retoric – dacă toți scriitorii români de azi sînt conștienți în ce limbă scriu. Poate că unii ignoră o asemenea problemă, poate că alții scriu cu o inocență dată de febrilitatea scrisului. Dar, dacă acorzi un moment gîndului despre limbă, despre condiția ei ilustrată în practica utilizării curente, nu poți să nu simți cum un „crab” strînge mereu inima limbii în cleștii lui, provocînd durere. Durere desigur în inima celui care scrie.

Cei care scriu știu că limba are un anumit grad de precaritate. Unele cuvinte se tocesc repede, dispar din vorbire, din practica obișnuită – precum fusul, fuștelul sau „trei vreascuri rupte dintr-un gard”, ca la Coșbuc –, își schimbă sensul. Mai mult, în dinamica limbilor, ca „organisme” vii, și limbile sunt amenințate de moarte. Scriem cu sentimentul că scrisul nostru riscă să moară prin chiar destinul cuvintelor folosite, dar, chiar prin acest scris, îi dăm șanse limbii – după puterea fiecăruia – să mai înainteze cîțiva pași spre nemurire. Dacă n-ai credința că scrisul tău e legat osmotic de destinul limbii, limbă care rezistă prin puterea de regenerare semnificantă, atunci nu-ți percepi menirea. Cît respiră prin vorbe și scrieri, orice limbă rămîne vie. Ea duce gîndul scriitorului spre cititor, îl menține pe cititor sensibil prin farmecul ei. Ea, limba, își modelează mereu o „tranzitivitate” spre inima cititorului. Cu ajutorul acestei tranzitivități va fi făurită disponibilitatea limbii de a fi topită în alte limbaje, în alte limbi. Devine „traductibilă” din momentul ce spune ceva. Mai întîi și întîi trebuie să recunoaștem că scriitorii care nu spun nimic semenilor lor, secolului lor nu pot fi „traductibili”. Barbarizarea limbii îi afectează calitățile și frumusețea, incomodează scrisul, creează obstacole în exprimare. Cîte deziluzii și inconveniente nu se produc atunci cînd scrisul licențios – atroce licențios – se lipește de filele unei creații literare!... Cum poate o creație literară să fie falsificată prin excesul de neologisme sau de barbarisme!... Asemenea practici pot fi folosite în exerciții de scris, dar nu în opere... definitive.

Și așa apare o altă problemă, aceea a implicării scriitorului în cultivarea interesului pentru limbă dincolo de scrierile proprii. Fiecare scriitor lucrează la definirea limbajului propriu,

preocupat de potențarea calităților limbii pe care o folosește. Și o fac în conformitate cu dezideratele propriei poetici. E o preocupare care întregește actul scrisului. Unii consideră că, prin asta, fac suficient pentru organismul limbii. Și preocuparea lor e, într-un fel, suficientă și corectă. Dar sunt chemați oare să meargă mai departe, să iasă din orizontul strictelor preocupări personale? Nu pot fi îndemnați să iasă din suc propriu, dar, dacă identifică posibilități, nu strică să iasă în spațiul public și să se intereseze de soarta limbii zilei. Uneori instituțiile de cultură – care ar trebui să „managerizeze” și condiția limbii – sunt derutate, prost conduse și prost inspirate în proiectele elaborate, nu-și fac datoria, dar scriitorul nu ar trebui să le uite păcatele, sau, la o adică, să se implice, după propriile puteri, în demersul lor. Iată, studiul limbii (literare) este periclitat chiar în școli. Am urmărit stupefiat o știre TV ce relatează despre omagierea/aniversarea unui primar de către o elevă de gimnaziu care îi dedica o poezie scrisă fără nici o inspirație, într-un limbaj de lemn, plin de poncife... literare. Dacă nu primarul, dacă nu părinții, bunicii sau colegii, inocenți în condiția lor culturală, atunci cum se poate totuși ca un profesor de română sau un învățător să încurajeze o asemenea expunere publică? Cine, dacă nu scriitorul, ar fi chemat să denunțe asemenea noxe, să se insinueze într-un act de învățare – cum? – a limbii corecte și frumoase? Frumoasă cu recunoașterea tuturor bogățiilor ei. Cîndva, Alecsandri sau Caragiale – nu doar ei – și-au făcut datoria și în acest sens. Au contribuit la sporirea puterii limbii literare, a limbii în general.

Într-un spațiu ticsit de aculturali cum poți să te simți? Dar te poți întreba imediat: scoica în ce condiții își făurește perlele? Și apoi literatura nu se poate desprinde de istorie, de mitologie, de leagănul care a făurit-o. Generațiile literare nu pot săpa între ele prăpăstii. Literatura de tip „Hooked” (literatură alcătuită din texte de tip mesaj, legată de IA) apelează și la mitologie. Autoreferențialul, preocupat strict de persoana autorului, nu pare să poată ocoli căderea în artificial. Azi – și azi – important este nu doar să scrii excepțional, ci și să militezi pentru scris. Nu doar pentru scrisul tău, care te poate „atomiza” în contextul literar și te face și prin asta „intransitiv”... Biblia ta, precum Biblia fiecărui popor, trebuie scrisă într-o limbă de excepție, cu putere de actualizare, iar cei care o citesc trebuie pregătiți și ei, mereu, pentru o astfel de lectură.

Poezia lui Ioan Es. Pop

Ioan HOLBAN

Sunt suficiente argumente pentru a plasa poezia lui Ioan Es. Pop din *Ieudul fără ieșire* (1994), *Porcec* (1996) și *Pantelimon 113 bis* (1999) în „siajul” generației '80, mai ales lângă nucleul dur al textualiștilor, chiar dacă anul debutului, 1994, cu volumul *Ieudul fără ieșire*, ar putea s-o deplaseze spre un alt orizont și într-o altă grupare literară, aceea a „nouăzeciștilor”, de care se apropie, cum se va vedea, cu textele din *Podul* (2000), *Petrecere de pietoni* (2003), *Confort 2 îmbunătățit* (2004), reunite în antologia *Momfa* (2010) și *Arta fricii* (2016); reacțiile criticilor sunt, de altfel, cât se poate de semnificative: Daniel Cristea-Enache vede în poemul *Muzeul lăuntric* o secvență biografică, „un fel de legendă la fantastica hartă lirică a poetului «nouăzecist»” care vine în poezie cu „o nouă priză la real și la propria biografie”, pentru ca Alex. Ștefănescu să vadă, tot aici, „o bucată de meteorit”, iar Aurel Pantea să prezică faptul că poezia lui Ioan Es. Pop va scăpa „calculelor obositoarelor spirite clasificatoare”. În fond, anul 1990 nu e un reper important al istoriei literaturii noastre contemporane și nu desparte două promoții literare pentru că, iată, poezii nouăzeciști au crescut cu poezia optzeciștilor, au cunoscut-o dinlăuntru, în *facerea ei*, cum, deopotrivă sunt mulți poeți ai generației '80 care au tipărit majoritatea cărților lor, adesea, cele mai valoroase în ordine estetică, după 1990; circumstanțele istorice au fost, în bună măsură, decisive: și unii și alții au fost nevoiți să-și amâne cărțile și pentru că autoritățile fostului regim au oprit, aproape în totalitate, la sfârșitul deceniului nouă al secolului trecut,

tipărirea volumelor tinerilor de atunci „pentru a nu se mai crea personalități”, cum sună o justificare de pe o „circulară” a cenzurii vremii. I s-a întâmplat lui Ioan Es. Pop însuși, cum mărturisește într-un text din volumul *Podul*: „Vasilescu a vrut să scoată o carte la Chișinău, unde avea oarecari rădăcini, dar cartea n-a apărut niciodată, eu am dat-o pe prima la Cartea Românească și a ieșit în '94 târziu”, scrie Ioan Es. Pop în *Un an de nefericire prosperă*. Născut în 1958, Ioan Es. Pop e „leat” cu mulți dintre ficționarii generației '80, adopta, în anul nefericirii prospere a „căderii” în lumea literaturii, același „topos”, anume restaurantul din curtea Uniunii Scriitorilor de pe Calea Victoriei („Mergeam acolo pe atunci în haită, ca să ne înfrângem timiditatea, frica de nemuritori. Agopian, Pituț, Prelipceanu, Iaru, Mariana Marin, Dan Laurențiu, Angela Marinescu, V. P. Fati, T. T. Coșovei și zeci alții ne tulburau și ne smereau”).

Dincolo de aceste întâmplări ale biografiei, Ioan Es. Pop se apropie de *poezia* generației '80 pentru a se despărți de ea. Mai întâi, lumea, viața, realul: „camera asta, corabia asta blestemată/ de sub care apele s-au tras/ și a rămas încremenită aici, la etajul trei./ deci plătește-i, amice, el e cârmaciul, se clatină mereu/ ca-n vechime când vasul sălta peste ape./ iar dacă-njură ascultă-l cucernic: el când înjură/ se roagă, așa cum fac toți aici./ așa ai să faci și tu curând./ aici nu stau decât doar cei

**„acest sfârșit ce
încă înfometat
mănâncă”**

ca noi./ aici viața se bea și moartea se uită./ numai în rare clipe de căință și credință, noaptea,/ zidurile se subțiază, se alungesc, se înalță/ ca un giulgiu tremurător îmbrăcat/ de un trup nelumesc” (*oltețului 15, camera 305*).

Are dreptate Daniel Cristea-Enache să observe că „realitatea ce se topea, se literaliza în proiectul textualist dezvoltat de «optzeciști», e acum numită, recunoscută ca atare și percepută cu acuitate”. Poezia lui Ioan Es. Pop nu se structurează pe teme și motive *literare*, ea nu literaturizează

realul, ci îi asumă starea esențială care rămâne *închiderea* în „corabia blestemată” de pe *oltețului 15*, în „abația trupului”, în pivnița casei și în camera fără uși și ferestre din *Ieudul fără ieșire*, în pivnița de la mansardă, în „întunericul ei putred și gras” din *Porcec*, în subsolul de pe strada Roma, în casa fără uși și în sicriul din *Pantelimon 113 bis*, în pivnițele-chilii și, din nou, sicriul din *Podul*, în spațiul de la subsol, pe lângă cimitirul armenesc din *Petrecere de pietoni*, împreună cu Lucian Vasilescu, prin „subsolurile pline de tentații și speranțe ale noii serii a revistei Luceafărul” și în camera 1,70 pe 1,70, lângă Piața Lahovary din *Confort 2 îmbunătățit*. Nu alta e starea ființei: camera ale cărei ziduri, noaptea, se înalță ca un *giulgiu* tremurător e spațiul de identificare al unui protagonist care, părand învelit încă de la naștere „în loc de trup într-un sac de celofan”, umblă „ca-nfășurat în altcineva”, cu gulerul hainei în *chip de glugă*, simțind acut că „în hainele noastre noi nu suntem noi”, regăsindu-se întocmai în „figura” păianjenului cu cruce „mereu îngândurat, înfășurat în giulgiul propriei mătăsi”. În giulgiul camerei 305, alături de zoli „cu barba roșcată sprijinită în pumn”, mitru „de un an cu o ocupație fără și bun pentru apostolat” și hans cu „capul căzut pe masă”, într-o *fotografie de grup*, protagonistul liric visează la o corabie dinspre

Corint, venind din orizontul ghicit după blocurile din Colentina. Bucureștii lui Ioan Es. Pop, unde „toți devenim amici”, prăbușit într-un subsol, într-o garsonieră, o pivniță ori într-o „cârciumă amărâtă”, pare departe, *altfel* decât Bucureștii lui Mircea Cărtărescu, Florin Iaru sau Traian T. Coșovei: în *Ieudul fără ieșire*, astfel: „se zvonește că-n oraș a apărut amicul, adevăratul amic./ și lumea se grăbește-ntr-acolo și pentru o clipă începem să credem și noi./ dar în piață e doar unul și mai fără rost, și mai jegos ca noi./ iar ăla stă în mijlocul pieței cu mâna întinsă și zice că e amicul/ și lumea la cozi îl înjură, pentru că acum, de sărbători,/ altfel speram să apară amicul, adevăratul amic./ pe ăsta care își spune amicul îl știm și noi./ umblă cerșetor de ani și ani prin cartierele mărginașe./ și pe urmă vine să se-mbete și doarme pe unde apucă —/ prea seamănă cu noi ca să fie adevăratul amic./ dar pentru că suntem sfârșiți și e seara sărbătorii/ și vrem să ne râdem de asta, ne oprim, ne facem că-l ascultăm, îi dăm apă la moară/ și-l numim și pe el amicul, pentru că aici, pe malurile dâmboviței,/ toți devenim amici./ pe urmă începe să ningă și lumea să plece și ne întoarcem și noi/ la mesele noastre, în cârciuma asta amărâtă/ și nu mai auzim și nu mai vrem să știm nimic./ pentru că e seara sărbătorii, care pe noi ne batjocorește mereu”; în replică, ființa vie, cuprinsă de febra erosului, la Mircea Cărtărescu în *Poeme de amor*: „să ne iubim, chera mu, să ne iubim per tujur/ ca mâine vom fi pradă inundațiilor, surpărilor de teren, bețiilor/ crâncene./ ca mâine un ieri cu labe de păianjen de fân îți va umbla în cârlionții/ de florio ai coafurii/ zăpăcindu-te, ambetându-te.../ să fim tandri, bâigui poligonul cățelu lipindu-și irișii/ de șoldurile voluptuoase ale autobazei filaret/ să fim tandri, singurătatea mea, ciripi indicatorul de sens giratoriu/ să fim tandri, mai zise o muscă./ primăvara ne mângâia depășind uneori limitele maternității sau/ prieteniei nevinovate/ arătându-și provocator sâni reci sub jacka ei de turcoaz jerpelit/ ok, mai rămâi, șopti lustra către o scamă de pe covor,/ nu vrei să urci la mine? bem ceva, ascultăm muzică, îți arăt/ biblioteca.../ nu vrei să rămâi noaptea asta la mine?/ să ne ținem de

mână, îi spuse un medic primar de la spitalul emilia/ irza/ iepurelui de tablă din vitrina cu jucării./ să ne iubim, să ne amăm, să creștem și să ne înmulțim/ cântau tergalurile și velurul, drilul și chembrica pe gabroveni/ le răspundeau până la răgușeală plutonierii și controloarele/ să facem dragoste, gâfâiau polenul și norișorii/ să facem chestia aia, gâfâiau frizeriile”. La Mircea Cărtărescu, orașul e un univers lichefiat, surpat în rugină și într-o sordidă luptă de cocoși, în jucării mecanice, locuit de „domnul vasele singurătate”, unde sinele și eul, într-o viziune parodic-dezabuzată, se luptă cu „supraeul”, într-un decor frăgezit prin lentila caragialiană, topiți – toți – într-o siluetă a *visătorului incurabil*, fragil și puternic, deopotrivă; la Ioan Es. Pop, orașul e supus unei severe reducții în derizoriul camerei 305, al pivniței și subsolului, *găzduind*, dar nu ocrotind, ființa înfășurată în giulgiu sau într-un sac de celofan: asemeni eului, orașul e pustiu, prăbușit, traversat de grupuri de șobolani „aproape nefericiți”, visând la galerii, asemeni oamenilor în care s-au transferat: ca în antiutopia lui Matei Vișniec din romanul *Dezordinea preventivă*.

„Legile orașului spun că trecutul trebuie mereu ars, dar asta nu pentru a spori viitorul, ci pentru a-l mărgini la ziua de-acum. Prea mult viitor nu slujește decât la a stârni așteptări care nasc neîngăduite febre vitale. A-l închide înseamnă a coborî moartea și spaima de moarte la pragul suportabilității: o viață trăită la flacără joasă înseamnă o moarte scăzută la jumătate”: acesta e orașul, cu viitorul *închis* într-o garsonieră, o pivniță sau un subsol – *gazdele* succesive ale ființei înfășurate în giulgiu. Dar *acasă*, Ieudul? Acolo e o încăpăre fără uși, cu ferestrele zidite, umplute „cu mortar și cărămizi”, e Ieudul *fără ieșire*, pe care ființa, suspendată mereu într-un no man’s land, într-o serie fără varietate de spații concentraționare, îl *poartă cu sine* asemeni melcului, cochilia sa; Ieudul e fără ieșire pentru că el e oriunde și oricând: *oriunde ați fugi este Ieudul*, scrie poetul, identificând în substantivul comun propriul trup, frontiera închiderii depline, când viața se socotește încheiată, pleoapele se plumbuie și „trenul femurelor” se oprește,

când toată viața/moartea „el o are în el”, alergând pe coridoarele venelor, oaselor, plămânilor: Ieudul e *abația trupului*, cu ziduri înalte, fără ferestre, fără porți, cu creneluri pustii și cu un labirint de încăperi din care nu este scăpare: „tu chiar crezi că n-am fost auziți

Mărturisire Ioan Es. Pop

Am un an și sunt captiv într-un leagăn, am doi și încă sunt prizonierul neputinței de a vorbi, șapte și sunt întemnițat într-o pădure lângă care îmi pasc vacile, doisprezece și sunt închis în catalogul în care profesoara de română mi-a pus media generală 2,93 și m-a lăsat repetent, 16 și încep să devin captivul orbirilor fiziologice, 22 și devin prizonierul unei realități pe care n-o pot pricepe, 25 și ajung în Ieudul fără ieșire, 32 și îmi pun gratii de București, 53 și cred că e destul, dar nu-i așa. La 55, leagănul de la un an pare a se balansa din nou la orizont, doar că deasupra are un capac cât toate zilele.

în nici o altă încăpăre/ în care noi n-am apucat să mai intrăm?/ sau încăpărea nu era încă zidită-n pereți/ sau încă nimeni n-a locuit-o/ sau cei ce vor veni s-o locuiască vor/ veni prea târziu sau erau dar nu ne-au auzit/ când am bătut noi în pereți sau au/ bătut și alții în pereți atunci și au fost auziți doar ei/ sau n-am băgat de seamă când am trecut dintr-o încăpăre în alta/ dintr-o pivniță în alta sau n-am vrut/ să spargem pereții ultimei/ încăperi de teamă să nu

Mărturisire Ioan Es. Pop

Când am fost în stare să citesc, m-am ales cu altă vinovăție: uitam ce mi se porunceă să fac, mă topeam în cartea pe care o aveam sub ochi, iar corecțiile erau pe măsură. Cea mai mare pedeapsă din anii aceia, lăsând la o parte bătăile, a fost să mă văd nevoit să îngrop, de frica mamei, Amintirile din casa morților în pământ și să nu le mai găsesc niciodată.

În toți acești ani, am trăit cu poezia, mai degrabă urâtă și diformă, care n-a avut nevoie să fie scrisă pentru a exista.

sau nu ne-am putut închipui că dincolo/ de pivnița asta pot fi și alte încăperi,/ altfel luminate decât de această leșie care/ se scurge prin crăpăturile de la ușa din spate/ sau ușile din față nu erau încă zidite-n pereți/ și nici o altă încăpăre nu era zidită dincolo –/ atunci ne-am năpustit cu lăcomie înapoi asupra propriului trup,/ am coborât și am tras cu furie trapele deasupra/ cu furie ca într-o provincie a uitării de sine/ ca în pânțele unei femei din

care/ n-ar fi trebuit să mai ieșim”. Cu trapele trase deasupra, înlăuntru, în abația trupului („peste tine doamne zidurile trupului meu sunt zidite/ tu ești absența pe care o-nvelesc,/ tu – somnul pe care-l dorm;/ dacă eu sunt cerul tău cel căzut, pământesc,/ nu răsări pe el decât în somn”), ființa (re)descoperă un alt limbaj, într-o ciudată, misterioasă, neliniștitoare rezonanță cu Moliftele Sfântului Vasile cel Mare (în succesiunea pericolelor, introdusă prin repetarea conjuncției *sau*); această lume care „e aproape ailaltă”, a nefericiților ce „fac revoluții, după care li se ia totul”, e Ieudul fără ieșire, trupul și limbajul ca spații ale închiderii absolute, dar și *ziua*, o anumă zi de 12 octombrie: *viața de-o zi*, cum o numește poetul, în camera, garsoniera, pivnița, subsolul, păzite de păduchele san-josé, de păianjenul cu cruce „mereu îngândurat”, de șoarecele „rozând încet pe dedesubt” și de „burtosul cariu ingerul casei noastre”.

Mărturisire Ioan Es. Pop

Aveam treisprezece ani când am scris prima mea compoziție. Până atunci, fusesem complet absorbit de scrisul altora, fusesem scris în întregime de ei. (...) Pe urmă, revelațiile mele s-au mutat înspre poezie. Purta cel mai ascuns dintre mesaje, îi semănam întrucâtva, eram ascuns ca ea, deși făceam eforturi tot mai disperate să par în rând cu lumea. Nici astăzi nu sunt altfel; mă străduiesc să par așa cum vor să mă vadă ceilalți, dar numai așa nu sunt. Și-mi convine de minune aerul de banalitate și neputință sub care îmi deghizez spaimele și mutilările.

Ultimele două „figuri” ale „Bestiarului” lui Ioan Es. Pop, șoarecele și cariu sunt „apostolii” din *religia surpării* pe care o mărturisește poetul în toate cărțile sale: „Religia orașului nostru e descreșterea și destrămarea. De mici suntem ajutați să lucrăm asupra noastră pentru a șterge tot ce se înalță, tot ce tânjește să se pervertească atingând prea multă viață. Se lucrează la un mare plan al eșecului și micșorării iar vizionarii noștri cred că, atunci când vom scădea îndeajuns de mult lăuntric, moartea își va pierde, în sfârșit, orice putere-asupra noastră”. Mereu în gazdă, așa cum poezii generației '80 erau mereu în *navetă*, schimbând spațiile închiderii pentru același înțeles al unei existențe provizorii, protagonistul liric din *Porcec* așteaptă ceva ce

nu vine; *nimicul* e izbăvirea, spunea în *Ieudul fără ieșire*, pentru ca, în *Porcec*, adorat să fie „tocmai cel ce nu mai are nimic”. Nimicul lui Ioan Es. Pop nu e nimicul Nimicitorului lui Aurel Pantea și nici mainimicul lui Ioan Moldovan; „nimeni și nimicul devin existențe vizibile”, sunt *negarea* însăși a realului. De altfel, în lirica lui Ioan Es. Pop, toate simbolurile sunt valorificate în înțelesurile lor negative, ca o șansă a izbăvirii de normalitatea care e agresivă, naște frica; sângele, de exemplu, care, peste tot e considerat un vehicul și un simbol al vieții, mai mult încă, al imortalității în cupa Graal, în *Porcec* e impur, periculos, asociat adâncurilor și morții; în spatele casei curge „un pârau cu sânge întunecat”, la toaleta vecinei de jos „curge sânge”, ura „sângeră în așternut”, copiilor li se întunecă sângele după „doi-trei ani cel mult”, într-o *fotografie de familie*, din pantoful fratelui „susură sângele” etc.: în *gazdă* („Mi-a plăcut să locuiesc în internate, în cămine cu lume multă și pestriță”, mărturisește poetul în *casa*), cu ivărul tras la ușă și fereastra închisă sau *acasă*, protagonistul se însoțește cu sângele întunecat al pierderii, surpării, morții: „de patru generații, în dosul casei noastre curge/ un pârau cu sânge întunecat./ de ani și ani, tatăl meu îl acoperă cu paie și frunze/ să nu afle vecinii și tatăl lui îl acoperea și el cu paie și frunze/ și poate va fi rândul meu să-l acopăr curând,/ pentru că nu-i bine să afle vecinii ce curge acolo./ primăvara ne facem și noi că arăm și semănăm,/ ca să pară că suntem în rând cu lumea./ toamna ne facem că strângem și noi roade,/ ca să semănăm cu ceilalți, să nu se bage de seamă,/ dar de fapt nu facem decât să așteptăm, să/ pândim cine vine la rând, unul din noi/ sigur vine la rând./ ne petrecem ziua urându-l pe cel care va scăpa,/ deși cine scapă doar până la o dată următoare./ în timpul ăsta, pe pârau se scurge o șuviță de/ sânge întunecat, îl acoperim de ani și ani cu paie și frunze,/ nu-i bine să afle vecinii ce curge acolo,/ trebuie să părem și noi în rând cu lumea” (12 octombrie 1976).

Nu doar sângele e un simbol „întors”. *Sicriul* e *casa vieții* în *Pantelimon 113 bis*; „autobuzele umblă pline cu morți./ dimineața, în stația din fața blocului/ morți osteniți așteaptă

autobuzul 101./ la cinci după-amiaza,/ aceiași morți se întorc de la serviciu./ răsuflă ușurați și suie cu liftul/ fiecare la sicriul lui, unde vara asta/ n-a fost pic de răcoare./ am avut norocul să nimeresc într-un bloc/ unde toți sunt morți, am și eu/ sicriul meu, la etajul cinci, sosesc/ mai târziu decât ceilalți, asta nu înseamnă însă/ că sunt mai viu. lucrez doar mai mult./ iar afară trebuie să par că trăiesc și am treabă./ doar că lucrez neglijent, dorm prea mult,/ sunt absent, nu vorbesc, beau în grabă./ stau cu gândul să plec. mă grăbesc/ s-ajung acasă/ măcar înainte de douăsprezece noaptea, când/ raclele se răcoresc, moartea devine tihnită/ și nu mai e nimic de văzut pe pământ./ atunci încep să mă rog. cu cât mă rog cu atâta/ spaima se face mai densă, răul mai mistuitor./ dar de aici din iad ce strălucitor pare cerul/ chiar și în nopțile cu nori”. Nu e vorba doar despre o identificare, altfel, previzibilă, a autobuzului, blocului, camerei cu sicriul; sălașul *mortului-viu*, „fosforescent în întunericul fără pată” este ipostaziat, în aceeași logică a dezvoltării simbolului, prin *landou* („în landoul vast și negru ca o furgonetă/ copilul doarme dus. la colțurile gurii lui care surâde/ fierbe spută și sânge. tatăl sosește târziu”) și *leagăn* („ca să vă spălați de vină/ m-ați trimis să le bat în obloane, să le șoptesc/ că fiul lor putrezește în leagăn”), unde „părul copilului era alb și pielea zbârcită”. Acesta e începutul care, în *Podul*, dezvăluie vechi sfârșituri și aici se află ochiul dinlăuntru care vede alcătuirea luminii; în sicriul celui viu care a isprăvit de trăit, mutându-se definitiv în *niciunde*, luându-și bilet de intrare, *fără ieșire*, la singurul spectacol care se reprezintă acolo: „știam să plâng. am uitat. în scena în care mi se/ cere să plâng sunt dublat de-un cascador. în/ spectacol se vede cum mă trezesc la viață/ în vreme ce mor”.

Dacă biografismul îi unește poezia cu aceea a generației '80, modul de a o construi îl apropie de *crezul cu ianuș*, cum scrie Ioan Es. Pop în *Petrecere de pietoni*. Astfel, dacă poetul modern *descrie* ceea ce închipuie cu vederea secundă, cel postmodern *construiește* „arătarea”; figurile din *Podul*, de exemplu, pot fi numite „urmuziene”, dar ele nu vin pe o

cale livrescă, nu continuă nimic: ele *încep* niciunde și aduc nimicul, iar scrisul – *fractură între fragmente* – își caută în cititor nu un complice sau un martor, ci elementul activ, tovarășul care, iată, construind și el, participând, uită „să se facă om adevărat”, se transferă în propria lucrare: „Acesta este Petru, vărul lui Anton. E făcut din cuie, ghips, zahăr ars, puțin omăt și beton. Rinichii lui sunt două scoici iar ficatul e o sfeclă dezmoștenită. Prin vene îi curge pirită. Rotula pe care se sprijină când îngenunchează e dintr-un rulment ruginit. Ungھیile-i sunt făcute dintr-o lamă boantă de cuțit. Și, ah, bietele lui femure sunt din așchii de calcar, și tablă-i este spatele și-a ruginit. Domnule, în chip de buze are două meduze și părul lui e din sârmă ghimpată. N-are mamă, n-are tată. A găsit două așchii groase și noduroase și și le-a făcut tălpi pentru picioare. Are plămânii încropiți din doi saci de aspiratoare. Vertebre și-a pus scotocind prin gunoarie și dând peste mărgelile ieftine de sticlă. Cu chiu, cu vai, a găsit două crengi noduroase, pe care și le-a pus în loc de mâini. Degete și-a făcut din măracini. Din doi solzi de pește și-a pus pleoape. A găsit două gânduri mici din plastilină, pe care bietul lui cap abia le încapă. Ah, cât a umblat să-și găsească măcar o inimă frumoasă! A găsit doar o pară stricată și pe jumătate roasă. Dar cu inima asta, așa nenorocită și bolnavă cum era, a început să simtă-ntr-o zi că trăia. A început să viseze că odată și odată o să-și poată cumpăra un trup mai acătării și s-a rugat de unii, de alții să-l ajute. Vecinul i-a dat coji de cartofi să-și pună piele nouă. Alții însă i-au zis n-avem, du-te. Alții l-au scuipat. De atunci n-a mai vrut niciodată să se facă om adevărat”: *un ins aproape ca noi* e Petru, vărul lui Anton, Ioan Es. Pop și, deopotrivă, cititorul, tovarășul, fratele său.

Despre arta fricii și bijuteria auto-distrugerii scrie Ioan Es. Pop într-o admirabilă și neliniștitoare carte intitulată chiar *Arta fricii* (Editura Charmides, 2016), programatică într-un anume fel pentru că, iată, alături de alte câteva volume ale unor poeți de diverse vârste (iar Șerban Foarță nu e deloc întâmplător evocat într-un poem precum *ficatul e o carte*

pe care nu știu când.), *Arta fricii* e încă un semn al faptului, consemnat de Răzvan Voncu, că asistăm la o schimbare a codurilor culturale și, adaug, la o reinventare a avangardei, azi; nu neapărat a Avangardei (istorice), ci a paradigmei literare pe care a structurat-o aceasta în anii '30 ai secolului trecut. Ioan Es. Pop nu maschează un eseu despre frică și nici nu scrie poeme pentru a o exorciza; se instalează în frică precum în propria biografie, identificându-le, unindu-le într-o geneză reciprocă al cărei „produs” e

Mărturisire Ioan Es. Pop

Văd în fragmente, simt fragmentar și scriu obsedat de întreruperi la mijlocul respirației. Scrisul e doar fractură, iar neputința de a mă trăi întreg – aproape o compensație. Am ajuns la această soluție, justă și pentru mine, și pentru raporturile mele cu alții, lucrând pe ascuns asupra unei speranțe pe care o visam mântuitoare: că scriu ca să-l conving pe Dumnezeu, că-mi amân sau atenuez astfel moartea. M-am înșelat. A scrie nu oferă mântuire. În schimb, am trăit mica revelație că trebuie să scriu pentru că n-am alte îndemănări; că există o mărunță comunitate de excluși care supraviețuiește prin acest fel de iluzie. Nu-i rău: picioarele au ajuns pe pământ, iar cerul oricum era prea departe.

viața însăși, acțiunea și somnia; „până mai ieri, marile frici îmi luau mințile/ și îmi dădeau puteri care azi s-au sleit./ pentru că acum nici fricile nu mai sunt ce au fost,/ iar când prind cheag, îmi par adevărate locuri de odihnă./ dacă una dintre ele nu mă întâmpină când mă trezesc,/ o frică și mai mare mă anunță/ că frica odihnitoare din ultima vreme/ fie mi-a întors spatele, fie s-a stins,/ ca o supernovă căreia i s-au terminat bateriile./ ca să pot merge mai departe, mi-ar trebui o spaimă proaspătă/ și brutală ca a sălbaticului care-n miez de noapte/ se trezește pe jumătate mâncat de fiare/ și pe jumătate mistuit de zei. În fața unei asemenea spaime,/ frica de moarte ar păli ca o durere de stomac/ în fața unui cancer galopant/ și oare cel care ar ajunge să o dobândească/ n-ar lua foc de îndată? n-ar îngheța pe loc?/ cum spuneam, cândva a fost altfel. acum/ fostele frici sunt adevăratele mele/ locuri de odihnă” (*până mai ieri, marile frici îmi luau mințile*).

Spaima, neliniștea „pură” și înfricoșarea sunt întreținute de un „suborgan” care „stă în

cap”, căutându-și expresia în *poemul* lui Ioan Es. Pop și, deopotrivă, în *lupul* ascuns într-un om din cele cincisprezece desene ale sculptorului și graficianului Aurel Vlad; excepționale, desenele nu „ilustrează” cartea, cum se întâmplă de cele mai multe ori, ci o include astfel încât toată poezia din *Arta fricii* poate fi citită în desenele lui Aurel Vlad, cum, la fel, în poemele lui Ioan Es. Pop, se regăsește înțelesul întreg al lucrărilor grafice: lupul sculptorului și textul poetului provoacă și cresc neliniștea, înfricoșarea, spaima, teroarea, frica. Totul se petrece în *iadul* din carte și din desen, unde se adună recolta de spaimă, frică, teroare și neliniște, când „de sus” nu mai așteaptă nimeni nimic, nici mila și nici iertarea; iadul are un stăpân, un creator: „cineva cu un nas cât podul dintre giurgiu și ruse,/ cu care să sape până la un kilometru în pământ,/ să soarbă mirosul negru al turbei,/ iar apoi, de la doi metri adâncime, să-și umple nările/ cu inegalabila duhoare a unor morți pe care carnea încă fierbe/ și în cele din urmă să-și salte trompa și să se repeadă/ la miresmele pe ducă din salcâmi și din tei./ așa, amestecându-le, pe toate,/ să dea înapoi pe foale parfumul atroce și inegalabil/ după care umblă de veacuri parfumierii/ ca să ucidă fără să lase vreo urmă./ atunci, fumul alb va ieși din nou/ pe hornurile de la vatican” (*suntem doar produsul spaimei și al îmbuibării*). Lumea pe care a creat-o cel cu „un nas cât podul dintre giurgiu și ruse” e una a postapocalipsei, cu „luni somnolente” care „agonizează într-un cer suferind”, unde nimicul prinde vlagă, cum se spune în *ai unghii strălucitoare, ca ale copiilor cu ochii scoși*. Locuitorul iadului, pus în „cuptorul fricii”, cu bijuteria autodistrugerii pe piept, e omul monstruos care își duce în spinare „năpraznica vinovăție cu care a venit pe lume”, e omul de la capătul vremurilor: „mai grăbită ca oricând, lumea gonește după forme/ și fuge de esențe ca dracul de tămâie,/ pentru că esențele sunt tot mai goale/ și cine le cade pradă nu mai poate fi iar om./ mă tem că mă număr printre cei/ care au ajuns la capătul vremurilor,/ când nimeni nu mai crede în nimic/ și când, chiar dacă ar crede cineva,/ dincolo de amăgirea lui stă doar golul./ e

cumplit să tremuri în fața celei de pe urmă vreme,/ singur acolo, complet singur și foarte, foarte treaz./ categoriile se zguduie și ele de plâns./ dar acum nu se mai poate face nimic,/ nici cu ele, nici în lipsa lor. nepăsătoare,/ fiara mârâie în somn și se-ntoarce pe-o parte” (*mai grăbită ca oricând, lumea gonește după forme*): acesta e omul postapocalipsei din amărâta noastră postmodernitate.

Deși pare a sta în preajma unei teme din care crește poezia sentimentului religios, în scenariul biblic prea bine cunoscut și explorat de o din ce în ce mai vastă lirică „religioasă”, stăpânul și locuitorul iadului lui Ioan Es. Pop nu sunt „îngerul căzut” și nici Cain alungat în pustie; omul din *Arta fricii* e acela coborât într-o fundătură („întâi, singurătatea va fi desăvârșită/ și vei crede că până acolo nu coboară nici Dumnezeu, necum omul va dura cel mai mult, așa că va trebui să-ți obișnuiești simțurile cu toată această fundătură în care ochii nu mai văd ce-au văzut, urechile nu mai aud ce-au auzit, nici pipăitul ce-a atins, nările ce-au mirosit și limba ce a gustat. vei crede că ai fost părăsit de tot și de toate și așa va și fi”, scrie poetul în *întâi, singurătatea va fi desăvârșită*) sau într-un *pat* – un „topos” nou, pe care îl inventează Ioan Es. Pop, dar nu acela al lenei balcanice, deși ni se spune ceva despre vremea când „e asfințit în bizanț”, ci patul care „geme de oboseală și se micșorează”, unde ființa, înghesuită „iarăși lângă mine”, trăiește neliniștea pură „din care ne tragem spaima și neputința”, într-o adâncitură din saltea care crește „neobișnuit de adânc” și unde, într-o zi, ar putea putrezi; mai mult încă, omul căzut din *Arta fricii* își pierde definitiv identitatea, lăuntru pentru că, iată, *eu* scrie despre sine ca despre un *el*: „Într-un târziu, eu, fiul mamei mele, reuși să treacă dintr-a șasea în a șaptea fără să mai rămână repetent, ba chiar luă note mari, tot mai mari, încă din primele zile de școală. Acum, eu, fiul mamei mele, era cu adevărat fericit și umbla cu capul pe sus și cu pas vioi, da, căci eu, fiul mamei mele, fusese răsplătit cu premiul cel mare, așa că nu mai trebuia să-nvețe toată vacanța de vară care urmă. Astfel, eu, fiul mamei mele, reuși să treacă într-a șaptea în triumf și pentru festivitatea de

premiere îi fură cumpărate sandale și haine noi, dar când să iasă-n față să-și ia trofeul, picioarele i se înmuiară, iar eu, fiul mamei mele, se lungi pe pista de bitum și se trezi. Doctorul își ștergea fruntea și gâtul de sudoare. Trecuseră de-atunci patruzeci de ani” (*Într-un târziu, eu, fiul mamei mele*). Cum se vede, poetul scrie o (auto)biografie a fricii și căderii: la aspra artă a fricii „am lucrat cincizeci de ani”, având intuiția celor ce vor urma „de la patru ani” când „am început să-mi fac singur rău” și socotelile cu viața/moartea continuă ca într-un proces-verbal („După socotelile mele, ar urma să mor pe la 65 sau 66 de ani. Bunicul meu din partea mamei a trăit 86, dar mama a murit la 66. Mama ei a murit la 76, iar fratele mamei la 62, însă acesta s-a stins după un accident de care nu vreau să vorbesc. Tatăl tatălui meu a murit cu puțin după ce a trecut de 60” etc.), uneori, dând de știre despre căutarea liniștii „spre dristor” și în plimbări „pe malul dâmboviței” ori despre viața-frica-spaima din garsoniera unui bloc cu zece etaje și din crâșma din apropiere, unde își așteaptă prietenii de altădată.

În sfârșit, toată frica din cartea lui Ioan Es. Pop se adună în țipătul mielului răpus de măcelar în preajma Paștilor: „pe cornițele mele de miel: când m-a răpus măcelarul, aveam două luni, dar nu, deși a durut așa cum trebuie să-i doară și pe ai lui, am țipat doar câteva secunde, apoi, însă, m-am simțit plin de importanță, pentru că la ei veneau paștele, dar m-am simțit și mai important când m-au pus pe cel mai înalt raft al frigiderului, mai apoi însă, m-am gândit din nou: bine, dar oare eu nu merit mai mult? pe mine de ce nu mă pun în congelator, unde cărnurile stau cu lunile, de par aproape nemuritoare? măi, să fie, înseamnă că sunt doar așa, de-o singură mâncare. frații mei, așa se va întâmpla și cu voi? cum ar fi ca de la anul cei ca noi să nu se mai nască, să rămână în oi? nene păstorule, când oamenii or să învie, or să învie și mieii? și, dacă da, cu ce-i vei hrăni pe toți cei care nu vor mai muri?”: *pe cornițele mele de miel* e un poem antologic al unui poet deplin dintr-o carte-eveniment în poezia noastră de azi.

O lume închisă

Vasile VIDICAN

Anul acesta, în cadrul Festivalului de poezie „Poezia e la Bistrița”, Ioan Es. Pop a primit Premiul pentru literatură al orașului Bistrița. Mai semnificativ decât premiul în

sine și recunoașterea publică a valorii operei poetului mi s-a părut felul în care organizatorii și invitații au vorbit despre scriitor. Ioan Es. Pop este – de-acum nu mai încape vreo urmă de îndoială – unul dintre creatorii care, fără a se fi instalat comod în

hotarele vreunei generații/moder/curent literar, a influențat o sumedenie de tineri poeți.

Ediția apărută la Editura Charmides a debutului lui Ioan Es. Pop, *ieudul fără ieșire* (Bistrița, 2009) este prefăcută de către Cosmin Ciotloș cu un text intitulat în mod elocvent *O metafizică a compoziției*. Criticul atrage aici atenția, dincolo de toate interpretările posibile, asupra manierei în care este compus volumul, element asupra căruia s-a stăruit mai puțin, dar semnificativ în economia receptării cărții.

Prefăcutorul îl plasează, din punctul acesta de vedere (dar nu numai), în descendența lui Edgar Allan Poe: „Dacă avem, prin Ion Mureșan, un demn emul al lui Rimbaud (cum s-a căzut de acord în atâtea rânduri), de ce n-ar fi Ioan Es. Pop un talent format la școala lui Poe? Și, spunând aceasta, mă gândesc deopotrivă la înzestrare și la acuitate. Căci autorul acestui volum cu lustru de monografie locală are o certă *vocație a inteligenței*.” Cosmin Ciotloș remarcă în felul acesta un aspect deosebit de important, ce ține mai degrabă de metapoezie, de felul în care funcționează mecanismele ascunse vederii în

constructul poetic, încheindu-și comentariul astfel: „Departate de a fi numai o extraordinară carte de poezie (extraordinare mai sunt și altele în aceeași perioadă), *ieudul fără ieșire* e o încântătoare metafizică a compoziției.” (p. 10)

Ioan Es. Pop nu se plasează, după cum spuneam, în limitele vreunei generații literare. El nu este nici optzecist, nici nouăzecist, nici expresionist etc. Pentru că Ioan Es. Pop este toate acestea și chiar mai mult. Universul său poetic se asociază pe alocuri cu aceste curente de creație, dar aduce cumva un suflu nou, detașându-se de ele.

Nu este de mirare faptul că volumul cu care a debutat a fost foarte bine primit de critica literară. S-a intuit, încă de atunci, faptul că poezia lui Ioan Es. Pop încorporează tendințele literaturii vremii într-un tot ce redă într-o manieră distinctă lumea.

Firește, nu se poate să nu facem referire la universul angoasant, apăsător, atins de un tragism senin în același timp, construit cu migală esențializantă din *ieudul fără ieșire*. O lume fără ieșiri, fără uși și ferestre imaginează Ioan Es. Pop aici, o lume a cărei autosuficiență manifestă o nemaipomenită varietate și deschideri totodată. Iar coborârile acestea repetate în străfundurile ființei și ale lumii alienante (atmosfera sordidă și deprimantă) primește de multe ori forme incantatorii, funcționând precum un descântec. „asta fac acum: mă întorc pe oltețului 15./ este vinerea și este seară./ de vineri până luni nu mai am la ce trăi./ atunci hans se înfurie și cumpără spirt sanitar/ și zoli se înfurie și cumpără spirt sanitar/ și eu mă înfurii și eu și zic la ce/ și ei zic la ce și după asta îndoim/ totul cu apă și-ncepem să fim fericiți.” (p. 17)

Lumea aceasta a căminelor de nefamiliști se conturează ca fiind una a

izolării ființei de lumea din afară, a solitudinii, a angoaselor și a morții. Poetul transcrie, cu mijloacele poeziei, o serie de imagini, de cele mai multe ori apăsătoare prin statismul lor dezolant, fotografii ale unei anxietăți ce vine de dincolo de ființă și își caută rezolvări imposibile în aburii tari ai alcoolului. Ieșirea din atare lume devine un calvar, întrucât spațiul aici este închis, angoasant, sursă de clausturare.

Poemul *ies rar și când ies pereții tremură tot mai vlăguiți*, bunăoară, redă tocmai această apăsare manifestă și indicibilă totodată a disoluției trupului și a minții în microuniversul înconjurător: „după efortul expulziei. într-o zi/ n-or să mai aibă destulă putere să-și/ împingă fătul afară de tot.// aici numai patul mai are puțină căldură umană./ și eu dorm și mă scufund în saltea și ea mă/ îmbucă tot mai de sus, de/ umeri, de ceafă, de piept.” (p. 30)

Livrescul, în această carte, nu este o manieră elaborată de a încorpora referințe pastişizante, fie și cu scopul de a contura semnificații noi. Trimiterile la alte formule poetice sau literare pur și simplu nu funcționează așadar în maniera optzecistă. Literatura este atrasă aici într-un malaxor al unui limbaj menit să redea coborârile în „infernuri de zi cu zi”. Replica din finalul poemului *pasărea hans*, căpătând sensurile unui verdict, este o expresie a unei amărăciuni inefabile, a unui zâmbet încărcat până la

sufocare de tristețe, mult înainte să constituie o trimitere la poemul lui Edgar Allan Poe.

Mai mult, există o tendință a demistificării lumii. Numai că, invariabil, acestui demers îi corespunde un proces al unei remistificări. Existența se manifestă ea însăși, cu tragismul și angoasele sale, ca sursă inepuizabilă a unei noi imagistici mitizante, precum în poemul *patru jnepeni cu bărbi fac înconjurul căminului de nefamiliști*: „administratorul aleargă după ei cu foarfecele desfăcute./ noi suntem preoți, strigă ei, noi n-avem voie să fim tunși./ noi suntem magi, noi n-avem voie.// avem trei luni de când venim să vedem / minunea de la camera treisutecinci –/ irod împuțit, noi suntem magi și am venit s-

Mărturisire Ioan Es. Pop

Autobiograficul este latura cea mai trăită și trăibilă, chiar și în poezie. Evident că nu e vorba aici de autobiograficul frust, ci de cel care trece prin niște filtre și se sublimează. Astfel încât partea ficțiunii ajunge să fie egală cu cea a realității sau poate chiar o depășește.

adeverim/ nașterea lui și să-l căram la țințirim.” (p. 21)

Ieudul fără ieșire a constituit, dincolo de valoarea sa incontestabilă, semnalul apariției unei voci poetice distincte, consistente și complexe în peisajul literaturii române din acei ani, anunțând impetuos o carieră literară semnificativă. Iar semnalul s-a adevărit, iată, Ioan Es. Pop fiind unul dintre poeții cei mai importanți ai literaturii române de azi.

Strigăt

Infernul s-a dezlănțuit – orbul a acceptat iar să vadă leudul fără ieșire

Claudia FELDRIHAN

a creației, lumea pe care poetul nouăzecist ne-o propune în *Ieudul fără ieșire*, Editura Charmides/ Ninpress, Bistrița/ București, 2009, are un alt centru de greutate, un nou axis mundi, redat simbolic prin imaginea ceasului. Spre deosebire de alți poeți care și-au conturat opera sub

semnul damnării și al ratării individuale, pentru care emblematic e corbul negru prevestitor al morții sau cercurile concentrice săgetate de acesta – repere ale liricii bacoviene sau Ed. A. Poe, pentru Ioan Es. Pop, ceasul devine o metaforă vie, un personaj liric expresionist ce trimite la capodoperele lui Salvador Dali. Ceasul e similar unei creaturi care crește și se hrănește cu întregul univers; e un Cronos grec care „s-a îngrășat. s-a lățit/ pe toată masa, abia mai stă pe picioare-/ ticăitul i-e ca un lătrat./ e un ceas în cameră” (p. 19), un zeu care a devorat trecutul, mănâncă viitorul și impune teroarea prezentului. Orice perspectivă de evadare e anihilată, căci dilatarea timpului este în esență un zbor întors, bacovian, inversat, dar la fel de intens și dureros, de aceea poetul mărturisește în *11. tot timpul au avut ai mei grijă ca eu să nu am timp*, „tu n-ai voie să ieși, timpul afară e prea rece pentru/ tine. trupul tău e mult mai subțire decât./ trupul tău abia dacă poate

duce ființa minimă/ prin care timpul suflă abia auzit” (p. 40).

Ființa trăiește suspendată între viața de luni până vineri și cea de la finalul săptămânii, când își plânge inutilitatea și ratarea împlinirii ca om obișnuit. Grila de analiză a acestei ultime vieți e delimitată de repere precum „ai, mă, părinți? ai iubită?/ ai copii? [...] tu ai, mă, mamă? [...] e ceva să te regrete, băiete?” (p. 23). În schimb, cealaltă viață stă sub semnul nenorocului după cum ni se dezvăluie în *oltețului 15, camera 305*, primul text – *1. ca o amară, mare pasăre marină* – „nenorocul plutește peste căminele de nefamiliști/ din strada oltețului 15./ aici nu stau decât doar cei ca noi. aici/ viața se bea și moartea se uită” (p. 13). Aici vine alături de Hans – personaj reprezentativ și pasărea hans „pleșuvă ca el și moartă de beată” care e „paznic de noapte la belu” și se proclamă „bufnița/ minervei” (p. 22), căci nu deschide ochii decât noaptea. Ea, mesager al morții anticipează agonia care prin cloroform ar putea fi alinată, dar problema rezidă în faptul că boala ființei e de natură intrinsecă, deci incurabilă și atemporală – „or să ne extirpe numai lumea din afară./ moartea în noi va rămâne intactă./ viața în noi va rămâne exactă. [...] numai că mâine, iar e azi – dezamăgire/ mâine n-o să fie nicicând mâine” (p. 24).

Deși apar trimiteri la simboluri cu valențe religioase, trimiteri la Irod, magi sau preoți, chiar minuni, „avem trei luni de când venim ca să vedem/ minunea de la camera treisutecinci” (p. 21), perspectiva Divinității care salvează e evaziv conturată. Minunea, de fapt, este transformarea ratării individuale a existenței banale într-o experiență revelatoare a devenirii personale? Poate... căci altfel, nu se explică deznădejdea fără ieșire mărturisită la pagina 61: „peste tine doamne zidurile trupului meu sunt zidite/ tu ești absența pe care o-nvelesc, tu – somnul pe care-l dorm:/ dacă eu sunt cerul tău

căzut, pământesc/ nu răsari pe el decât în somn/ și așa mai departe vociferez pentru că știu/ că nu sunt decât un limbaj și-mi este permisă orice incursiune/ și nu pot ieși orice aș face” (p. 45). Cu toate acestea, pentru că nu există ieșire, e oferită permisiunea de a face orice „totul este posibil și/nimic nu mai are rost” (Ibidem), nici chiar iubirea pentru că individul e singur. În „singurătatea asta nu orice om singur/ ar duce-o prea mult. dar sunt/ o groază de nimicuri ce trebuie onorate:/ dorințe de a fi cu orice preț/ neputința de a mai iubi și/ ziua de ieri” (p. 44). Doar cuvintele ar putea elibera ipotetic ființa și tot ipotetic ar salva-o îndreptând-o spre iubire, o iubire ce trece prin închisoarea camerei „nu așterne nicăieri cuvintele. cuvintele pot/ roade varul și măcina piatra pereților: dincolo n-o să dai decât din nou de ea” (Ibidem).

Cuvintele roase fac trimitere la unghia argheziană tocită și ea în crepusculul damnării, cu atât mai mult cu cât în *ieudul fără ieșire (II)*, *textul I. tu chiar crezi că nu suntem mai mult decât suntem aici*, imaginea acesteia apare tranșant „noi, acum și aici, izolați de limbajul care îi va pune capăt/ degeaba am scurmat cu unghiile în tencuială, degeaba m-a ținut/ lipit de pereți: de dincolo nu s-a putut auzi nimic – înfundătura vorbirii noastre răspunsul nu poate fi încă formulat. [...] am lăsat trupul să se verse/ să umple încăperile în care am stat/ [...] mătușă [...] bani, bani, altfel ne sufocăm în încăperea asta avem nevoie/ de alt limbaj aici cunoaștem totul-ta-/vanul, pereții, podeaua-/afară nu se mai poate vedea prin ferestre nimic, de/afară nu s-a putut auzi începutul/ niciunei alte vorbiri” (p. 59). Părăsit de revelație și chinuit de suferința dorinței de eliberare, vocea poetică pornește în căutarea altei posibile salvări întruchipate de imaginea oarecum mesianică a celui denumit adevăratul amic. Deși greu de identificat datorită asemănării sale cu ceilalți („ăsta prea semăna cu noi ca să fi fost chiar amicul, adevăratul amic” – p. 71), acesta e văzut într-un târziu „departe, târându-și lemnul ăla în spate/ și lemnul a crescut pe el cât toate blocurile la un loc” (Ibidem).

O altă imagine, de aceeași factură este cea a lui Mircea (un geamăn, un alter-ego?) despre care a aflat tot singur fiindcă „ea nu ne-a spus

niciodată că suntem doi [...], ne-a spus tu ca unuia singur [căci ei, doi s-au născut] unul în altul, înghesuiți în sacul aceluiași trup” (p. 32).

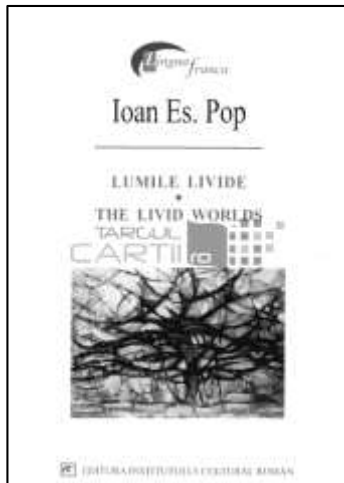
După atâtea eșecuri, „infernul s-a dezlănțuit: orbul /a acceptat iar să vadă./ și toate în el l-au părăsit” (p. 39), pentru că viața nu își poate schimba cursul – toți ne presimțim asemeni trupului gorunului lui L. Blaga, MOARTEA și o așteptăm – fie ea fizică, trupească, sau spirituală; „de fapt nu facem decât să așteptăm, să/ pândim cine vine la rând, unul din noi/ sigur vine la rând” (p. 85). Presimțirea sfârșitului, așteptarea, resemnarea, primirea lui ca o șansă a eliberării devine laitmotivul textelor intitulate aproape stereotipic *12 octombrie*, diferențierea lor realizându-se prin succesiunea consecutivă a anilor subordonați. Sugerând o evoluție temporală, paradoxal sub forma unei involuții a spiritului, acestea sunt un imn al trecerii în neant „de la noi din casă, sfârșitul se vede limpede în orice zi [...] noi să știm că suntem norocoși/ măcar pe noi ne anunță din vreme/ ne putem pregăti, știm fiecare/ când e să vină unul la rând” (p. 86).

Autodefinindu-se ca un „bărbat singur, nu-i nicio mândrie în asta, doar sunt/ hoarde de nefericiți care umblă și caută/ alți nefericiți” (p. 96), poetul se reîntoarce de la București (element biografic valorificat) și aduce „atâta nimic acasă cât n-a putut aduna/ nimeni în ăștia doi ani./ nici n-am putut căra de unul singur atâta/ nimic cât am câștigat [...] nimeni n-o să aibă atâta nimic ca și noi/ într-un an, doi, o să fie mai căutat decât aurul/ [...] o să vindem din el numai când va fi la mare preț” (Ibidem).

Concluzionând, putem afirma că în categoria axiologică a nimicului, ultima bucată de text din *ieudul fără ieșire* a lui Ioan Es. Pop, intitulată *banchet*, aduce în prim-plan un tablou al existenței cotidiene superpozabil celui oferit de camera de la trei sute cinci, tablou în care viața ia forma materială a unor veritabile și metaforice paturi procustiene, unde nepotrivirea creează dorința de a trece mai repede prin toate, pentru ca apoi „ultimii născuți, celor nou născuți” să poată trece DINCOLO afirmând la unison: „și-n clipa – aceea ziua păru a se-nteți”(p. 99), deoarece a apărut IEȘIREA.

Dincolo de *Lumile livide*

Teodora UILEAN

Să faci un comentariu la volumul de poezii *Lumi Livide* al lui Ioan Es. Pop, la început de noiembrie, poate fi covârșitor. Este momentul în care Ardealul își pleacă fruntea la mormintele sale și-și plânge morții așa cum se cade, cu flori și lumină, sărbătorind nemurirea lor. Iar tema centrală a acestui volum este moartea, sub toate aspectele ei, grotești, dezgustătoare,

însălmântătoare sau eliberatoare. Poeziile îți amintesc parcă de Arghezi, citindu-le te dor frânturi de amintiri sau de imaginație. Sângele, viermii, plecarea în sicriu, sărăcia și robia muncii zilnice te prind în păienjenisul fricilor tale. Durerea este spectrul întregului volum, iar resorturile ei sunt nenumărate, banale și tipic românești, de aceea este imposibil să nu te regăsești în cel puțin una dintre poezii.

Mărturisire Ioan Es. Pop

În primul rând, textele mele rezolvă ceea ce e de rezolvat și mărturisesc despre existența unui supraviețuitor. După ce am scris aceste texte, m-am putut considera într-adevar un supraviețuitor și aproape un învingător. Cât privește statutul social, cred că e vorba mai degrabă de o dorință de a fi în rând cu lumea.

Ediție bilingvă, română-engleză, volumul *Lumile Livide. The Livid Worlds*, apărut la Editura Institutului Cultural Român, București, 2004, în traducerea lui Nathaniel Smith, K. Shaver & Ion Crețu, cuprinde poezii scrise în mare parte cu vers alb, inspirate din duritatea vieții, mustind de amărăciune și dezgust.

Sub titlul de *Roman Gothic, casa*, poetul descrie casa părintească asemeni unui univers unic, cu trăsături umane, în degradare continuă și voită, al cărui prizonier e eul poetic, pe care-l bântuie și-l transformă într-o extindere ce contaminează tot ce atinge. „M-am ferit de ea de parcă, fugind, aș fi putut scăpa” este descrierea casei ca un imperiu al urii, în care „tavanele mustesc... și dușumeaua se cutremură de ură” și „șase generații au urât aici continuu”... în care „m-au născut pentru asta: să duc ura mai departe, să o arunc în copii”. Continuând cu *mă întorc acasă o singură dată pe an, în noiembrie, La treizeci și șase, am învățat să mă rog, am făcut cu chiu cu vai.... Peste drum de crășma unde stau și beau... și până la Cu acești ochi, cu care nu am văzut*, poeziile sunt sub semnul explorării părților întunecate ale existenței umane, implorând prin fiecare vers un Dumnezeu „care fie a plecat deja, fie încă nu a apărut”.

În (*fotografia de grup*) *zoli, hans, mitru* găsim simbolurile suferinței universale, trecând peste etnii sau individualism, pentru că „la mijloc între noi șade păianjenul cu cruce, mereu îngândurat, înfășurat în giulgiul propriei mătăsi”... – cina cea de taină la o scară mai mică, desacralizată. Familia izolată de restul lumii, ascunzându-și tainele și „pârâul de sânge”, învățătoarea, prietenul de beție, vecinii, preotul, administratorul căminului de nefamiliști..., toți formează universul subjugat morții, de care eul poetic încearcă fără izbândă să se desprindă..., *de asta am fugit la București*.

Dacă ți-e dor de moarte, sau dacă pur și simplu vrei să simți cu adevărat putreziciunea vieții zilnice, atunci e suficient să deschizi acest volum de poezii al lui Ioan Es. Pop și, poate, o altă perspectivă a lecturii va dezvălui frumusețe, artă și finețe acolo unde este mângă, durere, sicrie...

Să cazi în sus? De ce nu?

Menuț MAXIMINIAN

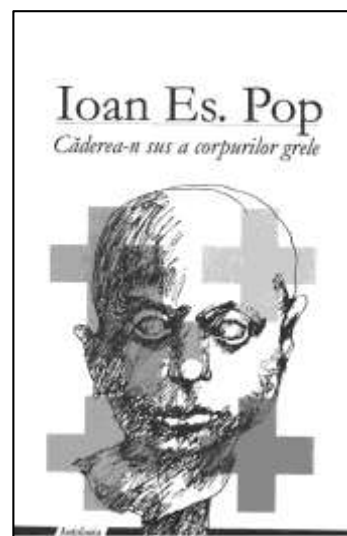
Considerat de critica de specialitate un poet ce leagă două generații, a optzeciștilor și a nouăzeciștilor, cu rădăcini adânci în Maramureșul străvechi care se oglindesc în creațiile lui, Ioan Es. Pop a ales ca din anul Revoluției să locuiască în Capitală, unde lucrează ca editor și jurnalist. Născut într-un ținut de basm, scriitorul se pare că nu s-a adaptat nici după 30 de ani în zbuciumul capitalei („Dar simulez adaptarea” spune Ioan Es. Pop, un caz aparte în lirica românească).

Volumul de debut *Ieudul fără ieșire*, apărut în 1994 la Editura Cartea Românească, a fost considerat drept unul dintre cele mai bune ale acelei perioade („era rodul a 20 de ani de acumulări, răstimp în care am tot scris, dar nu am fost eu în totalitate”, se confesa poetul). Rar îți este dat ca primul volum din cv-ul unui scriitor al vremurilor noastre să fie considerat unul rotund. Deși, dacă aruncăm un ochi în trecut, mari nume ale literaturii noastre au rămas în memoria colectivă cu primul volum. Marin Mincu a spus la apariția cărții: că „este posibil ca Ioan Es. Pop să devină treptat, după Nichita Stănescu, a doua paradigmă poetică postbelică”. Ștefan Baghiu, adaugă la câțiva ani distanță: „paradigma s-a născut odată cu volumul *Ieudul fără ieșire*, citit și menționat și astăzi de autorii debutanți ca fiind unul din exemplele perfecte de debut total. Poeții tineri visează toți aproape la un debut atât de puternic precum cel al lui Es. Pop”. Cartea a fost tradusă în italiană (*Ieud senza uscita*, Editura Valigie Rosse), în suedeză (*Ieud utan utgång*, Editura Tranan), în engleză (*No way out of hadesburg*, Editura Universității din Plymouth) și lista poate continua. Au urmat alte cărți remarcabile, ca și o serie de distincții obținute de-a lungul timpului.

Antologiile unor edituri ce ne inundă cu colecții ridicole ale unor poeți ce după două

cărți incerte apar antologați și prefațați de fel și fel de „istorici” și „critici” literari nu fac doi bani. Nu este cazul la Tracus Arte, unde totuși vorbim de antologii ale lui Nichita Stănescu, Alexandru Mușina, Ion Mureșan. Antologia lui Ioan Es. Pop, *Căderea-n sus a corpurilor grele* (un titlu neconvențional, câtă vreme legea gravitației spune altceva în privința asta), apărută la Tracus Arte, 2012, cuprinzând poeme selectate de Teodor Dună, propune, în primul rând, creații din *Ieudul fără ieșire* (mare parte din sumar), dar și din volumele *Porcec*, *Pantelimon 113 bis*, *Petrecere de pietoni* și *Unelte de dormit*.

„Ioan Es. Pop arată, odată cu publicarea antologiei *Căderea-n sus a corpurilor grele*, că este un poet talentat al ultimelor decenii” scrie Ștefan Baghiu în *Cultura literară*, nr. 429 din 18 iulie 2013. Tânărul critic crede că „este departe de a fi cea mai bună antologie a lui Es. Pop. Cea mai concludentă a fost publicată deja în 2000. De atunci și până acum, Ioan Es. Pop încearcă mereu să sară peste umbra care, în receptarea scrierilor recente, îi face mari deservicii. Se poate însă că volumele din anii '90 să fie de ajuns pentru ca poetul să treacă drept un reprezentant puternic al poeziei contemporane”. Nu comentăm afirmația, vorbim despre subiectivismul criticii și faptul că, până la urmă, fiecare critic are propria grilă de apreciere a unei opere. Despre antologie și poezia lui Ioan Es. Pop, un alt tânăr poet și critic, Teodor

Dună, spune pe copertă: „este o poezie a indistinctului, a indeterminatului, a metamorfozei încremenite la jumătate. Există aici, mai mult decât la orice poet postbelic, vocația eșecului, a ne-terminatului, a negativului, a ființei întrerupte, a ființei care resimte izolarea ca pe o damnare și pentru care damnarea înseamnă viață. Nicăieri spaima de viață nu este mai autentică, nicăieri nimicul nu este la mai mare preț. Pentru că nimeni nu se trezește în întregime aici. Trezirea ar echivala cu izolarea vieții de moarte, iar aici viața este o dramatizare a morții, este unica posibilitate de a o privi din exterior, aflându-te chiar înăuntrul ei. Pentru că în moartea aceasta cobori, te ridici și apoi umbli, poți împlini treizeci de ani de moarte de la naștere încoace și să fii mai viu ca oricând. Citind *Cădere-n sus a corpurilor grele*, veți (re)întâlni un foarte mare poet”.

Antologia dovedește faptul că avem de-

Mărturisire Ioan Es. Pop

Lucian Blaga a fost cel mai important motor al începuturilor mele întru poezie. Și Eminescu, bineînțeles. Dar Blaga mi-a dat dintr-o dată sensul modernității poeziei, al faptului că, după Eminescu, poezia continuase să evolueze și o făcuse la înălțime. Cam acesta este, după amintirea mea, momentul în care mi-am dat seama că vreau să scriu poezie. Sigur, au venit ulterior și alte revelații. În clasa a XII-a, revelația s-a numit Nichita Stănescu.

a face cu un poet a cărui lirică este proeminent filozofică, temele fiind inspirate din cotidianul imediat și trecute prin filtrul privirii poetului care are în spate, parcă, toată gândirea strămoșilor. „Nostalgiiile mi le-am topit în poezii. Mi-e un dor aproape rațional de Maramureș. Știu, bunăoară: cu cât îmi doresc să ajung acolo, cu atât mai mult ajung mai rar”, afirmă poetul Ioan Es. Pop, într-un interviu luat de Otilia Andrei pentru *Adevărul*.

Într-o cronică în revista *Luceafărul de dimineață*, Andrea H. Hedeș afirmă: „Poetul însuși, mare mag, și demiurg băutor de absint devine un ochi ciclopic orb, închis, dar orbirea sa e orbirea de ochiul care face doar deservicii vederii și pentru că lumina nu ajută la vedere, căci, larg închis, el este oglinda în care se reflectă summa humanitas și este oglinda în ale cărei ape moartea, infinitul capătă noimă,

îmbrăcând rolul de creatoare de sens, de intermediatoare între primitiv și spiritual, între timp și eternitate, între gând și inspirație, dinamism și repaos”.

Deși se află în spații care de multe ori sunt sufocante, în centrul Capitalei – *Oltețului, 15, camera 105* – „ca o amară, mare pasăre marină/ nenorocul plutește peste căminele de nefamiliști” (p. 5) sau *Pantelimon 113* – „Cineva, venind de la momfa, ar putea crede/ Că aici lumina e atât de searbădă încât/ bulevardul nu mai este locuit de mult” (p. 95), Ioan Es. Pop aduce o poezie a unei lumi în care „viața se bea și moartea se uită” (p. 5). Nu lipsesc momentele în care poetul este în dialog direct cu Creatorul: „numai în rare clipe de căință și credință, noaptea/ zidurile se subțiază, se alungesc, se înalță/ ca un giulgiu tremurător îmbrăcat de un trup nelumesc” (p. 6)

Timpul pare că încremenește sau, în cel mai fericit caz, este „adoptat”, devenind parte din familie, ca un copil al casei: „e un ceas în cameră pe care hans îl hrănește pe ascuns/ mișcă mai repede, îi șoptește, mișcă mai repede/ i-a cumpărat cămașă și l-a îmbrăcat. Îl/ spală, îl schimbă, îl îngrijește ca pe ochii din cap” (p. 9). Pe aceeași linie se înscrie și zidirea ce stă la baza oricărei creații, fereastra, ce poate fi un portal între două lumi. „L-am rugat pe Mircea, i-am zis Mircea, zidește odată/ fereastra asta, aici nu stă nimeni/ haide, umple-o cu mortar și cărămizi/ altfel într-o zi are să mă smulgă iar afară/ n-o să pot sta tot timpul ghemuit sub ea” (p. 17), spune poetul, pentru care tentațiile lumii pot fi mari. Aici se vede forța cu care Ioan Es. Pop reușește să-și creioneze imaginile poeziei, pornind de pe locurile încărcate de istorie, unde „suntem și acum și o să fim și mâine-poimâine/ și în veci apa aceluiași râu ne va scălda” (p. 13).

Despre poezie, în același interviu al Otiliei Andrei pentru *Adevărul*, poetul afirma: „cândva, la începuturi, cred că a fost una cu rugăciunea și că rugăciunea și poezia au mers o vreme alături (uneori mai merg și azi). S-au despărțit probabil atunci când poezia a început să cârtească, să se îndoiască, să se dezică de autoritate, să blesteme, să ia în deșert numele Creatorului. Dar și așa, prin venele ei curge și

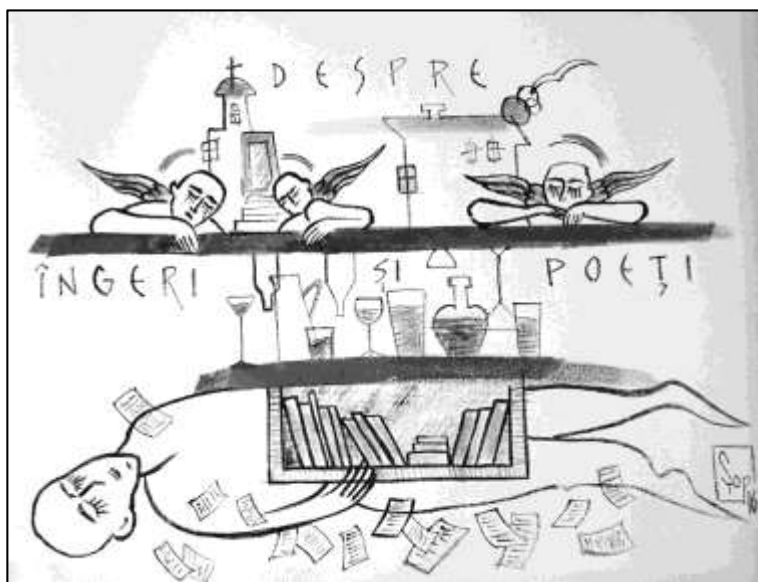
astăzi ceva din sângele stelar al rugăciunii”. Din leagăn [„nu-mi amintesc deloc de vremea când m-am născut, dar/ din grabă m-am născut drept în lumea cealaltă” (p. 51)] până în mormânt [„au scăpat sicriul în groapă.../ parcă bunicul a vrut să intre acolo cu tot dinadinsul/.../ trupul pe el ar fi fost doar o cămașă subțire/ parcă s-a grăbit să îmbrace un trup mai sigur” (p. 28)], poezia și prozo-poeemele lui Ioan Es. Pop descriu traiectoria omului în căutarea liniștii sufletești [„am făcut rost, cu chiu cu vai, de/ un Dumnezeu al meu, o păpușă din gumă.../ numai atâta dumnezeire mi-a fost dat mie să aflu/ și nu poate păpușa asta din gumă, cel puțin Dumnezeu/ ce i s-a dat unui om” (p. 69)].

Conștient de puterea lirismului, poetul surprinde lucruri cu un puternic impact emoțional, total opuse, dar care astfel se atrag, creionând prin forța imaginii poezia: nostalgia și cruzimea, banalul și absurdul, lumea portretizată în cele mai mici detalii, ca și cum am asista la un flash-modes al dialogului dintre demonii interiori și lumina ce vine din

topirea creației. În interviul luat de Dia Radu, pentru *Formula As*, Ioan Es. Pop își face un autoportret: „Voiam să fiu ca toți ceilalți de vârsta mea și nu eram în stare. Aveam două mâini stângi. Mi-era rușine că eram trist. Mi-era rușine că nu știam dansa... Eram atroce de lucid și excesiv de sensibil. Luciditatea îmi ardea inima, îmi înăbușea avânturile, mă făcea să mă simt bătrân și chiar să mă comport de parcă aș fi fost așa”.

Dincolo de toate, poezia este cea care surprinde cel mai bine starea poetului în diferite etape ale vieții, cel care nu-și poate contura creație decât atunci când este „cutremurat de oroare. Pentru asta/ mă ascund și acum în pivniță/ în întunericul ei putred și gras/ dar mă rog mai ușor acum/ ca și cum m-aș pregăti pentru un mare adio” (p. 75). Până la urmă, după cum spune însuși poetul, „om singur lângă om singur/ așa se încheie păcile și bătăliile” (p. 38).

O antologie ce arată puterea de creație a unuia dintre poeții al cărui nume contează în galeria literară a zilelor noastre: Ioan Es. Pop.

Despre înger și poeți

Ioan Es. POP

3 poeme

am fost avertizat de la cinci ani:

ferește-te cât poți de mult de apă
și martor îmi e cerul că ani și ani la rând
nu m-am atins de apă nici în somn –
deși-ntr-o zi tot apa mă va pierde,

căci, într-o zi, unul care nu știe
va-nlocui paharul și în el
va fi doar apă și-nsetat voi bea.
pe dată carnea se va face verde
și va sfârși ca arsă de leșie,
în cea mai tristă întrupare-a sa.

acest sfârșit ce încă înfometat mănâncă

din cele ale noastre mai de jos,
tăind cu dantelate cuțite de palincă
tot ce a fost odată mai frumos,

Atelier liric

acele mișcătoare organe fără pată,
din care niciun viciu nu mușca,
ei, bine, tocmai ele se vor munci deodată
și dându-se de-a dura vor trăda.
mici ciuturi negre care se vor usca de sete
chiar lângă marea sticlă fără dop
îmi vor ajunge-n vene, bătând din aripi, bete,
și-atunci or să își spună toate pop.

am băut vinuri proaste în ultima vreme

și poate că de asta nu mai scriu.
și am băut mult mai puțină vodcă,
ba am redus și berea, da, s-a întâmplat ceva,
ceva amarnic, adică lucrurile s-au

înjumătățit, golul e tot mai plin,
poate vârsta, poate înțepirea
lipsei de precizie, poate faptul că
lucrez ca un apucat ca să nu mai
beau ca odinioară – e clar că

toate astea, dar mai ales vinurile proaste
din ultima vreme și tot mai marea mea
lipsă de credință și tot mai mica mea
înțelepciune, da, am trecut de la
vodcă la vin ca de la

creștinism la hinduism, însă uite că
iluminarea tot nu s-a produs, sunt
tot confuz și tot nepregătit, iar de vodcă
nu m-aș mai apuca – oare să o dau pe cidru?
am o singură certitudine: în câteva generații
spațiul va putea fi despărțit de timp
și-atunci pune-te pe trai, neneacă.

refren:

nu mai ești udă, ca pe vremuri,
deși încă te simt cum tremuri,
o, geaca mea!

Ioan Es. POP

„Limba română e o bună rampă de lansare a poeziei românești, a literaturii române”

– Stimate Ioan Es. Pop, cum s-a născut (iar nu făcut) poetul care semnează cu acest nume? Întreb aceasta deoarece un critic literar, Cezar Gheorghe, spunea că „Poezia lui Ioan Es. Pop a început odată cu autorul.”

– Orice poezie se naște din necunoscut, așa că nici nu se explică, nici nu se demonstrează. Totuși, Cezar Gheorghe are cumva dreptate: atâta cât îmi aparține, poezia mea a început „odată cu autorul”. Adică atunci când Ioan Pop a devenit Ioan Es. Pop – sau cu puțini ani înainte.

– Cum îți explici/ cum ne explici că un elev care ia 2 la română poate să ajungă scriitor, un exponent foarte sofisticat (prin arta de a scrie) al unei limbi uimitoare?

– Cred că eram destul de complicat încă din clasele de gimnaziu, dar doamna profesoară de limba română n-a avut intuiția literaturității mele. Citeam foarte mult, gândeam foarte mult, visam foarte mult, cred că și scriam puținel, însă domnia sa mă examina doar la gramatică. A fost o perioadă de cutremur și de uriașă derută: oare valorile mele de la acea vreme chiar nu aveau nicio însemnătate?

– Ieudul fără ieșire și-a găsit totuși „ieșirea”? Cum? Prin ce? În ce fel?

– Prin cuvinte. Există puține porți de ieșire din lumea în care toți oamenii suferă și mor. Cuvintele sunt o asemenea poartă.

– Azi – se spune – se citește tot mai puțină poezie. Ești sau nu de acord cu această aserțiune? Dacă da, atunci ce te face să mergi înainte, ca poet?

Olimpiu Nușfelean și Ioan Es. Pop la Bacău

– Poezie se citește multă. Uită-te câte festivaluri de poezie sunt în România și pe tot globul. Uită-te la avalanșa de creații de pe rețelele de socializare.

– De fapt, ce crezi? Poezia se află în lume ca un dat al acesteia, așa cum sunt apa, aerul, focul, sau e „inventată” de poet și pusă în seama lumii?

Dialogurile Mișcării literare

– Și-și. Dar, până la urmă, poetul creează poezia în măsura în care se lasă creat de ea.

– Cine „gestionează” sufletul poeziei: profesorul, criticul literar, poetul, Dumnezeu?

– Toți.

– Limba în care scrii îți oferă toate oportunitățile de expresie? Te-ai gândit

vreodată că ai vrea să scrii într-o limbă de mai mare circulație, care ar oferi cărților tale o mai mare posibilitate de răspândire pe mapamond?

– Cărțile mele (nu toate, desigur) sunt traduse în nouă limbi, iar traducătorii mi-au

spus că au fost încântați să le tălmăcească. Limba română e o bună rampă de lansare a poeziei românești, a literaturii române. Restul ține de disponibilitatea editorilor străini și de talentul traducătorilor.

Interviu realizat de **Olimpiu NUȘFELEAN**

Poveste de vară (pictoinstalație)

Ioan Es. POP (note biobibliografice)

Ioan Es. Pop s-a născut la 27 martie 1958, în Vărai, Maramureș.

Printre cărțile publicate:

Ieudul fără ieșire, Editura Cartea Românească (CR), 1994, Premiile pentru debut ale Uniunii Scriitorilor din România (USR) și din Republica Moldova;

Porcec, CR, 1996;

Pantelimon 113 bis, CR, 1999, Premiul Academiei Române, Premiul USR, Premiul pentru Poezie al Orașului București;

Petrecere de pietoni, Editura Paralela 45, 2003, Premiul USR;

Unelte de dormit, CR, 2011, Premiul „Cartea de Poezie a Anului 2011”, oferit de Fundația Națională pentru Știință și Artă din București; Premiul Radio România Cultural; Premiul Asociației Scriitorilor din București;

1983. Marș/2013. Xanax, Editura Charmides, 2013;

Arta fricii, Editura Charmides, 2016, Premiul „Scriitorul lunii iulie 2016” al USR – filiala Iași.

În alte țări:

Ieud utan utgang, Ed. Tranan, Stockholm, Suedia, 2009;

Sans issue, Ed. L'Oreille du Loup, Paris, Franța, 2010;

No Way Out Of Hadesburg, Ed. Universității Plymouth, Marea Britanie, 2011;

El Ieud sin salida și No Exit, Ed. Baile del Sol, Tenerife, Spania, 2011;

Nem mertem kiáltani soha, Ed. AB-ART, Slovacia, 2012;

Ieud bez wyjścia i inne wiersze, Fundacja Pogranicze, Polonia, 2013;

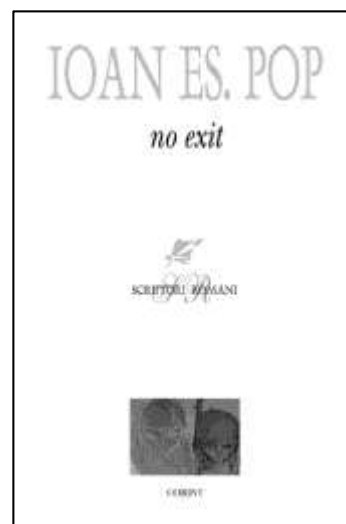
Assedegats. Dos poetes transsilvans: Ion Mureșan i Ioan Es. Pop, AdiAedicions, Mallorca, Spania, 2016;

Un giorno ci svegliamo vivi. Ieud senza uscita, Ed. Valigie Rosse, Italia, 2016;

Адат без изход (Adat be izhod), Editura DA, Sofia, Bulgaria, 2016.

Mărturisire Ioan Es. Pop

Afacerea vieții mele este scrisul, dar scrisul nu e pentru mine o afacere.

Mărturisire Ioan Es. Pop

...poezia este permanenta actualizare a originarului. Este drumul cel mai scurt de la cele văzute la cele nevăzute. (...) Se știe: sfârșim toți la un moment dat, dar destinul merge înainte și povestea merge înainte chiar și fără noi, însă cu ceva din ceea ce am lăsat scrijelit pe hârtie sau pe realitate.

A fost laureatul primei ediții (2009) a Premiilor „Niram Art” de la Madrid. Radiodifuziunea Suedeză l-a desemnat Poetul Lunii August 2010. Uniunea Scriitorilor din Republica Moldova i-a acordat, în anul 2012, Premiul „Primăvara Europeană a Poeților”. În 2016, la Veneția, Italia, i s-a decernat Premiul „Ciampi Valigie Rosse”, pentru volumul *Un giorno ci svegliamo vivi*.

În octombrie 2019, a câștigat Marele Premiu „Cununa de Lauri” de la Alicante (Spania), la ediția a noua a Turnirului de Poezie organizat de Uniunea Scriitorilor din România.

Ioan Es. Pop – fotografie recentă

Poetul în iarnă

Marele Premiul al Turnirului de Poezie organizat de Uniunea Scriitorilor din România la Alicante, Spania, 2019

Cu Horea Pașină

Foto-album Ioan Es. Pop

Cu Cosmin Perța, Marin Mălaicu-Hondrari, Robert Șerban

La Hordou, Ioan Es. Pop – *Marele Premiu George Coșbuc* al Concursului Național de Poezie George Coșbuc din Bistrița, 2016.

Modelele nu îmbătrânesc niciodată

Gheorghe GLODEANU

Cum modelele nu îmbătrânesc niciodată, e greu de crezut că Ion Vlad a împlinit 90 de ani! Critic, istoric și teoretician al literaturii la fel de avizat, figură legendară a școlii filologice din Cluj, distinsul profesor a elaborat o originală teorie a lecturii, din perspectiva căreia discută apoi și evoluția formelor literare, îndeosebi cea a romanului. Autorul *Lecturilor constructive* repune în discuție condiția cititorului, care nu mai este considerat *beneficiarul* pasiv al operei, ci un autentic participant la actul creației, adică un co-autor. Evident, criticul are în vedere cititorul ideal, înzestrat cu codul necesar reconstituirii semnificațiilor majore ale textului. *Povestirea. Destinul unei structuri epice* (1972), *Romanul românesc contemporan* (1974), *Lectura romanului* (1983), *Lectura prozei* (1991), *Aventura formelor. Geneza și metamorfoza „genurilor”* (1996) și *Romanul universurilor crepusculare* (2004) sunt lucrări în care, prin simbioza dintre analiză și sinteză, dintre teorie și comentariul literar, se elaborează o riguroasă poetică a prozei. Înainte de toate, Ion Vlad rămâne un *cititor*, lectura sa competentă dobândind semnificațiile unui adevărat „eveniment al cunoașterii”. Investigațiile criticului ne transpun în cea mai stringentă actualitate, demersul său dezvăluind câteva din ipostazele semnificative ale prozei de azi. Romanul este definit ca un „martor privilegiat”, care are darul de a înregistra semnele unui timp, ca un mod de a construi o lume recognoscibilă documentar și artistic. Succesul genului este văzut în nevoia cititorului de *istorii*, dar și în posibilitatea asumării și a re-creării unor lumi posibile, cu toată complexitatea pe care o presupune un asemenea demers.

Publicată în 1983 și situată în prelungirea antologiei comentate din 1974, *Lectura romanului* este o carte cu titlu

emblematic pentru demersul asumat de către cercetător. Investigațiile ne transpun în cea mai stringentă actualitate, demersul criticului dezvăluind câteva din multiplele ipostaze ale romanului românesc de azi. Structurată pe trei capitole ample, lucrarea nu reprezintă atât o panoramă a romanului românesc postbelic (deși acest aspect este prezent implicit), cât mai ales un elogiu adus lecturii și un îndemn la meditație pe marginea textului literar, lectură care, la rândul ei, generează noi texte. În viziunea lui Ion Vlad, criticul literar nu este altceva decât un cititor în măsură să refacă, prin intermediul lecturii sale experimentate, edificiul imaginar al operei. Lecturile lui Ion Vlad „sunt puse sub semnul emblematic al cărții ce se re-crează”, lucrarea alcătuind o culegere de *câteva texte* care „au fost sau sunt și acum lectura unui virtual cititor”. Fascinația irezistibilă a teoriei literare nu este însă depășită în totalitate, concentratul studiu introductiv al cărții alcătuind nucleul unei veritabile *poetici a romanului*. Criticul pune problema audienței genului, a receptării lui, fenomen ce depășește barierele sociologiei literare, transformându-se într-o „chestiune” a lecturii, a cărei aventură spirituală poate fi echivalată cu aceea a romanului însuși. Succesul acestuia e văzut în nevoia cititorului de *istorii*, dar și în posibilitatea asumării și a re-creării unor lumi posibile, cu toată complexitatea pe

Ion Vlad – 90

care o presupune un asemenea demers. Parafrazându-l pe Pompiliu Constantinescu, Ion Vlad subliniază justetea tezei acestuia potrivit căreia „romanul se naște din profunzimea unor raporturi sociale, din mișcările conștiințelor”, teză verificată din plin de experiența romanească a ultimelor decenii. Romanul românesc contemporan se transformă într-o adevărată cronică a timpului

nostru căci, în ciuda extraordinarei sale diversități, el nu încetează să afirme *realul* și să-și însușească problematica omului de azi.

Aventura formelor. Geneza și metamorfoza „genurilor” continuă preocupările teoretice ale exegetului. Investigația merită toată atenția, constituind un veritabil eveniment editorial într-un peisaj literar destul de sărac în opere teoretice. Cartea este rodul muncii și al îndelungatelor meditații ale universitarului, care se simte obligat „să lase în scris ceva din substanța prelegerilor sale săptămânale”. Ion

Vlad nu are intenția să scrie un tratat. Beneficiind de sugestiile provenind din studiul semiotic și textologic, din poetica post-modernă și din experiențele teoriei literare, el își asumă dificila misiune de a pune în discuție o serie de categorii și de

concepte revendicate cu predilecție de „știința literaturii”. Criticul relevă metamorfozele ce au loc în sfera teoriei formelor, disciplină ce își modifică orizonturile și conceptele. Tinzând să își depășească funcțiile și sfera categoriilor consacrate, teoria literaturii a devenit – observă Ion Vlad – „o teorie a formelor, a morfologiei lor, un studiu de poetică ce ambiționează să determine și să explice mecanismele cauzale ale unor fenomene acceptate de cele mai multe ori *tale quale*”. Eseistul preferă să lucreze cu conceptul de „formă/forme” din dorința de a elimina din sfera investigației termeni inoperanți și amenințați de scleroză precum „gen” sau „specie”, chiar dacă aceștia sunt preferați adesea de taxonomiile anchilozate ale manualelor. Ion Vlad se dovedește și în această carte un remarcabil cititor, preocupat de decodificarea semnificațiilor majore ale unor cărți fundamentale. Exegetul se apropie

de condiția lectorului ideal, pe care a teoretizat-o în studiile sale anterioare. Îndelungata experiență a lecturii îl convinge pe eseist că „explicarea, examinarea și cercetarea într-un excurs riguros și totodată nuanțat sunt posibile numai din unghiul înțelegerii concertate și exacte a categoriilor interne a formelor”. Refuzând truismele și clișeele taxonomice moștenite, exegetul dă și o posibilă definiție a formei (genului), definiție pe care o reia pe parcursul investigațiilor sale în noi contexte. În viziunea lui Ion Vlad, teoria formelor se constituie, înainte de toate, ca o poetică a narativității. Aducând în favoarea opiniilor sale o serie de referințe celebre, eseistul pledează pentru „preeminența formelor narative și pentru eternitatea acestei ipostaze umane: *homo narrativus*”.

Cartea se deschide cu o serie de comentarii de natură teoretică, dominate de rezonanța istorică a unor lucrări de excepție și schițează „directiva generală a poeticii istorice în problema formelor văzute drept categorii generale, expresie a unor atitudini fundamentale, ontologic și gnoseologic vorbind”. *Prolegomene. Argumente și metode, Mai veche decât Universalele, Argumentul Cărților, Reîntoarcere la sursele originare, „Instituția” formelor și În căutarea arhetipului* reprezintă etapele unui demers teoretic extrem de riguros și bine documentat, în care eseistul își propune să își familiarizeze cititorul cu principiile și cu opțiunile sale teoretice. Bibliografia utilizată se dovedește impresionantă, cartea concentrând în sine biblioteci. Din păcate însă, multe din creațiile discutate îi sunt încă inaccesibile cititorului român. Teoreticianul literar se mișcă cu ușurință pe spații extrem de întinse ale literaturii universale, argumentându-și afirmațiile prin trimiteri la creațiile majore ale spiritului uman. Cartea lui Ion Vlad este locul întâlnirii și al interferențelor unor Cărți fundamentale pentru istoria unei discipline ce a cunoscut o serie de metamorfoze extrem de spectaculoase după 1960. Curiozitatea intelectuală și receptivitatea la nou constituie câteva din atributele semnificative ale unui spirit viu, fascinat de aventura în timp a formelor literare. Pornind

de la *Argumentul Cărților*, Ion Vlad ia în discuție o serie de texte esențiale, construcții teoretice ferite de clișee, care fixează „temeiurile teoriei reale a formelor”. Cum taxonomiile vechilor manuale nu fac altceva decât să perpetueze o serie de clișee și de locuri comune, autorul își îndreaptă atenția înspre lucrări în măsură să zdruncine câteva din propozițiile aparent imuabile ale teoriei formelor și ale poeticii tradiționale.

După un lung și documentat preambul teoretic, capitolele cărții se transformă în scurte monografii consacrate principalelor structuri ale epicului. Povestirea, nuvela, romanul și categoriile „literaturii de frontieră” sunt discutate de către un cunoscător, ce își dezvăluie acum din plin adevăratele sale disponibilități. Îndeosebi capitolul consacrat povestirii se dovedește exemplar prin bogăția informației și profunzimea investigației. Regăsim sintetizate și reactualizate aici o serie de afirmații esențiale dintr-o lucrare devenită deja clasică, *Povestirea. Destinul unei structuri epice*. Ion Vlad vorbește de valoarea matricială a povestirii ca Istorie și ca etos exemplar al lumii. Ea este considerată „forma originară a comunicării narrative, ipostază existențială fundamentală pentru ființa capabilă să transmită și să recepteze”.

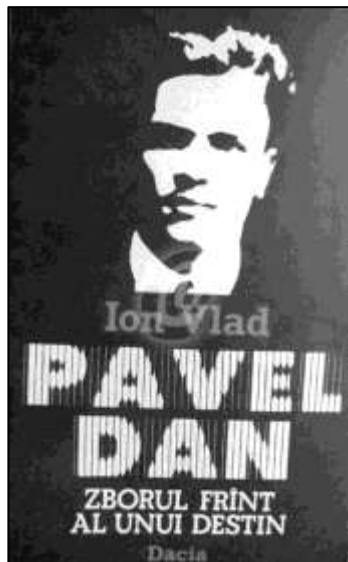
Extrem de interesant dar și de actual în această veritabilă explozie a literaturii de factură memorialistică la care asistăm în zilele noastre se dovedește capitolul intitulat *În zonele interferențelor*. Abordând problematica „literaturii de frontieră”, Ion Vlad constată că proprietatea comună a acestor texte se găsește în calitatea relatării, adică în vocația povestitorului. Abordând problema literarității, autorul constată faptul că este vorba de o serie de texte ce „aparțin unei literaturi unde discursul, vocația diegetică și spontaneitatea transgresează hotarele, pătrunzând în spațiul literaturii”. Exegeza nu poate ignora nici discutarea a două lucrări semnificative consacrate literaturii autobiografice și a persoanei întâi. Ele poartă semnătura lui Philippe Lejeune și se intitulează *Le pacte autobiographique* (1975) și *Je est un autre* (1980).

Spre deosebire de cărțile anterioare care vizau, cu predilecție, romancierii autohtoni, în *Romanul universurilor crepusculare* reputatul eseist s-a oprit la câteva nume de referință ale romanului european: Thomas Mann, Robert Musil, Hermann Broch, Günter Grass, Curzio Malaparte, Heinrich Böll, L.-F. Céline. Cartea reunește cinci capitole ample, precedate de o scurtă notă introductivă, care insistă pe relația dintre eternitate și timp. Capitolul ce deschide investigațiile se intitulează *Preliminarii la „romanul de idei”*. Pentru început, exegetul își pune o serie de întrebări specifice condiției romanului universal: Există oare o heraldică distinctă a „romanului de idei”? Sunt oare actuale și, mai mult, viabile taxonomiile de acest fel

în sfera atât de deschisă și de heterogenă a formelor romanului? În ce măsură poate fi validată o sintagmă precum aceasta: „roman de idei”? În prelungirea opiniilor susținute de un estetician de talia lui Mihail Bahtin, Ion Vlad pledează în favoarea renunțării la prejudecățile privind statutul „închis” al literaturii și pentru promovarea dialogului cu celelalte zone ale cunoașterii. Contribuția a doi mari fizicieni (danezul Niels Bohr și germanul Werner Heisenberg) la dezvoltarea mecanicii cuantice are surprinzătoare consonanțe în literatură – relevă autorul *Aventurii formelor* – și, în acest sens, este invocat un exemplu celebru: Lawrence Durrell. În celebra sa tetralogie epică elaborată între 1957-1960, acesta impune o concepție radical schimbată asupra timpului, anulând atât viziunea proustiană, cât și cea impusă de către Virginia Woolf. Ion Vlad este de părere că punerea în abis are rolul de a sublinia revolta împotriva timpului-memorie. Nu întâmplător, Durrell considera *Cvartetul Alexandria* un „poem al relativității” și propune conceptul einsteinian al timpului,

într-o narațiune „stereoscopică” cu un caracter „stereofonic”. Discutând viziunea despre roman a scriitorului, exegetul relevă faptul că „o experiență de acest fel pretinde, desigur, o altă construcție epică, o altă morfologie narativă și, ceea ce era de demonstrat: un

roman prezidat de idei și de meditația asupra poeziei sale, prin natura discursului și prin supremația intelectuală”. Informația vehiculată este extrem de bogată, iar tehnica citatului se dovedește exemplară, relevând rigoarea specifică universitarului de aleasă vocație. În prelungirea observațiilor lui Henry

Miller privind metamorfozele pe care le-a cunoscut romanul la începutul secolului XX, Ion Vlad remarcă faptul că această formă a epicului rămâne o tentativă de a explora și de a examina – sub specia ontologicului – destinul ființei. Între amplele secțiuni dedicate unor creații majore ale literaturii universale sunt intercalate ample pasaje teoretice vizând poezia acestui gen deschis și acaparator care este romanul.

În viziunea lui Ion Vlad, romanul rămâne o eternă povestire, verbul „a nara” devenind aproape sinonim cu a imagina o serie de lumi posibile. Aristotel, Umberto Eco, Paul Ricoeur, M. Bahtin, J. Derrida sunt doar câteva din referințele culturale la care trimite frecvent teoreticianul literar în susținerea eșafodajului ideatic al lucrării sale. În plus, autorul își asumă opinia lui Jacques Dubois, după care „realismul” renaște în fiecare epocă sub forme noi, care revoluționează viziunea și înțelegerea noastră asupra realului, precum și poezia operelor. Romanul continuă să fie *istorie epică, povestire*, chiar dacă devine un instrument de explorare a conștiințelor și de investigare a existenței. Exegetul relevă mutațiile survenite în zbuciumata istorie a romanului și remarcă

restructurarea esențială operată de către James Joyce în istoria speciei. Este relevant apoi rolul excepțional al lui Dostoievski în aventura spirituală a romanului, celebrul scriitor rus fiind considerat un veritabil întemeietor al romanului modern, un autor care a influențat puternic devenirea speciei. Criticul literar trece în revistă și ideile teoretice ale lui Milan Kundera din *Arta romanului* și *Testamentele literare*. Pornind de aici, romanul este considerat elaborare, efort arhitectural, construcție, de unde și conștiința activă a scriitorilor.

Abordând problema *Alternativelor în poezia romanului*, Ion Vlad corectează aserțiunile filosofului Richard Rorty, aserțiuni inspirate, în marea lor majoritate, din reflecțiile lui Milan Kundera. Autorul *Confluențelor* afirmă că poezia și teoria romanului sunt încă datorare să recitească și să re-descopere coordonatele romanului-eseu și ale romanului intelectual. Mai mult, este de părere că un insolit tratat de demonologie poate fi extras din operele marilor prozatori torturați de întrebări. Exegetul relevă ecoul operei dostoievskiene asupra marilor autori ai secolului XX, discuția insistând asupra romanelor majore ale imperiului rus și ale spațiului austriac.

După o ingenioasă și extrem de competentă introducere teoretică, începând cu cea de a doua secțiune a investigațiilor, eseistul acordă o atenție mult mai sporită analizei de text, de un interes deosebit bucurându-se doi scriitori emblematici pentru spațiul central-european abordat, Robert Musil și Hermann Broch. Aria investigațiilor continuă să fie extrem de largă, pe lângă romancierii nominalizați pe coperta cărții, Ion Vlad făcând trimiteri sugestive la toți romancierii reprezentativi care au contribuit la înnoirea romanului european la începutul secolului XX: Proust, Joyce, V. Woolf, Kafka etc. În cazul lui Robert Musil, este recomandată o lectură ce trebuie să sesizeze și subtextul operei, apoi este abordată pe larg condiția personajelor. Pe tot parcursul investigațiilor sale, Ion Vlad rămâne același cititor atent, ale cărui lecturi pertinente sunt mereu nuanțate prin sugestiile livrești ce vin

din sfera teoriei formelor literare. Sunt relevate cu predilecție pasajele cu încărcătură metatextuală, în măsură să furnizeze numeroase sugestii în privința viziunii despre artă a scriitorului abordat. Predilecția romancierilor pentru formula eseului este considerată o soluție expresivă pentru inciziile în lumea trăită de erou, pentru „tratatul de anatomie și antropologie socială imaginat de romancier”. Cititorul atent reține un personaj elocvent pentru formula discursului narativ din celebrul roman *Omul fără însușiri*. Este vorba de Ulrich, personaj ce reprezintă chintesența unui timp istoric damnat, infernal prin ampla și heteroclita sa cosmogonie. Romanul *Omul fără însușiri* este numit sugestiv un „manual de anatomie consacrat imperiului, oamenilor și stărilor sale”. Este semnificativ pentru exercițiul critic asumat de către exeget faptul că o operă supusă unei radiografii atente devine întotdeauna pretextul unor discuții mult mai ample, al unor ecouri livești ce vizează o întreagă familie de spirite. Ca urmare, Ion Vlad nu se ocupă doar de Musil, ci își extinde investigațiile și asupra unor scriitori precum Broch, Kafka, Thomas Mann, Gombrowicz și Günter Grass. Opțiunile criticului se explică prin fascinația sa pentru romanul-eseu, pentru discursul românesc cucerit și mereu atras de reflexivitate. Criticul literar se definește ca un cititor de romane, cu atât mai mult cu cât această formă a epicului reafirmă și certifică total preeminența și condiția de a fi a povestirii. La rândul lui, romanul este caracterizat drept o meditație și o istorie despre condiția omului, despre destinul ființei subjugate și amenințate. Lectura lui Musil, a lui Broch și a lui Günter Grass ia în considerare un anume specific al prozei germane (și de expresie germană), înclinată vizibil spre reflexivitate, spre supunerea unui examen generalizator al universului narativ imaginar.

Formula „eseului” este identificată încă din cartea întâi a celebrului roman al lui Robert Musil prin câteva secțiuni care insistă tocmai pe această soluție. *Omul fără însușiri* este considerat un roman total, recursul la formula eseistică justificând complexitatea,

reflexivitatea și itinerariile superioare ale meditației. Opera scriitorului configurează climatul spiritual al epocii, cu deziluziile, ratările sau strălucirile ei. Ion Vlad ne propune, probabil, comentariul cel mai amplu și mai competent ce a fost consacrat la noi romanului *Omul fără însușiri* de la traducerea acestuia. În finalul observațiilor sale, criticul relevă faptul că opera lui Musil descinde din gândirea filosofică germană, din tensiunea acesteia, dar și din spiritul revoltat și auster al lui Martin Luther sau din sceptica meditație a lui Lichtenberg.

Cea de a treia secțiune a cărții are un titlu simbolic pentru universul românesc asumat: *Experiențele lucidității. Experiențele dramei*. Ion Vlad abordează acum opera lui Hermann Broch, viziunea despre literatură a acestuia fiind reconstituită pornind de la sugestiile oferite de lectura operei memorialistice a lui Elias Canetti, prietenul autorului trilogiei *Somnambulii*. Broch a fost fascinat de Freud și, în epoca lui Joyce, conștientizează faptul că natura romanului se modifică radical, imaginând noi destine și câștigând o nouă substanță narativă. Pe parcursul comentariilor, nu sunt ignorate nici observațiile lui Milan Kundera dedicate autorului *Somnambulilor* în *Arta romanului*. Oprindu-se la câțiva scriitori fascinați de idee și de meditație, teoreticianul literar remarcă faptul că laitmotivul acestor scriitori dintr-un spațiu circumscris istoric și geografic în zilele inexorabilului crepuscul al Imperiilor este degradarea, descompunerea și, în cele din urmă, dispariția. Este un final de epocă ce anunță nori întunecați și seisme grave. Hermann Broch zugrăvește un timp tragic al degradării valorilor, iar temele prezentate justifică asumarea unui anumit tip de ficționalizare a lumii, eseul. Broch reia un

motiv frecvent întâlnit la generația sa: soarta imperiului, destrămarea și descompunerea lui. Extrem de ingenioase se dovedesc observațiile lui Ion Vlad despre romanul de război. Autorul *Aventurii formelor* relevă faptul că *Somnambulii* demitizează tradițiile eroice, ale patriotismului și ale invincibilității prusace. Sunt identificate sursele kafkiene ale acestei proze, dar nu sunt ignorate nici influențele lui Joyce asupra scriitorului. Odată pretextul creat, sunt relevate și câteva din ecourile operei autorului *Oamenilor din Dublin* asupra literaturii române.

În continuarea lecturilor sale extrem de profitabile, teoreticianul literar se oprește la *Resursele antiromanului*. De data aceasta, comentariile vizează îndeosebi operele lui Witold Gombrowicz și Ernst Jünger. Scriitorul polonez este așezat în rândul marilor prozatori, fiind considerat un precursor al scriitorilor formați la școala existențialismului și a absurdului. Cu alte cuvinte, este vorba de o literatură în măsură să zdruncine structurile și convențiile realismului clasic. Ion Vlad se dovedește un exeget mereu deschis la noutate. Chiar dacă și în cărțile sale precedente apăreau frecvente trimiteri la marile repere ale eposului, *Romanul universurilor crepusculare* este prima lucrare consacrată integral romanului european.

În secțiunea intitulată *Amintirea romanului picaresc*, Ion Vlad vorbește de condiția romanului german după 1945 și de puternica influență exercitată de Franz Kafka. Relevând solidaritatea unei generații de scriitori (precum cei afiliați „Grupului 47”), criticul se oprește, cu predilecție, la opera lui Günter Grass. Modelele romanului picaresc german sunt descoperite în celebra *Tobă de tinichea*, considerată o carte emblematică, cronică parodică a unei epoci infernale. În finalul investigațiilor este reconstituită și figura contradictorie a lui Céline și este discutată pe larg „trilogia germană” a acestuia. În ciuda erorilor comise în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, autorul *Călătoriei la capătul nopții* este integrat în galeria marilor scriitori ai secolului XX, martori cutremurați ai evenimentelor, ai crimelor și suferințelor îndurate de către oameni.

Romanul universurilor crepusculare reprezintă un voiaj inițiat în operele câtorva din prozatorii cei mai reprezentativi ai secolului XX, uniți prin predilecția lor pentru reflexivitate și formula romanului-eseu. Ion Vlad se dovedește, o dată în plus, un cititor de aleasă vocație, care surprinde trăsăturile marcante ale fiecărui scriitor și care știe să îmbine în mod subtil cunoștințele teoreticianului cu investigația în profunzime a textului.

Pasărea suflet...

Cît de dulce e limba în care scrieți?

Oricum am gândi, cred că suntem cu toții de acord că iubim limba în care scriem. Dar, alături de iubire, ce sentimente/ strîngerii de inimă mai avem? Așa că e firesc să ne întrebăm – generic – dacă suntem (totalmente) mulțumiți de limba în care scriem. În această situație aflîndu-ne, avansăm cîteva întrebări:

1. Cu ce sentiment scrieți în limba română/ maternă, avînd în vedere că se avansează predicția potrivit căreia, pînă la sfîrșitul secolului, una din două limbi vorbite pe glob va dispărea?

2. Sunteți mulțumiți de limba în care scrieți, în sensul că aceasta poate face legătura între gîndul creator, „modelat” estetic, și cititor, că are suficientă bogăție și expresivitate?

3. Sunt scriitorii, azi, aflați într-un anumit context lingvistic, „tranzitivi” sau „intranztivi”, pot fi traduși sau nu?

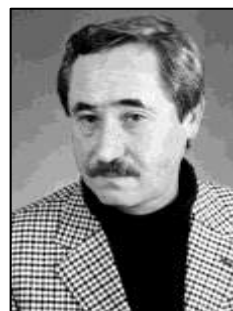
4. Vă deranjează „îmbogățirea” limbii cu o cantitate sporită de anglicisme (multe gratuite), ca și de alte „isme” lingvistice, sau folosiți acest fenomen în sprijinul îmbogățirii limbajului (literar) propriu?

5. Este sau nu de datoria scriitorului să militeze pentru menținerea „naturii” limbii în care scrie, sau acest lucru trebuie să cadă în sarcina altor/ multor instituții literar-educational-culturale?

Olimpiu NUȘFELEAN

Scrisul literar va fi întotdeauna o luptă îndârjită cu limba

Viorel MUREȘAN

1. Mai întîi de toate, *citesc* în limba română, în fiecare zi, poate cu inconștiența furnicii care, coborîndu-se spre seară printre crăpăturile unui arbore, după ce a atins aproape cerul, încă nu-și dă seama ce tragedie trăiește, neștiind că în jur există alte sute de copaci pe care ea nu-i va mai urca niciodată. Cam așa e și cu splendorile unei lumi nebănuite, pe care o putem culege din cărți: ne sunt fatalmente limitate. Iar *scrisul* propriu-zis e un privilegiu cu care ne întîlnim mai rar. Trecînd prin viață, dacă ai reușit să aduni un pumn de licurici și să-i poți lua cu tine în întunericul spre care te îndrepti, drumul nu ți-a fost în zadar. Revenind la întrebare, trag

nădejdea că limba în care biruit-a gîndul unor Miron Costin și Ion Neculce, al lui Eminescu și Creangă, al lui Arghezi și Blaga, al lui Pârvan și Călinescu, dar și al lui Ion Barbu și Nichita Stănescu, idiomul în care a trebuit să poarte un nume nălucirile lui Brîncuși, n-are cum pieri așa lesne. De-am putea dobîndi numai starea și înțelepciunea de a nu ne mai împrăștiia fără întoarcere în cele patru zări!

2. „Neajungerea limbii”, primii, au simțit-o întemeietorii literaturii noastre. Scrisul literar întotdeauna va fi o luptă îndârjită cu limba, ca muncile celui care

Ancheta
Mișcării literare

cultivă pământul, pentru fiecare boabă de grâu. O limbă în care nu s-ar scrie poezie ar ajunge în scurt timp năpădită de bălării, ar rugini. Pentru bogăția și expresivitatea ei se luptă în fiecare zi, cu condeiul în mână.

3. Dacă sensul pe care-l acordați aici adjectivului „tranzitiv” este cel din logică, iar nu cel din gramatică, atunci da, scriitorii sunt tranzitivi, ei se află într-un sistem de relații, atât sincron, cât și diacronic. Traducerea e nu numai posibilă, dar și necesară, atât de necesară, încât este astăzi o instituție, paralelă cu a creației propriu-zise și la fel de importantă, pentru cititor. Opera literară pune în valoare niște energii nebănuite sau ascunse ale limbajului, care, în mod firesc, pot fi transferate dintr-o limbă în alta. Pe de altă parte, în cazul poeziei, limba, numai pe jumătate ascultă de poet și cam tot pe atâta comunică ce vrea ea. Vântul suflă și el încotro vrea. Așa e și duhul poetic al limbii, acela nu poate fi stăpânit.

4. Pe când limba noastră se dezvoltă normal, „anglicismele” au pătruns, sub formă de neologisme, mai cu seamă în limbajul

sportiv. Acum se întâmplă un fenomen ce nu mai poate fi controlat. Limba e un produs social, creat și adoptat de un corp social. Ce se întâmplă cu acest corp social, se reflectă și în limbă. Cea mai afectată pare a fi componenta ei psihică. În ce mă privește, mi-am ferit scrisul de barbarisme, măcar că nu toată poezia de azi face la fel. Ba, dimpotrivă, așa zice. Când scriu critică literară mai preiau din când în când câte un termen intrat deja în arsenalul prozei teoretice. Încerc însă să nu abuzez și nici să-l folosesc la-ntâmplare.

5. Copiii sunt utilizatorii cu cel mai mare grad de complexitate ai limbii. Pe lângă activități specifice vârstei, ei învață zilnic în câteva domenii cu limbaj propriu. De-accea, cred că școala are principala sarcină a cultivării unei limbi îngrijite. Ea poate fi sprijinită de alți câțiva factori, între care se prenumără și scriitorul. El o poate face în mai multe feluri, de la scrisul la gazetă, la emisiunea de radio sau televiziune sau la întâlnirea nemijlocită cu cititorii. Dar o face, obligatoriu, prin valoarea operei. Dacă scrie prost, trădează limba și îi minte pe cititori.

Lumea se deschide în limbaj

Leo BUTNARU

1, Eu cred că ar putea dispărea (din uzul practic, nu din memoria dicționarilor) limbile ce au sub o sută de mii de vorbitori. Situația este evidentă, să zicem, în Federația Rusă, unde cele mai multe minorități (ciuvașii, buriatii, udmurții, bașkirii, ciukcea etc.) deja cam trec în totalitate la limba rusă. Mulți poeți ce se trag din aceste seminenții au scris și scriu deja în limba rusă, pe unii din ei eu chiar traducându-i și editându-le cărți în română – ciuvașul Ghennadi Ayghi, tătăroaica Lyliia Gazizova, buriatul Namjil Nimbuev. De altfel, poeți remarcabili. Cred că același destin al

neantizării îl va avea și limba găgăuzilor. O populație de câteva zeci de mii de vorbitori ai unei limbi nu poate avea academie, instituții de orice nivel, care ar putea contribui la fortificarea și perpetuare limbii sale. Este o inevitabilitate.

Iar la sfârșitul secolului cred că limba română va fi în deplină funcționalitate, odată ce acum, în primul sfert al veacului, ține de evidențe și aplicații practice că ea permite în continuare o flexiune bogată, cu lexicul predispus la derivări, *verbocreații* prin care pot fi exprimate ideile și nuanțe semantice. A

crescut și crește considerabil numărul celor care nu doar o vorbesc, ci și scriu, zilnic, în ea – nu numai scriitorii, ci și o mulțime de autori activi pe rețelele electronice sociale. Da, ar fi o problemă cum scriu românii pe Facebook, însă nu toți de „acolo” sunt *stricători* de limbă, agramați. Adică, și astăzi mulți din români, scriitorii, lingviștii, în particular, se realizează ca spirit în interiorul limbajului și prin limbaj, creându-se și pe sine ca un anume text. Textul ca viață, destin. Ca mesaj pentru alții, pentru lume.

2. Aici, mulțumirea (...de sine) ar ține oarecât de... orgoliu, dacă nu chiar de lăudăroșenie... Bineînțeles, scriitorul tinde să atingă cel mai înalt nivel a ceea ce Cato cel Bătrân numise *Verba sequentur* – stăpânirea materiei, în cazul nostru – a cuvintelor, a limbii. Iar când... discret – „nemodest” consider că sunt aproape de starea bună a ceea ce despre ce se interesează întrebarea în cauză, eu mă gândesc cu recunoștință și la cei care m-au învățat subtilitățile funcționale, creatoare ale limbii române. Unul ar fi însuși Anonimul Filolog al Neamului. De la el, prin intermediul părinților, bunicilor, Negurenilor mei de baștină, am înșușit limba română ca literatură (folclor, poveste, baladă, cimitir, snoavă, proverb, zicătoare, ba chiar – pardon! de ce nu? – ca bocet, blestem sau... înjurătură...). Apoi marii scriitori români, care mereu au îmbunătățit starea de spirit, respirația limbii, culturii și, deci, a istoriei națiunii. În acest context, consider că emit ineptii cei care spun că, astăzi, Creangă sau Sadoveanu ar fi de... necitit. Că sunt dificili, ne-contemporani ca limbaj. O spun comozii, ba chiar leneșii, niște cititori, ba chiar necititori oarecare. Lectura serioasă înseamnă și muncă a spiritului, nu mură în gură... *facebook-istă*.

3. În năucitoarea complexitate de semnificații, inclusiv a celor artistice, lumea se deschide în limbaj, simplu nominal, narativ, sau esențializat, în discursuri specializate, științifice, filosofice sau de o rafinată stilistică a poeziei. Se deschide sau tinde să o facă – nu există o altă cale – la diverse nivele de izbândă. Sau, în anumite cazuri, de... neizbândă, cred unii, de unde și

supoziția că, în special în literatură, unele mesaje/ texte ar fi intraductibile. Dintre exemplele mai pregnante este invocată poezia englezului Edward Lear, limerickurile sale, absurditatea lor ce... intrigă. Astfel, traducătorul Boris Arhipțev opina că frecvențele tentative de a familiariza cititorul rus cu creația acestui autor, ale cărui texte din câte cinci versuri sunt intraductibile în sensul direct al cuvântului, în cel mai bun caz presupun interpretări/ expuneri libere sau imitații mai mult sau mai puțin talentate *à la Lear*, din greșeală sau, din contră, cu bună știință date drept traduceri din creația regelui nonsensului. E curios că însuși Vladimir Nabokov, care a dat traducerea unui *limerick* learean, una din cele mai convingătoare și inventive, adică apropiată originalului, a numit-o, simplu, „parafrază rusească”.

Departate de a se reduce la latura semantică literală, o traducere bună este fidelă mai curând atunci când, cu toate micile (relative!) libertăți, eventual cu anumite abateri insignifiante de la textul primar, în re-crearea originalului redă atmosfera, spiritul și pulsația acestuia. Căci cea mai adecvată literaturii propriu-zise e considerată traducerea sub aspectul similitudinii funcționale, când sunt evidențiate atribuțiile informaționale ale unor sau altor elemente lingvistice din matrice și se caută, creator, mijloacele expresive care ar îndeplini aceeași sarcină (comună) în re-interpretare, păstrându-se nu atât sensul denotativ, cât cel conotativ. Aici sunt incluse și cazurile în care – după Turgheniev – traducerea ni se pare că nu ar fi, totuși, o traducere, ci o operă „aparte”, nemijlocită, originală (bi-originală!), cum li s-a întâmplat lui Goethe, Lermontov, Eminescu ș.a.

Însă, sub oricare aspect teoretic sau practic ar fi cercetată, interpretarea va fi înțeleasă drept depășire a limitelor printr-un act de coparticipare a unui coautor la plasarea creatoare a operei unui coleg într-un alt mediu, în atenția altor cititori, toate astea însemnând extinderea ariei de viabilitate și influență a creației respective. În cazuri exemplare, traducerea denotă atașament și fidelitate față de opera ce te-a atras, te-a convins, determinându-te s-o re-plăsmuiești în

limba națiunii (și... noțiunii!) tale. E un legământ, tacit și implicit, cu un camarad de strădanie creatoare, căruia îi recunoști întâietatea și tinzi spre atingerea superiorității, ca artă, a faptei sale, întru replantarea cât mai adecvată într-un mediu spiritual ce operează cu alt cod lingvistic. În caz contrar, traducătorul ajunge – precum s-a tot spus italienește, și nu numai – „traditore”.

În ce mă privește, cazuri de atare gen le-am întâlnit în procesul de traducere a poeziei avangardei ruse. Spre exemplu, transraționalistul Aleksei Krucionîh a izvodit mai multe cuvinte. În rusește, acest proces se numește „slovotvorcestvo”, pentru care eu am propus noțiunea românească de „verbocreație”, chiar îndrăznind să cred că, până la urmă, ea va fi adoptată și de DEX. Igor Terentev zice într-un poem: „Ваше Зиятельство”, pentru care am propus „echivalentul” românesc: „Gluminăția Voastră”. Iar când, peiorativ, ironic zice „Гнига” în loc de... (sfânta) „Книга”, eu m-am gândit că glumețul român ar putea spune „Tarte” în loc de „Carte”, ceea ce se înțelege din contextul general al respectivului discurs semantic. Dar, bineînțeles, uneori recurg la parafraze sau explicații de subsol, precum, de pildă, în cazul neologismului *verbocreat* de Maiakovski „овазится”, pe care, în poemul tradus, îl dau ca „a se învăza” (*Insula arșiței./ Învăzată cu palmieri.*), dar și cu explicația că autorul a vrut să ne spună că insula aduce a fabuloasă vază cu palmieri în ea. Dar la acest capitol se pot scrie tratate întregi, iar eu, în prefețe sau postfețe, i-am dedicat verbocreației (adică și... „intraductibilității”) pasaje ample, subcapitole.

4. Sigur, astăzi, din păcate, o parte din lumea – lume, dar și din lumea românească, e una a nepăsării față de expresie, stil, limbaj. O lume a Facebook-ului cu confuzii conceptuale și noționale, cu ireverențe față de gramatică și sintaxă. Unii se gândesc deja la un *Dicționar Român...- Facebook!* Asta, și din cauza anglicismelor folosite alandala, cu și fără

ocazie adecvată. Apoi – limbajul vulgar, argoul libidinos care, poate, nu e chiar cazul să fie calificate drept dezmaț fiziologic necontrolat, însă ca iresponsabilitate estetică, artistică, ba chiar și civică, socială, – da.

Oare nu ne atacă și un exces de bășcălie, sarcasm, despre care la începutul secolului XIX Thomas Charlyel spunea că „e privit ca limbajul diavolului”?

Și tot aici, să ne amintim de o sagace remarcă a lui Eugen Ionescu: „Noi nu putem prevedea ce forme va lua poezia, creația, arta. În orice caz, încă de pe-acum, literatura e sub nivelul vieții, expresia artistică e prea slabă, imaginația prea săracă pentru a egala cruzimea și miracolul acestei vieți, ale morții, și prea insuficientă de asemenea pentru a putea da seamă despre ele. Eu am făcut ce-am putut, așteptând, așteptând...”. Poate această constatare ar putea servi ca punct de pornire pentru alte dezbateri, întru strădania de a păstra sănătatea și deplina funcționalitate a limbii române.

5. Cum să nu fie și datoria scriitorului, astăzi, când e atât de frecvent întâlnită, deopotrivă cu amatorismul, mioapa, aproape chioara lipsă de vigilență stilistică, dezmațul contra gramaticii, limbajul cu inflexiuni teribilist-anarhistice capotând în licențe de tot soiul și deformări?

Apoi, scriitorul are menirea să tindă spre mostre de expresivitate și frumusețe ale limbii în care scrie, în angajamentul său nobil, artistic ca un permanent travaliu și o experiență de creație în derulare, ce presupun *extragerea* limbajului din uzul curent, care-l ține pe post de unealtă, încercând să-i mențină sau să-i redea spontaneitatea, plasticitatea, disponibilitatea imprevizibilă, surprinzătoare, dezinvoltura asociativă și frumusețea. Artă scriitorului nu înseamnă re-producere ca imitare, ci producere de limbaj prin transfigurarea, revigorarea, înnoirea lexicului comun, uzual, deci și oarecât uzat. Înseamnă, să zicem, în parafrază: *Lingua sano in mens sano.*

Înnoiri radicale, nu o dată stridente

Ovidiu PECICAN

1. Limba română poate dispărea din două motive: fie prin dispariția – fizică sau spirituală (ultima versiune însemnând resorbirea totală în alte limbi vorbite și scrise) – a vorbitorilor ei, fie prin pulverizarea vieții umane de pe pământ și din cosmos. În ambele cazuri prezuez cataclisme: primul este un cataclism național, care poate fi biologic sau poate reprezenta falimentul unui proiect nu de țară, ar fi prea puțin, ci de popor cu o identitate de sine stătătoare, cel care vorbește de secole limba în care ne exprimăm acum; al doilea este o apocalipsă și are un caracter definitiv, căruia nu-i mai poți opune nimic, dar care nu i-ar atinge doar pe români, ci ar avea un caracter universal.

În rest, prin elaboratele atâtor scriitori și intelectuali ce folosesc româna ca vehicul lingvistic, chiar acum, ea, limba, pare să urce spre zeniturile ei, nicidecum să se ofilească și să se usuce, sucombând prin implozie. Iar înnoirile dramatice și spectaculoase de după 1989, datorate invaziei anglismelor – fenomen explicabil prin revoluția tehnologică produsă în spațiul anglo-saxon –, arată o vitalitate și o flexibilitate în materie de înnoiri ce nu denotă deloc vreun declin, ci înnoiri radicale, nu o dată stridente. (Parcă nu tot stridente erau și grecismele care păreau să satureze româna din veacul fanariot?!)

2. Mă întreb de multe ori dacă limba în care scriu este mulțumită de mine. S-ar putea prea bine să nu fie, deși încerc să îi respect limitele intuitiv și ajutându-mă cu ceea ce am deprins prin intermediul școlii, iar apoi, în continuare, citind și scriind continuu, fără vreun mare hiatus și fără a suferi „agresiunea” unui mediu saturat de vorbirea și scrisul în limbi străine.

Bogăția de expresie a românei o vădesc atât agramății hilari, cât și variantele necreative ale românei („limbile de lemn” profesionale, de la cea juridică la cea medicală sau la cea, presărată de neologisme ce sună barbar și inoportun, dar rămân de neocolit, din sfera informaticii/ computeristicii).

Româna pe care o vorbim și o scriem are atâta forță expresivă, plastică, încât ajunge uneori un cuvânt sau o sintagmă, o propoziție simplă pentru a caracteriza un ins, un mediu, o lume. Exemple? Cele bineștiute: „almanahe”, „am fost ejaculat din partid”, „să facem să fie bine” ș.a.

3. Scriitorii români nu au căutare și nu știu să se facă, nici ei, căutați. Româna nu este intraductibilă, nici izolată. Reamintesc faptul că este una dintre limbile oficiale ale Uniunii Europene. Chiar dacă faptul în sine nu are relevanță pentru întrebarea la care încerc să răspund, el marchează o situație de pornire care în principiu este mai favorabilă decât în trecut. Din ce cauze nu proliferază traducerile din română este însă o altă chestiune. Un lucru este sigur: nu pentru că ar lipsi creațiile de valoare din ambianța literaturii noastre și nici fiindcă româna ar fi o klingoniană ininteligibilă.

4. Mă deranjează doar atunci când aceste aporturi noi nu vin dintr-o necesitate imperioasă. Să spui – precum la una dintre televiziunile noastre – „box” în loc de „cutie” este un cretinism pasager, sper. Acolo unde româna nu a creat propriile sale posibilități de exprimare pe seama unei realități date nu văd de ce nu s-ar adopta cuvinte străine direct din limba care a reflectat întâia oară acele realități sau din idiomul care le-a exprimat cu cel mai mare impact internațional. Cel mai înțelept

este să le preiei și, pe cât posibil, să le adaptezi spiritului limbii proprii.

Prin originile sale, româna este o limbă de sinteză, punând împreună structuri latine, lexic din surse diverse (latin, slav, turcic, germanic, mai recent anglo-saxon). Procedând la împrumuturi nu facem decât să ducem limba mai departe. Timpul și uzul vor selecta ce este util și ce nu, ce rămâne și ce dispare din aceste împrumuturi.

Responsabilitatea cultivării limbii prin literatură

Adrian LESENCIUC

1. Limbile aflate în primejdie sunt, în primul rând, limbile utilizate strict oral. Este adevărat că și limbile scrise sunt supuse unei presiuni crescânde odată cu extinderea rețelilor de comunicare. De aceea simt responsabilitatea scrierii corecte în limba română, responsabilitatea cultivării limbii prin literatură. Cred că limba va face față importurilor, va selecta ceea ce duce la propria deschidere și dezvoltare, că va fi o limbă vie, adaptată de fiecare dată epocii în care se exprimă. Nu militez pentru conservarea și muzeificarea ei. Limba română are multiple posibilități de adaptare, fapt dovedit de-a lungul timpurilor, în raport cu asaltul de cuvinte venite în valuri, de la administrație sau din mode.

2. Fiind o limbă veche, așezată pe un substrat antic, deschisă la nou și la reproducerea realităților lumii actuale, limba română este cuprinzătoare. Acolo unde cuvântul sau expresia nu pot acoperi denotativ conținutul, limba română este capabilă să sugereze. Bogăția expresivă a limbii române este uriașă, dar ea nu vine doar din descoperirea cu surprindere a capacităților cuvintelor de a se deschide spre organizarea arhaică, spre nor-

5. Prin scrisul lui, autorul de literatură sculptează în limba pe care o folosește și care îl învăluie. A scrie cât mai bine înseamnă să preiei, să valorifici și să duci rezonant mai departe limba proprie, dându-i noi străluciri particulare. Paza uzului corect al limbii nu ar trebui să inhibe creativitatea liberă a artistului nici măcar atunci când ea pare extravagantă și dezmărginită.

mele și formele din vechime. Ea are un potențial adaptativ uriaș.

Cred că limba este un bun al comunității care utilizează limba. Astfel, ea este transmisă membrilor comunității ca sumă de goluri-concept, de potențialități care pot fi umplute cu conținut semnificat în funcție de experiența de viață a acestora. Cultivarea limbii înseamnă utilizarea în cea mai mare măsură posibilă a potențialităților limbii, a alveolelor ei de umplut cu acest conținut semnificat, dar și de adaptare la realități pentru care limba nu a dezvoltat încă propriile alveole. Astfel privind limba, ea se prezintă ca o predispoziție culturală a unei *Weltanschauung*, transmisă de la generație la generație. Diferențele dintre membrii comunității, deschiderea acestora spre nou, cultivarea limbii prin literatură înseamnă de fapt adaptarea continuă a acestei predispoziții la realitate, la lume (*Welt*), dând seama deopotrivă de *Volkgeist*, transmis prin rețeaua alveolară a limbii, și la *Zeitgeist*. Oscilând în această adaptare în baza logicii terțului exclus, am devenit avocați fie ai teoriei formelor fără fond, fie ai sincronismului. Discutând în raport cu limba și cu potențialitățile ei adaptative, cred că cele două proiecții nu sunt antagonice, nu se

exclud. Ba chiar sunt conjunctive. Prin urmare, astfel înțelegând limba (limba română, căci în ea mă exprim!), constat că este suficient de bogată cât să exprime tot ce aş putea vreodată gândi şi scrie. Măcar de m-aş ridica la nivelul ei!

3. O limbă poate fi tradusă doar dacă este tradusă, obligatoriu, acea matrice alveolară, acea sumă de goluri-concept pe care o transmite de la generație la generație. Altfel spus, nu traducem cuvinte (echivalente ale conceptelor mentale) sau propoziții și fraze (echivalente ale ideilor), ci traducem organic idei încorporate în contextul limbii. Sunt limbi care permit acest „transplant alveolar” – cele care aparțin unor culturi structural asemănătoare –, și limbi în care este mai ușor de sesizat „grefa”, implantul. Atâta vreme cât traducerea este a ideilor în context, ea e validă. Orice poate fi tradus, dar pentru

asta este necesară imersiunea în cultura/ limba în care se traduce.

4. Am anticipat, cumva, întrebarea. Limba noastră este sufocată de anglicisme, dar supraviețuiește și se adaptează, prelucrând ceea ce ține efectiv de propria ancorare a ei în contextul temporal globalist. Cu mai bine de un veac în urmă, inteligența românească se temea de franțuzisme care sufocaseră limba. Limba a supraviețuit asaltului. Ba, mai mult, s-a îmbogățit prin tocmai acele franțuzisme.

5. Rolul fundamental al scriitorului este de a cultiva propria limbă, astfel încât această limbă cultivată să poată să transporte ulterior vehiculul numit operă. Dar cultivarea limbii cade și în sarcina instituțiilor, în primul rând în sarcina școlii. Or, pentru cultivarea limbii în școală, și scriitorul oferă fragmente de limbă cultivată prin operele sale.

Unele cărți sunt traductibile – altele, greu sau chiar imposibil de tradus

Ion URCAN

1. Limba română este oglinda istorică a marginalității noastre ca popor. Toată frumusețea și bogăția ei nu vor fi de nici un ajutor pentru a-i preîntâmpina degradarea și, în cele din urmă, dispariția.

Scriu cu sentimentul că sunt nevoit să mă folosesc de priceperea și experiența unei ființe dragi, de neînlocuit, dar bolnavă de o maladie incurabilă.

Trăim o epocă istorică în multe privințe comparabilă cu secolele V-VI d. Hr., când, după cuvintele lui Ortega y Gasset, „oamenii au devenit dintr-odată mai proști” (*Revolta maselor*). Diminuarea noastră culturală și intelectuală are, însă, cauze mai vechi, mai adânci, mai complicate și, din păcate, o viteză mult accelerată față de cea de acum cincisprezece secole.

Cu cinci decenii în urmă, pe planetă se vorbeau peste cinci mii de limbi și idiomuri. Cifra estimată în zilele noastre s-a redus la circa trei mii.

Dacă limba dalmată, al cărei ultim vorbitor nativ a murit în 1898, a fost ștearsă de pe fața pământului în vreo douăsprezece veacuri, limba română va dispărea în următoarele două, cel mult trei secole. Toate simptomele dispariției sale sunt deja prezente.

2. Bogăția și expresivitatea limbii române sunt, pentru mine, unice, pentru că sunt ale mele.

3. Unele cărți sunt traductibile – altele, greu sau chiar imposibil. Cine și cum ar putea traduce, de pildă, *Levantul* lui M. Cărtărescu? (Deși parcă a fost tradusă!)

4. Invazia barbarismelor englezești este, pe cât de inevitabilă, pe atât de hidoasă, grotescă, imbecilizantă.

5. Nici scriitorii, nici instituțiile nu vor putea face, în realitate, nimic pentru a salva

limba română. Știm bine că norma lingvistică nu o stabilesc niciodată legile, instituțiile sau specialiștii, ci vorbitorii. O eroare de uz general sfârșește prin a deveni normă.

Traducerea este nu numai posibilă, ci obligatorie

KOCSIS Francisko

1. Cu sentimentul insularului, al celui ce locuiește o insulă a unui întins arhipelag, pentru că de când mă știu am avut sentimentul acut al izolării la care ne constrânge limba proprie, aceste insule ale limbilor în care existăm și încercăm să-l imităm pe cel ce ne-a inoculat morbul creației. Din ceea ce spuneți, jumătate din insulele acestea se vor pustii. Triste peisaje. Și vor fi și mai triste după ce se vor fi populat cu cuceritorii din insulele învecinate, cel mai probabil ai insulelor mari, pentru că nu vor avea milă de ce vor fi lăsat în urmă cei ce au locuit și modelat spațiul acela înaintea lor. Dar nu spun asta mânat de disperare, e prea departe de noi timpul acela ca să pot resimți autentic o asemenea tensiune a neputinței. Dar astăzi, când încă pot spera că între aceste insule se pot construi legături, se pot face punți, poduri, pasarele, se pot construi tuneluri și galerii, se pot pune pe apă bărci, bacuri, vapoare, feriboturi, se pot ridica în aer porumbei voiajori, zmei, baloane, avioane, elicoptere, drone, ei bine, până aceste lucruri sunt posibile, insulele – adică limbile – vor comunica prin toate formele limbajului uman. Sunt un insular care dorește și reușește să comunice cu locuitorul unei alte insule, care, la rândul lui, comunică și se lasă cunoscut de locuitorii altor insule, și-mi place să cred că printre informațiile comunicate se vor afla și cele pe care le-a aflat despre mine, așa cum și eu le voi vorbi altora despre cei pe care i-am cunoscut. Sunt un comunicator, noi

toți suntem și comunicatori. În felul acesta încercăm să ieșim din izolarea în care ne țin limbile noastre. Din păcate, numărul celor care reușesc să umble pe toate aceste căi de legătură este destul de redus.

2. Bineînțeles că sunt mulțumit, este singura în care pot s-o fac deplin, este „singura limbă pe care o înțeleg/ și o vorbesc din celulă în celulă”. Pentru mine, limba e și opțiune și are mai multă bogăție decât pot eu consuma într-o viață, indiferent cu câtă neînfrânare, determinare și lăcomie aș consuma din „cornul” ei, păstrându-se pentru toți ceilalți „meseni” ai ei la fel de ineputabilă. Numai ea ne poate înlesni această altitudine expresivă, pentru că este singura care nu ne ascunde nimic, nu ne refuză nimic. Nici o altă limbă, indiferent cât de profund am reuși s-o însușim, nu ne poate dărui acea stare de intimitate care îți facilitează accesul la emoțiile cele mai tainice ale ființei, până în profunzimile inconștiente. Este singura în care găsesc toate cuvintele de care am nevoie pentru șoaptă și țipăt, pentru tăcere și privire, pentru cuget și intuiție, pentru fior și cutremurare, pentru rugă, confesiune, compasiune, desenare de sine. Așa cum le găsesc și alții în limbile lor.

3. Să pornim de la afirmația că orice se poate traduce. Dacă a fost posibilă traducerea Bibliei în toate limbile și textul ei să aibă putere de scriptură în toate graiurile adoptive, atunci afirmația nu mai pare atât de

orgolioasă. Să afirmăm și să acceptăm că toate limbile moderne sunt capabile să exprime conținuturi de aceeași valoare existențială, științifică, juridică, morală și culturală, ceea ce nu este numai o declarație a egalității limbilor, ci și a egalității șanselor culturale. Deși aici scepticismul mai are un cuvânt greu de spus. Nu mai puțin și aroganța culturilor mari, iar prin mari înțelegem, înainte de toate, trecut, populație și teritoriu, deși etalonul acesta e total nepotrivit pentru multe dintre domeniile acțiunii umane, în cultură cu atât mai mult. Dar culturile mari nu știu asta, nu țin cont de asta, o resimt numai culturile mici, și fac asta în daună proprie, mai cu seamă din perspectivă istorică. Ca o urmare aproape inevitabilă, trebuie să spun că traducerea este nu numai posibilă, ci obligatorie. Cu discernământul cel mai inflexibil, dacă se poate. Și nu este vorba de scriitorii de azi, chiar dacă unii dintre ei, mărturisit, țin seama și de o astfel de perspectivă, încercând să-și ușureze accesul înspre alterități. Personal, cred că este o atitudine greșită, pentru că ținta unei opere de ficțiune nu poate fi propria sărăcire, ci maxima bogăție estetică.

Nici o cultură nu poate fi imaginată fără traduceri, fără influențele pe care le-a produs

sau asimilat, chiar de la începuturile creației omenești. În cultură, vecinătățile sunt lesne sesizabile. Nu sunt atât de evidente și violente precum cele militare, dar nici n-au pretins asemenea prețuri.

Ceea ce nu este traductibil este sortit izolării, uitării, disipării lente. Operele sunt create ca să evite un asemenea destin. Dar nu cu „orice” preț, mai cu seamă nu cel care le trece la categoria celor cu preț redus sau de mână a doua. Nu se pot face toate concesiiile pentru ușurarea traducerii. Ba dimpotrivă, nu trebuie să se facă niciuna.

4. Când se face cu ostentație și gratuit, redundant și mutilant. Cred că fac parte din costurile lumii moderne și vor avea soarta dintotdeauna a neologismelor. Dacă vor coloniza însă într-un ritm nesăbuit teritoriul limbii despre care vorbim, tare mă tem să nu ajungă în categoria „uneia” dintre cele amintite la prima întrebare.

5. Nu, el nu are altă datorie decât să-și dea toată osteneala de a folosi cea mai îngrijită formă a limbii sale, ceea ce face din dragoste și vocație. Deci el nu are nevoie de constrângeri de nici vreun fel. Dacă sunt instituții care își arogă dreptul de a da lecții, ele au un rost pentru ceilalți.

Nu cred că există gând pe care limba să nu-l poată cuprinde și exprima

Valeriu STANCU

1. E adevărat că multe limbi au dispărut de-a lungul vremii, dar astfel de dispariții țin de condiții social-istorice – politice, chiar –, de schimbări demografice esențiale (în această privință, ce-i drept, de 30 de ani încoace se creează premisele dispariției limbii române, de vreme ce, într-un sfert de secol, 25% din populația țării a luat calea pibegiei) și nu se produc în câteva decenii. Predicții sperietoare

au existat mereu, asta nu înseamnă că s-au și împlinit. Dispariția limbilor nu e o noutate și nici un motiv de îngrijorare, problema e că umanitatea a evoluat pînă la o treaptă în care nu se mai nasc limbi (nu mă refer la cele create artificial ca limba scrisă română, esperanto sau, în parte, idișul modern). Avînd în vedere faptul că și multe hotare, multe state, multe etnii dispar, că au loc deplasări

masive de populație și spectaculoase mișcări demografice, cred că anticul Turn Babel se va transforma într-o societate cu un număr redus de limbi „oficiale”. Ei și? O să scăpăm de babilonie! Poate a sosit, în sfârșit, „timpul limbajului universal”, pe care Rimbaud îl anunța într-o scrisoare, încă din 15 mai 1871! Și-apoi, în orice limbă ar fi scrisă o operă, dacă e valoroasă, ea va dăinui, chiar dacă limba ei originară va dispărea.

2. Mulțumit, nemulțumit, asta-i limba primită la naștere și mă exprim în ea! Sincer să fiu, mi-aș fi dorit să mă nasc „în cuprinsul” limbii franceze și să trăiesc și eu măcar câțiva ani într-o țară normală. N-a fost să fie! Nimeni nu-și alege părinții, locul și data nașterii. Probabil e de bonton să-ți iubești limba și țara, chiar dacă nu ești mulțumit de ele. Am purtat o acerbă și îndelungată polemică (nu s-a stins nici acum!) cu Josep Maria Sala-Valladaura, cunoscut creator din Barcelona, care a încercat ani la rând să mă persuadeze că el este scriitor catalan, în ciuda faptului că eu îl consider creator spaniol. Nu mă interesează motivele istorice, politice, sociale, familiale pentru care el preferă să se vadă doar ca pe un scriitor de expresie catalană, dar mă întreb și acum care-i rațiunea (să nu-mi vorbiți de patriotism, tradiții, obligații față de memoria înaintașilor, că nu mă convingeți, aceste argumente le-a folosit și el destul de frecvent!) de a scrie pentru cel mult șapte milioane de potențiali cititori, când ai la îndemână vehiculul limbii spaniole, ce te poate purta spre 500.000.000 de receptori? De aceea eu scriu și în limba franceză și nu mi-e deloc rușine, dimpotrivă!, de faptul că unele lucrări de specialitate și publicații literare din Hexagon văd în mine un „scriitor român de expresie franceză”, în ciuda faptului că, pînă acum cel puțin, mi-am dus traiul numai în „eterna și fascinanta Românie”. Limba română, cu a cărei origine nobilă ne mîndrim, este, de fapt, o plămadă încheiată din multe soiuri de făină și de arome, căci, așa cum peste teritoriul de azi al României au trecut, de-a lungul vremii, fel de fel de neamuri, și peste limba daco-geților a trecut latina vulgară, iar după ea tot soiul de limbi, idiomuri,

dialecte, ucazuri și decrete care au tot „modelat-o”.

Nu vreau să fac figură de „trouble-fête”, dar pentru mine nu e o fericire faptul că m-am născut în spațiul literar al limbii române. Dacă Eminescu ar fi scris într-una din limbile de largă circulație, purtătoare de cultură universală (franceza, engleza, italiana, spaniola, germana), cred că astăzi ar fi fost unanim recunoscut drept unul din geniile omenirii alături de, să zicem, Voltaire, Baudelaire, Rimbaud, Balzac și Victor Hugo, William Shakespeare, Dante Alighieri, Miguel de Cervantes Saavedra, Johann Wolfgang von Goethe sau Johann Christian Friedrich Hölderlin. Și totuși, Eminescu și-a iubit limba în care scria și chiar le-a imputat mai-marilor vremii sale faptul că o batjocoreau, necunoscînd-o : „Prea v-ați bătut joc de limbă, de străbuni și obicei,/ Ca să nu s-arate-odată ce sunteți – niște mișei!” (ehei, să fi văzut el, sărmanul!, politicienii de astăzi ce agramați sunt!). Dacă Eminescu a iubit cu atîta ardoare limba română, cine sunt eu ca să-mi permit a nu o iubi?!

De mici, am fost „îndopați”, și acasă și la școală, cu ideea (cultivată, adesea, și de scriitori) că limba română e cea mai frumoasă de pe pămînt. E frumoasă, nu zic „Nu!”, dar pentru un francez, franceza e cea mai frumoasă din lume; pentru un chinez, mandarina; pentru un vietnamez, limba viet; pentru un german, germana; pentru un olandez, neerlandeza, pentru un rus, rusa; pentru un ungur, maghiara. Ce se întîmplă însă cu elvețienii care nu au o limbă elvețiană sau belgienii care nu au o limbă belgiană? Ce să facă bieții oameni, să nu mai vorbească, să nu mai comunice între ei? Scriitorii lor să renunțe la scris? Asta este: vorbești în limba suptă de la sînul mamei și adesea scrii tot în limba maternă.

Orice om gîndește nu doar în funcție de inteligența sa, de capacitatea de analiză și sinteză și de a face conexiuni, ci și pe baza bagajului lexical pe care i-l pun la dispoziție limba în care gîndește, școala făcută, propria cultură. Nu cred că există gînd pe care limba să nu-l poată cuprinde și exprima. E adevărat, obișnuința de a gîndi în mai multe limbi

(prezentă, de exemplu, la copiii ce provin din părinți din comunități etnice diferite) te îmbogățește, îți deschide orizonturi... Nu degeaba se spune „cel ce știe o limbă străină are o inimă în plus!”. Am să vă fac o mărturisire: am scris pînă acum vreo 20 de volume de poezie în limba franceză, pe care, de altfel, le-am și publicat în diferite țări: Franța, Belgia, Canada (nu public în România cărți scrise în alte limbi, mi se pare aberantă o astfel de atitudine, căci volumul editat în România într-o altă limbă ar fi lipsit tocmai de publicul pentru care e scris). Ei bine, niciodată nu m-am împiedicat de gânduri transpuse în limba franceză, pe care limba română să nu fi avut mijloacele de a le reda. Bogăția și expresivitatea la care vă referiți în întrebare nu aparțin limbii, ci harului creatorului! Dacă ar aparține limbii, toți scriitorii și scriitoareașii, poeții și poetaștrii ar fi „o apă și-un pămînt” și s-ar considera, fără excepție, geniali. De aceea găsesc și corectă și inspirată următoarea afirmație a prozatoarei Elsa Morante: „nu există limbi moarte; există scriitori morți careucid limbile”.

Cînd am devenit nemulțumit de limba în care mă exprim ca scriitor, mi-am însușit o alta. Nu spun că am făcut gaură-n cer, pentru că n-am făcut, dar asta m-a ajutat să-mi văd numele adunat pe cărți apărute la Bruxelles, Paris, Québec, Liège, Roma, Milano, Guadalajara etc. Nemulțumirea conține *in nuce* și o stare de revoltă, iar revolta duce de multe ori la schimbări benefice. Cred că nu doar despre scriitori trebuie să ne întrebăm dacă sunt sau nu traducibili, ci și despre scrierile lor. De ce fac această afirmație? Deoarece cred că astăzi și traducătorii și publicul se orientează spre opere care să nu-și divulge sorgintea, să nu facă un apel prea accentuat la culoarea locală etc. Din acest punct de vedere, poezia este universal valabilă; proza, nu! Eu sunt un scriitor destul de tradus. În afară de avantajul de a scrie direct în franceză, am avut și privilegiul de a intra în atenția a peste 30 de traducători din întreaga lume, care s-au ocupat de scrierile mele. Dar, mi-au fost traduse numai volumele de poezie. „De ce?”, m-am întrebat, destul de intrigat. Răspunsul a venit firesc: pentru că

romanele și nuvelele mele se referă la realități necunoscute în alte părți ale lumii, pentru că se bazează pe un vocabular foarte variat, ce face apel și la arhaisme, și la regionalisme, și la un limbaj mai libertin, mai „hard”, și la termeni de jargon sau de argou, ce îngreunează considerabil munca, oricum istovitoare, a oricărui traducător.

3. Oricît de inspirat și de competent ar fi un traducător, o operă literară pierde prin traducere. Pierde din autenticitate, din frumusețe, din valoare, din impact. O știu nu pentru că există acel, uzat de-acum, aforism „traduttore, traditore”, ci pentru că, eu însumi traducător (am publicat în România vreo 45 de volume de poezie din literatura universală), am constatat „pe propria piele”, că, deși traducătorul muncește ca un ocnaș, tot nu poate reda în toată complexitatea sa inefabila legătură dintre valoarea, frumusețea, mesajul, intențiile operei originale, căci traducerea nu e decît o copie/ variantă infidelă a acesteia. Vă dau și un exemplu concret: în vederea împlinirii unui veac de la debutul editorial al lui George Bacovia, eu, fiind un necondiționat admirator al acestuia, am tradus în limba franceză volumul său de debut *Plumb*, din 1916, și l-am publicat la editura ieșeană Cronedit, la sfîrșitul anului 2015. Știind că mai există două ilustre traduceri contemporane ale acestui volum, realizate de cunoscuții scriitori și traducători Emanoil Marcu și Miron Kiropol, demersul meu mi se părea și un fel de răspuns la provocarea distinșilor oameni de cultură ce au conferit rezonanțe franceze bacovianismului. Nu știu cît de reușită este traducerea mea (deși Premiul de Excelență al Festivalului „George Bacovia”, acordat tocmai pentru traducerea în limba franceză a volumului *Plumb*, pare să spună că nu am muncit chiar în zadar), dar știu că, deși au trecut patru ani de la apariția volumului tradus, eu încă mai găsesc echivalențe, variante, soluții ce mi se par mai fericite, mai apropiate de inegalabilul vers bacovian. Și am mai constatat ceva: Bacovia transmite trăiri, dăruiește „stare poetică”, „ardere de tot”, ne învăluie persuasiv chiar și prin tăcerile din poeziile sale. La Bacovia, spațiul dintre cuvinte e un spațiu poetic. Cum să-l traduci?

4. În cele două decenii cît am „păstorit” revista *Cronica*, am abordat această problemă în multe din articolele mele de fond. Sunt categoric împotriva „îmbogățirii” limbii române cu tot soiul de barbarisme, cel mai adesea inutile. Nu ai cum să faci abstracție de unii termeni de circulație internațională, folosiți în mod frecvent, și care nu-și găsesc un echivalent în realitatea lingvistică din arealul limbii române („Brexit” este unul din acești termeni impuși în ultimii ani, care, prin inventarea sa, a sintetizat sintagma „ieșirea Marii Britanii din Uniunea Europeană”, scutind vorbitorii de un considerabil efort). Dar preluarea din snobism, din imitație, din necunoaștere a limbii române, din prostie și aroganță a unor termeni din lexicul altor limbi, cînd aceștia au echivalente românești, constituie un fenomen dăunător și trebuie combătut. „Propriul limbaj literar” nu se îmbogățește prin preluarea unor cuvinte servite de-a gata, ci prin lecturi consistente, sistematice, susținute/ frecvente și prin îndelungatul exercițiu al scrisului. Oricît de neverosimil și de paradoxal ar părea, nu doar cititul îți șlefuește sufletul, ci și scrisul. Ca orice act de creație, de altfel!

5. Nu știu dacă se poate vorbi despre o datorie, iar militantismul nu e una din

concepțiile/ atitudinile/ activitățile după care să mă dau în vînt. Dacă opera sa e valoroasă, simplul fapt că un creator scrie în limba română constituie o propagandă și o publicitate (termeni la modă în ultima vreme!) în favoarea acestei limbi. Instituții?! Chiar vreți să duceți această anchetă în derizoriu? Cînd criteriile de acordare a premiilor literare și academice sunt subiective (eufemism pentru „jenante”, „aberante”, „interesate”), cînd Ministerul Culturii e condus de politruc, de agramați, cînd pînă și Institutul Cultural Român are clienții săi politici, cînd dicționarele normative sunt coborîte la nivelul celor ce nu-și cunosc propria limbă (a se vedea ediția a II-a a DOOM-ului, de exemplu), cînd învățămîntul românesc traversează cea mai neagră perioadă a existenței sale, avînd în fruntea lui miniștri care siluiesc, nepedepsiți, limba română (vestiții miniștri „pamblică”, „genunche”, „plancardă”), despre ce instituții vreți să vorbim? Care instituție poate fi astăzi apărătoare a limbii române, dacă pînă și Academia Română te obligă să scrii (dau un singur exemplu) „râu”, pentru a dovedi (?) originea latină a limbii române, cînd substantivul „rîu” vine din latinescul „rivus, i”?!

Scriitorii de azi au șansa de a fi traduși mai mult decât oricînd prin facilitățile pe care le mijlocește Internetul pentru circularea textelor

Victor ȘTIR

1. Scriu într-o stare de spirit, rezultantă a înfruntării dintre entuziasmul că ar putea avea vreo valoare ceea ce scriu și scepticismul preapuinătății consistenței a ceea ce așez pe pagină. Totuși, din ispita unei iluzii, pînă la urmă, cad de-acord cu mine, mă las biruit de o incertă nădejde. Prezumția că, pînă la sfârșitul secolului, una din două limbi va dispărea mi se pare o inducere lentă a apocalipsei, a

catastrofei care lovește civilizația ajunsă în acest stadiu pe planeta noastră. Dispariția unei limbi o socotesc o diminuare a posibilității de a se exprima Dumnezeu către fiii săi, dar, dacă aceștia și-au abandonat limba, este ca și cum ar fi dispărut din existență, iar pămîntul, cor al culturilor, devine mai sărac, lipsit de armonia totalității limbilor.

Ne dă fiori reci numai gândul că ar putea dispărea limba noastră a cărei frumusețe s-a clădit cu trudă de aproape două milenii. Nădăjduim că Domnul ne va ocroti și pe noi și sfânta limbă română, dar ce facem noi pentru a nu dispărea din istorie?

2. Sincer, sunt și nu sunt mulțumit. Gândul, în imaterialitatea sa, este mai zburdalnic, iar modul de expresie personal, cu toate străduințele noastre, doar aproximează bogăția simțirii. Întâlnirea lor este, în cel mai fericit caz, asimptotică, se apropie, dar nu se ating. Acest lucru pare relevant cu referire la exprimare, în general, și cu atât mai greu când e vorba de scrisul textului cu pretenție estetică. Dificultățile se înmulțesc și numai talentul, intuiția inexplicabilă pot aduce sporul care să salte scrisul de la exprimarea comună la cea care să confere frumusețe, atractivitate textului literar. Hărnicia, reluarea poate aduce un spor, dar uneori și pierderi pe de altă parte.

Comunicarea cu cititorul, succesul unui text depind și de disponibilitatea lectorului, de cultură, sensibilitate și chiar „forma” sufletească din momentul lecturii.

Fără a fi encomiastic, limba română este de o frumusețe și o bogăție excepționale pe care din nefericire o descoperim citind operele celor cu har pentru limbă, creatori de limbă. „Limba română este stăpâna noastră...” spunea Eminescu. Clar că, având așa o limbă, poporul nostru are frumoase însușiri sufletești – orice s-ar spune. Cunoașterea limbii „la perfecție” este un deziderat, o mare dificultate, dacă nu imposibilitate, din cauza vastității problemei; întreaga existență materială și spirituală se exprimă cu ajutorul limbii. Inventivitatea creativă pentru textul cu pretenții estetice e și mai grea.

3. Scriitorii de azi au șansa de a fi traduși mai mult decât oricând prin facilitățile pe care le mijlocește Internetul pentru circulația textelor. Chestiunea care se pune este a calității traducerii, a nivelului profesional și creativ al traducătorului, apoi se poate discuta despre audiența traducerii. Traducerile textelor literare pot să fie echivalente la nivelul sensului; cei cu har și răbdare lucrează și la

nivel de limbaj, căutând cuvinte cu farmec, capabile să redea nuanțe.

Revenind la întrebare, orice poet, orice text este mai mult sau mai puțin traductibil. În privința fidelității față de original se poate discuta în perimetrul vestitei sintagme „traduttore traditore”. A urma tot timpul foarte de aproape originalul duce la calchiere, iar a scrie textul din limba țintă în mod foarte personal înseamnă trădare. Pare că linia de mijloc ar fi cea aurită. Unii creatori se traduc pentru a-și mări audiența, însă până la urmă este de judecat ce merită și ce nu merită a fi tradus, și de cine. Democrația culturală de azi dă voie oricui are chef să se traducă. Efectul depinde de valoarea, de înălțimea textului de bază.

4. Îmbogățirea limbii cu anglicisme îl pune adesea pe cetățean în situația de a nu mai înțelege întrutotul ce se vorbește la televizor. Oricât de elegant ar părea cuiva folosirea unui cuvânt străin, în cazul când e barbarism, se dă o probă de multe lipsuri ale minții și educației. Bunăoară, în locul cuvântului „interschimabil” a fost adus „interșanjabil” care sună rău și nu era cazul să fie instalat ca parazit al celui alt cuvânt. Oricât am fi de fericiți să recunoaștem într-un text străin un cuvânt pe care l-am preluat cândva, împrumuturi nejudicioase dau senzația lipsei de măsură. Mă feresc de folosirea cuvintelor străine în textele literare. Amestecarea limbilor nejustificată este adesea o scădere a textului literar.

Aș fi mult mai fericit de actualizarea unui arhaism, în cazul când e cu puțință, decât de împrumutarea cu orice preț din engleză.

5. Limba fiind bunul comun al vorbitorilor ei, ar trebui să fie în grija tuturor, ceea ce nu se întâmplă. Neîndoielnic, scriitorul trebuie să manifeste grijă pentru limbă, întrucât este instrumentul cu care lucrează și nu este exagerare să își spună părerea sau chiar să militeze pentru poziții de echilibru. Aceași grijă ar trebui să o manifeste instituțiile culturale și opiniile adunate să beneficieze de judecata Academiei Române, care să ia apoi hotărâri în ce privește limba națională.

Respectul maxim pentru limbă este folosirea ei corectă.

E prea frumoasă limba noastră să nu o folosesc!

Icu CRĂCIUN

1. Nu cred că limba română va dispărea, chiar dacă, la ora actuală, peste 4 milioane de români și-au luat lumea-n cap și au umplut mapamondul. Scriu în limba română, fiindcă am pretenția că o stăpânesc destul de bine. Recent, am recitat *Amintirile* lui Slavici și m-am oprit la comentariile legate de „puritatea limbii românești” când „tot naționalistul cu oarecare știință de carte ținea să sporească limba mamei sale cu câteva vorbe”. E adevărat, erau alte vremuri. Îi înțeleg „puritanismul” lui Eminescu și adversitatea sa împotriva neologismelor, dar și împotriva „sporitorilor comorii de vorbe”. Faptul că prețuia vorba „după valoarea ce i-o dă întrebuințarea” ar trebui să ne fie și astăzi un solid reper. Nu sunt împotriva neologismelor, dar mă zgârie la ochi și urechi când le văd sau le aud folosite în exces mai cu seamă în rândul tinerilor cronicari dornici să epateze. Dacă am reuși să îmbinăm corectitudinea gramaticală a Poetului cu sintactica lui Caragiale, pe scurt meticulozitatea și acribia amândurora, vom putea spune că suntem mulțumiți de „producțiile” noastre. Eu mă străduiesc din răspuț să cumpănesc fiecare cuvânt, silindu-mă să mă desăvârșesc cât de cât, dar mai am încă multe de citit și de învățat.

2. Continuând gândul exprimat mai sus, nu văd de ce te-ai feri să introduci în limba literară un cuvânt răspândit în popor, fie el un provincialism. Iată un exemplu din Creangă pentru „căținel”: ...,„își lua *căținel* drumul spre gazdă, unde îl aștepta sărăcia cu masa întinsă”; pentru mine, acest cuvânt are un sens și o muzicalitate cu totul aparte, în loc de *încetinel*, *lin* sau *domol*. Nu cred că aș putea să mă exprim atât de bine ca-n limba mea și-l înțeleg pe Mircea Eliade de ce își scria prozele scurte, romanele și piesele de teatru numai în

românește. Să fiu în ton cu cele spuse mai sus, nu mă pot abține să nu vă relatez următorul lucru: nu demult am văzut o caricatură în care un ins se spânzurase de candelabru, iar doi tipi stăteau stupefiați în ușa. Unul dintre ei zice perplex: „Mamăăă! Și doar am spus la interfon că *suntem de la parchet* (s.m.); amândoi țineau, unul pe umăr și celălalt subsuoară, cutii pe care scria PARCHET LAMINAT!” E prea frumoasă limba noastră să nu o folosesc!

3. Poeții români sunt greu de tradus în alte limbi. Nu e vorba doar de exprimarea aceluiași înțeles, ci și de eufonia și ritmul versurilor lor, care, după mine, sunt greu de redat într-o altă limbă; româna este o limbă mult mai muzicală decât germana sau greaca, de pildă; apoi mijloacele de precizare, pronumele și adverbele sunt de „neprețuit” – vorba lui Slavici – pentru un poet. Nu mai vorbesc de rolul prepozițiilor atât de apreciat de Noica. În schimb, prozatorii și dramaturgii se pot plia mai ușor la gustul străinilor. Traducătorul din limba română trebuie nu numai să stăpânească bine limba română, ci să fie el însuși poet sau prozator, altfel va oferi cititorilor un „sloi de gheață” de raftul trei.

4. Nu mă deranjează dacă sunt utile și nu sunt întrebuințate în exces. Să vă spun ceva. De-a lungul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, autorii români au dus o luptă acerbă împotriva formelor latinizante folosite exagerat atât în scris, cât și în vorbire. Mă bucur că au învins. Ridiculizarea limbajului folosit atunci a dus la stoparea unui fenomen menit să ne arunce în caraghioslăcuri rușinoase. Să ne amintim de modelele gongorice și cacofonice ale personajelor vizate de: Hașdeu în *Trei crai de la răsărit* prin Numai Consule, Alecsandri în *Rusaliile* prin Galuscus, Slavici în *Fata de*

birău prin Tănase-a-Popii, Caragiale în *Un pedagog de școală nouă* prin Marius Chicoș Rostogan etc. A urmat apoi folosirea jargonului cu precădere francez, care s-a evaporat tot datorită vegherii autorilor români, buni păzitori ai limbii române. Să nu uităm nici de limbajul de lemn, de scrierile encomiastice ale epocii comuniste, care ne-au îmbolnăvit și stâlcit până și modul de a gândi. Astăzi, vrând-nevrând, unele anglicisme utile vor fi asimilate, dar multe dintre ele vor rămâne doar niște mofturi ale tinerilor excentrici, consumatori și copiatori de mode trecătoare.

5. Fără un efort conjugat între scriitori, școală și instituții culturale, inclusiv mass-media, nu se va putea menține o limbă vie, naturală, frumoasă, expresivă, de care să fi mulțumit când o auzi sau o citești. Este de datoria fiecăruia dintre noi de a sancționa orice abatere de la normele limbii noastre. Scriitorii (poetii, prozatorii, dramaturgii, jurnaliștii) sunt chemați să se implice în sancționarea clișeelelor, șabloanelor, agramatismelor ce ne dau târcoale la mai tot pasul. Ridiculați tot ceea ce este vrednic de râs pentru a îndrepta rănirea limbii române!

Nu mai sunt la modă „franțuzismele” personajelor lui Alecsandri, ci „anglicismele”, „spaniolismele” și „italienismele”

Menuț MAXIMINIAN

1. În toate discursurile mele, fie ele scrise sau conferințe legate de teme etnologice, jurnalistice sau literare, am pornit de la trei citate devenite, în timp, celebre, la fel ca autorii lor: „Limba este însăși floarea sufletului etnic al românimii” – Mihai Eminescu, „Limba este cartea de noblete a unui neam” – Vasile Alecsandri, respectiv „Limba este întâiul mare poem al unui popor” – Lucian Blaga. Am putea continua pe aceeași linie cu alte citate ale unor personalități care au îmbogățit, prin opera lor, literară și spirituală, frumusețea limbii române, nu o să le înșir aici, dar nu mă abțin să nu mai dau două, în ideea că vor fi citite de cei care nu își mai prețuiesc limba: „Trăiască frumoasa și cumintea limbă română! Fie în veci păstrată cu sfințenie această scumpă Carte-de-boierie a unui neam călit la focul atâtor încercări de pierzanie” – Ion Luca Caragiale, sau „Limba românească, căreia i se închină părinții noștri ca unui idol viu și însuflețitor, e singurul tezaur ce ne-a rămas de la ei,

ereditate neînstrăinată și necomună cu alții” – Timotei Cipariu. Cred că este menirea noastră, a tuturor, să scriem în limba străbunilor pentru că, în credința populară, limba este o prelungire a sufletului, iar în momentul în care o vorbim, bătaile inimii pulsează odată cu pronunțarea unor cuvinte ce ar trebui să fie sfinte pentru noi, precum patria. Academicianul Ioan Aurel Pop a declarat pentru Agerpres că Româna se află în primele 20 de limbi vorbite, dintre cele 6.000 – 7.000 de pe planetă. Acesta subliniază că limba noastră este contaminată cu „neologisme, barbarisme și SMS-uri năstrușnice”, dar este vie și „are puterea de a rămâne ea însăși”. Profesorul Ioan-Aurel Pop amintește că a finalizat *Dicționarul Tezaur al Limbii Române*, „un monument menit să învingă timpul”, în zeci de volume și cu aproape 200.000 de cuvinte, comentate și definite după regulile științei. Sunt convins că această limbă nu va dispărea oricât de încercată va fi de mișcările socio-politice de

pe glob. Avem limbi ce sunt „universale” – engleza fiind ajunsă din urmă de chineză, care, conform studiilor, într-un viitor nu foarte îndepărtat, va fi limba cea mai folosită pe glob. Atunci când limba chineză va prelua prima poziție, latinitatea va fi în pericol. Și atunci ne întrebăm: marii scriitori ce au scris în limba lui Shakespeare nu vor mai fi iubiți de cititori? Ba da. Până la urmă, nu cred că impedimentul în promovarea literaturii este scrierea într-o anumită limbă, ci traducerea operei într-o limbă de circulație internațională, capitol la care, recunoaștem, noi stăm mai prost.

Scriu în limba română cu sentimentul apartenenței la un pământ în care își duc somnul de veci neamul meu, format din eroi și oameni simpli, cu sentimentul că trăiesc încă într-un colț de rai, așa cum numea Papa Francisc Transilvania în urma vizitei de anul acesta. Un loc care mă inspiră, plin de rituri și mituri, de oameni credincioși, de păduri și munți ce ascund în poienile lor adevărate basme. Oricât s-au străduit unii dintre scriitorii noștri, plecați în străinătate, să-și părăsească limba în scris, până la urmă aceștia recunosc că cel mai bine trăiești în fața colii de hârtie în momentul creației în propria limbă. „N-aș fi abandonat nicicând limba noastră; mi se întâmplă să-i regret și acum mirosul de prosepțime și putreziciune, amestecul de soare și bălegar, urâtenia nostalgică și superba neglijență” spunea Emil Cioran. Și tot el adăuga: „Să treci de la limba română la limba franceză e ca și cum ai trece de la o rugăciune la un contract”. Și, pe aceeași linie, Matei Vișniec spune: „Cu cât scriu mai mult în franceză, cu atât mă fascinează mai mult limba română. De câte ori reîncep să scriu în limba română, redescopăr muzicalitatea limbii materne”.

Azi, avem grupuri de scriitori români care, deși se află în diaspora, creează în limba maternă. Sunt câteva grupări care promovează literatura noastră, cele mai puternice fiind la New York, coordonate de preotul Theodor Damian, în Canada, coordonate de preotul Dumitru Echim (ambii scriitori). Și tot la capitolul preoți-scriitori îl amintim pe Eugen Barz din Spania. De altfel, în diaspora

oamenii se adună în jurul bisericii pentru a-și stămpăra dorul de casă. Sunt și alți mulți și buni scriitori români ce au ales calea străinătății, însă nu și-au uitat limba.

2. Avem în spate o istorie însemnată legată de scrierile în limba română, pornind de la cel mai vechi document păstrat, scris în limba română, Scrisoarea lui Neacșu din Câmpulung, datând din anul 1521, scrisă cu alfabetul chirilic, la prima tipăritură românească, un Catehism tipărit la Sibiu în 1544, care s-a pierdut, la prima tipăritură română cu litere latine – culegerea de Cântece religioase calvine din 1560 a episcopului Pavel Tordași, până în zilele noastre. În orele de istorie a limbii române se învață că provine din latină, care a ajuns în Dacia în urma războaielor dintre Decebal și Traian, Dacia fiind cucerită, în anul 106 d.H., și transformată în provincie romană. Imperiul Roman era, la acea vreme, un stat unitar, în care limba latină servea drept mijloc de comunicare între toți locuitorii. 80% dintre cuvintele pe care le folosim în viața cotidiană sunt de origine latină (fie moștenite din latină prin tradiția locală, fie au intrat din franceză și engleză). Având cuvinte de o frumusețe aparte, ritmicitate și muzicalitate, limba noastră este una dintre cele mai frumoase din lume. Într-un discurs susținut de curând la Bistrița, criticul Mihai Zamfir spunea că unii ar da averi să aibă o limbă așa de frumoasă ca limba română. Bogată în arhaisme și neologisme (din păcate pe cale de dispariție), limba noastră are nu doar suficientă ci din belșug bogăție, putând oglindi, prin cuvintele ei, toată expresivitatea pe care Dumnezeu ne-a dat-o de la pământ până la cer.

3. Lingvistica de azi, avansată prin cercetările întreprinse la nivel mondial, arată că fiecare spațiu ce găzduiește o limbă este unic în felul lui, dar că universalitatea poate crea punți, astfel încât, cu aproximație, literatura aparținând unui popor poate avea valențe internaționale prin proiectele de traducere. Aici avem o problemă cu traducătorii profesioniști. Un traducător profesionist ține în primul rând cont de felul în care poate integra scriitorul tradus în limbajul literar al unui popor, totuși încercând

să păstreze metaforele pe care acesta la are în operă. De aceea, cei mai buni traducători literari nu sunt cei care au învățat limba la muncă, la căpșuni, în străinătate sau de la televizor, ci cei care au urmat universități, aprofundând gramatica și învățând despre curentele literare ale meleagurilor de unde provine autorul. Un traducător trebuie, la rândul lui, să fie un bun scriitor, pentru ca traducerile lui să nu fie doar mecanice, să transmită emoția creației și într-o altă limbă. E adevărat că au început să fie accesate granturi care se acordă direct traducătorilor literari, situație care le permite să aibă timpul necesar pentru a face o traducere de calitate.

Traducătorii literari, prin intermediul sistemului centrelor de traducători, trebuie să fie în contact cu limba-sursă și cultura din care traduc, ca și cu alți traducători din alte țări care traduc din sau în aceeași limbă. Pentru ca profesia să capete un statut privilegiat și să fie atractivă financiar, trebuie ca instituțiile europene să facă un efort comun, un pas esențial în acest sens fiind creșterea vizibilității traducătorilor literari, nu doar pentru a le îmbunătăți statutul cultural și economic, dar și pentru a obține o apreciere tot mai mare din partea cititorilor și a criticilor, trezind poate interesul tinerilor de a opta pentru această profesie.

De curând a luat ființă Asociația Traducătorilor Literari pentru a apăra drepturile traducătorilor, a-i ajuta să pătrundă prin mecanisme culturale în lumea europeană. Din păcate nu există o critică de traduceri, fiindcă la noi s-a tradus puțin, față de alte state europene. Traducătorul în transpunerea textului în alt context lingvistic și cultural contribuie la îmbogățirea propriei limbi și a patrimoniului literar cu seriozitate și rigoare. Traducerile sunt o poartă culturală spre Europa, nu un moft. Fiind mai apropiați de limbile latine, ar trebui să le promovăm mai mult, având cu ele valori culturale comune. „Nici o limbă nu este atât de latină ca limba noastră” spunea Dumitru Stăniloae.

4.Trăim vremuri în care anglicismele sunt la mare modă, mai ales după pătrunderea, până la sufocare, în viața noastră a rețelelor de socializare până în cel mai izolat cătun al țării.

Softurile unor rețele au o traducere proastă în limba română, astfel încât, vrând-nevrând (totuși, să recunoaștem, nu suntem forțați), apelăm la engleză, pe care încercăm s-o asimilăm și pe care o pocim în fel și chip. Nu mai avem pauză de cafea, ci coffe-break, nu mai avem cursuri ci training-uri, nu mai avem duminică ci weekend, și lista poate continua. Suntem la fel ca personajele lui Alecsandri, care poceau franceza, în frunte cu Chirița și al ei Guliță care aducea mari satisfacții mamei examinatoare când îi testa cunoștințele („furculision” în loc de „furculiță” și „fripturision” în loc de „friptură”, sunt câteva dintre „franțuzismele” aplaudate de „cuconița cu fasoane”). Și, poate, la fel ca Alecsandri, care a surprins perfect societatea în care trăia, unde snobii se dădeau mari francofoni, am putea să exploatăm și noi, în creațiile literare, acest aspect. Însă, cred că este de datoria scriitorilor să păstreze cât mai curată limba, care este pocită și la televizor, care nu mai este vorbită corect nici măcar de ministrul Educației (că doar acordurile de gen nu mai au importanță), care este invadată de românii noștri care, după câteva luni petrecute în străinătate; aceștia vin acasă și, vezi Doamne, și-au uitat limba, pocind-o cu fel și fel de „spaniolisme” și „italienisme”.

Episcopul Macarie al Europei de Nord spunea că în fiecare țară există o mică Românie pentru că se află oameni din toată zonele, putând reconstitui provinciile noastre. Ce păcat, însă, că unii nu mai vorbesc româna cu copiii lor, astfel încât, odată cu o generație, se pierde transmiterea acesteia, nepoții venind în vacanțe la bunici și înțelegându-se cu aceștia prin semne. Ce poate fi mai trist? Este păcat că aceștia nu înțeleg că o limbă vorbită în plus este un punct câștigat pentru acel copil și, dincolo de toate, trebuie să recunoaștem că, dacă-și abandonează limba și nu o predă, ca un testament, mai departe, nu este cu adevărat român. Președintele Academiei, Ioan Aurel Pop, spune că „nu poți fi român dacă nu vorbești românește, deși poți vorbi românește fără să fii român”. Tocmai de aceea, măcar eu încerc să promovez în scris limba curată a poporului meu, fără anglicisme, însă, dacă se poate, cu cât mai mult neologisme, dar și cu

regionalisme de o frumusețe rară, care, din păcate, dispar odată cu bunicii noștri.

5. Păstrarea limbii române este ca un testament pentru scriitorul ce simte cu adevărat românește, dar și pentru instituțiile de profil, fie ele grupări literare, Minister al Educației, Academia Română, în Parlament nu este cazul, pentru că puțini sunt cei care nu pocesc limba română. „Felul în care am ajuns să ne vorbim limba ar trebui să fie grija și rușinea noastră de fiecare zi” spune Gabriel Liiceanu în revista *Cultura*. Cred într-o generație care va veni la conducerea țării și care va promova, prin proiecte concrete, limba română curată, însă, până atunci, noi trebuie

să avem grijă să lăsăm moștenire acest tezaur și să nu-i știrbim valoarea. Ce poate fi mai trist decât să vezi inconștiența conducătorilor care nu doar că vorbesc incorect limba română, ci și împrumută fel și fel de cuvinte pe care le „românizează”. Măcar prin cărțile noastre, prin presa culturală (că la televiziuni nu e nădejde) să păstrăm o fărâmbă de românism curat și de calitate în așteptarea unor vremuri mai bune în care să nu existe român care să nu spună, la fel ca Nichita Stănescu, „a vorbi despre limba română este ca o duminică. Limba română este patria mea”.

(Unele titluri ale opiniilor au fost alese de redacție.)

Printre îngeri

Ziua în care poetul își va aprinde biblioteca

Andrei MOLDOVAN

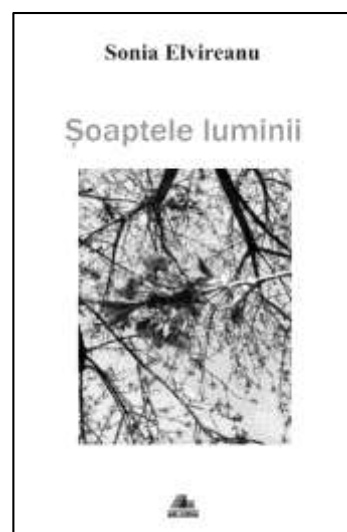

Preocupările literare ale Soniei Elvireanu se revarsă pe mai multe văi ale generosului domeniu, de la poezie și proză la critica literară, la eseu, traduceri și alcătuire de antologii. Formația sa (licență în franceză, dar și hrana culturală venită cu precădere din spiritualitatea emanată de pe malurile Senei), o îndreptățește la cucerirea mai multor domenii, precum pe vechii cavaleri ascuțișul săbiilor de Toledo. Activitatea sa editorială fiind dominată de volume de versuri (cele mai multe în ediții bilingve, română și franceză), autoarea a socotit că este momentul să vină și cu o antologie în regie proprie. O face având experiența unei alte antologii (Ion Vinea, *O sută și una de poezii*, selecția, studiul introductiv și alegerea referințelor critice, Editura Academiei Române, 2018) și o alcătuiește cam la fel, fără mențiunea volumelor din care provin textele și propunând o oarecare cronologie, ci ca un întreg care să o reprezinte.

Șoaptele luminii (antologie de poezie, Editura Ars Longa, Iași, 2019) se înfățișează precum un volum unitar, cu ceea ce ar fi mai izbutit din creația lirică a Soniei Elvireanu, în opinia acesteia, propunând un încheiat portret de poet. Personal, prefer antologiile de autor care îmi oferă imaginea unei evoluții, pentru că etapele creației nu sunt egale, ba uneori oferă diferențe de stil destul de accentuate. O astfel de antologie ar permite cititorului, precum și comentatorului, să aibă imaginea evoluției, a căutărilor, a unei deveniri, cu direcții uneori atât de diferite. Firește, nu excludem avantajele unei antologii unitare în stil și conținut. Numai că, în situația dată, în loc să comentăm o devenire poetică, vom fi nevoiți să vedem mai întâi inegalitățile volumului, pentru că ele există.

O primă impresie, poate chiar una dominantă, este aceea a poetului spectator la zvârcolirile omenești ale lumii, îndemnând la o atitudine a contemplării, la adăpost de temperatura înaltă a trăirilor. Și asta poate să genereze valori poetice, cum s-a și întâmplat nu de puține ori. Numai că autoarea *Șoaptele luminii* se situează în bună măsură într-un neoromantism, chiar dacă este strunit și autocenzurat pe cât se poate (*În cercul meu*), care

nu scapă de mijloace poetice comune (*Cerul din grădină*). O corespondență clasică între ființă și natură duce deseori la diluări (mai cu seamă în poeziile din prima parte a antologiei). O aglomerare mai puțin justificată a metaforei, specifică începuturilor poetice, precum și un limbaj obosit poetic (*marea, albastrul, sufletul, norii, iarba, flori, fluturi, flăcări* și altele asemenea) riscă să apropie versurile de o altă vârstă a lirismului sau, mai regretabil, de poezia de album (*Ardere*). Poetizarea în exces nu duce neapărat la o izbutită comunicare poetică. Sonia Elvireanu știe prea bine că ambiguitatea este una dintre calitățile limbajului poetic, dar la fel de adevărat este că nu orice lipsă de coerență devine poezie. Pe un bulevard prea aglomerat, se circulă cu dificultate. O anumită retorică este și ea din arsenalul neoromantic, cu aceleași rezultate.

Cartea de poezie

Declarativul, cu însoțirile logice (aproape de un demers didactic), nu mai aduce azi niciun serviciu poeziei (*Eternitate, Purpură*).

Tind să cred că toate cele de mai sus aparțin volumelor de început ale autoarei, pentru că ele nu caracterizează întreaga antologie, dar nici nu sunt de natură să treacă neobservate. Încet, încet, precum în disputa pentru cucerirea unor teritorii, prim-planul începe să fie ocupat de poeme mature. Un dramatism se face simțit în subteranele ființei poetice, chiar dacă o anumită temere îl împiedică să iasă la suprafață, să se manifeste fără constrângeri (*Elegia cailor albi*). Ființa se revarsă ea însăși în natură și în istorie: „Roiuri de fluturi galbeni,/ între ierburi vechi/ de o mie de ani/ trupul meu,/ sfâșieri albe, de nori hăituiți,/ veghile dospind/ sângele de lut...” (*Trup de fluturi*). Este tot mai prezentă tema identităților multiple (*Linia de la orizont*), iar permanența fondului poetic trece într-un lirism al nostalgiilor, curgător și profund, eliberat de corsetele care erau de cele mai multe ori ale lecturilor: „te așterni lin peste vârfuri și întârzii o clipă/ ori pe vecie în miresme uitate în arborii tăi,/ le simți răsuflarea aburindu-ți pleoapele albe/ și cauți rătăcind printre crengi fiorul clipelor tale,/ te zăresc prin fereastră lunecând înfiorat peste meri,/ mângâind cu mâini de zăpadă siluetele noastre...” (*Prima zăpadă fără tine*). Sonia Elvireanu, fără doar și poate, cultivă o poezie a melancoliei. Atunci când optează pentru versul lung, discursul său liric dobândește și suflul unui ritual: „În cuibul zilei mai există oare adăpost/ când lumina se clatină, cerul mohorât/ devine mai greu, iar ploile reci se răzbună?// În ochiuri de bălți nu mai clipește ziua/ amuzată de o ploaie de vară,/ lunecând senin peste straturi de zgură...” (*Ploi întunecate*). Comunicarea vibrează mai mult în aceste poeme în care se renunță la excesul de podoabe poetice, în care limbajul se simplifică, înlăturând un balast care risca să îl sufocă, în care se renunță la retorică, la literaturizare și la o prețiozitate a cugetării. Sensul existenței poate emoționa și fără a filosofa: „Ne mai rămâne undeva un arbore,/ o casă, o stradă, un surâs la fereastră,/ un glas tremurat între crengi,/ o privire într-un colț

trist,/ inima sfâșiind peretele alb,/ ne mai rămâne o haină,/ o umbră nelocuită de mult timp,/ ne mai rămâne undeva un arbore, o casă,/ un nume, golul în care locuiești...” (*Ne mai rămâne tăcerea*).

Aminteam o orientare generală a volumului, de fapt a întregii creații poetice a Soniei Elvireanu și citez în acest sens aici o adevărată sinteză poetică, răspunzând tuturor exigențelor: „Doamne,/ dă seninătate gândului meu/ ca nicăieri limpezimea lui/ să nu cadă în drum,/ să se deschidă lin sub atingerea ta/ petale înrourate/ în cercul din palmă,/ irisul cu zvâcnit de curcubeu/ izvorând lumea,/ și peste lume, surâsul Tău.” (*Rugăciune*). Cu toate acestea, antologia de față dovedește că poeta are potențialul abordării mai multor direcții, a mai multor modalități, cu reale șanse de izbândă. Așa ar fi, spre exemplu, preferința spre ludic, atât de diferită de dominanta melancolică (*Jocul îngerilor*). Apoi, modul de a se apropia de legendar prin asumare (*Ithaca exilată*) sau cultivarea mitului întoarcerii (*Întoarcerea fiului risipitor*), chiar dacă într-o abordare de timidă modernitate (*Doruri*), dar de fiecare dată în căutarea trăirilor profunde: „umbrele noastre pe fața norilor/ se destramă în forme ciudate,/ se sting în ploile verii,/ se reîntorc în apele Mureșului,/ tulburi, să-i limezească adâncul” (*Vară sidefie*).

Un loc aparte am spune că îl ocupă poezia de iubire. Există motive comune, cum ar fi cel al iubirii pierdute, prezent în literatură de la *Ghilgameș* până azi (*Spaimă*) și concretizându-se într-o gamă extrem de diversificată de forme. Există la Sorina Elvireanu o recuperare a ei prin intermediul amintirilor, a unui timp de retrăit, chiar dacă pe alte coordonate decât cele ale firescului, fie el și poetic: „iubirea ta va șterge moartea din ochii-mi pierduți,/ ne va duce la câmpurile întinse până la alt orizont,/ să fim vii ca pâinea și peștii dăruiți de Isus alor Săi,/ vinul din Cana Galileii.” (*Ultima spovedanie*) Miticul și misticul nasc vecinătăți într-o astfel de poezie. Mai mult, sentimentele par să fie rechemate, căci poemul se naște după trecerea lor într-un plan al neîntâlnirilor, ca să nu spunem că ar putea fi de-a dreptul consumate. Rechemarea lor la viață dă o notă aparte poeziei, un farmec izvorât din simplitatea

spunerii, ca ceremonial liric, și trăirile chemate prin vocea ritualică: „Sângerează creier și trup,/ inima se răsucește arsă/ în somn, fără casă,// trup despica/ de tășuri străine,// arsura,/ plumbul în frunte...” (*Arsura*). Cu o anumită discreție, iubirea urmărește, cu intensități diferite, întreg volumul.

Știu că o seamă de comentatori au pus în relație poezia Soniei Elvireanu cu momente din biografia autoarei. Există o asemenea practică, nu este o noutate, dar ea implică și un anumit risc în judecarea operei. Chiar în antologia despre care opinăm se află, la sfârșit, o selecție de referințe critice în fragmente, cum se obișnuiește. Sunt rânduri semnate de Ana-Maria Tupan (cu reluare pe ultima copertă a cărții), Marian Drăghici, Monica Grosu, Andrea Hedeș, Ironim Munteanu, Silviu Mihăilă, Lăcrămioara Stroie, Christian Tămaș, Horia Lazăr, Rodica-Gabriela Chira, Gruia Novac, precum și de o serie de comentatori francezi, parte din volumele poetei fiind prezente și pe rafturile unor librării din Franța. Nu aș vrea să cad în păcatul unei nemeritate generalizări, mai ales că a judeca evaluările critice prin decupaje este un risc încă din start. Cu toate astea, se pot constata, chiar într-un astfel de mozaic, interpretări de profunzime și de mare diversitate, așa cum o operă literară împlinită permite de altfel. Se conturează aprecieri competente în legătură cu apropierea iubirii de religiozitate și mit (Monica Grosu) sau capacitatea de a trece momente ale realității în valori durabile (Andrea Hedeș), dar și preocuparea pentru perfecționarea mijloacelor (Lăcrămioara Stroie). La fel, interesante sunt și o seamă de observații ale comentatorilor francezi, precum cea a Isabellei Poncet-Rimaud care, poetic la rândul său, scrie despre tăcerea dintre zăpezi în poezia Soniei Elvireanu. Să amintim de asemenea observațiile subiective și competente în același timp, de o mare expresivitate, ale Roselynei Bois: „Ceea ce îmi place mai degrabă în culegerea Soniei Elvireanu, *Dincolo de lacrimi*, sunt textele scurte și dense, care lasă cuvintelor timpul necesar să își desfășoare sonoritățile și înțelesurile lor în tăcere, iar

imaginilor să își instaleze culorile pe albul paginii.” (trad. A. M.) Să recunoaștem, este frumos spus, iar asta pentru că scoate la suprafață o parte consistentă de adevăr. Există și comentarii, totuși, care mizează pe o latură biografică în exces insistând asupra vindecării prin poezie. O fi și o formă de terapie prin poezie, nu putem exclude așa ceva, dar poemele Soniei Elvireanu se ridică deasupra unor astfel de limitări, iar autoarea înțelege foarte bine acest lucru.

Nu putem să trecem cu vederea latura livrescă a creației poetice a autoarei din Alba Iulia, chiar dacă ea este bine țesută în textele sale, fără a lăsa să se vadă prea mult tivul. Ecouri mai mult sau mai puțin îndepărtate răzbat totuși, fie dinspre Rimbaud (*Sângele voinicului*), fie dinspre câmpurile cu maci ale lui Renoir (*Răsăritul însingurat*) sau Ungaretti (*În ceață*). Mai aproape, cum este și firesc, sunt vecinătățile blagiene: „trupurile răsturnate-n răcoarea/ culorilor, ispitele ierburilor/ tremurătoare, unduiri sidefii,// umbrele noastre pe fața norilor/ se destramă în forme ciudate (...)” (*Vară sidefie*). Mai puțin blagiene sunt finalurile poemelor care pentru Sonia Elvireanu, deseori, sunt un bun prilej să-și omoare poezia prin reduceri și anulări de tot felul, câtă vreme pentru Blaga sunt o neașteptată schimbare de perspectivă, cu deschideri uimitoare în spiritualitate. Raportările la legendar și mitic se fac și ele tot cu o dominantă a livrescului.

Ceea ce cred că este cu adevărat de luat în seamă e faptul că, în mod paradoxal, lecturile bogate au impus autoarei o serie de canoane peste care cugetă că nu se cuvine să treacă. Alți autori se folosesc de lecturile asimilate ca de o trambulină, nu și Sonia Elvireanu. Așa se face că freamătul adânc al trăirilor poetice este de multe ori împiedicat să ajungă la suprafața textului. Zbaterea lui bănuită conferă subtilitate și farmec poeziei, dar asta nu este totul. Magma care clocotește în adânc își cere și ea dreptul la o erupție. Cum va fi atunci? Vom vedea în ziua în care poeta va uita de mulțimea cărților din rafturi și de greutatea lor, chiar dacă nu își va aprinde biblioteca, așa cum sugeram în titlu. Oricum, cărțile ard greu.

Dincolo de pustiul cuvintelor – Nina Hoza

Ion CRISTOFOR

Născută la 21 aprilie 1975, în localitatea Strâmtura din județul Maramureș, poeta Nina Hoza este profesoară de literatura și limba

română. Funcționează în prezent ca bibliotecară la Liceul Pedagogic „Regele Ferdinand” din Sighetu Marmației. După o ucenicie făcută în paginile unor cunoscute reviste de cultură, debutează editorial cu volumul *Dincolo de pustiul*, în 2019, la cunos-

cuta editură clujeană Grinta. Volumul în manuscris al tinerei poete a fost încununat cu Premiul Special al Juriului și Premiul revistei *Nord literar* la Festivalul Național de Literatură „Vasile Lucaciu” de la Cicârlău. E desigur o întâmplare fericită a destinului ca să-ți începi cariera literară sub asemenea generoase auspicii. Chiar dacă trăim în „vremuri sărace”, ce pun sub semnul întrebării rosturile Poeziei, într-un veac în care

În oglinda lecturii

părțile, volumul de debut al Ninei Hoza ne asigură că poezia rămâne o mereu necesară lecție de frumusețe, o căutare a armoniei, o formă de rezistență în fața tuturor formelor de barbarie modernă.

Pentru Nina Hoza poezia este, conform unei profesiuni de credință enunțată în volumul antologic *Poezia 2019* (Editura

Grinta, Cluj-Napoca, 2019), în care poeta din Maramureș e prezentă cu un consistent grupaj de poeme, „o oază de liniște, de pace, de seninătate”. În ciuda acestor deziderate teoretice ale tinerei debutante, poezia ei e departe de a putea fi receptată ca o visată „oază de liniște”, fiind mai degrabă un spațiu al neliniștii, al interogațiilor existențiale, al dilemelor chinuitoare mai mult decât al unor certitudini liniștitoare. Că poezia e pentru Nina Hoza o terapie și un mod de a-și tempera angoasele, de iluminare a singurătății e mai mult decât evident. Prefațatorul cărții, poetul Gabriel Cojocaru, descrie convingător poezia Ninei Hoza ca pe un proces metodic de „dezînsingurare”, de depășire a unor stări precum „teamă, tristețea și disperarea”.

Citindu-i *Îndemn-ul* (adresat „cititorilor mei”), poemul liminar al volumului, descoperim o artă poetică, o veritabilă cheie de lectură a liricii tinerei autoare. Mai mult decât „rostire”, cuvintele și raporturile dintre ele ar trebui „privite”/citite ca imagini sau elemente ale unei compoziții plastice: „cuvintele acestea/ nu se rostesc –/ în tăcere/ se privesc/ așa cum ai privi un tablou/ în care/ fiecare gând a prins culoare,/ fiecare durere a prins contur/ iar fericirea, într-un colț,/ o umbră./ nu te apropia prea mult –/ te-ai pierde/ între milioanele de stropi/ de sânge și sare / în amestecul acesta/ de viață și moarte.” Realitatea poemului oferă ceva indefinit, un amestec inextricabil de „viață și moarte”, între „ceea ce sunt și ceea ce nu sunt”, ca o inefabilă aproximație ce se refuză interogației/lecturii brutale, neadecvate („și nu pune întrebări”), solicitând mai degrabă o lectură simpatetică, fraternală. Poezia ni se oferă ca o

imagine secundă a portretului lăuntric al poetei, ca un chip „făurit din cuvinte”.

Sobră, austeră, reflexivă cel mai adesea, poezia Ninei Hoza se învecinează adeseori cu rugăciunea, ca în *Pe ultima frunză a toamnei*, în care se solicită zeilor un parcurs agreabil al vieții („drumul neted, liniște, noapte de tihnă”) și dreptul la existență al unor virtualități artistice („mai sunt aici/ cântece neauzite,/ dansuri neîncepute...”).

Domină în acest poem, ca și în întreg volumul Ninei Hoza, un ton grav, de „psalm al smereniei”, căci poeta se dovedește o conștiință lucidă, lirica ei transcriind aici neliniștile interioare, câte ceva din metamorfozele eului torturat de întrebări ce nu-și au răspunsul. Descoperim în volumul *Dincolo de pustiu* un eu poetic sfâșiat de contradicții și de tensiuni. Această atitudine se regăsește și în poezia intitulată *Psalmul bunicii*, edificatoare pentru orizontul spiritual al acestei poete din Maramureșul voievodal, ca tărâm al tradițiilor și credințelor, binecuvântat „pământ al smereniei” (cum îl numește Nina Hoza), ținutul românesc ce ne-a dăruit *așa numitele* „texte maramureșene” sau „texte rotacizante”, considerate de specialiști ca fiind cele mai vechi texte în limba română: „îngerul se roagă/ într-un buzunar/ cusut/ în dreptul inimii —/ auzeam din ce în ce mai stins/ psalmul bunicii./ îngenuncheată/ pe pământul uscat al smereniei,/ îmi dezmierda în rugăciuni/ sufletul/ purtat în brațe de copil,/ miel/ pe altarul de jertfă./ primele ploi/ au desenat/ în pământul greu și cleios/ urme./ soarele a săpat cratere/ în lutul uscat pe oase./ pe palme/ întunericul viscolește/ mormane de cenușă./ în dreptul inimii/ plânge un înger./

lacrima va acoperi/ urmele pașilor în noroaie,/ rugăciunea lui —/ mantie peste ninsori./ din ce în ce mai bine/ aud vocea bunicii —/ îngenuncheată în pământ.”

Numeroase dintre creațiile acestui volum sunt poezii de dragoste, mesaje sibilinice adresate unei iubiri îndepărtate. Sunt poeme scrise după toate regulile unui discurs modern, cu imagini ce îmbină franchețea expresiei cu metaforismul șocant, cu recursul la aluzii de extracție livrescă. Să cităm, de pildă, un rafinat poem, *Construiește-mi o arcă*, în care dragostea e imaginată ca o aventură spirituală, ca o reconstrucție a lumii după mitologicul potop biblic: „*ca să te muți / într-o altă lume/ trebuie să înțelegi că locul/ tău nu mai e aici*” — îmi spuneai/ așadar,/ construiește-mi o arcă,/ dar fără ferestre —/ mă obosește această lumină/ care mă predă lumii/ așezându-mă/ în bătaia puștilor/ lângă ziduri.// eu voi săpa/ în adâncul meu/ un ocean fără maluri,/ pe care să ne pierdem/ navigând/ în jurul soarelui /ogluit în apele adânci./ vom alunga porumbeii —/ cu ramurile lor de măslin/ ne-au aruncat de prea multe ori/ în același punct/ atât de îndepărtat/ în minus infinit./ vom lua cu noi/ doar două semințe de măr./ când arca/ se va ridica deasupra apelor,/ le vom îngropa în palme/ și vom deveni pomi/ în Edenul celor nenăscuți încă.”

Volumul *Dincolo de pustiu* al Ninei Hoza aparține unei voci de real talent, de o mare sensibilitate, în ciuda unor inegalități ce s-ar putea detecta. Creația poetei trebuie urmărită cu atenție și simpatie căci lirica Ninei Hoza are, în momentele ei cele mai bune, o veritabilă forță de sugestie și de profunzime.

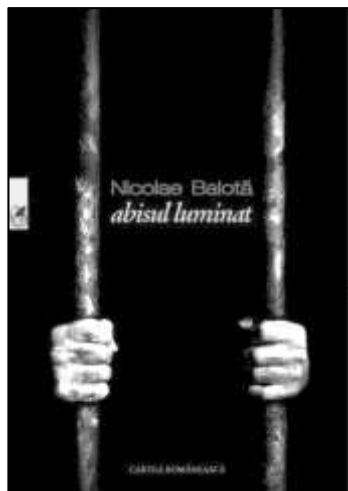
Sub bolta de plumb a comunismului

Ion Radu ZĂGREANU

„Doar Cuvântul reda un rost, un sens zilelor mele”
(Nicolae Balotă)

Un jurnal literaturizat, cu pagini care ar putea căpăta o independență nuvelistică, un roman, cronică a unei epoci, iată câteva caracteristici care ar putea fi atribuite volumului *abisul luminat* (Editura Cartea Românească, 2018) a istoricului și criticului literar Nicolae Balotă.

Din pragul senectuții, autorul rescrie paginile unui jurnal început la vârsta de 15 ani, selectând secvența temporală care se referă la destinul său de la 23 până la 30 de ani. Ca urmare, vom putea sesiza un imaginar dialog între tânărul în formare, naiv, pasional și scriitorul aflat la anii bătrâneții, un dialog în care autorul omniscient are toate

datele despre personajul principal din aceste narațiuni autobiografice.

Într-un interviu cu Cosmin Ciotloș, Nicolae Balotă consideră *abisul luminat* cartea vieții sale: „Ea mă reprezintă, căci se identifică cu viața mea până la a o înlocui”.

În centrul acestor pagini memorialistice, dar și de „autoficțiune”, cum le numește autorul, se află chiar el, sub presiunea unei duble chemări: „aceea a trăirii în credință și aceea a trăirii în creație”. Fără să poată să unească cele două chemări, ambele îl îndeamnă „la o împotrivire față de tot ce se petrece în jurul meu. Râvneam la o

autonomie, pe care totul în lumea babelică a comunismului o interzicea”. Intrat, „în filozofie pe poarta aceasta din dos a psihologiei”, Nicolae Balotă aspiră să se realizeze prin creația literară, întrebându-se totuși dacă aceasta este compatibilă „cu austeritatea pretinsă de comandamentele divine”. El își dedică viața „cuvântului literar și Logosului filosofic”. Mai ales după perioada primei detenții, „Doar Cuvântul reda un rost, un sens zilelor mele. El mă salva”. Refugiul său în anii „exilului lăuntric” din țară și a celui exterior din străinătate, a fost „casa mea de cuvinte”.

Devoratorul de cărți, tânărul Nicolae Balotă, în formare, are neșansa de a-și construi traseul personalității sale într-un context istoric și social potrivit. Cultivându-și pasiunea pentru creație, pentru cuvântul scris, traversând anii unei tinereți năvalnice, bântuit de „urdirile amorului”, „sfâșiat între o etică puritană de tip catolic... și o senzualitate care nu-și cruța nicio experiență” (Nicolae Manolescu, *Istoria critică a literaturii române*, 2008). Nicolae Balotă reacționează la falsificarea viziunii asupra istoriei „la pervertirea condiției umane”. Urmările acestei atitudini îl vor costa scump. Va fi închis în 1949, apoi va fi dat afară de la Institutul de Psihologie din Cluj. În postura de victimă a regimului comunist, Nicolae Balotă ne oferă în acest volum o radiografie amplă și obiectivă a societății românești după instaurarea dictaturii proletariatului. „Coborârea în infern” este percepută ca o intrare „în noapte”, cu „arestări nocturne”, cu naționalizarea întreprinderilor, instalarea fricii, perturbarea

destinelor „prin intervenția politicului” în existența individuală, prin amânarea idealurilor.

Sub „vântoasele istoriei”, sub „tropăitul bezmetic al cizmelor Partidului”, în acest cataclism roșu, pier oameni și instituții. O lume bine orânduită este scoasă din istorie. Vremurile sunt grele și tulburi. „Foștii”, reprezentanții vechilor clase sociale avute sunt deposezați de averile lor. Se modifică chiar și vorbirea oamenilor. Se preferă conjunctivul, mod care exprimă „nesiguranța, îndoiala, teama... Tirania subminează folosirea indicativului”. Se transformă și vestimentația. Cei care judecă inițial, ajung să fie judecați și închiși. Formulele ideologiei „consacrate” îi produc un fel „de erecție a agresivității”.

Experiența carcerală a primei arestări este descrisă în pagini memorabile. „Fauna” celor închiși este foarte diversă: foști legionari, alături de preoți, de țărani simpli. Suferințele țăranului Ion din Poșaga, pentru văcuța lui rămasă fără stăpân, i se par „mai adevărate, mai îndreptățite” decât disperarea lui după Claude, fata consulului elvețian din Cluj. Nicolae Balotă nu este subjugat de resentimente. Perioada înmormântării „fusesse însuși darul, poate cel mai prețios din câte am primit în viața mea”.

Cartea lui Nicolae Balotă este o bogată sursă de mărturii de istorie literară. Aflăm detalii importante despre constituirea Cercului Literar de la Sibiu, despre membrii lui: Radu Stanca, Șt. A. Doinaș, Cornel Regman, I. D. Sârbu, Ion Negoitescu, Eta Boeriu. Cerchistul cel mai amplu prezentat este prietenul său Ion Negoitescu, marcat de orientarea lui homosexuală. Despre el, Nicolae Balotă afirmă că „n-a fost niciodată îndrăgostit cu adevărat decât de sine”. Cercul Literar de la Sibiu se risipește. Șt. A. Doinaș se reîntoarce în satul natal, I. D. Sârbu pleacă la părinții săi de la Petrila, C. Regman la Daneș, A. Cotruș „dispăruse în natură”, iar el și cu Ion Negoitescu revin la Cluj. De fapt, Nicolae Balotă, fire independentă, acceptă mai greu să se supună regulamentului „unei societăți închise”. Va rămâne și va rodi „spiritul” Cercului Literar de la Sibiu.

Luându-și licența cu Lucian Blaga, Nicolae Balotă îi consacră acestuia multe pagini în acest volum. Filosoful este umilit la Universitate, se simte urmărit, cade în capcana asistentului său Zevedei Barbu și intră în Partidul Național Popular, aflat în dizgrația noii puteri comuniste. Cursurile filosofului îl dezamăgesc. Cunoaștem un alt Lucian Blaga, cel care „bibliotecărea în halatul alb”, cel care era în căutare de muze, pentru a se regăsi pe sine: „excitația erotică-inspiratoare a femeilor ce i se consacrau și pe care le sacraliza un timp, comunica în adâncuri cu moartea”. Lui Ion Agârbiceanu i se fac percheziții, i se iau manuscrisele, este arestat și apoi eliberat. O vizitează de mai multe ori pe Veturia Goga, la castelul ei de la Ciucea. Tatăl lui Nicolae Balotă l-a cunoscut pe Octavian Goga, iar când fiul lui Nicolae are 9-10 ani, este dus și el la Ciucea.

Mediul universitar este devastat de noua Lege a învățământului din 1948. Profesorii străini sunt expulzați, studiile clasice sunt anulate, bibliotecile sunt epurate. Se copiază modelul sovietic căzându-se în manifestări ridicole. Noul director al Institutului de Psihologie Alexandru Roșca cere subordonaților, la îndemnul unui consilier sovietic, să nu lase nici o hârtie pe birou, când pleacă acasă, fiindcă așa proceda și tovarășul Stalin. „Parada dascălilor”, Nicolae Mărgineanu, (închis), Teodor Naum, Ștefănescu-Goangă, Liviu Rusu, Al. Lapedatu (închis), Eugeniu Speranția, Henry Jacquier, ne aduce în față universitari umiliți, obidiți, derutați, disponibilizați, pensionați înainte de termen. Caricatural, ironic și grotesc este prezentată tabăra universitarilor adaptabili. Soții Alexandru și Mariana Roșca sunt portretizați în tușe caricaturale: „Personalitate ștersă, mărunț omuleț clocind în sine ambiții mai mari decât capacitățile sale”. Umorile autorului amintesc de cele ale lui Adrian Marino din *Viața unui om singur* (2010).

Drama Bisericii Greco-Catolice, interzisă de către regimul comunist prin decretul 358 din 1 decembrie 1948, este amplu descrisă de către Nicolae Balotă. Suprimarea ei se face treptat, printr-un plan diabolic. Frații ortodocși, complici „cu barbaria

comunistă”, dezlănțuie rafalele atacurilor împotriva greco-catolicilor prin răfuială ierarhiei lor, Mitropolitul Nicolae Bălan din Sibiu, Patriarhul Iustinian Marina și vicarul Teoctist Arăpașu. În Blaj, „Casa Domnului”, „Catedrala lui Inochentie Micu Klein”, „Institutul Recunoștinței” sunt preluate cu forța, călugării asumpționiști sunt alungați, cărțile din biblioteci sunt risipite, icoanele și chipurile vlădicilor greco-catolici sunt aruncate în noroi. Preoții greco-catolici sunt persecutați, li se fac percheziții, sunt arestați, bisericile greco-catolice sunt preluate „silnic”, altarele bisericilor sunt batjocorite, episcopul Iuliu Hossu este sechestrat în reședința lui de la Cluj.

În timpul detenției, Nicolae Balotă a stat în preajma episcopilor greco-catolici Alexandru Rusu, Ioan Ploscaru, George Guțiu. Călugărul Aron se ascunde în casa părinților săi. Peripețiile lui sunt descrise în pagini amintind de romanul *Fetele tăcerii* (1974) al lui Augustin Buzura. Figuri interesante și pitorești populează acest volum. Profesorul Henry Jacquier „se ferea de istorie”, refugiindu-se între cărți. Vecinul părinților săi, Gáll, pare a „suspenda timpul”, iese din istorie prin comportamentul lui de nebun, fiind lovit în cap de un soldat rus.

Meierhofer este pasionat de otrăvuri. Relatările despre acest „artist al crimei” creează o atmosferă de roman polițist. Un personaj, tăcut și trist, este și orașul Cluj: „Bătrânul meu oraș baroc se zgribulea în noaptea de iarnă rusească”.

O nuvelă ar putea fi și narațiunea *Poveste de iarnă*, relatarea unui moment de respiro, de retragere de sub călcâiul istoriei nefaste, în natură și în iubire.

Tânărul Nicolae Balotă oscilează cu frenezie între plăcerile iubirii și morala creștină, între creație și reacția lui față de ceea ce se petrece în jurul său.

Nicolae Balotă preferă literaturizarea memoriilor și în special a istoriei așa cum procedează Simon Sebag Montefiore în cartea *Stalin. Curtea țarului roșu* (2003).

Refugiile din fața istoriei, în iubire, în creație, nu sunt totdeauna soluții salvatoare. Destinele individuale sunt „deviate” de la drumul lor, se autoînstrăinează, așteptând cu înfrigurare „realizarea celei mai transcendente speranțe: libertatea”. Nicolae Balotă reușește în aceste memorii literaturizate să ne ofere, prin intermediul unei experiențe personale, trăită „sub bolta de plumb a comunismului”, o impresionantă cronică a unei epoci revolute în care individul se salvează prin creație.

Înger cu soare

Fragmente necesare

Virgil RAȚIU

Filosofia este arta exprimării ambigue a adevărului. Nu există adevăr absolut, aceasta e o poveste vetustă. Se susține că există numai adevăruri. Niciodată înșirate ca pe sfoară, ci mai degrabă asemeni constelațiilor, urselor, de pildă, ca punctele pe-o buburuză.

Principiile lui Vasile Gogea (vechi, de când e viața lui), dacă bine am reținut, sunt (!): adevărul, demnitatea, morala, lupta, înfruntarea... Și or mai fi câteva, de aceeași natură. Pot fi descoperite ușor și analizate citindu-i cărțile. În căutarea lor, de la bun început, Vasile Gogea a preferat *filosofia* – deși reperele spiritului său puteau fi găsite și prin alte „intermedii” – desigur, nu medicina, (care i-ar fi oferit șansa să devină un bun mânuitor de bisturiu, precum în litere), nu chimia (care i-ar fi oferit dispozitive să separe cu acid oxigenul de hidrogen), nu matematica sau fizica (științe exacte, însă nu în absolut, mereu relativizante și relativizate, la rândul-le, de prea multa reproducere cu fidelitate).

La Vasile Gogea, după felul cum este compus *Jurnalul* său, *Fragmente salvate* (1975-1989) – Editura Charmides, Bistrița, 2019 –, din „sursele” primare ale acestei construcții, adunate în *trei caiete*, „alb”, „maro” și „albastru”, toate îmi par să evidențieze paralela cu nu de multă vreme apărutele însemnări (masive) ale lui Martin Heidegger, din *Caietele negre*, care au stârnit un val greu de stăvilat de admirație și ură totodată, lăsând prin conținutul lor ideatic pe mulți filosofi și cunoscători cu gurile căscate. Paralela mea, desigur, este vădit forțată, comparația fiind exclusă, dar mă refer la identitatea „metodei” folosite de către ambii. Pentru mine admirația față de însinguratul prieten cu atât mai mult a răbufnit cu îmbrățișări spirituale...

Poți să te numești chiar Giordano Bruno. Și ce dacă? Cel mult poți ajunge nume de stație de autobus pe ruta Cluj-Napoca – Baciou, spre pădurea Hoia, aia, unde, chipurile, își dau întâlnire extraterestri cu extrauterinii.

Fragmente salvate... nu constituie un jurnal în adevăratul înțeles al termenului. Sunt exact ceea ce afișează: fragmente notate din necesitate, spre „conservare”, uneori întâmplător, însemnări și meditații reținute din timp în timp, observații personale și judecăți asupra înconjurătorului, însă așternute pe file de caiet cu extremă parcimonie, economicos, și foarte atentă supraveghere a sensurilor imprimate prin lexeme. Vasile Gogea nu este un diarist, cu program, ca Titu Maiorescu, de pildă,

sau Liviu Rebreanu. La Vasile Gogea, coerență, consecutivitate au doar anii, înșirați în caiete diferite: *Caietul alb* (1975-1978), *Caietul maro* (1979-1987) – cu însemnări, după cum se poate observa, ceva mai consistente, pe măsura pătrunderii tot mai înfrigorată în văgăuna temporală ce asuprea țara, sub „pălăria” fostului șef de stat, Repedeîmpușcatu’, urcând prin ani, dinspre optzeci către nouăzeci –, apoi *Caietul albastru* (1988-1989), cel mai restrâns la număr de ani, însă *principalul*, cel în care se trag concluzii neiertătoare asupra oricărei stări ori situații date de evenimentele sociale, conjuncturale sau nu, petrecute în acei ani, cu concluzii clare, transparente asupra a tot, și încercări

directe de ocrotire îndreptate asupra propriei familii. De-a dreptul tragice, neîmpărtășite apar *fragmente salvate*, fiindcă nu era cui și nici momentul propice mărturisirii, notele sunt adresate sieși, ca o spovedanie, ca remarci, ca „dezvăluiri” – Vasile Gogea, păcătosul, în mare și cutremurătoare taină, către Vasile Gogea preotul, curatorul.

Oamenii nu sunt egali de la natură, așa cum au susținut minți luminate pariziene, în secolele anterioare, nici cum au susținut „formatorii” definiției textualiste a Drepturilor Omului. Oamenii nu sunt egali de la natură pentru simplul fapt că însăși Natura-Dumnezeu nu i-ar mai putea identifica în învâlmășeala mondială, universală, pe fiecare după numele său, după firul său de păr. Tocmai cu aceste *principii* Vasile Gogea se confruntă în *Fragmentele sale*. Lumea umană, alături de cea biologică naturală, rezultă și se relevă din *principii fragmentare* și fragmentate. Fluidizarea există numai în gândire, în șirul gândurilor și spiritului universal.

(Paranteză: Oare aceste rânduri să i le dezvălui autorului înainte de-a le face publice? În sensul unei eventuale corijări, a „toaletării” în spirit? Dacă undeva, cumva am greșit, am înțeles eronat? Dacă eu, comentatorul, am încurcat coerența desfășurărilor, din nebăgare de seamă, din neglijență, cum se poate întâmpla adesea?!...)

Bunăoară, pentru ce *caietele* au culori diferite? Datorită coperților de vinilin, coperților de hârtie de ambalaj? Nu am reținut din lectură amănuntele acestea. Poate nici nu există o asemenea notă, nu se consemnează... Dar oare e important să insist pe astfel de amănunte?... Da, îmi șoptește duhul cel bun. Da. Contează și amănuntele.

Precizările din „Notă asupra ediției”, așezate la începutul cărții, aduc lămuriri asupra scopului reeditării, atrăgându-se atenția că prezentul volum nu este așa ceva (prima ediție a apărut în 1996 la Ed. Polirom, Iași), însemnarea vrând să limpezească necesitatea retipăririi lor și să lămurească unele confuzii produse în momentul primei lor apariții pe piața de carte. (Nu reproduc pasajul deoarece poate fi citit, la p. 7, începutul.)

Completările de final pun în fața cititorului două fragmente critice semnate de Gheorghe Grigurcu și Virgil Podoabă. Urmate de referințe biografice, bibliografice și critice despre autor și referințe bibliografice în volume, selectiv.

O carte excelentă prin conținut și atitudine civilă, cum nu ați mai citit. Chiar de ați citit-o în 1996, sub nicio formă nu vă veți da seama că ați mai parcurs în somn și vis și trezie rândurile ei. Aveți de-a face cu o lectură inedită.

Îngeri la fereastră

Pe urmele îmblânzitorului de cerbi

Mihaela MERAWEI

Aflat la al patrulea volum, după debutul cu romanul *Nefericiților nu le e frică de moarte*, vol. 1 (2015), vol. 2 (2017) Editura Școala Ardelenească, Cluj-Napoca, și *Caietul de proză* și *Casa de piatră*, ambele apărute în 2019 la Editura Colorama, scriitorul bistrițean Marian Danci își consacră numele de romancier prin apariția unui nou și incitant roman, intitulat metaforic: *Îmblânzitorul de cerbi*, apărut tot în 2019 la Editura Colorama din Cluj-Napoca. Romanul apare în cadrul colecției *Cercul literar de la Cluj/ proză*, colecție îngrijită de editorul Emilia Poenaru Moldovan, inițiativa, în august 2016, a grupării literare cu același nume din care face parte și autorul, și care notează pe coperta a patra: „Marian Danci reușește să-și plaseze personajul – îmblânzitorul de cerbi – la înălțimea și autenticitatea unei figuri arhetipale, individualizându-l prin vulnerabilizare și umanizare, fără să-l facă totuși să-și piardă din tragica măreție. Firescul și claritatea narațiunii, dar și unda de poezie ce traversează discret romanul lui Marian Danci transformă această carte într-un dar prețios pe care autorul ni-l face nouă, cititorilor.”

Ilustrația copertei, o reproducere a picturii eponime *Îmblânzitorul de cerbi* a fiicei romancierului, Larisa-Alexandra Danci, reprezintă o metaforă în culori, ce va deschide drumul unei povestiri insolite care îmbină, pe parcursul celor 170 de pagini, toposul basmului cu cel istoric, autorul reușind să asocieze adevăruri istorice și legendare, cu o lume imaginativă cu rădăcini în basmele românești, cadrul natural în care se petrece acțiunea, dar și urmele istorice existente în această zonă a țării, fiind propice acestei juxtapunerii.

Acțiunea romanului *Îmblânzitorul de cerbi* are loc în zilele noastre, pe un tărâm de poveste din zona Ciceului, a cărui istorie începe încă din secolul al X-lea î. Hr., unde se presupune că, după ce a fost înlăturat de la prima domnie de către Soliman Magnificul, domnitorul Petru Rareș se va refugia „în fortăreața de la Ciceu și acolo avea să locuiască timp de doi ani, până când și-a reluat domnia pe tronul Moldovei. Se spune că și-a cumpărat a doua domnie cu aur și că o parte din acesta a rămas la Ciceu. Unii spun că i-ar fi fost furat, alții că ar fi vorba despre o comoară a soției lui Rareș ce a fost ascunsă într-una din peșterile din zona cetății Ciceu.” (text Agerpress, *Cetatea Ciceului*).

Zona este feerică, aproape ireală, însă palpabilă, Marian Danci are capacitatea de a descrie în fraze măiestrite un întreg ecosistem, construind un tablou idilic și îmbietor, ușor de vizualizat cu ochii minții, credibil totodată: „Nu cred să existe o așezare mai frumoasă, nu putea Dumnezeu să creeze ceva mai aproape de el, decât acel sătuc uitat de lume, într-o zonă de deal transilvan. Un sat la mare înălțime, un sat în care fiecare locuitor poate observa un teritoriu imens, întreaga vale ce se varsă în Someș, privind, simplu, din când în când, prin fereastra orientată spre sud. Ciceu Mihăiești, Lelești, Ciceu Corabia.” (p. 5) În acest loc va veni să se stabilească Cristian,

unul dintre personajele principale, naratorul romanului, împins, la prima vedere, de nevoia de liniște pe care ți-o cere tribut a doua jumătate a vieții, când, sătul de complicațiile citadine, cauți evadarea în natură și frumos sau poate atras de mirajul legendelor țesute de-a lungul vremii pe cabanița domnitorului Petru Rareș. Cert este că, odată cu construirea noii locuințe, Cristian va intra în contact cu întreaga lume rurală, ostilă, uneori, vizavi de un venetic cutezător, venit parcă să strice echilibrul satului.

Personajele povestirii se vor insinua unul în viața celuilalt, fie ele principale sau secundare, într-o curgere firească, fiecare având farmecul său și, ceea ce mi s-a părut demn de reținut, este puterea scriitorului Marian Danci de a surprinde caractere și tipologii de oameni desprinși, parcă, din cotidian, pe care îi întâlnim fiecare dintre noi în viața de zi cu zi, și a unei game vaste și complexe de sentimente și emoții, de la minciună, ură, șiretenie, până la capacitate de sacrificiu, iubire pătimașă, inocență, adevăr. Autorul este un bun psiholog al condiției umane, un analist profund al sufletului omului, dar și un patriot laudabil, iar aceasta se poate deduce nu doar din momentele de istorie pe care ni le va oferi, strecurând în paginile *Îmblânzitorului de cerbi* fie secvențe despre război și ororile lui, pierderile umane și sufletești pe care le lasă în urmă, dar și povestiri despre anii copilăriei Majestății Sale Regele Mihai, despre faptele de excepție, iubirea de neam și țară, pe lângă frumosul caracter al bunicii sale Regina Maria, cum și al dragostei poporului român pentru *regina unică*, sau trufia și comportamentul îndoielnic al Regelui Carol al II-lea, cu care seamăna fizic bunicul lui Ștefan, actantul romanului. Am ales, în acest sens, un scurt pasaj pentru exemplificare: „A mai scos în grabă trei reviste, erau ediții suplimentare din luna mai 1938, la o săptămână după decesul reginei, o analiză mai așezată, mai echilibrată, (...), aducând la cunoștință cititorilor începuturile suferinței reginei, sângerările gastrice, ultimul crăciun în cărucior, din decembrie 1937, deplasarea la clinica din Germania, cu trenul, avionul fiind prea scump, potrivit opiniei

regelui Carol al II-lea, opinie aplicată doar în cazul mamei lui, nu și în cazul duduiei Elena Lupescu, întoarcerea în țară tot cu trenul după refuzul avionului oferit de Hitler, (...), iubirea nesfârșită a românilor de rând, care au acoperit trenul cu crengi verzi și l-au răcit aruncând găleți de apă rece pe fierul încins al vagonului, pentru a împrăștia căldura excesivă din mijloc de iulie.” (pag. 136) Remarcabilă la scriitorul Marian Danci este și capacitatea de evidențiere a trăsăturilor unice ale femeii românce, devotate și cuminți, cu un suflet bun și cald, mereu în urma alesului, gata să-l susțină și să-l însoțească în orice condiții.

Intriga romanului este strâns legată de legenda comorii domnești, magia fiind întreținută de unele personaje fantastice cum ar fi: Ștefan, răspopitul adus în zonă de miraculoasa comoară a domnitorului Petru Rareș, cu care consideră că are o comunicare la nivel cognitiv, mai mult, o datorie de onoare să găsească și să-i redea domnitorului avuția; sau Iuliana, femeia mută a cărei dragoste pentru Ștefan, cu care va avea două fiice, Sofia și Raluca, lucru interzis având în vedere că amândoi erau fețe bisericești înainte de a se cunoaște și a se înfiripa între ei o legătură sentimentală dincolo de înțelesul uman, (Ștefan fiind preot, iar Iuliana călugăriță), legătură care o va determina pe Iuliana să consimtă cazna tăcerii, pentru a-și urma alesul: „Ce puteam eu să înțeleg din iubirea a doi oameni greu încercați de viață, descoperindu-se în mod miraculos, apoi despărțindu-se pentru trei ani și jumătate, regăsindu-se după împlinirea osândei, la fel de vii și de nerăbdători, el trecând munții în căutarea istoriei, ea trecându-i mai târziu, să-i fie aproape, el singur și misterios, ea săracă, mută și speriată, el tată indiferent, ea mamă într-o situație limită?” (p. 73)

Calitățile supranaturale ale unor personaje, – un exemplu concludent fiind puterea lui Ștefan de a comunica cu animalele, ori natura, acesta, printr-un act de umanitate exemplar, salvează un cerb din colții capcanei puse în pădure, tot de el, pentru a prinde caprele în scopul de a le crește și a se hrăni, binele săvârșit aduc om și animal într-o legătură mistică, fascinantă pentru cititor –

vor genera și apariția elementelor de ordin fantastic: năluciri și arătări fantasmagorice, cum este chipul Domniței care se ivește, sub forma unei holograme, printre pietrele Cetății Ciceului în anumite momente ale zilei/noptii; dar și cifre, ore, date, pe fondul luptei dintre bine și rău. Drept răsplată a mărinimiei de care a dat dovadă, Ștefan începe să relaționeze cu Cerbul, acesta îi va da voie să-i atingă coarnele și îl va călăuzi, de aici înainte, în aventura descoperirii comorii, indicându-i locul unde aceasta a fost ascunsă: „Mai mult, i-am descoperit cerbului puteri miraculoase, spun asta deoarece coincidența nu poate cuprinde faptele care mi s-au întâmplat în ultima vreme. M-am gândit de multe ori că am fost ales, altfel cum aș fi putut găsi harta după cinci sute de ani, apoi cerbul căruia i-am lăsat viața m-a răsplătit incomparabil mai mult, nici nu poate egala răsplata primită, el mi-a arătat locul, calea către nestematele domnitorului.” (p. 111)

Surprinzătoare și deosebit de emoționante sunt pasajele în care romancierul descrie legătura dintre Cristian și Sofia, fiica mai mare a Iuliane. Naturalitatea comunicării, spontaneitatea, sensibilitatea, duiosia și candoarea sunt doar câteva aspecte ale

raportului afectiv care se stabilește între cei doi. Nu doar fiica lui Ștefan era dornică de iubire paternă, dar și Cristian simte nevoia de a proteja mama și copila, el fiind mai mereu la locul potrivit pentru a le sări în ajutor, fie participând efectiv la nașterea Ralucăi, fie salvând-o pe Sofica de la nenorocirea care s-ar fi putut întâmpla, din cauza șocului anafilactic în care intrase copila, după ce a fost mușcată de o viespe.

Viteza cu care sunt scrise multe dintre scene, multitudinea de amănunte, vibrația epică cu care sunt încărcate majoritatea capitolelor, dar și *cheile* pe care le interferează autorul în text, tocmai pentru a acapara atenția cititorului, fac din proza scriitorului Marian Danci un scenariu de film de aventuri. Mergând pe urmele *Îmblânzitorului de cerbi*, am avut bucuria de a descoperi vechi artefacte, vestigii, legende istorice, așternute pe hârtie cu har, în lumina contemporană a unui roman alert, scriitorul Marian Danci având un potențial epic deosebit, o știință înăscută a scrierii și, ceea ce este cel mai important, idei fascinante, povestiri uimitoare, care motivează cititorul să-i caute și să-i aștepte cărțile cu interes.

Înger peregrin

Gheorghe VIDICAN

Lacrimi de porțelan

privirea ta sub un clopot de sticlă înmugurește
dreptul la uitare a ochilor generează spațiile

uitării
sângele albastru din lacrima ta în palma lui
nichita

înveșnicește frumusețea ta
îndrăgostită de șoaptele lui
noi zgribuliți în răsăritul soarelui ne uităm
sărutul în femeii lichide

curg prin cearșaful verde al câmpiei
lacrimi de porțelan în privirea lor
ne lovesc obraji
îmi aud respirația rostogolindu-se pe treptele
catedralei

sub un clopot de sticlă ne înmugurește privirea
femeii lichide degetele lui nichita duc șoaptele
orbilor la crematoriu

eu sunt nisipul clepsidrei îți înghit lacrimile
îmi mângâi privirea cu frumusețea ta

Poezia Mișcării literare

îți aud zăngănitul pașilor pe trecerea de pietoni
prin noi un furnicar de femeii lichide
ne beau sângele
lacrimi de porțelan în privirea lor
vrei să fii fericită te hrănești cu fericirea
trecătorilor
trecerea de pietoni plină de urme

miros de transpirație în poemul nescris
înghit frunze pictate cu vocea ta
fumul țigării șarlatan se furișează în scârțâitul
ușii

îți țin în mână visul
un avion de hârtie ne survolează privirea
lacrimi de porțelan se rostogolesc prin noi ca
o duminică

pe corso birjarul înjură femeile lichide
lacrimile lor îi șterg urmele
ne îmbrățișăm în cântatul cocoșului
nichita taie franjuri mirosul cafelei
privirea ne înmugurește sub un clopot de sticlă
despărțirea de noi e plină de lacrimi de porțelan
ne răsturnăm dragostea în paharul cu votcă
un râgâit de birjar sub pașii cerșetorului
respirăm prin sărut
eu adorm în celălalt eu tu adormi în mine
cântatul cocoșului ne trezește sângele spală
lacrimile de porțelan de uitare

gurile sunt pline de muguri
înfrunzim răsăritul soarelui
ne împachetăm privirea în pașii lui nichita
dimineața ascunsă într-un coș de cireșe
potolește foamea
zgomotul lacrimilor de porțelan poemele
noastre

buzele mahmure adorm în răsăritul soarelui
curg prin cearșaful verde al câmpiei noi o
fereastră în noi ne scârțâim liniștea
imităm cântecul mierlei negre rostogolim
lacrimi de porțelan prin femeile lichide

Singurătatea poemului

în interiorul ecoului un răsărit de soare spart
din creangă țâșnesc muguri de singurătate
foșnetul tău de rochii o linie de orizont
aproape atingere scârțâitul ciuturii
setea curge prin lacrimă un râu
într-un copac soarele se face ghem îi arde
înflorirea

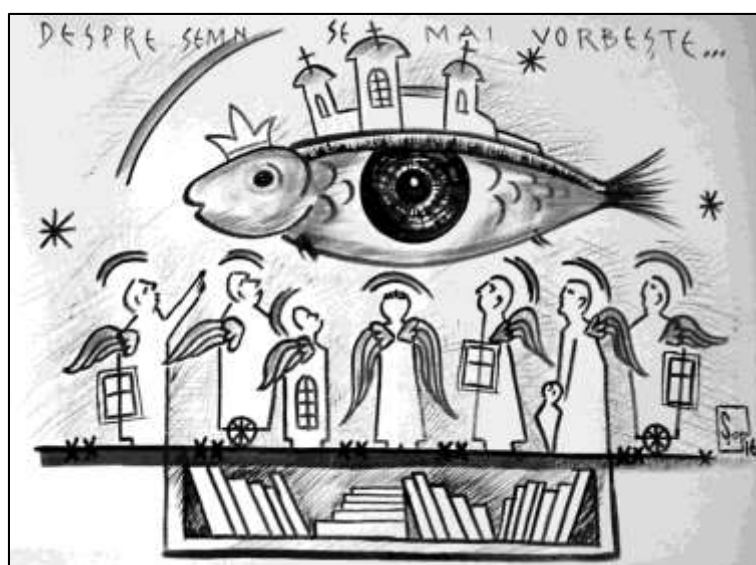
noi prin nichita cu umbrele în vârful degetelor
pășim fructul oprit o primăvară a buzelor
ostile atingeri de mâini
pribegite de scâncitul șoaței
prin trecători violențe verbale pline de ochi
desprindem de marginea dimineții răsăritul
sărutul o capcană în lacrima lui nichita
suferă de frig șoapta în razele lunii
un pierde vară a devenit general al speranței
am căzut în noi pradă bestialității domestice
ne torturăm umbra
urmele pașilor fug de noi
jumătate ochi jumătate pasăre sărutul ierneză
în uscăciunea șoaței

nichita e preocupat de utilitatea tristeții
noi suntem noi în noi scriem poeme
se taie tăcerea în felii
se tace pe rând
fiecare în farfuria lui

ne scriem cu degetul orbului pe trup privirea
între buzele noastre un scrâșnet de mărturisiri
sărutul plin de respirația noastră
mă întorc în tine ca un ochi plin de litere braille
devin singurătatea poemului
nichita sare gardul în ochiul tău impudic recită
din noduri și semne

ecoul e o plăcere trecătoare a fricii
zbor de păsări
prin ochi teama de noi
singurătatea poemului o capcană a clepsidrei
tu pășești prin mine ca un arc electric
îmi spinteci privirea cu lumina ta
frumusețea mi-o strecoți prin sânge sărutul
devine râu
oamenii se plimbă prin singurătatea poemului
la braț cu tăcerile lor

frigul deasupra ochiului înflorit
în jurul nostru o construcție lirică a fricii
dispărem din noi în umbrele noastre
închidem deschidem un abecedar
sărutul singurătatea poemului cu miros de sânge
înainte de a privi degetul orbului îi pipăim ochii
se mișcă verdele în stropul de rouă
tu te miști prin neantul meu
eu prin singurătatea poemului tău
alcătuim pasărea phoenix în ochiul lui nichita
cenușa ne arde sărutul

Despre semn se mai vorbește

Victoria MILESCU

Sufletul, I

El nu mă ceartă, nu mă lovește
nu mă părăsește
el e ca mine, eu ca el
împreună pe aceeași funie, pe aceeași punte
sub care circulă gondole
cu îndrăgostiți și ucigași de profesie
îmbrăcați la fel, cântând aceleași refrene
lacrimile de bucurie dizolvă parapetul
nu avem trecut ca să ne amintim
nici viitor să sperăm
el îmi e și mamă și tată și frate și soră
tovarăș de joacă, de grozăvii
el mă încurajează, mă vindecă
stă legat la stâlp în locul meu
arde dar nu se face cenușă
eu sunt inima lui, el e inima inimii mele
eu îmbătrânesc, el nu
el mă apără, mă ridică din valuri,
din râpe, îmi pune aripi
mă resuscitează
pentru un timp, pentru o viață
dăm ocol pământului verde-albăstrui
ca un cap de meduză
se îndrăgostește de te miri cine, de te miri ce
scrie poezii pe ultima treaptă
dar nu-l cert, nu mă ceartă...

Sufletul, II

Îți dau voie să zburzi
printre zile și nopți

să sari gardurile, să sari peste cal
îți dau voie să glumești, să-mi tai coarda
să fii cuc și să cânti ca o privighetoare
să curgi, să-mi aduni firele de nisip
din firele de păr restituindu-le mării
să stai la taclale cu spiridușul fiecărei plante,
fiecărei furnici
să-mi îmblânzești dușmanii
să aprinzi ce am stins, să dorești ce-i
interzis și impudic
să râzi când nu trebuie, să fii cum am învățat
la cursurile Landmark, nerezonabil
să mă lași pe cont propriu
să-ți amintești că nu vrei să-ți amintești
să-l speli de noroi pe cel improșcat
nu-ți ofer luna de pe cer
fiindcă poți să-ți iei singur când vrei tot ce vrei
îți dau voie să crezi în fantome,
să faci baie în râul lui Heraclit
să ai o mie de ochi și o mie de brațe
pentru a mă îmbrățișa în văzul lumii
să fii soarele mic din marea mea galaxie,
să visezi, să iubești
să prinzi clipa de mână, s-o inviți la o cină în doi
îți dau voie să țopăi de fericire, căci
nimeni n-o face mai bine
sculând vecinii din morții lor morți
îți dau voie să pleci în vârful picioarelor
dacă te enervez
ca un ciob de sticlă
ce prinde o rază și incendiază întreaga flotă
îți dau voie să suferi uneori
să sapi în grădina lui Dumnezeu
căutând comori

să-ți iei înghețată, prăjituri, votcă
îți dau voie să-mi mulțumești
când stau lângă tine dărdăind de frig, de frică
urmărind un film cu vampiri
îți dau voie să fii ciudat, să mergi în patru labe
să zbori ca un balaur înaripat,
să te furișezi pe un portavion de luptă
să oprești plânsul unui bătrân lângă fiul
împușcat

să cauți dinozauri în grote de hollywood
să te lași prins când alerg după tine
îți dau voie să obosești din când în când
să protestezi, să spui nu pot dar și pot orice
îți dau voie să mă faci să plâng, să-mi spui
adevărul
să-ți faci alți prieteni, să mă cerți ca să ne
împăcăm

la o sticlă de bere, în scara de bloc, să înjuri
fără motiv, să tușești la concert
să fii suspicios
față de noul meu iubit bărbos, înarmat
până-n dinți când pleacă la vânătoare de strigoi
poți să te rățoiești la puștii drogați
punând lame și săbii ca pe niște bijuterii de preț
pe gâtul meu de trestie gânditoare
îți dau voie să urci pe acoperiș când citești
testamentul
prin care-ți las totul
ca să mă lauzi puțin, să-mi scrii, să îmi aduci
în casă

tigrul scos din capcană
îți dau voie să evadezi puțin
numai cât să mă schimb pentru secolul următor.

Timpul, I

De ce nu pui pe cineva să îl bată
i-am spus prietenei mele
care plângea la telefon
ți-a furat tot
de ce nu pui pe cineva să îl bată
merită o lecție
să se învețe minte
ți-a furat tinerețea, iubirea
e liber încă
și umblă pe străzi, din casă în casă
din om în om
desfigurează, ucide, înșeală
știu, te șantajează: ori tu ori copilul

care ai fost
dar tu ești deja copilul
care intră acum la școala de peste drum
de ce nu pui pe cineva să îl bată
pe nenorocit
i-am spus prietenei mele plângând...

Victoria Milescu este poetă, jurnalistă, traducătoare, licențiată a Facultății de Filologie, Universitatea din București, limbile română/engleză; studii postuniversitare. Locuiește în București, este membră a Uniunii Scriitorilor din România, Filiala Poezie, București, din 1995. A lucrat în învățământ, presă și editură. Debutează editorial în 1988, prin concurs, apărind în volumele *Prier* (Ed. Cartea Românească) și în *Argonauții, II* (Ed. Facla, Timișoara). A publicat mai multe cărți, dintre care amintim câteva: *Welcome December/ Bun venit, Decembrie* (ediție română-engleză, versiunea engleză aparținând autoarei, 1994); *Șlefuitorul de lacrimi* (1995); *Flacăra nevăzută/ Láthatatlan Láng* (ediție română-maghiară, 2007); *Roua cuvântului/ Szóharmat* (ed. română-maghiară, 2008); *Conspirații celeste* (2008); *101 Poeme* (2009); *Bucuriile triste/ Gezimet e trishtme* (ediție română-albaneză, 2009); *Floarea vieții* (ediție română-georgiană, 2010); *Din Caucaz în Carpați. Zaira Samharadze în dialog cu Victoria Milescu* (2011); *Cenușa verii/ Les cendres de l'été*, (ediție română-franceză, 2015); *Feeding Illusions* (ediție în exclusivitate engleză, traducerea aparținând autoarei, 2015); *Raportul de aur/ La proportion d'or* (ediție română-franceză, 2015, Paris); *Deriva sentimentelor* (2016); *Biografie cu păsări* (2019). A scris literatură pentru copii și a tradus cărți din limba engleză.

Timpul, II

Timpul trece imperturbabil
prin cei fericiți, prin cei ce plâng,
prin cei mutilați de rangă, hăcuți
trece prin plămâni, prin ficați
dizolvă sângele, încheagă lacrima
trecerea lui ne împuținează
ne uscăm ca păstăile bătute de vânt
timpul trece, petrece
ne mușcă, ne roade, ne rumegă, ne sugă
până la coajă
doar vulturii îl ating lăsându-i pe umăr
un semn de gheară de foc
timpul dansează, chiuie
aruncă în aer cu bani de aur
ce cad pe pleoapele noastre
plătind sângele proaspăt pompat

în mașinăria lui infernală
 universul l-a izgonit, noi l-am primit
 cu brațele crucificate
 timpul trece cu mâinile în buzunare
 pe bulevarde largi dar și pe străzi dosnice
 obligat să meargă înainte
 să nu se-ntoarcă înapoi dulcele
 în sâmburii amărui
 nu știm încă cine l-a inventat și de ce
 pretinde că s-a inventat singur
 când singurătatea îl roade până la os
 iese în piață îmbujorat:
 dau nemurire pentru iubire
 nu mă răzbunați
 câinii îl latră ca pe un cerșetor
 un cerșetor avar, de temut
 în baia de crom
 s-a luptat corp la corp cu cuvântul
 dacă ai ceva timp în plus
 lasă din el într-o gară, pe fruntea unui muribund
 risipește-l prin piețele de flori, pe alei
 pierde-l puțin și cu mine – o clepsidră
 cu nisipul din oase calcinate de om
 dacă vrei să te întorci în vremea
 când eram pruncii aceleiași mame
 sparge-mă!

Clar de înger

Îngerul mă atenționează:
 ai uitat să închizi gazul, apa, lumina
 ai uitat să încui ușa
 și intră luna, cârțițele
 ai uitat să te închei la haină, la inimă
 afară-i furtună
 inima ta ușoară
 o ia vântul
 sau cine-i mai iute de mână
 ai uitat să închei cuviincios viața
 unde alergi
 crezi că e politicos față de ea
 să pleci așa
 fără un cuvânt, fără un rând scris de mână
 cu primul tren întâlnit în gară
 prăfuit, zdrențaros, fără locomotivă
 fără o șină bine lustruită, strălucitoare
 pe care să-ți odihnești capul
 doldora de creveți

crezi că scapi așa de ușor
 din ghearele unei vieți...

Originates

Când mă trezesc, dimineața
 întreb
 ce-am făcut să merit
 atâta lumină
 atâta aer
 atâta iubire
 abia îndrăznesc să respir, să merg
 pe sub brațele împreunate ale copacilor
 cu flori și păsări poleite
 ce bine încep să semăn
 cu firele de iarbă când şușotesc:
 să ne întoarcem în scoici, în mrețe
 în primele țipete
 în solzii primului greiere
 să ne întoarcem în primul abecedar
 greu ca o naștere
 mă uit în ochiul de apă
 dintre palmele șiroind
 sunt fericită
 ce bine încep să semăn cu cei demult plecați
 fiecare îmi zâmbește
 și vine cu un bănuț de argint
 să mi-l pună în palmă....

Festival

Moto:

*„Ar fi absurd ca existența
 să fie absurdă” – Nichita Stănescu*

Fiecare ediție
 se lasă cu un cadavru
 mai arătos ori mai hâd
 fiecare ediție are câștigători și perdanți
 cei ce pierd
 se bucură uneori
 mai mult decât cei ce înving
 premianții mor cel mai spectaculos
 fiecare ediție are un juriu select
 și un judecător secret
 el are ultimul cuvânt
 ascultat întotdeauna cu atenție
 la fiecare ediție a festivalului morții...

Cristina PRISĂCARIU- ȘOPILEA

atâta doar inima agățată

în cuierul casei pustii rămâne dovada
incontestabilă a trecerii tale
prin fanta de lumină
atâta doar funigei
trec peste mâinile tale îndepărtate
peste locul unde ar trebui să fie umbra ta caldă
dar ce mai pot cere
când din urechile care mă ascultă nu iese decât
un ecou ce se macină peste
trotuarul cu femei coafate și porumbei în agonie

pustiul se izbește în inima mea cum pustiul iese
din valul ce se izbește obraznic de țărm
eșarfe se zbat năvălindu-se în pumnul meu strâns
peste locul unde ar trebui să fie umbra ta
spumoasă
ca vinul șiroit din butoaie închise în pivnițele
vechi ale orașului
în care mereu te întorci.

cenușa așezată alături acoperă lumina

pătura albă a deznădejdiei
peste cea mai dulce amintire
care s-a născut dintr-un cerc. Doar
un corp agățat în fereastra ta se mișcă
într-o zbatere amețită mută
tânjind în fiecare dimineață
după o cană de cafea fierbinte ce-i poate pune
sângele în mișcare
cui să-i pese dacă acolo ești sau dacă acolo sunt
culegând măslinii sau golind paharele cu absint

agonizând pustiul sau aruncând pietre în
steaguri

adunând lucruri simple pe o coala de hârtie
capătul timpului nu s-a inventat încă
așa cum lumina nu se sfârșește aici
cu tine arzând peste pământul sterp în care
oasele dau muguri și cresc apoi trandafirii
de parcă un om bun ne seamănă primăvara
și ne culege toamna târziu.

întind mâna – podurile sunt tot aici

duc de partea cealaltă a lumii cuvintele acestea
scrise pe pielea mea, fiecare cuvânt pe câte o
cută
au fost nopți când cerurile închise
acopereau mesele la care vorbeau învățații
orașului
vinul curgea în fața mea dintr-o cană în alta
peste
batiste înnodate la capete furtuna stătea asupra
copacilor
și cobora prin burlane apoase și pereți lichizi
doar în
florile roșii de măr înflorite dimineața
când poveștile uitate se duc să se culce
întind mâna și genunchiul tău cald mă sprijină
ca rama neagră de vreme fotografia unor copii
râzând
cu gurile lor mici mirosind a lapte și cu
mâinile împreunate a rugă
un zgomot surd pleacă de la noi spre cealaltă
lume –

ecoul acestor imagini rămase selectiv peste
retină
întinse peste ocean. Femeile vor îmbrăca
hainele lor negre
și lungi uscate în vânturile seci ale iernii
totul va rămâne la fel chipurile prietenilor mei
la fel vor fi înțepenite în răsul matinal al
poemului mut
măinile mamei vor fi calde mirosind a pâine
crescută
în vatra orașului liceenii de pe strada mea
vor asculta aceeași melodie la nesfârșit
băiatul meu cu aceeași întrebare se va trezi
la fel lătratul câinelui va sparge liniștea
aceasta a casei, la fel.

să mă iei de mână așteptam

într-o zi ca oricare alta
dar mâinile tale se împleteau legate de copaci
risipiți sau de mesteceni albiți din tinerețea ta
frumusețea voiam să-mi arăți sau culmile pe
care-ai scris din
rămășițele trupurilor
în nopțile disperate în care toate femeile
străine, ale tale toate
gemeau mângâiate peste sânii acoperiți de
amprente peste
coastele îmbrăcate în mătase de porumb peste
pubisul care era al
tuturor și al nimănui
peste coapsele lor îngenuncheate în fața
bisericii
în care nimeni nu mai intră, doar nemișcați
stau sfinții pe pereți

să mă iei de suflet așteptam dintre femeile toate
nu te mai văd pe drum imaginea ta doar
înaltă până la cer plutește îndoită la colțuri
așteptând

un cerc mare
să ne cuprindă pe toți.

țipete în autobuzele răsturnate, pline

de genți aliniat
pe scaune aliniat
peste oameni ce au fost aliniați
țipete aliniat peste șine aliniat sau sârme
aliniat
pe stâlpi aliniați.

un prunc țăpă în ungherele casei mele
un prunc țăpă îl caut
mut mobile covoare, număr
cărți verzi cu roșu la cotor
aud țăpățul acum din mine
un prunc țăpă să se nască.

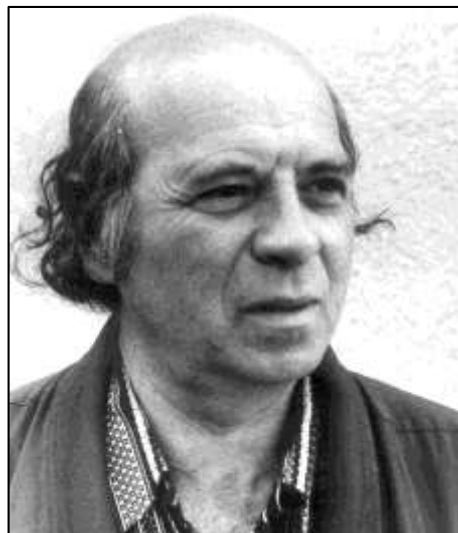
țintă spre tine mă adună privirea
țintă spre tine
se aruncă toate țipetele foste și viitoare
urlete ale mele aranjate pe o muzică tremurată
cuvintele se izbesc
în pereți, înțelesurile se dezleagă
la capete.

degete boante îmi răsfire aerul
dimprejor degete boante.

Poveste spaniolă – detaliu

Ion DUMBRAVĂ

uși

ușa larg deschisă spre lume.
ușa deschisă spre azi,
spre posibilul mâine.

ușa cheii pierdute.

imaginea ușii prin care
nimeni nu intră
nimeni nu iese.

lacăt pe ușă tăcerea.

ușa de biserică a speranței.

ușa prin care
se strecoară visul
și o auzi scîrîind în somn.

un fel de excepție

întîlnești uneori cîte un bătrîn
înalt încă verde
ca un brad ieșit la plimbare
prin parcul municipal
cu veri trecătoare.

un bătrîn frumos.
un fel de excepție
de la regulă
în orașul îmbătrînit.

întîlnești uneori cîte-o toamnă
și iarăși e vineri
în orașul
copacilor goi
și tot mai fără tineri.

drumuri

cel mai lung drum: cel care-ți duce
pașii de la o zi la alta.
de la o lume la alta.

ci unde se grăbește acum
cel de pe drumul la capătul
căruia nu mai așteaptă nimeni.

cel mai greu e tîrziul
când nici o fereastră
nu mai speră în lampa aprinsă.

cel mai greu drum
e al orei în care aștepți
ceea ce refuză să se întîmple.

poemul de azi

zi fără nume. aștepți o miercuri
fără nori. vrei o baie
de soare. vrei o zi
cu trei ceasuri bune.

o zi în care îngerul
de serviciu să măture cerul
doar miercurea atât de albastru
după zile de așteptări
care să merite să fie trăită
o zi de miercuri
cît două de joi
cît trei de vineri
pe care din orice unghi
o privești să fie ok.

așteptări

nașterea e așteptare. copilăria
e așteptare, adolescența
e așteptare. femeia
e așteptare.

o lumea a așteptării.
zilnica existență
oricare ar fi
urmările ei.

mereu din așteptare în
așteptare pînă cînd
nu mai rămîne
nimic de-așteptat.

pînă și ultima
plecare e așteptarea cuiva
sătul de sine
și de așteptări în zadar.

poemul de seară

seară în care o stea încearcă
să îți transmită ceva
clipind des în fereastră.

seri în care îți amintești
de îngerul din copilărie
care îți veghea somnul.

uneori te gîndești
la cea care a făcut
din copilul din tine bărbat.

există și seri în care
amintirile te lasă singur
ca pe unul fără trăiri.

singur cu clipitul mărunț
al stelei care nu vei ști
niciodată ce vrea să îți spună.

Metamorfoză

Victor Constantin MĂRUȚOIU

Casa cu fluturi

în casa strămoșilor mei
a intrat
un fluture alb
zborul său
urare de bun-venit
a ademenit alți fluturi
– casa s-a umplut de fluturi multicolori –

atingerea fluturelui alb
pe umeri
așezându-se
semăna cu
îmbrățișarea bunicilor
privirea sa
o adiere a celor
ce pășesc în legendă
m-a învăluit
ca sărutarea de pe frunte
a unchiului

Rugăciune

Tu ești sfera
Iubirii
Doamne
ca o pâine
împărțită
între îngeri și oameni
oameni și îngeri
ca doi frați

precum frații cei buni
ai aceluiși
Tată

Solstiții de rouă

solstiții de rouă
prin nopți
neumblate
ademenesc piatră și cremene

ca un zid
se adună
penumbrele
în amurg

amnarul păstrează
semnul
trecerii Tale
Doamne

Inscripție în amurg

inscripții în amurg
sub fântâna
din curtea cu trei peceți
ard
clipe sonore
ale unui labirint
pictat
cu frunze timpurii
trupuri solare

serafimul mai așteaptă
suflete
la trecerea vâmlor

Deșert nocturn

degetele Tale
împart
fântâni
în deșerturile nocturne
ca un joc de șah
între Apus și Răsărit
printre oaze
pioni rătăciți
se întorc la Regina
Albă

Pelerinii

literelor
prin limba serafică
le creșteau aripi
în odaia cu vatra
cuprinsă
de secunde risipite
prin colțuri
umbrite cu arbori
mâinile lor
săpau
furtuni
în norul de cuvinte al rugăciunilor
copilului
ce a cuprins
privirea îngerului
în răsăritul nins
dintre două
anotimpuri

Puntea de lumină

am trecut cuvinte
peste albia
atingerilor tale
am crestat piatra
de pe puntea
ce păstra
împreuna noastră pășire

în depărtarea ta
strămoșii deschid fereastra – oglindă
a lumilor noastre

Cresc pâinile pe prispa îngerilor

cresc pâinile pe prispa îngerilor
precum iedera pe umerii
castelului de vest
se întind pâinile
ca și cărarea
umbrită
cu heruvimi

în ținutul strămoșilor
se adună serafimii
albe izvoare
ale unui timp
din roditoarea pășire
de neuitat
a sufletelor

Am pășit pe cărarea strămoșilor mei

am pășit pe cărarea strămoșilor mei
sub un drum
albastru
purat de maci
din vremea
în care privirile îngemănate
rosteau cuvinte
într-un labirint al focului renăscut
în noaptea cea rară

pașii pietrificați
pe urme de izvoare
adunau ancestrale umbre
în corturile lunii
glăsuind arar
și mușcând silabe
dintr-o rostire
demult uitată
între apus și răsărit

ard cuvintele
foc al purificării

Cristina FRUMOS

Pledoarie, în fond

Cu ceva vreme în urmă aş fi avut cinismul de a lungi povestea, din ambiția sau orgoliul de a vedea dacă nu se poate scoate ceva de acolo de unde, evident, nu e nimic de scos. În plus, cu Ioana, n-ar trebui să fac nici măcar un efort care să mă deplaseze de la lucrurile cu adevărat importante. Ioana scrie, descrie și subscrie la un soi de autodemascare voluntară și energică. Irațională, oricum ai lua-o. Din cinism, continuam să îi răspund în dominantele sugerate chiar de propriu-i discurs demistificator. Dacă m-aș întreba acum ce anume o determină să-și dezbrace grațios împletitura de idei și de credințe despre tot ceea ce o alcătuiește, aş răspunde că femeia asta spera mai mult decât îi era permis, suspendând toate nivelele edificiului solid care era, la acel moment, viața mea. Merita să explorez abisul din făptura ei? Dacă, totuși, am creat-o din abstragerile și eschivele mele repetate, poate că intrarea ei în viața mea, atunci, nu era degeaba. Totuși, n-o pot percepe ca pe o întâlnire de destin, iar asta, din banalul motiv că destinul meu era deja făcut și orice intervenție în logica lui mi se părea inutilă, deranjantă și plictisitoare. O asumam dintru început. O căutam cu ochii, cu mintea, cu toate gesturile mele dezlănate. S-o dibuiesc de departe, sau să-i captez energia, să-i urmăresc mersul ezitant, ori să prind o notă din dizarmonia sufletului ei, erau ocupații care-mi luau un timp prețios, dar care îmi stimulau, compensativ, energetismul și, mai ales, îmi confirmau existența unei rezerve

de vitalitate – a mea – de care începusem să mă cam îndoiesc cu vremea.

*

Se așezase pe o buturugă să-și tragă răsuflarea. Fuga nu i se mai potrivea. Fugise destul, de toate. Și de ea, și de tot ce era amorf și l-ar fi putut mișca din contur. Lașitate se numea. Dar, ca tot ceea ce îi asigura o bună funcționare, era scos din nomenclator și convertit în instrument cu valențe utilitar-morale. Copil fiind – își amintea ca prin vis – făcea o prostie și o tula. Nu își bătea capul s-o repare, ci, retras, aștepta senin, vag încordat, ca lucrurile să se rezolve de la sine. Și se rezolvau cel mai adesea. În viață nu merg toate ca atunci când copilărești. Dacă fugise, o făcuse ca să nu complice lucrurile și ca să le țină într-o zonă controlabilă, să nu se lase încălecat de ele. Fugise de Ioana și-n fuga asta își dezvăluise posibilitățile cinismului întors împotriva sa. Ea nici nu intra în discuție. Dacă ar fi fost fumător, ar fi

**Proza
Mișcării literare**

vrut să descrie acum o rotocoală în forma unui unicorn. Dacă ar fi fost un mistic, ar fi băut apa vindecătoare din cornul lui sculptat ca un căuș. Se ridică de pe buturugă și coborî distrat râpa abruptă pe care-o știa ca pe un cal breaz.

*

Se trezise scuturată de frig. Visase că bunica ei moartă de atâta vreme bătut la geam violent. Perdeaua se dădu la o parte și văzu chipul grotesc al celei plecate, strâmbându-se satiric la ea. Îi țipa ceva de dincolo de geam, ceva ca un avertisment, ca o amenințare din calea căreia era prea târziu să mai fugă. Repeta sacadat, ca din altă lume, vâjâind, mai mult decât articulând, o succesiune de sunete nemuzicale. Ca dintr-o liturghie neagră. Ioana nu își lepădase încă rochia de dormit. Oricât se foia prin camera îngustă, cu televizorul pornit și volumul înalt, ecoul persistent al vocii din vis îi sfredelea încă timpanul. Senzația era aproape dureroasă, fizică. Simțea nevoia să-și aplice un pansament pe locul găurit din ureche. O călătorie acum, i-ar face tare bine. Dacă Mario ar suna-o, s-ar duce, fără doar și poate. Nu e departe Grecia. Ar schimba avionul la Salonic, unde voia să revadă Bazilica Sfântului Dumitru. Să se plimbe prin port, să intre, de ce nu?, în taverna aceea în formă de corabie, unde băuse o cafea tare atunci, demult, în dimineața aia răcoroasă, imediat ce coborâseră din autocar. Apoi, ar lua avionul spre Atena. Casa asta îi părea pustie. Întotdeauna și-a gândit singurătatea ca pe un privilegiu, ca pe o formă de libertate absolută, ca pe o posibilitate mereu amânată de a o sacrifica. Posibilitatea e, și ea, o formă de exprimare a libertății, dacă știi să ți-o crezi și s-o cultivi. Făcuse asta dintotdeauna: crea posibilități, își deschidea perspective materializabile cu gândul orgolios că oricând, dar absolut oricând, ar fi gata să dea o altă formă și un alt sens libertății ei. Apologia libertății era discursul ei cel mai familiar, în afară, desigur, de dialogul perpetuu cu el. Să-i transmită nemediat ani de-a rândul, decenii de-a rândul, gânduri și senzații, și intuiții, și străfulgerări era ocupația ei obsesivă. La rigoare, putea oricând face concurență unei neveste sexagenare. Diferența dintre ele ar fi că, spre deosebire de aceasta, Ioana își păstra intacte candoarea, prospețimea și vigoarea. Și spiritul. Sufletul însă gâfâia; curând se va-ntâmpla întocmai și cu trupul. Dar revărsarea asta spontană, automată a vieții ei sufletești în corpul Lui de viață nu era numai rezultatul repetiției, ci marea ei artă de

a fi cu el. De a locui cu el, în același trup, nu în aceeași casă. Banalitatea e o sumă de mediocrități de care a fugit o viață-ntreagă. Dacă Mario ar fi aici, ar pune un strop de balsam pe urechile ei sensibile de unde se ridica aburul aspru al vocii de dincolo de geam.

*

Selva oscura. Se opri o clipă în buza păduriceii ca să își tragă sufletul, care, oricum, îl urma fidel. Zâmbea amuzat. I se făcuse o poftă subită de șampanie. Omul de care-și adusese aminte e demult plecat la drepti. Scriitorii îi plăceau, că nu erau oameni de rând. Sunt genul de muritori care, deși știu că vor muri, nu încetează să viseze. Odată, când murise soția aceluia, îl ascultase o noapte întreagă recitând din Rilke și tălmăcindu-i-l pe Nietzsche. Totul, umezit cu șampanie. Să fi fost cinci sticle? Se mira cum de-i ieșise scriitorului singurătatea aia impecabilă. La morgă, când au ajuns, nu știa ce-ar trebui să facă sau să spună. Mânca un sandviș și căuta să intre-n atmosferă. Scriitorul repeta, la intervale, că, oricum ar fi, e groaznic. Nu înțelegem nimic. Cam tot drumul cu trenul înapoi, spre casă, n-a făcut decât să se gândească la câtă împăcare extragi din situații concrete de mortalitate. Din moartea pe viu a altcuiva.

*

Păcătuia adesea cu mine și ținea să mă anunțe despre asta. Aveam și eu obsesia scenariilor deșănțate, dar la ea, momentele astea erau reeditări transfiguratoare. Indecente, numai dacă îți opreai privirea la suprafața lucrurilor. Imaginam zvârcolirea ei pe covor, goală pe perna însuflețită, frământându-și coapsele fierbinți, deschise să primească mai mult. Cred că niciodată nu a mers până la capăt. Nimic nu putea să se substituie plăcerii dureroase pe care i-o provocasem în zilele acelea de vară toridă. Eram, deci, convins, că ea nu va mai putea, în realitate, să vindece locul care fusese al meu. Despre cum forma asta de păcat *in absentia* se

insinuase în obiceiurile vieții ei în comuniune cu absența care eram eu, mărturisesc că nu am vorbit niciodată nimănui. Nici măcar prietenilor intimi. Dacă e sau nu vorba de castitate în actul ăsta aparent impur, când e vorba de o iubire vie, neconsumată și cu brutalitate încheiată, n-aș putea să apreciez. E felul ei de a se exprima erotic în lipsa obiectului pasiunii. Să judec precum un psihiatru, nu-mi stă în fire. Nu știu sigur decât ceea ce ea însăși mi-a transmis: a evitat cu greu o coliziune în trafic din cauza unui asemenea moment. Era nebună! Deplasată, prea demonstrativă. Luasem deja hotărârea de a uita. Disciplina minții și a sufletului mă transformaseră-n soldatul roman căruia vinul și negoțul îi erau interzise. Nu-mi permit luxul de a sta rostogolit și pierdut în searbădă visatorie. Nu binele moral m-a repus pe direcție, și, cu atât mai puțin, confortul sau siguranța a ceea ce am dobândit. Eu nu sunt nici ușor de surprins și nici convins de absolutul iubirii. Cărțile nu m-au împlânzit. Poate că, în definitiv, nu știu să primesc, dar nici nu accept compromisul ca pe-jumătate-ardere-de-tot. Hm! Când exprim cu atâta precizie asemenea judecăți despre mine însumi, în chiar secunda următoare resimt natura de carton a fiecăreia în parte și a tuturor la un loc. Cu adevărat, eul e o entitate uluitor de ambiguă, multiformă și evanescentă...

*

Gândul că boala asta ar putea degenera într-atât încât s-o transforme într-o povară o îngrozea. Numai Dumnezeu nu se-ngrozește, nici nu se clatină. Mario nu s-ar descurca în fața unei asemenea perspective și de aceea nici măcar nu l-a-nștiințat despre primele semne ale bolii. Uneori, iminența bolii o țintuia între cearșafurile transpirate al căror iz îl inhala cu voluptate. Corpul ei putea înțepător și asta îi oferea absurdă satisfacție de a i se confirma că el cu adevărat nu contează. Spectacolul propriei degenerescențe fizice făcea să îi tresalte simțurile. Se mirosea, se pipăia mai ales. Sâni, cu care niciodată nu se mândrise, se lăbărau jalnic, cu sfârcurile strivite de cămașa de noapte. Își amintise

pentru a mia oară că Lui nu-i arătase sâni. Nu-l lăsase să-i vadă. Abia dacă-i atinsese atunci, peste sutienul anume făcut să îi salveze întotdeauna onoarea... O capitonare inutilă pentru un ochi iubitor de imperfecțiuni; așa credea. Flască și umedă, carnea de pe burtă tremura aritmic sub musculatura complet și ireversibil relaxată. Părul de pe pubis, alb și cârlionțat – de câți ani nu se mai epilase oare? nu-și mai aducea aminte – zvâcnise elastic, sub chilotul ud sub care își strecurase mâna. Degetele coborâra acolo unde transpirația încă nu ajunsese. Nicio secreție, nicio fluturare între pliurile stafidite. Iată, se uscaseră de tot acolo. Acum îi era bine. Se făcuse, în sfârșit, tăcere. Niciun freamăt în ovarele adormite. O femeie ar trebui să fie umedă la bătrânețe. Ar suferi mai puțin, așa își spunea. Venele liliachii ale mâinii contrastau cu albul pielii pătate de parcă ar fi fost picată cu ceară, ori desenată cu pistru. Când apăruse prima pată maronie pe dosul palmei stângi, se bucurase mult. Sărbătorise de una singură, bucuroasă că se sfâșiasse cu blestemul de a fi femeie. Femeie de-o feminitate pe care mereu a târât-o cu greu după ea. O feminitate care atârna greu. Ha! Râdea cu un râs ușor, despovărat de inflexiuni venite din ovare și din centrul emoțiilor ei date veșnic peste cap.

.....

*

Tonusul meu fizic era sub nivelul admis, iar visele în care mai apare și ea îmi dau peste cap ziua. Psihic, funcționez în două registre care se exclud și treaba asta nu poate să mai dureze. Și simpozionul la care merg peste două zile mă găsește epuizat și ineficace. Stop! Cinismul meu n-o să-i vină bine. Suferisem o trezire bruscă. Incomodat, da, așa mă simțeam. Un cap în perete, scurt, și mă repliez. Țin la ceea am, nu pentru că am plătit deja obolul, ci pentru că dedublarea nu e un mod de viață care să mi se potrivească. Jumătățile de măsură nu sunt pentru mine, iar ea, Ioana, era, de departe jumătatea de care mă puteam lipsi fără a demola viețile altora. Nimic mai just. Dar da, în ce-o privește,

alegerea mea mă dezonoarează. Pot să trăiesc cu asta, viața trebuie să meargă mai departe. Îi comunicasem, într-un mesaj sintetic, faptul că *așa nu se mai poate!* Nu reacționase grosier, ba chiar prea elegant. Știam, totuși, că eleganța răspunsului ei nu poartă marca sincerității. *Fie voia ta.* Apoi, a tăcut o vreme. Reluasem seria viselor în care ea se îndepărta lent, zâmbitoare și cinică. Venea apoi râsul ei ironic, care mă anula în sensul cel mai propriu. Odată, îmi ceruse ca *măcar să ne vorbim* și răspunsul meu venise automat: *ne vorbim, desigur, Ioana. Putem să ne și vedem, dacă vrei. Niciodată nu mi-am închipuit că ar putea deveni atât de urâtă viața mea.* Îi scrisesem din avion, sub lanul de impresii negative și într-o stare de irascibilitate extremă. Îmi lipsea. Ajuns în aeroport după un somn iepuresc în timpul zborului, gândul meu fusese să-i scriu îndată ce rămân singur. Burta mamei și burta casei mele deveniseră una în nici cinci minute de la întoarcere. Peste câteva ore, distant și rece, îi comunicam că noaptea toate par mai negre decât sunt în realitate. *Fie voia ta, dragul meu.*

*

...El nu o crezuse când îi spusese atunci, demult, că ea nu e construită pe calapodul ăla. Nu era abominabilă. Era numai rău poziționată; în eroare, adică. Își recunoscuse limita asta. Dar că l-ar supăra pe Dumnezeu, nici nu-i trecuse prin cap. Și nici măcar acum nu era sigură că îi produsese neplăceri de neiertat! Dumnezeu ar fi trebuit să priceapă atâta lucru: El era în chiar mijlocul acelei povești, era însăși rațiunea acelei iubiri! Că suspendase teleologic eticul, vorba lui Kierkegaard. Bine, dar asta era funcția și principiul oricărei mari povești de felul ăla! Iată, îmbătrânise și tot defectuos gândea. Sau și defectuos. Că, între timp, vâjâitul cosmic din creierul ei slăbise de tot. Ovarele încetaseră să mai lucreze împotriva ei. Acolo locuia dorința. Foamea. Învârtoșarea inimii. Instinctul vieții. (Nu și al morții.) Ovarele nu sunt decât un indicator convențional, formal, al sfârșitului ei. Moartea stă în cap, gândea Ioana. Largă, lățită peste toate circumvolu-

țiunile creierului ei. În toate stările materiei. Gazoasă mai ales. Presând, gata să-i iasă prin orbite, prin nări și prin timpane. Credea că nu există ocupație mai interesantă decât să hrănească moartea. Asta trebuie să placă Bunului Dumnezeu: sinergia gândului ei cu al Lui, Împreună-lucrarea: incizia din creierul în care se strecuraseră, cotropitor, dispozițiile morții, și circumcizia inimii. Tăierea-mprejur a inimii, a cojii care îl despărțise pe Dumnezeu de miezul ființei ei. Nu erau gânduri care să-i ocupe toată ziua. Viața mai înseamnă și altceva. *Ceea ce e strâmb nu poate fi îndreptat, ceea ce lipsește nu se poate număra.* Medicul îi recomandase o călătorie de plăcere alături de prieteni sau de familie. În consecință, avea undă verde către Grecia. La Mario, al ei. Al lor. Va merge singură, simptomele pot fi ținute în frâu de pastilele luate regulat. Ceva în sufletul ei se mișcase. De parcă s-ar fi prăvălit un stâlp: buf! Imaginea o amuza...

*

Îi venise să măsoare cu brațele circumferința mesteacănului zgrepțat. Să vadă dacă își poate uni mâinile de partea cealaltă. Neobișnuit cu senzația de a-și uni mâinile fără a le vedea, așa, împreunate, ca de obicei, se lipise de trunchiul cald încă al copacului. Îi era bine... Să poată, ar rămâne mult și bine în poziția asta; poate chiar toată noaptea. Să dispară o noapte de acasă nemotivat. Când mai făcuse așa ceva? Nu, niciodată. Cine să fi zgrepțat – exista cuvântul ăsta? – coaja mesteacănului? Copiii, nu păsările. Cândva a visat că zgrepța la poarta dintre două vieți. Că, incapabil să-și recunoască chipul în oglindă și să se ia de guler ca să se tragă spre suprafața lucrurilor, da, zgrepța nervos în trupul de lemn al porții după care se încuiase. Senzația de atunci, de vie măcinare a nervilor îi părea chiar și acum, după atâta vreme, elocvent sugerată de stratul cu sonorități barbare: Z, G, R, P Ț...

*

Mă agasa frisonul ei emoțional. În scurtele și dese mesaje care îmi parveneau era evidentă o nevoie patologică de a mă târî după ea într-o zonă joasă, acolo unde rațiunea nu putea opera după categoriile logicii și de care zonă eu mă feream cu efort susținut; iar asta-mi micșora randamentul în munca mea de cercetare. Sunt foarte ușor de destabilizat și atunci, mai cu seamă atunci, orice venea de la ea, ca mesaj de stare, ca vis, ca formă de legătură secretă, îmi putea afecta munca. Firește, o făcea inconștient, din reflexul feminin de a se păstra în relație cu mine. Aveam un echilibru fragil, iar tentativele ei de a mi-l demola, trebuia să le fi înțeles ca semn al nevoii ei de mine. Războiul psihologic în care intrasem, de recucerire a teritoriului meu sufletesc anexat o vreme Ioanei, mă obliga însă la plieri și replieri deloc dezinvolve. Și, nu știu de ce, m-am temut de la bun început de povestea noastră. Simțeam că nu pot controla ce se întâmplă și eu știu că, atunci când lucrurile îmi scapă de sub control, începe

teama. Și deruta. Și dedublarea. Și discursul dublu. Și efortul uriaș de a trece dintr-o stare în alta. Și de a minți. Și știu și ce mă așteaptă la capăt. Am mai trecut, din păcate, prin asta... Nu mai puteam fi omul jumătăților de măsură. Nu era corect față de ea, în primul rând. Nu avea nevoie de asta. Mai bine o iluzie, decât un simulacru! Negocierea cu ea se dovedea o pură pierdere de vreme. Îmi impunea să fiu copârtaș la chinul ei de a se ridica din poveste; și tot ceea ce îmi scria, redundant și melodramatic, îmi întărea impresia că era un caracter slab. Îi reproșam lipsa de orizont. Și dezlănarea interioară. Și, mai ales, simțul moral iremediabil corupt. Un soi de meschinărie pusese stăpânire pe sufletul ei, care, la început, mi se păruse capabil de tot felul de desfășurări de noblețe. Totuși, nu eram eu instanța care să judece caracterul ei din perspectivă morală. Deși, mărturisesc, eram tentat! Creștea în mine furia împotriva ei. Aș zice c-o detestam sincer.

(Fragment de roman)

Poveste spaniolă

Adrian ȚION

Un cadavru în râu

– Stai că trag! aud ei dintr-o dată, îngroziți și rămân pironiți locului. Ridicând ochii din iarba câltoasă de la picioare, el vede în depărtare silueta unui bărbat cu arma îndreptată spre ei. Vocea tunată îl lovește ca un pumn în plex. Rămâne năuc. Ce-o mai fi și asta?

E mai speriat decât la vederea cadavruului. Omul din depărtare repetă somația de mai multe ori pe un ton extrem de dur, deși amândoi au rămas nemișcați de la primul apel, și ca să fie mai convingător, în cele din urmă, trage un foc de armă în plan vertical. Natura amuțește, câteva vrăbii zburătăcite se îndepărtează speriate în înaltul cerului. În văzduh e nădejdea și libertatea lor, pe pământ e iadul. Copilul tremură de frică, îi dau din nou lacrimile. El, care nu e un plângăcios, tremură de frică. Unde au ajuns? Ce se va întâmpla? Vor fi împușcați? Vor ajunge fără suflare ca omul din râu? Aici se împușcă oameni? Au ajuns pe tărâmul morții? Ce se întâmplă în locul ăsta blestemat? În ce s-au băgat? O fi vreun căpcăun care omoară oameni așa cum l-a omorât și pe cel din râu. Un monstru al apei ieșit la lumină? Bărbatul cu pușca e îmbrăcat în uniformă maro a firmei de pază militarizată. Nu e niciun căpcăun, își dă seama și copilul imediat. E înalt, negricios la față și are o privire tăioasă, voce aspră, răgușită. Nu e recomandat să-i neglijezi ordinele. Așa că se supune, stă pe loc, deși simte că paznicul cu pușca veche în mână exagerează mult cu somația lui. Nemai-vorbind că nu era cazul să tragă un glonț de

avertizare. S-au supus somației, ce naiba mai vrea? Face prea mult caz, se pare că își dă prea mare importanță, dar n-are ce face. Îl liniștește pe băiat cum poate, apoi privește suspicios spre omul cu arma în mână. Acesta pășește țănoș spre ei de parcă s-ar bucura de captură. Are o față îngrozitor de ridată și pocită de nu-ți vine să te uiți la el. Ia să vă vedem la față, mielușeilor. Ce căutați voi aici pe tarlăua mea imperială pe care eu o păzesc? Eu o păzesc! EU! Să fie clar. Nimeni altul! Ia să vă vedem ce față faceți acum, hoților, infractorilor, derbedeilor, nenorociților, rățăciților, golanilor? Știți că n-aveți voie să pătrundeți aici? Chipul bocciu al paznicului, deși exprimă mânie severă în aparență, ascunde cu viclenie o bucurie secretă, trădată doar prin ridurile în formă de labă de rață din colțul ochilor, riduri răsătoare.

Ce vede paznicul fixându-i pe cei somați: fața rotundă a unui ins oarecare, insignifiant, de vreo treizeci sau treizeci și șase de ani, brunet, frumușel, bărbierit, destul de îngrijit la înfățișare. Are privirea crispată, nedumerită și fruntea încruntată. Fizionomia lui placidă nu-i trădează voluntarismul înfapt ca o săgeată în adâncul firii lui ascunse. E purtătorul unei măști cu chip mai degrabă surăzător decât suspicios. Un tip subțire, e clar, dar cam slab de înger, în orice caz, un tip comun, îmbrăcat în haine ușoare, de vară, aerian după toate aparențele și cam neîndemânatic în mișcări. Cămașa prea largă, albăstrie, cu mâneci scurte, îi atârână destul de caraghios pe corpul-i alungit. Blugii de pe el

sunt decolorați, ușor murdăriți de la genunchi în jos, adidașii abia mai amintesc de forma lor inițială. Ce mai încoace și încolo, e un orășean amărât care face pe grozavul în fața lui și crede că-i merge. Un tip firav, bleguț, un șoarece ușor de prins în cursă. Piciul de lângă el, probabil copilul lui de vreo zece sau paisprezece ani, are un tricou galben spălăcit și pantaloni scurți, făcuți dintr-un material subțire, în carouri maronii. Ca toți țâncii de seama lui, are julituri evidente pe picioare, așa-zisele „semne de bună purtare”. Frumușel, cu părul nisipiu cârlionțat și ochi albaștri, ar avea o moacă simpatică, de ștregar care știe să se răsfețe, dacă ar privi mai senin și n-ar avea fața schimonosită de spaimă. E limpede că a reușit să-i sperie pe amândoi. Fără îndoială că însoțitorul băiatului e un exemplar obscur din stirpea amărăților, a clasei de mijloc, câtă vreme el, paznicul, e cineva! Vede în pârlitul din fața lui un pământău urban ce face pe scorțosul (deși n-a dovedit-o), lesne de călcat în picioare la nevoie, un ins de bună credință, cinstit până în măduva oaselor, care – evident – n-a făcut nimic rău, dar asta nu-l va împiedica să țipe la el în continuare. Pentru unul ca el, la cei cincizeci și opt de ani, diferența de vârstă e măsura supremă care prevalează în fața oricăror reguli de conviețuire civilizată. Așa că își permite să bălăcărească după bunul lui chef pe un puțoi de la oraș prins în ofsaïd.

– Ce faceți aici? se răstește la ei fiara turbată din el, după ce i-a examinat îndelung, atunci când infractorul descoperit e mai aproape și pielea-i negricioasă, bătută de soare și vânt a unui țăran ce muncește toată vara în câmp este mai bine evidențiată. Ați venit să pescuiți?

– Nu, răspunde timorat tatăl adoptiv al copilului. Am prins niște purici de apă...

– Ce!? Pureci? De apă?

– Da, pentru peștii din acvariul de acasă.

Paznicul cu fața negricioasă și puternic ridată nu pare interesat de răspuns. Întreabă răs-picat ca la poliție:

– Pe unde ai intrat?

Copilul e exclus subit din discuție. Cu însoțitorul lui are ce are, evident.

– E o gaură în gardul de sârmă împletită, undeva mai sus...

Se arată subit din cale afară de indignat.

– Nu-i adevărat! Nu-i nicio gaură în gard, i-o taie aspru țăranul în echipament de paznic. Dacă e, tu ai făcut-o acum.

– Nici vorbă. Așa am găsit-o. Mi-a spus un prieten că e o spărtură în gard și el a intrat pe acolo de mai multe ori. Am găsit spărtura și am intrat...

– Vasăzică ai și complici. Ce puneți la cale?

– Nimic, omule. Ce dracu!

– Las că știu eu. Dar tabla pe care scrie că n-ai voie să intri aici n-ai găsit-o?

– Nu era nicio tablă, răspunde cinstit cel prins în ofsaïd. N-am văzut-o. Dacă o vedeam, nu intram.

Atâta i-a trebuit. Masivul țăranului e gata să-i crape capul în două infractorului virtual, dubios din fața lui și e aproape să-l prindă cu o mână de partea cămășii albastrii care-i acoperă pieptul. Răcnește la el ca un isteric recent scăpat de la balamuc:

– Cum nu e nicio tablă?! Cum nu e nicio tablă?! Îmi spui mie că nu e nicio tablă? Io cu mâna mea am pus-o. Hai că-ți arăt eu tablă, orbule! Vino cu mine!

Umilit, batjocorit în ultimul hal în fața copilului, omul admonestat astfel cere îngăduința să meargă să-și strângă lucrurile de pe malul lacului. Paznicul nu e de acord. Aaa... Vrea s-o șteargă englezește! Las că vă știu eu. Când, totuși, îl întreabă ce are acolo de luat, îi explică sumar. Paznicul zâmbește zeflemitor când aude de borcane și purici de apă, dar consimte până la urmă să-l însoțească, să nu fugă, spre locul unde zice că și-a lăsat borcanele, instrumentele. Îl ocărăște în fel și chip, în vreme ce bărbatul batjocorit îi cere să înceteze cu insultele în fața copilului că n-a făcut nimic grav. Dar lui nici că-i pasă. „Mama voastră de puricari împuțiți” repetă de câteva ori, însoțindu-l spre locul cu pricina, pe un ton ceva mai scăzut, până când omul își găsește obiectele abandonate. Apoi se hlizește la el:

– Și prietenul, tot puricar?

– Tot, îngaimă învins cel aplecat să-și strângă lucrurile de pe jos, constrâns de împrejurare să accepte apelativul jignitor.

Copilul înfricoșat, plâns, ia minciocul cu teamă, ca și cum ar face ceva nepermis, tatăl lui ia plasa cu borcanele pline cu apă și cu puricii prinși până atunci, își aruncă sacoșa pe umăr și-l urmează pe paznicul tartor care

triumfă, se umflă în pene la fiecare pas, gata să explodeze de satisfacție. Și-a pus pușca pe umăr și jubilează ridicând din sprâncene. Ce mai captură a făcut el azi! Probabil că de ani de zile n-a mai căzut pe capul lui așa o plească.

În loc să-l ducă spre gardul cu pricina, ajung în scurt timp la cabina lui din dreptul porții de la intrare. O poartă impunătoare de altfel, metalică, vopsită în albastru și alb, îngrijită, ca și iarba cosită din jur. Cabina e vopsită în alb și are o ușă metalică.

– Te duc la gaura din gard după ce dai declarație, îi aruncă din mers, explicativ. Nu gaura din gard îl interesează, cât circomania.

Înăuntru miroase infect. A fum îmbâștit în pereți, a ceapă și a sudoare depozitată de secole în mantaua maro ponosită agățată în cuier, bună pentru rondul de noapte, iarna. Paznicul exultă de fericire. Îi are în mână, grozavă captură. Urmează execuția, dar fără pușcă. O execuție mai subtilă, produs al nervilor. Cu arma pe umăr, își freacă satisfăcut palmele, ținându-i pe cei doi cu priviri electrizante. E stăpân pe situație. Le va da în gât șefilor. Nu-l vor mai ocări, nu-l vor mai putea amenința că-l dau afară din slujbă pentru că mai doarme în post sau mai dă o dușcă de pălincă pe gât în nopțile lungi de iarnă. E un paznic bun – iată dovada! –, demn de încredere, are activitate, nu glumă, se poate sprijini direcțiunea pe serviciile lui. Se așază pe unul din cele două scaune scălâmbie din cabină, își aprinde tacticos o țigară și-i cere buletinul bietului om rămas în picioare, ca să-l jignească mai vârtos.

– Nu-i la mine, spune acesta stânjenit.

– Cum nu-i la tine? explodează triumful dintr-odată știrbit al paznicului. E gata să-l ia la palme. Orice cetățean trebuie să umble pe stradă cu buletinul în buzunar. Altfel nu ești, înțelegi? Ești zero barat, zero absolut.

– Nu ne-am pornit în oraș, am venit cu autobuzul într-un fel de excursie.

– Auzi la el! Vasăzică excursie de puricar fără buletin. Și cum te legitimezi?

– Din păcate nu am cu ce.

– Puricar fără buletin, asta ești.

– Da ce, suntem la poliție? se răstește cel luat la rost.

– Vezi c-ai nimerit-o? Chiar la poliție.

Paznicul deschide un registru cu coperti mânjite din loc în loc cu pete de unsoare, cu

colțurile filelor îndoite, înnegrite și vrea să scrie ceva în el, dar înainte mai trage din țigară lăsând capul pe spate plin de importanță. Brusc, se întoarce spre cel interogată:

– Telefon ai, puricarule?

– Încetează! răbufnește în sfârșit bărbatul ocărat. Nu-i la mine.

Cu plăcere deosebită concluzionează:

– Nu te enerva, domnișorule. Act de identitate n-ai, telefon n-ai, deci nu ești, degeaba te rățoiești. Ești zero barat, zero absolut, cum zice ginerele meu, înțelegi? Au, ești de groază, omule!

Vrea să rădă, dar se abține. Fața lui ia din nou o atitudine gravă. Încruntă din sprâncenele-i stufoase și se pregătește de alte amenințări. Ca la Miliție pe vremuri. A învățat bine lecția predată atunci de statul totalitar. Având peste cincizeci și șapte de ani, e clar că duce nostalgia acelor timpuri când autoritatea statală băga frica în cetățeni. Dar fața i se destinde brusc.

– Ce să fac cu voi, sabotorilor, puricarilor? Auzi la el! Purici pentru pești... Și prietenul la fel... Puricar recidivist. Lasă că-l prind și pe el într-o zi, dacă zici că vine pe aici după pureci. Puricari nenorociți, faceți pe deșteptii cu mine? Știu ce să fac. Vă dau pe mâna Poliției să vedeți ce înseamnă încălcarea legilor. Mai întâi, numele și adresa.

– Potolește-te omule. N-am omorât pe nimeni, intervine bărbatul enervat.

Când pronunță verbul „n-am omorât” îngheață sângele-n el amintindu-și de cadavrul găsit în vâltoare, dar paznicul nu-i sesizează crisparea. El știe doar să repete tacticos:

– Am spus: numele și adresa!

– Bine, fie... acceptă el în final să se legitimeze: Podorean. Nicolae Podorean, strada Gorunului nr. 35, bloc B, apartament 29.

– Cu ce te ocupi, domnule Podorean, atunci când nu prinzi pureci?

– Sunt igienist la Sanepid.

– Igienist... Adică un fel de felcer acolo, completează cu dibăcie obraznicul paznic, bucuros să constate că profesia celui prins nu-l va obliga să se scuze pentru tirada admonestărilor pe care și le-a permis. Și-a dat el seama din prima clipă cu cine are de-a face: un amărăștean prins pe picior greșit. Confirmarea intuiției sale sănătoase îl face și mai arogant. Aici, la oraș, e paznic, dar la el în sat

are o casă mai frumoasă ca a primarului și o gospodărie de nu rivalizează cu nimeni. Infatuarea de țăran fruntaș, cu ginere patron de firmă, îi dă aripi să fie grosolan și la oraș, să-i privească de sus pe cei ce dau bani pe o legătură de frunze de pătrunjel și stau la bloc.

Cu mișcări greoaie, nedeprins cu scrisul, țăranul fâlos înhață pixul ca pe o sapă și în cadrul notei din procesul-verbal întocmit pe loc notează în registru numele, adresa lui Podorean. Apoi pune mâna brusc pe receptorul verzei din plastic al telefonului, modelul învechit, cu disc, și-l îndeamnă:

– Sună acasă! Trebuie să fie cineva acasă la ora asta, nu?

– De ce să sun?

– Ca să-mi dovedești că exiști. Hai, sună și spune-mi numărul, să-l notez în loc de buletin.

Ordinul paznicului îl lovește în moalele capului. În ce situație o va pune pe Amalia! Paznicul nu glumește, apucă brutal receptorul și stă cu mâna întinsă spre el. Lui Nic (așa îl alintă Amalia) îi e groază să sune, dar se supune până la urmă, nu are de ales, știe că tocmai pe docilitatea lui se bazează obrăznicia paznicului și dacă până aici s-a arătat docil, cu câteva excepții explicabile, nu e cazul să adopte o altă atitudine. Așa că îi dictează tartorului numărul de telefon, se apropie de aparat, rotește discul, apoi simte cum receptorul îi este smuls din mână cu forța.

– Ascultă doamnă, sunteți soția domnului Podorean?... Soțul dumitale e aici la noi, zbiară paznicul. Cum unde? Nu știi unde a plecat de acasă? E la noi la Compania de Apă „Arieș”, la ieșirea din oraș. Aici a ajuns, sârmanul. Nu e singur. E cu copilul, fiți liniștită. E o verificare. Știți, trebuie să verificăm... Unde locuiți?... Da, așa... Pe strada Gorunului... Numărul? Numărul 35, apartament 29? Da. Corespunde... De unde știu? De la el. E aici lângă mine. Cine sunt eu? Sunt angajatul pazei militarizate de la poarta Companiei, ofițerul de serviciu. Vă rog să-mi spuneți numele lui întreg. Trebuie să verific dacă e adevărat... Nicolae Podorean? Da? Așa este... Așa mi-a spus și el. Scuzați, asta-i procedura. Trebuie să verificăm orice informație venită de la... infractor... Ce? Nu-i infractor? Rămâne să vedem, doamnă... Atât deocamdată... Da... Datele corespund. Mulțumesc. La revedere.

N-are de gând să i-l dea la telefon și pe el, așa că închide telefonul brusc și se lasă pe spătarul scaunului scălbâmb gata să se dezmembreze sub greutatea lui. Asta e! Îngrozit de ce va spune nevastă-sa acasă, Nic se consolează cu impresia că cercul ăsta a luat sfârșit. Dar nu. Paznicul îi amintește că trebuie să dea o declarație în care să scrie ce a căutat el aici, dar înainte să ia un telefon la cineva din incintă, un inginer (după cum i se adresează), și-l roagă să vină la poartă pentru că a prins niște infractori.

Se lasă o tăcere grea, apăsătoare. Nic ripostează din nou că n-au făcut nimic, doar s-au rătăcit pe malul râului. Paznicul zâmbește șiret. Vom vedea imediat ce-ați făcut, spune privirea lui muștrătoare.

Insul sfrijit care se apropie de cabina portarului e un bărbat subțirel la patruzeci și ceva de ani, albicios la față, șaten, cu părul lins, început de chelie și ochelari cu ramă aurie. După ce deschide ușa cu grijă și salută civilizat, cu o voce pițigăiată, se uită curios spre „infractori”, apoi spre paznic. În loc să-l întrebe ce s-a întâmplat, noul venit încearcă să glumească:

– Am crezut că ai tras după vreo vulpe rătăcită.

Dar paznicul, bătos și grav, nu cade în plasa indulgențelor omenești aruncată de inginerul firav.

– Aici avem treburi serioase, începe sfătos paznicul, aproape muștrându-l pentru glumă. I-am prins pe tarla. Nu știu ce motroșeau acolo pe platformă, dar sunt niște sabotori, asta e clar, nu încape nicio îndoială... Și mai e în cârdășie cu unu... Să spună el. Și-a târât copilul după el să nu dea de bănuț, să aibă acoperire. A vrut să... Hai, vorbește!

– Eu am vrut să vin cu tati după purici, sare băiatul

– Tu să taci! i-o retează scurt paznicul.

Nic explică pe un ton potolit, în amănunt, cum au ajuns acolo și ce-au făcut. Un prieten i-a spus că poate intra prin spărtura din gard. Speră să găsească mai multă înțelegere la insul albicios. Se recunoaște vinovat pentru asta, dar nu mai mult. Își cere scuze că a intrat în zona interzisă, practic nu și-a dat seama unde au ajuns și caută să-l convingă pe inginerul nou venit că nu urmărea nimic altceva.

– Minciuni! tună negru la față paznicul, sărind în picioare. Minciuni! Ca și ăla de zicea că pescuiește și când colo umbla cu un bidon de șoricioaică la el. Pe urmă s-a aflat că l-a părăsit nevasta și el voia să se răzbune pe toată lumea turnând otravă în cuva de purificare. Vă dați seama de ce e în stare omul nebun? Un nebun, un smintit. E plină lumea de nebuni ca ăștia. Habar nu avea că bidonul lui era cât ai turna o linguriță de otravă în mare. Și ca el sunt mulți. Dar câteva sute de îmbolnăviri putea să producă, smintitul dracului de nu-l prindeam asupra faptului. Tot eu l-am prins anul trecut. Sabotori, ce mai tura-vura. Parcă asta-i îndeletnicire de om sănătos la minte să umbli după purici de baltă? Minciuni. La noi în Berind nici nu se știe ce-s aceia pureci de baltă. Numa de ăilalți, ce-i găsești în pat la nespălați, la trântori. Pureci de baltă... Astea-s mofturi de domnișori de la oraș fără minte, domnule inginer. Dar chiar așa să fie, aici n-are voie să intre decât pasărea cerului. Atât! Auziți voi? E zonă strategică, securizată, interzisă, nu bulevard, nu excursie, puricarilor. Văd că habar n-ai ce înseamnă asta deși zici că lucrezi la Sanepid.

– Da, are dreptate, reia noul venit pe un ton potolit, afabil, pentru a contracara tirada injurioasă a paznicului dezlănțuit. Nu știți? Aici e zonă protejată, interzisă, e întreprindere de stat, e stația de tratare a apei: avem laboratoare, bazine de colectare, filtre, tehnologie specializată. Apa brută preluată de la suprafață sau din subteran este potabilizată. De curățenia și securitatea locului depinde puritatea apei pe care o livrăm întregului oraș. Regulile sunt foarte stricte. Nu putem să ne batem joc de sănătatea oamenilor.

Paznicul nu se lasă nici el mai prejos și întărește perfid:

– Numai pentru că ați pus piciorul aici deja ați infectat apa către populație. Așa să știți, puricarilor.

Răbdarea lui Nic a atins un punct sensibil cu acest ultim apelativ și simte că e cazul să-i dea peste nas paznicului obraznic, prea plin de sine, care l-a batjocorit până acum așa cum a vrut și, mobilizându-se, lovește în atacul lor concertat:

– Dar cadavrul din râu nu infectează apa către populație? Numai noi care am călcat pe iarbă? Îndrăznește Nic, pentru prima data atât de ritos, conștient de ce consecințe își asumă dând în vileag descoperirea întâmplătoare a cadavrului.

– Ce cadavru? sar deodată ca arși cei doi angajați ai Stației de Tratare a Apei. Despre ce cadavru e vorba?

– Un cadavru... Cadavrul unui bărbat adus de ape și prins de crengi pe mal, undeva mai sus.

– Nu se poate! face paznicul de-a dreptul speriat.

– Imposibil, adaugă stupefiat inginerul albicios.

– Eu l-am găsit, întărește copilul și intervenția lui risipește orice dubiu.

Cu toate astea, din reflex, paznicul nu se lasă.

– Tu să taci! sare el mânios.

– Unde l-ai găsit? întreabă inginerul.

Copilul explică. Paznicul rămâne mut. E victoria incontestabilă a lui Nic. A uitat de sabotajul presupus, insinuat cu ură, încălcarea interdicției de a pătrunde în bază, pe tarlăua lui, nu mai există nici stația de tratare a apei, măsurile de securitate și de igienă nu mai contează. A uitat și de declarația scrisă, cerută inițial. Vid în toată regula, ceea ce-i permite lui Nic să avanseze.

– Noi am spurcat iarba, am infectat acest perimetru sterilizat cu peturi și gunoaie, iar cadavrul ăla nu afectează cu nimic puritatea apei... Halal pază. Asta e bază de tratare a apei sau hazna? Așa asigură dumneata securitatea bazei trăgând cu pușca după ciori? adaugă Nic, străfulgerându-l pe paznic cu o privire otrăvită, transfigurat de emoție, dar pe deplin răzbunat. Roșu de mânie, paznicul se repede la Nic:

– Tacă-ți fleanca !

Intervine prompt inginerul cu propunerea să iasă pe teren.

– Faceți atâta tărboi pentru mai nimic și când colo... la voi pute ca-n grajd, adaugă scârbit Nic dând curs propunerii de-a ieși din cabină, luându-și o poză plină de importanță.

(Fragment din romanul în pregătire *Ape salmastre*)

Marcel MUREȘEANU

Jurnal
(1992, fragmente)

Suceava

4 aprilie, 1992

Azi, la unu și jumătate m-a sunat, de la Bistrița, Mădălina Valea și mi-a spus dintr-o suflare că a murit Lucian, apoi a început să plângă. Ah, Lucian Valea, bătrânul tinereților mele! El avea spre treizeci de ani, iar eu vreo 16, când ne-am întâlnit în Poieni, prin '54, unde era tata profesor. Venise acolo cu un fel de domiciliu forțat, era contabil la cariera de piatră. Prin '55 m-a dus la Blaga, la Bibliotecă, în Cluj. Era o sală încăpătoare. M-a prezentat ca pe nu știu cine. Ai un nume predestinat! mi-a zis Blaga. Lui Lucian îi zâmbea mereu, se purta frumos cu el, își aduceau aminte de câte ceva. În '56, când am împlinit optsprezece ani, a venit la ziua mea, pe Cipariu 16, unde locuiam cu Mircea Braga și Corneliu Rădulescu, la Margit neni. De-atunci ne-am văzut de zeci de ori, în Moldova, în Ardeal, la București, peste tot. A umblat mult. Gesticula și vorbea tare, toată lumea era a lui, îi plăceau tinerii. Pe Mădălina a găsit-o la Suceava, fată tânără și săracă, pistruiată. Acum a rămas cu doi copii, la Bistrița. Plângea foarte tare în telefon. Marți va fi acea zi în care... Simt nevoia să mă duc și eu. Dacă vom trăi. Ce să-ți aduc?

6 aprilie, 1992

Luni. Cu Zaharia Sângeorzan, la Fundu Moldovei, la doamna Lucan, iconara pe sticlă.

Vânt subțire. Cald afară. Stăm pe mesteacănul tăiat. Abur pe câmp. La picioarele mele se urcă rumegușul, alb-gălbui. Joacă punțile peste Moldova. Bătrânii își clatină capetele, a sfârșit, prin grădini. Măine la Bistrița, la cea de pe urmă întâlnire cu Lucian Valea. A fost lângă mine când îplineam optsprezece ani! Mă sună fiica noastră, spre seară, de la Cluj, tocmai când îmi mai trecuse durerea din umăr, aceea care mă ține de luni de zile, aceea pe care, ca un inconștient, o detest. Sunetul ei, clopotul ei cocoțat pe umărul meu dă de veste că vine dușmanul. Ce fac eu?! Refuz să cred, împachetez, dar nu mă mișc, nu fug, nu respect regula. Dar ea cântă mereu, zi-noapte. Până când? Mai spre seară mă sună fiul nostru, de la Cluj. Te mai doare? zice el. Mai! Nu-i bine! zice el și tace. Și mai târziu nu mă mai sună nimeni. Mă pregătesc de scris și de somn. Amân. Mi se pare că amân.

Ieri eram la Gura Humorului cu Dorel Vișan, actorul, și cu Viorel Cacoveanu de la revista *Steaua*.

File dezvăluite

Am avut acolo un fel de festival al umorului, o a doua ediție. Am mâncat banane la primar, din ajutoare. Fiecare banană era etichetată. E o cabană nouă, *Voroneț*, și un patron al ei, Nemțoiu. Acolo se poate poposi. Cearșafurile sunt albastre. E acolo un dulău bătrân, în spatele casei, răgușit și leneș, dus pe gânduri. Vom mai auzi de acel loc, din loc în loc, din când în când. A fost

bine. Eram obosit și iar am simțit durerea. Mi-a sărit în spate. La viteză, când merg cu mașina, mă doare mai tare.

8 aprilie, 1992

Miercuri. Aseară m-am întors târziu de la înmormântarea lui Lucian Valea, de la Bistrița. Ajunsesem pe la amiază. Am tras direct la capela cimitirului evanghelic, în centrul orașului. În sala aceea prăfoasă și cenușie erau trei sicrie: al unui om bătrân, cu puține persoane în jur, al unui militar și-al poetului. Erau la căpătâi, Mădălina, soția lui, și Oana (Ioana), fiica, o frumusețe cernită toată, și fiul lui mai mare, de la prima nevastă. Am luat cale de la o florărie din apropiere și-am stat acolo o vreme. Fața albă și rece, bizara barbă albă de abia se vedeau de sub voal. Din trup se ridica încet în obraji culoarea aceea pământie, primul atac al morții de după moarte, când ni se fură asemănarea cu noi înșine. De la Botoșani, spre cinstea lor, au venit mai bine de douăzeci dintre prietenii lui. Stau mai mult cu Dumitru Ignat, prozatorul, vorbim și tăcem, rupem vechile rânduri, ieșim din formație și colindăm orașul vechi. Oficiază preoți greco-catolici și fac politică, pomenesc câte ceva și despre cel dus, se ceartă cu biserica soră. Îi înțeleg cum mai bine nu se poate, dar locul nu e bine ales. Când nu-ți alegi bine locul e ca și cum ai predica în pustiri sau în cortul dușmanilor. Ne retragem pe la cinci acasă la Mădălina. La masă stau chiar lângă preoți. Celui de lângă mine tocmai i s-au terminat bateriile la aparatul auditiv. De pe rafturi și de pe pereți, Lucian ne privește din pozele lui mari, cu îngăduință și întristare. Evocări scurte, din vârful buzelor. Protopopul vrea să ne prezentăm. De la Cluj nimeni, de la București nimeni. Numai moldovenii pe-aproape. Stăm puțin. E acolo și fiul lui Valea, Ion (Tedi), frumos și el, sunt acolo și neamurile Mădălinei din Suceava. Pe un raft, manuscrisele, în ordine, multe, periculoase arme în lupta cu viitorul. Mă simt banal și inutil, deposedat de căință și de iubirea de sine, totodată, din ce în ce mai stors de puteri. Încărcat de chipurile celorlalți, nici un refugiu nu mi se pare sigur. Ne întoarcem noaptea. Ninge după Dorna și mașina se lasă greu la

drum. Acasă îmi dau seama de vapoasă putere a lucrurilor. Ating tabloul meu făcut de Dimitrie Loghin și întineresc. Cineva cade învins. Nu sunt eu.

16 aprilie, 1992

Adică joi. Primul țânțar în casă! Fluturi de molii domestice tot omorâm de câteva zile. E târziu, zice ea, culcă-te, sau stai, dar stinge lumina. Zi caldă, fragilă. Casabilă. Această confuzie a zilelor! Această aglomerare și suprapunere. Sâmbăta ce a trecut am sărbătorit 535 de ani de la urcarea pe tron a lui Ștefan cel Mare. În aula Universității. A venit și arhiepiscopul. Lume puțină. Anostități. Cineva de la Cernăuți: de ce nu-i nici un steag în oraș sau măcar la locul cu pricina? De fapt, dimineața nu ajunsese nici măcar afișul nostru la Universitate. Fug aproape zilnic prin orașe și sate. Rar se poate salva ceva. Încerc măcar cu bibliotecile și muzeele. Deloc romantice ruine. La acea sărbătoare blajinul nostru prefect zicea că se împlinesc numai 35 de ani de când... Dactilografă!? Oare? Corzi prăfuite pe pieptul nostru. Nicio vibrație. Tot mai mult mă gândesc la Nichifor Crainic. A murit și Horia Vintilă. Marea cărăbăneală de abia începe! Trei stropi de sânge pe alba batistă a Basarabiei! Acest *ba*!!

18 aprilie, 1992

Sâmbătă. Ninge și plouă. Dimineața mă duc la doctorul Jețcu, deputat și reumatolog, cu tot cu durerea mea de sub omoplat. Îmi recomandă fizioterapie. Azi se alege președintele consiliului județean. S-ar putea să fie un sociolog, Sofroni. Oricum, ecologiștii au hotărât să-l voteze. Spasme locale. Un județ cu șomeri și oieri. Domnul Coșeriu a fost acum câteva zile la Universitatea din S. și ne-a „introdus în lingvistică”. Mai bine decât în protoistorie. De un ceas bun vecinul nostru bate cuie mari în pereți. Peste puțin se va opri, tocmai când mă voi fi obișnuit cu domesticul martiriu. Dar iată-l că bate iar! Mai sunt speranțe. Am facilitat o lungă conferință yoga, în sala teatrului. Aflându-mă în zilnica mea meditație, am uitat să mă uit pe agendă. Acum e târziu și regret. Plâng în pumni. Va fi o zi cu cărți și cu bucurii. Durerile se vor retrage la

țară. Umblă vorba că va fi foamete în anul ce vine. Dacă aveam șapcă aveam și ce vinde! Un poem lung despre poftă/pofte este exact ce mi-ar trebui. Să fie cald în casă și să plouă afară – miracolul zilei!

19 aprilie, 1992

Concert pascal, după puteri, la Teatru, cu elevi și câțiva coriști. Vine și arhiepiscopul, îl aștept, conversăm. Nu vrea hotel lângă Voroneț. Îl suspectează pe Derer, de la Comisia Monumentelor, de părtinire protestantă. Oarecare însorire. Prin casă. Târziu mi-am dat seama că făceam hinduism fără să știu: „Toate aceste nonsensuri ale rugăciunii, studiile ei joase, care nu înseamnă decât a pune în cuvinte tot felul de dorințe stupide probabil că vor trebui să dispară... La El trebuie să mergem pentru lucruri mai înalte... La El vom merge deci pentru lumină, pentru dragoste”. (Vivekamanda, *Rațiune și religie*). Ascult povești cu Ioana, nepoata noastră cea negrie. Îi plac poveștile. Se intrigă de ce surorile și frații mai mari îi urăsc pe cei mici ai lor, îi lasă pe tărâmul celălalt, le aruncă în râu copiii. Răutatea din om! zic eu. Stă ascunsă și deodată nu mai rezistă în ascunzătoare, iese și înnebunește! Dar tu n-ai frați mai mici! zic eu. Dar dacă voi avea? zice ea. Și azi am fumat mult, deși doctorul mi-a interzis. Simt umărul. Și respirația mi se pare mai gâfâită, nu?

24 aprilie, 1992

Vinerea Mare. Seară. Așteptăm, de la Cluj, copiii, fata și băiatul, vechi companioni, din sângele nostru acum tot mai puțin și mai vechi. Ca să zic și-așa. Dădu și peste noi o zi mai acătări. Las oamenii acasă mai devreme și rămân singur la inspectorat, în meditație provizorie. Buton dat la minim. Avem miel și curcan, poftă de viață moderată. Pofta. Mâine pe la 11 plec la aeroport, să-l văd pe Mihai întâiul. Vine regele, ah! Arhiepiscopul Pimen l-a invitat, dar înaltul e mâna a doua. Un inginer, Mihai Soroceanu, președintele Grupului de dialog social din S., mi-a arătat alaltăieri o scrisoare de la Doina Cornea, unde i se dădea adresa regelui și era asigurat că, dacă va fi chemat, regele va veni. Scrisoarea

se voia un răspuns la o inițiativă a lui Soroceanu. Deci cam asta era, dar nu numai asta. Să sperăm că mâine-l vom putea vedea. Tot seara asta Dumitru Chirilă, de la Oradea, m-a sunat să-i transmit o corespondență despre vizita regelui, pentru *Noua gazetă de vest*. Până una alta în oraș opțiunile se împart și se despart. Aud că vor veni unii cu portretele lui Antonescu. De n-ar ploua mâine! Suntem ca Roma înainte de venirea vizigoților. Noi, țara. Începe ploaia. E zece seara.

25 aprilie, 1992

Sâmbătă. Patruzeci și cinci de minute pe aeroport. O aterizare lină, la ora 11 și 30 de minute. O ușoară întoarcere cu ușa spre „debarcader”. Din acel moment toate mișcările îmi par trase cu încetinitorul. Ușa, scara, dărele de ceață se mișcă anevoie. Încerc să găsesc în memorie ceva legat de regele Mihai și nu dau decât de chipul său de pe peretele clasei, prin '47, și de cel de copil de pe timbrele găsite prin sertarele tatălui meu. Întâi de toate percep pe fața regelui marele joc al vremii cu noi. La fața locului nu mai mult de trei sute de oameni. Un grup compact de timșoreni. Nicio pală de vânt, soare timid. Totul în sperata liniște, ca și cum s-ar vorbi în șoaptă. Grupul unde e Maiestatea Sa de abia curge. Pâine și sare. Multe fețe bisericești. Pe drumul care vine spre aeroport din satul Salcea lumea încă vine, pe jos, colorată, ca la o procesiune. Câțiva scutieri reazămă zidul clădirii aeroportului, cu ochii pe jumătate închiși, din cauza soarelui, polițiști și organizatori încearcă, fără să reușească să dea alt ritm mișcării. Se filmează, se fotografiază cu nădejde. Pe traseul foarte scurt până la mașină, câteva ovații. E o discreție în toate, ca o bucurie reținută, ca o mirare. Am fi vrut să citim mai multă bucurie pe fața regelui, în mult prea scurta lui cale până în spatele ușii mercedesului. Să-mi fi părut mie că se supune greu acestui protocol și că ar fi stat cu noi bucuros ultimul pătrar al acestui prim curs în Bucovina. Apoi dintr-odată șoferi alarmați, alergătură, uși trântite, porniri în trombă. Reveneam pe pământ. Nu e vremea reveriilor. În toată vremea asta singurul, din fața vederii

mele, care se agita ca apa în care pui var nestins, era fiul oraşului, viceprimarul Bicsi, de vreo 27 de ani, dând din mâini, cu părul vâlvoi, transfigurat, admonestându-şi supuşii şi trăgând cu ochiul dacă-l vede cineva. A fost tot singurul care nu mi-a plăcut. Mi-a amintit copleşitor de un vechi şi tânăr pe atunci, activist blond, megaloman notoriu, G. O., care dirija primiri la aeroport şi aiurea, timp de mulţi ani, ale lui Ceauşescu. Însăpăimântătoare similitudini!

26 aprilie, 1992

Paştele. Aseară am fost la Înviere, în oraş, cu toţii, la miezul nopţii. Decepţie. Grupuri de derbedei făceau un zgomot

infernă cu puşcoacele lor, tineri beţi orbecăiau în preajma bisericilor. Aceşti câini juni urlau a pustiu şi nu prevesteau nimic bun pentru sufletele noastre. Străzile sunt mai murdare ca oricând în astă noapte.

27 aprilie, 1992

Luni. A doua zi. Cald foarte. În câteva ore au înflorit pomii. Trec prin păduricea de lângă, de sub Cetate, prin cimitir. Mesteceni şi fagi decapitaţi, mizeria de pe lume. Pleacă la Cluj fata şi băiatul. Rămânem noi, aproape bolnavi, aproape singuri, aproape săraci, aproape străini. Nimic nou sub soare, dar nici la umbră! Suceava!

Timpul îngerilor

Jurnalul soteriologic al lui Ioan Pinte

Anastasia DUMITRU

(Urmare din numărul trecut.)

Continuăm prezentarea jurnalului literar și teologic al lui Ioan Pinte prin abordarea volumului *Jurnal. Proximități și mărturisiri* (București, Editura Cartea Românească, 2012) care poate fi interpretat prin grila de lectură soteriologică. Această scriere confesivă debutează cu descrierea aceluiași păr bătrân, apoi cu dorința de a scrie despre tinerețea pomului care îmbătrânește, asemănându-l cu un om, dar și cu un simbol, similar paltinilor lui Steinhardt de la Rohia ori cu nucii lui Malraux. Acești arbori devin personaje, având destinul lor, deoarece, fiind prinși în scriitură, se eternizează. La finalul celor peste 300 de pagini, se reia imaginea părului de la Chintelnice, pe care ar dori să îl revadă și să îl redescopere așa cum l-a întâlnit prima dată: sobru și semeț. Atât părul, cât și memorialistul îmbătrânesc, iar timpul copilăriei este mult mai îndepărtat și mai dorit, devenind o nostalgie și o tristețe perpetuă.

Jurnalul este unul de idei religioase, de unde aflăm meditațiile autorului despre iubirea dintre om și Dumnezeu. Referindu-se la ajutorul Domnului, scrie că sunt momente când Domnul nu trebuie să te ajute, fiindcă treburile mici, insignifiante, nu trebuie trecute în grija Lui: „În grija lui trebuie pasat ceea ce cu niciun chip nu poți rezolva de unul singur. Sunt încercări, greutăți, situații pe viață și pe moarte, care, cum bine spune Eugen Ionescu, sunt greu de rezolvat *la mîntea omului*. Pe acestea trebuie să i le oferim Domnului spre rezolvare.”¹ Domnul te asistă și te însoțește dacă știi să i te rogi, El te privește ca un Pedagog, ca un Părinte, care vrea să-și vadă copilul sârguincios, iar, când vede că nu poți, că te prăbușești sub lemnul crucii, îți sare în

ajutor, îți întinde mîna, te sărută pe obrazul scuiat și palmuit. De tânăr i-a plăcut înțelepciunea urcușului, a înaintării, a coborării, a popasului la cruce din drum. El evocă drumul spre Rohia, luminișul Lighetului, cărările și potecile Runcului natal. Toate l-au învățat să creadă în rostul și pedagogia Drumului, „De aceea, pentru mine, Drumul, Calea, Căraia, Poteca sunt realități teologice și, deopotrivă, filosofice.” Se referă la Calea spre Hristos: Saul îl întâlnește pe drumul spre Damasc și devine Pavel, însuși Domnul Iisus este un Om al Drumului, un Dumnezeu călător de la întrupare până la înălțare. Din Betleem în Egipt, din Egipt în Nazaret, din Nazaret în Caana Galileii, din Capernaum în Nazaret și îndărăt, din Capernaum în Nain, din Galileea în Samaria, din Betania în Ierusalim, din ținutul Gherghesenilor în Galileea. „Domnul pleacă, revine, din nou pleacă, se întoarce; e mereu pe drumuri, întotdeauna grăbit să propovăduiască, să vindece, să sară în ajutor. Un du-te-vino fără încetare. Aflăm din Evanghelia lui Luca, de pildă, o filosofie și o teologie foarte înaltă a Drumului”. Fiind pe cale, Iisus face vindecări, deoarece, pe drum se află, de fapt, Omul, bolnav

Comentarii critice

dintotdeauna, vindecă de fiecare dată și, de fiecare dată, foarte puțin recunoscător lui Dumnezeu. Pe lângă întâmplările din Sfânta Scriptură, sunt amintiți și filosofi care au scris despre înțelesul drumurilor, al ieșirilor din ascundere în luminiș, calea dintre sacru și profan, viața omului fiind un drum cu îndoieli, decăderi, aventuri, suferință, interogări, calea

spre desăvârșire. În acest sens, amintește că Părintele Arsenie Boca a scris o carte absolut veridică despre Drum, intitulată *Căderea împărăției*. „Ca să te salvezi există o singură cale: căutarea și aflarea lui Dumnezeu și întâlnirea, grație binecuvântării lui Dumnezeu, pe această cale, a unor prieteni adevărați de la care se poate învăța curajul, credința, răbdarea, nădejdea, încrederea în tine și în Celălalt.”²

Sunt analizate mai multe scene din *Biblie*, însă un loc aparte este cea a lui Iisus abandonat de ucenici. Se referă la *Evangelia lui Marcu*, la tânărul care îl urmează pe Hristos exact în momentul singurătății și tristeții depline a Acestuia, în momentul prinderii în grădina Ghetsimani, când ceilalți apostoli și ucenici, „lăsându-l, au fugit toți”. Părintele Pinteza apreciază curajul tânărului de a-l urma pe Hristos nu când Acesta stătea triumfător în mijlocul mulțimii și vorbea în pilde și parabole, ci în momentele de cumpănă. Preotul scrie despre jertfa pe cruce, semnificativ fiind faptul că, în acele clipe cutremurătoare, se face părtaș morții și învierii lui Hristos tocmai un tâlhar, acesta fiind primul care crede, înaintea tuturor, în învierea Domnului. Când îi spune lui Iisus: „Pomeneste-mă, Doamne, când vei veni în împărăția Ta”, el implicit mărturisește învierea lui Iisus. Alte referiri sunt cele privind temelia Bisericii abordând relația semantică Petru-piatră. „Hristos își zidește Biserica prin mărturisirea lui Petru, El devenind Piatra cea Vie, „Piatra din capul unghiului, mărturisire sfântă făcută în numele tuturor Apostolilor”, de aceea Biserica nu este numai a lui Petru, ci este Biserică Apostolică. O temă esențială este cea a uceniciei. După ce a citit cele șapte *Cuvinte către tineri* rostite în Biserica Radu-Vodă de către părintele Gheorghe Calciu-Dumitreasa, preotul Pinteza se gândește la sensul uceniciei generalizate. Mai ales în momentele de criză, în clipe confuze, pesimiste și când deznădejdea pune stăpânire pe el, Avva Gheorghe, exersând, pe viață și pe moarte, formula cea înaltă a uceniciei, reaprinde în acești tineri focul curajului, trezește neadormita luciditate a credinței și sădește (floare rară și în acele

vremuri și acum!) solidaritatea. „E mai mult decât un Maestru, mai mult decât un Antrenor de învățăcei, el e Avva, care, în lume Fiind, știe că nedreptățile și provocările acesteia se biruiesc numai și numai ascultând Cuvântul și cu orice risc, întrupându-L în conlucrarea sfântă dintre Avvă și Ucenic.”³ Citind *Dialoguri de seară*, evocă cele patru întrevederi între Andrei Pleșu, Gabriel Liiceanu, Sorin Dumitrescu și părintele Galeriu, prima fiind *Despre ucenic și duhovnic*. Părintele Galeriu e Avva, ceilalți sunt ucenicii. Relația se construiește de la sine pe baza întrebărilor și a răspunsurilor, unde părintele împărtășește și frații primesc cu voluptate pâinea cea spre ființă, însă și Avva este cel care învață de la ucenici. Relația dintre învățător și discipol se bazează pe smerenie, pe înțelepciune. La fel ca și în celălalt *Jurnal*, părintele Pinteza își amintește de copilărie ca topos al beatitudinii, al necontaminării cu răul. Îl citează pe Emil Cioran: „...nu cunosc alt caz de copilărie atât de fericită ca a mea... A fost o copilărie *nemaipomenit* de fericită... Copilăria mea a fost raiul pe pământ”... Mircea Eliade: „Mă aflu într-un spațiu paradisiac. Era experiența unei anumite lumini”. Se referă apoi la destăinuirile lui N. Steinhardt despre copilăria tihnită: „La început a fost Pantelimonul meu natal... cu salcâmi săi modești și căsuțele-i scunde, cu oamenii săi împăcați cu viața și convinși că nimic cu adevărat tragic nu li se poate întâmpla... M-am învrednicit, pot spune, de o copilărie fericită”. Asociază aceste mărturisiri cu cele ale lui Marcel Proust. Din acest „edificiu imens al amintirii”, se desprind și clipele când autorul *Proximităților* a luat primul său contact cu *Biblia*, în clasa întâi, stând undeva ascuns, după o căpiță de fân, și silabisind fragmente din *Psaltirea* bunicii. De la Mama Mare, care era o femeie cuminte, bună, blândă, tăcută, răbdătoare, care avea la ea *Psaltirea* și rostea *Rugăciunea inimii*, rugăciunea neîncetată, de la această femeie arhetipală, tipul mamei eterne, a învățat primele rânduri ale cărții sfinte. Mai afirmă că tot în trecut trebuie căutată unitatea credinței. Chiar dacă suntem în secolul XXI și dacă am evoluat, Biserica își găsește unitatea credinței

dinainte de Schismă, chiar dinainte de Sinodul de la Niceea. Mai discută problema evreilor ca „popor răzbătător”: prigoniți, deportați, captivi, decimați, în Egipt, în Babilon, la Auschwitz, omorâți de însuși Yahve în pustie, pe drum, înspre Țara Făgăduită, de aceea, nu e de mirare că dintre ei s-a întrupat Hristos. „Păcat că nu-L cred. E, totuși, evreul care a răzbunat la modul absolut acest popor. A biruit moartea, a înviat din morți! Pogromurile, holocaustul au fost răzbunate și investite cu viață în înviere.”⁴

Dintre problemele lumii de azi, analizează lipsa timpului care duce la agitația și nerăbdarea cotidiană. Recunoaște că sunt foarte puține clipe de liniște, de tihnă din cauza că suntem striviți de greutate. Invocându-l pe Cehov, se gândește la „clipa mult râvnită, starea de pace, stropul de liniște profundă” care devine idealul. „Clipa în care poți contempla, nederanjat de nimeni și de nimic, un fir de iarbă, un lujer verde, care, preț de o secundă, învinge turpitudinea unei lumi nesigure, buimace și sărite de pe fix. Cu alte cuvinte: să auzi cum crește iarba!”⁵ Postul înseamnă tăierea vocii de la plăcerile care te robesc, iar smerenia e o virtute rară, de aceea îl citează pe Dino Buzzati cu povestirile sale cu subiect creștin care îl fac să mediteze asupra *Patericului*. Povestirea *Umiliința* i se pare o capodoperă a literaturii creștine, afirmând: „Nu știu să fi citit ceva mai adânc, mai adevărat pe această temă... Câți mai știm ce înseamnă darul lacrimilor?! Cine mai recunoaște sensul absolut creștin al sintagmei: să plângi de bucurie?”, se întreabă autorul *Jurnalului*. Iertarea și dragostea sunt alte constante ale meditațiilor acestui preot de țară. Iubirea lui Iisus pentru noi își are asemănarea numai în dragostea mamei pentru copilul ei. „Singur Dumnezeu ne iubește mai mult decât ne iubește mama, El ne iartă mai mult decât ne iartă mama și numai El se bucură de îndreptarea noastră mai mult decât mama”, sunt ideile Sfântului Nicolae Velimirovici apreciate de autorul *Jurnalului*. O altă afirmație îndrăgită de preotul român, aparținând aceluiași sfânt, este cea referitoare la poezie: „Criticii de poezie trăiesc și mor, pe când poeții trăiesc veșnic. Analiza ucide,

poezia înviază. Numai poezia poate învia, proza nu căci poezia a răsărit din pomul vieții, iar proza, din pomul cunoștinței (...). Poezia trăiește mai mult decât proza, pentru că este mai aproape de adevăr și mai aproape de viață”.⁶ Concluzionează că mult hulita poezie, Cenușăreasa de azi, și-a găsit cavalerul, scutierul în persoana unui Sfânt. „Iată un sfânt care apără poezii și poezia mai abitir decât T. S. Eliot sau Octavio Paz!”, exclamă Ioan Pinte. Consideră că omul duhovnicesc, omul fortificat în duh, are o minte paternă și maternă deopotrivă, rigoarea și severitatea vin din paternitate, iar îngăduința, grija, dragostea sunt attribute ale maternității. Vorbind despre părintele Cleopa, afirmă „un Părinte bun îți este și mamă și tată, și frate, și soră. Numai ucenicul e mereu Copil.” Cartea lui Ioan Pinte aduce un răspuns util și la o altă problemă care privește discreditarea unor preoți. Aflăm că, din dialogul cu părintele Nicolae, când se discuta comportamentul unor preoți „lacom, bețivi, avari, păcătoși absoluți”, dacă aceștia ar mai fi „purători de har”, călugărul convertit a dat un răspuns clar: „vezi firul acela electric prin care trece curentul, îl vezi bine, e murdar, e ruginit da? Cu toate acestea curentul trece prin el, reșoul arde, lumina arde... așa e și cu preotul, așa e și cu harul, ca la *Pateric*.”⁷

Părintele Nicolae. Ucenicul lui N. Steinhardt îl evocă permanent pe mentorul său, dintre puținii intelectuali cu un caracter atât de puternic, care a intrat în pușcărie pentru că nu a vrut să fie martor al acuzării, nu a vrut să-și trădeze prietenii. Omul Steinhardt, în ciuda sănătății precare și a unui fizic firav, a fost un luptător asiduu. Curajul său a fost exemplar și în drumul convertirii. Sunt dezvăluite pagini zguduitoare din viața călugărului care s-a convertit: fiul evreului Oscar Steinhardt a devenit fiu al Bisericii Ortodoxe. Aflăm că acest evreu prin naștere, a fost, indiscutabil, un foarte, foarte bun român. În această ordine de idei, sunt date ca argumente nenumăratele pagini, pe care le-a scris din inimă, despre poporul român: despre *Miorița*, *Meșterul Manole*, Ortodoxie, Eminescu, Blaga, Caragiale, Vulcănescu, Noica, Eliade. „S-a identificat cu partea

frumoasă, eroică, cumsecade a poporului în sânul căruia s-a născut. Un îndrăgostit perpetuu de valorile naționale. Dublu îndrăgostit de neam și Biserică. El însuși vorbește la un moment dat de o dublă îndrăgostire: de Biserica Ortodoxă și de neamul românesc. Fericit, Nicolae Monahul!”⁸ Părintele Nicolae îl adora pe Sfântul Mina. Preotul Pinteia povestește fapte prozaice petrecute la Rohia, scene năstrușnice și nevinovate, când călugărul își pierdea cheile, bastonul, mățaniile, manuscrisele, medicamentele și atunci, pe loc, îl invoca pe Sfântul Mina. „Nu știi, dragul meu, cât îl iubesc pe Sfântul Mina! Sunt ramolit! Sunt un bătrân senil și zăpăcit! La vârsta mea numai el mă poate salva”, spunea părintele Nicolae care îl ruga pe Sfântul Mina și îl ajute, citindu-i Acatistul Sfântului spunându-i și preotului Pinteia „Să-l ai Sfânt la bătrânețe pe Mina e cea mai mare binecuvântare de la Dumnezeu, dragă Ioane!”. Reiterează frica de frigul acumulat în oase încă din detenție, de aceea părintele ținea să aibă mereu lemne în preajmă și căldurosul pieptar ca să uite de Gherla. Îl evocă pe N. Steinhardt în timp ce îl citește pe Einstein din perspectivă poetică, în acest context, teoria relativității este văzută ca un mare poem, dezinhibant, realitățile tari ale științei sunt deconspirate ca fiind elemente poetice pure, mistere versificate, corpusuri, alcătuirii și construcții lirice de neașteptată subtilitate. Aflăm că există o mare asemănare între știință și poezie datorită imaginilor și metaforelor celor mai îndrăznețe, a fanteziei și paradoxului, chiar definițiile științifice se subordonează definițiilor poetice, deoarece teoria relativității dezvăluie trăsături derutante. În repetate rânduri afirmă că N. Steinhardt a avut o preocupare statornică în ceea ce privește relația dintre teologie și știință. A fost înzestrat cu două atribute majore: curiozitatea omului de știință și credința specială a evreului convertit. Aduce argumente din evocările lui Alexandru Paleologu: „Steinhardt mă dă literalmente gata cu nemaipomenita lui capacitate de informație” și ale lui Valeriu Cristea care îl numește „fizician și astronom (fascinat de găurile negre din univers)”. Este citat Virgil

Nemoianu, care, în *Arhipelag interior*, îl descrie pe N. Steinhardt astfel: „Plinătatea grozavă de convertit recent transmitea o undă de sfințenie... dar se combina cu o inteligență poznașă, o voioșie continuă, cu putința de a merge repede, direct, la principal, adică la esențe intelectuale. (Calitatea din urmă am notat-o la Noica, la Eliade, la Papu)”.⁹

Pentru a înțelege mai bine profunzimea vieții spirituale a mentorului Nicolae Steinhardt, ucenicul scrie că între sfinții și oamenii iubiți de Părintele de la Rohia, imediat după „Părintele nostru Avraam”, și în vecinătatea Sfântului Serafim de Sarov, sunt: Ioan Nepomuk, Katow din *Condiția umană*, Sf. Anton de Padova, Oprea Miclăuș, Crescent, Maximilian Kolbe și alți câțiva, Sf. Ierarh Nicolae și Sf. Cassian. Memorialistul nu uită Lighetul, poiana Rohiei, în care se retrăgea cu Părintele Nicolae, unde povestea despre Eugen Ionescu, Monica Lovinescu și Virgil Ierunca. „Îmi aduc aminte mai mereu iarba proaspăt cosită, tunsă perfect. Din locul unde făceam popas și până aproape de gospodăria mănăstirii, dealul pur și simplu unduia, devenea val și verde. Spațiul Lighetului nu era neapărat mioritic, dar avea ceva, ceva, care te obliga să-l plasezi dincolo de geografia și priveliștea lui, indirect, într-un gând sau o filosofare de moment. Lighetul îți pune la dispoziție în fața ochilor, dintr-odată, cerul și pământul la un loc”, scrie despre acel loc deschis și paradisiac. Ioan Pinteia este mulțumit că, după '89, prin breșa deschisă de *Jurnalul fericirii*, s-a revelat pentru toată lumea uriașa personalitate, literară și teologică a „ovreiului creștinat”. Așadar, posteritatea lui N. Steinhardt este una fericită, împlinită. „Datorită tinerilor, N. Steinhardt s-a fixat în conștiința multora dintre noi ca reper ideal. Nu numai literații și teologii de profesie, tineri și ei, și-l apropie ca model, dar și foarte mulți alții, care, odată intrați în armonie cu scrisul său, prin empatie, și-l apropiază ca pe ceva real și, deopotrivă, inefabil”,¹⁰ sunt cugetările criticului Pinteia, care s-a ocupat de opera postumă a călugărului de la Rohia.

Lecturile sunt asociate cu tematica sărbătorilor. De Crăciun citește Dickens și Coșbuc pentru a aduce bucuria ninsorilor din

cărțile lor, iar de Paști, *Marea spaimă de la munte* de Charles-Ferdinand Ramuz și *Biruința unei iubiri, Pagini de corespondență*, de Dinu și Nelli Pillat, volume pe care le consideră „balsam pentru suflet”. Cărțile lui Cioran i se par provocatoare, filosoful fiind, în ciuda scepticilor, viguros, tonifiant, reconfortant, „fertil pentru sămânța gândurilor” sale. Ioan Pinteă mărturisește că, în momentul în care a coborât cu soția de la cabana lui Noica din Păltiniș în Rășinari, a vorbit despre boicotul istoriei și s-a gândit la fiul popii Emanoil din Coasta Boacii făcând legătura cu filosoful din mansarda vestită a Cartierului Latin. „Lecția lui Cioran este o relatare despre cum poate fi zdrobit un ideal filosofic și teologic dintr-o singură lovitură.” Alte lecturi sunt cele ale foștilor deținuți, de exemplu, cartea episcopului Andrei Andreicuț *S-au risipit făcătorii de basme*, pe care o numește o carte tulburătoare scrisă pe baza dosarului de urmărire; o depozitie sinceră despre anii grei și întunecați. „Un document de viață. Măștile cad, adevărul iese la iveală. Sunt puse pe masă, la vedere: note informative, rapoarte despre filaje și ascultări telefonice, zeci de turnători. O singură victimă: Ioan Andreicuț.”¹¹ Părintele Pinteă ne amintește că episcopul Andreicuț a fost fiul duhovnicesc al părintelui George Teodorescu și prieten foarte bun cu părinții Nicolae și George Teodorescu, fiind cel care îi administrează lui N. Steinhardt, după ieșirea din închisoare, Taina Sfântului Mir, cu care va avea o îndelungată corespondență, probe ale unei bune prietenii.

Într-o însemnare scrie despre moartea Monicăi Lovinescu pe care o pomeneste la Liturghie. Își amintește de trecut, când asculta cu urechea lipită de aparatul de radio *Teze și antiteze la Paris*. Deși nu a cunoscut-o, chipul ei este refăcut din evocările lui Nicu Steinhardt. „Ea a rămas, pentru mine, Vocea. Vocea profetică și tunătoare care, cu de la Dumnezeu putere, este hărăzită vremurilor urâte și primejdioase... Părintele vorbea despre Monica cu înflăcărare, împărtășindu-mi, mie, tânărului de-atunci, nezgârcit, portretul unei Amazoane. Pentru Steinhardt, Monica Lovinescu însemna: demnitate și

curaj. Era, cum îi plăcea să spună, bătrânul meu Părinte, „o femeie bărbată”. Ei i se potrivesc, acum, cel mai bine, cuvintele Apostolului Pavel: lupta cea bună m-am luptat.”¹² Citează din *Observator cultural* un text cald, evocator, sincer, scris de Doina Jela despre ultimele ceasuri petrecute la spital cu Monica Lovinescu. Înainte cu zece zile de a pleca la cele veșnice, doamnei Monica i s-a citit un fragment din cartea *Jurnal discontinuu cu N. Steinhardt*. Ioan Pinteă, autorul acestui *Jurnal*, este bucuros că a reușit, prin acest fragment, prin intermediul lui Gheorghe Grigurcu și al Doinei Jela, să-i pună față în față, într-un ceas de cumpănă, pe N. Steinhardt cu Monica Lovinescu, afirmând „E de ajuns pentru un biet ucenic. E reverența mea supremă în fața Vocii, care, alături de Steinhardt, Șora, Noica, Alexandru, Stăniloae, Paleologu, Ierunca, Balotă, Creția, mi-a modelat tinerețea.”¹³ Susține că grație lui N. Steinhardt a (re)descoperit un Eliade viu. „Într-o vreme a prohibițiilor, am avut acces și la celălalt, cel interzis. Mă pot considera un om norocos. Am citit la momentul potrivit, adică în plină tinerețe: *Încercarea labirintului* în traducerea Doinei Cornea), *L'Herne* (numărul dedicat lui Eliade), *Amintirile* (apărute la Madrid). Aceste lecturi m-au format, m-au educat și mi-au creat o aprigă disponibilitate pentru modelul cultural interbelic. Nu concep aspirațiile, devenirile și izbânzile unui om tânăr fără raportarea la Eliade, Noica, Cioran, Ionescu, Steinhardt. Fiecare în felul său este un model greu de atins. Dintre toți, Eliade pare a fi prototipul Omului Mare”,¹⁴ sunt cugetările acestui preot cu vocația lecturilor profunde. Ioan Pinteă are răgazul de a se gândi și la ateii. Alte meditații sunt cele referitoare la rolul poeziei, numite „o cheiță de aur cu care poți deschide inima omului.” Autorul vorbește despre Poezii cu har, inspirați, din familia spirituală a lui Ioan Damaschinul, Andrei Criteanul, Simeon Noul Teolog, Efrem Sirul, Roman Melodul, Sofronie al Ierusalimului etc., care sunt poeți și teologi deopotrivă. Amintește că dintre poezii sfinți care au vrut să fie în versurile lor numai poeți face parte Grigorie de Nazianz și episcopul Sineziu, însă poezia lor nu a găsit

ecou decât în sufletul literaților. Se întreabă dacă Poezia mai are impact, dacă mai are puterea să mijlocească o relație veritabilă, să fie punte spre malurile resentimentare, surpate și prăbușite, ale mentalităților suficiente și bolnăvicioase. Crede că poezia poate fi calea de întâlnire cu celălalt, fiindcă ea este cheița inimii.

Cu toate că memorialistul este captat de multe probleme, își găsește timp să și călătorească ori să plece cu familia în vacanță. Spre sfârșitul *Jurnalului* îl vedem la malul mării, alături de soție: ea citește *Cimitirul din Praga* de Umberto Eco, iar diaristul recitește *Jurnalul fericirii*, lecturând, seara, în doi din Ion Pillat, poemele despre Balcic, un preambul al călătoriei în Bulgaria, unde vor vizita castelul reginei Maria. „Avem cu noi un album masiv, cu un studiu amplu despre Balcic, *Balcicul în pictura românească*, alcătuit de Doina Păuleanu cumpărat de la Muzeul din Constanța. E un documentar extraordinar despre cam tot ceea ce s-a petrecut cultural în perioada interbelică în Balcicul românesc. Relatările despre pictori și scriitori, despre casele lor de aici, despre personaje pitorești, Mamut, Ismail și cafenelele lor, sunt atât de bine făcute, cu extrase, mai ales din scrierile lui Emanoil Bucuța, Camil Petrescu, Mihail Sebastian, Adrian Maniu, Gala Galaction, încât am impresia că, dacă printr-o minune, toți aceștia ar trece pe sub geamul unde stăm i-aș recunoaște și îndeosebi dintr-o privire”,¹⁵

scrie cu entuziasm autorul, exprimându-și regretul că lumea știe atât de puțin despre Balcic.

Ioan Pinteă este convins că pentru a te salva, există o singură cale: „căutarea și aflarea lui Dumnezeu și întâlnirea, grație binecuvântării lui Dumnezeu, pe această cale, a unor prieteni adevărați de la care se poate învăța curajul, credința, răbdarea, nădejdea, încrederea în tine și în Celălalt.”¹⁶ Preotul evocă momentele trăite ca paroh într-un sat cu totul special din Transilvania, dar și secvențele din călătoriile făcute la Viena, Ierusalim, Amsterdam, Veneția, Sankt Petersburg etc. *Jurnalul. Proximități și mărturisiri* este o dovadă a vocației sacerdotale și culturale a părintelui Pinteă. Voi încheia tot cu ideile acestui autor care scrie o literatură soteriologică: „Realitatea e mereu înspăimântătoare. Ca să o poți înțelege, ai nevoie să citești cărțile esențiale. Orice spaimă poate fi descifrată și anihilată de o carte bună.” *Jurnalele* lui Ioan Pinteă fac parte dintre aceste cărți esențiale care duc la întrezărirea sacrului, la luminarea drumului, repere atât de necesare în bezna contemporană. Volumele acestui „părinte de țară”, însă cu atâtea lecturi fundamentale, sunt utile pentru a reînvăța lecția simplității, a firescului, a smereniei, a lepădării de sine, daruri tot mai rare în epoca postadevărului, a megalomaniei, a consumismului, nonvalori care ne ademenesc și ne pot atrage în ghearele deșertăciunii.

Note

1. Jurnal. *Proximități și mărturisiri*, București, Editura Cartea Românească, 2012, p. 8.
2. Ibidem, p. 23.
3. Ibidem, p. 48.
4. Ibidem, p. 102.
5. Ibidem, p. 62.
6. Ibidem, p. 72.
7. Ibidem, p. 158.
8. Ibidem, p. 134.
9. Ibidem, p. 135.
10. Ibidem, p. 105.
11. Ibidem, p. 253.
12. Ibidem, p. 82.
13. Ibidem, p. 83.
14. Ibidem, p. 67.
15. Ibidem, p. 290.
16. Ibidem, p. 95.

La... umbra Luminii blagiene

Maria-Daniela PĂNĂZAN

Ce este umbra dacă nu o reflexie a luminii? Și ce este poezia dacă nu o clipă de revelație divină ruptă din eternitate pentru a fi redată eternității prin Cuvânt? Și-atunci, umbra nu devine spațiu mental, specific liricii, prin care se redefineste creația? Și dacă am sonda mai adânc și am spune că umbra este spațiul în care se ascunde Lumina? Lumina unui loc ceresc, Lumina Cuvântului care își caută umbra, pentru ca nu cumva să devină omul care și-a pierdut umbra?

Lucian Blaga (1895 – 1961) este o mare personalitate a secolului al XX-lea: filosof, prozator, dramaturg și unul dintre cei mai importanți poeți din literatura română: despre sine însuși Blaga a afirmat în repetate rânduri că gândește mitic, că este un creator constant și spontan de „mituri”.[...] A gândi mitic înseamnă pentru Blaga nu numai a organiza lumea după criteriile unei „geografii mitologice”, ci și a crea mituri, înțelegând prin mituri dezvoltarea narativă a unei metafore. În *Geneza metaforei și sensul culturii*, mitul e înțeles ca o formă de creație culturală cu intenție revelatorie: „Toate miturile vor să fie într-un anume fel revelări ale misterului” – ceea ce deosebește de vis (afirmă Blaga în polemica deschisă cu interpretarea psihanalitică jungiană) și le supune presiunii structurante a unei matrici stilistice [Petrescu, 1989: 92]. De aceeași părere este și apreciatul critic clujean Ion Pop, care în monografia dedicată universului liric al lui L. Blaga analizează multitudinea de simboluri arhetipale, mitice din creația lirică (simboluri florale, simboluri ale faunei, simboluri geografice), toate alcătuind ceea ce însuși Blaga denumea ca fiind o „geografie mitologică”. Mitul eternei reîntoarceri și mitul paradisului pierdut se regăsesc în substraturile conștiinței lirice și reliefează „un sistem dinamic de simboluri, de

arhetipuri și de scheme care, sub impulsul unei scheme tinde să se realizeze ca o povestire” [Durand, 1977: 75]. (un mit, așadar). Iar dacă pentru Lucian Blaga „religia, întrucât nu se leagă în chip necesar de ideea de Dumnezeu (există și religii fără Dumnezeu), rămâne o manifestare *permanentă* a ființei umane, ca tendință spre autototalizare sau autodepășire a ființei umane în corelație ideală cu ultimele elemente și coordonate ale misterelor existenței” [Blaga, 2002: 58], atunci putem vorbi despre religiozitate în volumele sale de poezii.

Dar umbra ca revers al luminii? Des întâlnit în literatura lumii, motivul umbrei umple golul sufletesc în căutarea sensului adevărat al vieții. *Nemaipomenita poveste a lui Peter Schlemihl*, nuvela fantastică germană cunoscută și sub titlul *Omul care și-a pierdut/vândut umbra* a lui Adelbert von Chamisso, este primul titlu care îți vine în minte când te gândești la acest motiv literar, obsedant pentru perioada modernă. Și cum ar fi altfel decât o pungă cu bani care nu se termină niciodată, semn al pactului, al nesocotinței divine? Cu siguranță, poetului Lucian Blaga, personalitate enciclopedică de formație germană, nu i-au fost străine miturile promovate de literatura germană. Cum altfel am putea interpreta versurile din poezia

Umbra: „Pan rupe faguri/ în umbra

Eseu

unor nuci./ E trist:/ se înmulțesc prin codri mănăstirile,/ și-l supără sclipirea unei cruci./ Zboară-n jurul lui lăstunii/ și foile de ulm/ răstălmăcesc o toacă./ Pan e trist.” De ce este trist zeul? Și-a pierdut umbra? Și-a vândut umbra? De cele mai multe ori, acest element de modernitate, pierderea umbrei, este asociat cu pierderea vieții. Eu aș adăuga că a pierde umbra înseamnă a pierde sufletul. Celebrul

mit faustic (adus în literatura universală de Goethe, pe care, desigur, Blaga îl știa foarte bine, el traducând în română celebra operă *Faust*) a marcat gândirea mitico-poetică a numeroși autori. A avea umbră, prin urmare, ar însemna a avea viață. Tristețea zeului se va redefini, mitic, „subt clopot de vecerne”, într-un spațiu privilegiat, „pe-o cărăruie”. Pe acel drum, metaforă a celestului, „trece umbra/ de culoarea lunii/ a lui Crist”. Iată așadar cât de mult se apropie interpretarea poetică de *numinos*, de *mysterium fascinans*, de teamă în fața sacralului, a divinului (despre care vorbea Rudolf Otto în cartea sa, intitulată *Sacralul*), a acelui fior religios, a acelui *ganz andere* resimțit în lume prin imaginea umbrei ce ia, în concepția lui Lucian Blaga, culoarea lunii. Și dacă am ajuns în acest punct de sensibilitate poetică, am putea spune oare că luna este o umbră care însoțește universul în eterna lui călătorie?

Și totuși, umbra primește în opera lui Lucian Blaga conotații lirice de o mare forță artistică. Umbra poate fi un loc, un *loc ferit*, cum ar spune Liliana Ursu, un spațiu protector în care poți să-ți regăsești liniștea, în care poți să-l găsești pe Dumnezeu. Și ce este lumea dacă nu *Umbra lui Dumnezeu*? Textul care definește astfel miracolul ontologic al lumii/ al luminii are chiar acest titlu, metaforă revelatorie care permite încadrarea liricii blagiene în sfera religiosului:

„Umbra lui Dumnezeu e tot ce vezi,
ce-n spațiu se desparte și s-adună,
pământ e ea, și prund și undă,
un drum cu călătorul dimpreună.,
fântână-adăpostind o lună.

Umbra lui Dumnezeu e mai vârtoasă în lumină,

mai grea ca alte umbre. Și nu-ți scapă.

Și poți s-o strângi sub chip de holdă și grădină.

Și poți s-o bei în chip de apă.”

Ar putea fi o definiție mai frumoasă a ființei? Omul este călător pe drumul vieții, este spațiu de manifestare a divinității. Vizibil influențat de expresionismul lui Rainer Maria Rilke, poetul nostru găsește metaforele esențiale prin care își exprimă credința că poezia nu este o simplă emoție, ci experiență

ontologică. *Geografia mitologică* despre care scria criticul Ion Pop în cartea dedicată poeziei lui Lucian Blaga se regăsește în acest poem într-o amplă viziune asupra relației om-univers-divinitate. „Tot ce vezi” este, așadar, „umbra lui Dumnezeu”, este „pământ” și „prund” și „undă”, este „un drum”, este „fântână-adăpostind o lună”. La fel ca în poemul *Umbra*, regăsim aici elementele cheie care încarcă umbra în sfera divinului, prin asocieri inedite și ambiguizare a limbajului. Revelarea misterelor, a tainelor lumii, are loc doar prin „vederea” divinității în întregul mundan, interpretat, bineînțeles, ca o „corolă de minuni”. Pământul devine metaforă a mineralului și a legăturii spirituale cu divinul. Fântâna în care se adăpostește luna reia ideea că aceasta ar putea fi umbra universului reflectată în apa ce traversează Lumina, ar putea fi umbra pe care „poți s-o bei în chip de apă”. Prundul metaforizează spațiul paradisiac, protector, *locul ferit* pentru omul care-și înțelege rostul și menirea pe pământ: „O lume «rotundă», situată în poziție centrală, suficientă sieși ca monadă, este opusă lumii fragmentare, a cărei geometrie e grav deteriorată. Într-un anume sens, se spune că un asemenea univers deține – în măsura în care se constituie ca lume «creată în ziua dintâi» – atributele oricărui *spațiu sacru*. El se înfățișează ca lume *completă*, angajând elemente uranice și telurice, față de care ființa umană se definește ea însăși ca un *microcosmos*, existență participantă, deschisă marelui univers, exprimându-se ca un fel de *axis mundi*” [Pop, 1981: 143]. Despre asemenea locuri vorbește și Irina Petraș: „pentru mine, *locurile* au o însemnătate uriașă. Casa, grădina, școala, biblioteca, părinții înșiși sunt *locuri* în funcție de care am crescut și prin care mă definesc. Locuirea înseamnă pentru mine, pe măsură ce se înmulțesc anii trecuți, nu doar casa caldă cu ocrotirea sensibilă a părinților în preajmă, ci și un *pom cu umbră și foșnet*, și dealuri care se văd oriîncotro mi-aș întoarce privirea” [Deșliu, 2006: 11].

Ce cuvânt aparte... locuirea! Pentru Lucian Blaga, locuirea în lume este, din punctul meu de vedere, locuirea în Dumnezeu, în Lumina Lui. De aceea, îndrăznesc să cred că,

prin asemenea texte poetice, relevante pentru o viziunea originală despre lume și despre relația omului cu divinitatea, Lucian Blaga devine, fără îndoială, un poet religios. [Blaga, 2002:58].

„Holda” și „grădina” sunt alte metafore revelatorii ale trecerii lui Dumnezeu prin lume. Bogăția spirituală este hrana noastră cea de toate zilele, este pâinea cerească, este gustul paradisiac, este preambul al împărtășirii mântuitoare. Ce pare mai șocant în acest poem este reiterarea ideii că umbra este reflexia Luminii, că umbra devine „mai vârtoasă în Lumină”, „mai grea ca alte umbre”. Să înțelegem din aceste versuri că singura umbră autentică este cea divină? Cu certitudine, Lucian Blaga se delimitează de ideea de sfârșit inevitabil, de moarte a umbrei/ a luminii. De altfel, în numeroase poezii, el revine obsedant asupra lipsei umbrei, a șansei extraordinare a ființei de a se sustrage vremelniceii, întunericului, „vrajei nepătrunsului ascuns în adâncimi de întuneric”. De exemplu, în *Primăvară*, din volumul de debut *Poemele luminii* (1919), îndrăgostitul se prefacă în strigăt al Luminii:

„Lacom și flămânzi îmi strigă ochii,
veșnic nesățui ei strigă
după ochii tăi – scăpărătorii –
cari de luminoși ce-ți sunt, copilo,
nu văd niciodată umbre”.

Aceeași idee poetică se regăsește în *Mi-aștept amurgul*. Reflexivizarea așteptării (inovația verbală „mi-aștept”), care ar putea duce gândul lectorului la acel om care și-a pierdut umbra, așteptând sfârșitul zilei sau al vieții („amurgul”), permite reinterpretarea mitică sub semnul opoziției cer-pământ. Bolta devine spațiu al gândirii mitice, umbră a divinului din Om, fiindcă Omul este purtător de Lumină – sophos, trăitor în orizontul misterului:

„În bolta înstelată-mi scald privirea –
și știu că și eu port
în suflet stele multe, multe
și căi lactee,
minunile-ntunericului.
Dar nu le văd,
am prea mult soare-n mine
de-aceea nu le văd.
Aștept să îmi apună ziua
și zarea mea pleoapa să-și închidă,
mi-aștept amurgul, noaptea și durerea,

să mi se-ntunece tot cerul
și să răsară-n mine stelele,
stelele mele,
pe care încă niciodată
nu le-am văzut.”

„Prea mult soare-n mine” definește concepția autorului despre importanța omului creat după chipul divin, purtător al Luminii, creator de universuri compensatorii. Asemenea mugurilor, „prea lacomi de lumină” (din poezia *Martie*), poezii sunt mesageri ai Logosului întrupat. Și ce este poezia religioasă a lui Lucian Blaga dacă nu chiar umbră a Cuvântului divin? A Cuvântului ce devine rană a tăcerii, a iubirii din care izvorăște rugăciunea: „Iubind – ne-ncredințăm că suntem. Când iubim/ suntem în zi/ suntem în tine, Elohim./ Subt lumile de aur ale serii/ Tu vezi-ne – cutrierându-ți livezile./ Umblăm prin marea săptămână/ gând cu gând și mână-n mână./ Și cum am vrea să te slăvim/ pentru iubirea ce ne-o-ngădui, Elohim!/ Dar numai rană a tăcerii/ e cuvântul ce-l rostim.”

Astfel, rugăciunea poetică blagiană urmărește „una dintre cele mai specifice doctrine ale Ortodoxiei, aceea a conlucrării dintre Dumnezeu și om (synergia) în vederea mântuirii acestuia din urmă. Lucian Blaga o va specula în filosofia „transcendentului care coboară”, convergând către organicitatea viziunii ortodoxe asupra relației Dumnezeu-om” [Anania, 1994: 5]. Lucian Blaga are conștiința limitelor și neputințelor omului care înțelege că Dumnezeu s-a ascuns de la fața lui sau, din contră, că omul modern nu mai are capacitatea de a contempla lumea și lucrurile, nu mai are viziunea aceea creatoare care să-i permită să vadă Lumina. De aceea, el caută, dar fără a ști cu precizie ce scop are căutarea lui: „Caut, nu știu ce caut. Subt stelele de ieri/ subt trecutele, caut/ lumina stinsă pe care-o tot laud” (*Lumina de ieri*). Motivul luminii apare în poezia cu același titlu, Lumina, referințele fiind însă arhetipale, creatoare de Lumină de la începuturi când lumea a fost creată prin Cuvântul lui Dumnezeu care a spus: „Să fie Lumină!”: „în poezia *Lumina*, Blaga identifică lumina creată în ziua întâi, care e substanța lumii, cu elanul vital al iubirii. Iubirea e lumină, căci din iubire și în iubire a creat Dumnezeu lumea.

Regăsindu-se pe sine, poetul invocă precum un Glas din paradis prezența omului în spațiul sacru: „Vino să ședem subț pom./ Deasupra-i încă veac ceresc./ În vântul adevărului, în marea umbr-a mărului,/ vreau părul să ți-l despletesc/ să fluture ca-n vis/ către hotarul pământesc.” Insistența chemării are semnificații largi. Eu și tu sunt cei doi poli ai universului, care se-ntâlnesc în centrul lumii, pe axa centrală a paradisului. Imaginea emblematică a primilor oameni din Paradis poate fi ușor sesizată, având conotații religioase, greaua osândă nefiind întunericul, ci lumina: „Ce grai în sânge am închis?/ Vino să ședem subț pom, unde ceasul fără vină/ cu șarpele se joacă-n doi./ Tu ești om, eu sunt om. Ce grea e pentru noi/ osânda de a sta-n lumină!”. Interesant este să constatăm că dihotomia lumină-întuneric apare în această poezie având conotații inverse celor ...obișnuit blagiene. La fel se întâmplă și în poemul Bunătate. Ne întâlnim cu toamna în care apar boala și sănătatea, aurora și australis, binele și răul, viața și moartea: „Pomi suferind de gălbinare ne ies în drum/ O minune e câteodată boala./ Pătrunse de duh, fetele-și lungesc ceara, dar nimeni nu mai caută vindecare./ Toamna surâzi îngăduitor pe toate cărările./ Toamna toți oamenii încap laolaltă./ .../ Porțile pământului s-au deschis./ Dați-vă mâinile pentru sfârșit:/ îngerii au cântat toată noaptea,/ prin păduri au cântat toată noaptea/ că bunătatea e moartă.” Să fie bunătatea o umbră a răutății din lume? Și noi, postmodernii, ne-am vândut această umbră, iar în lume a rămas doar răul? Îngerii nu au umbre? Dacă le mai au, acesta să fie cântecul lor de retragere din lume?

Așadar, lirica lui Lucian Blaga acoperă sfera religiosului. Putem spune, fără nicio

îndoială, că geografia sa mitologică are substrat religios deoarece: „religios sau nereligios, Blaga este un mare spirit liric care străbate dincolo de real și pipăie tiparele, mumele, închipuirile divinității. Nu știu cum arată divinitatea lui, dar poemele sale sugerează o lume în care prezența divină se simte. Dumnezeu s-a retras, poate, din lume, dar au rămas urmele trecerii lui și pe acestea le caută poetul paradisului devastat.” [Simion, 1998: 137]. Umbra trecerii prin lume a poetului este și ea parte a Umbrei lui Dumnezeu. Aș mai spune doar că nu trebuie să căutăm argumente multe acolo unde unul singur ar fi de ajuns. Așa că îl citez, în final, pe Marin Mincu. Situarea poetului Lucian Blaga în rândul autorilor cu „vocație specială” pentru poezia religioasă poate spune mai mult decât orice altă afirmație: „e necesară o vocație specială pentru a scrie poezie religioasă și această vocație o au fără îndoială, la noi, foarte puțini, în perioada interbelică, printre care Nichifor Crainic, Vasile Voiculescu, Tudor Arghezi și Lucian Blaga” [Mincu, 2007: 157].

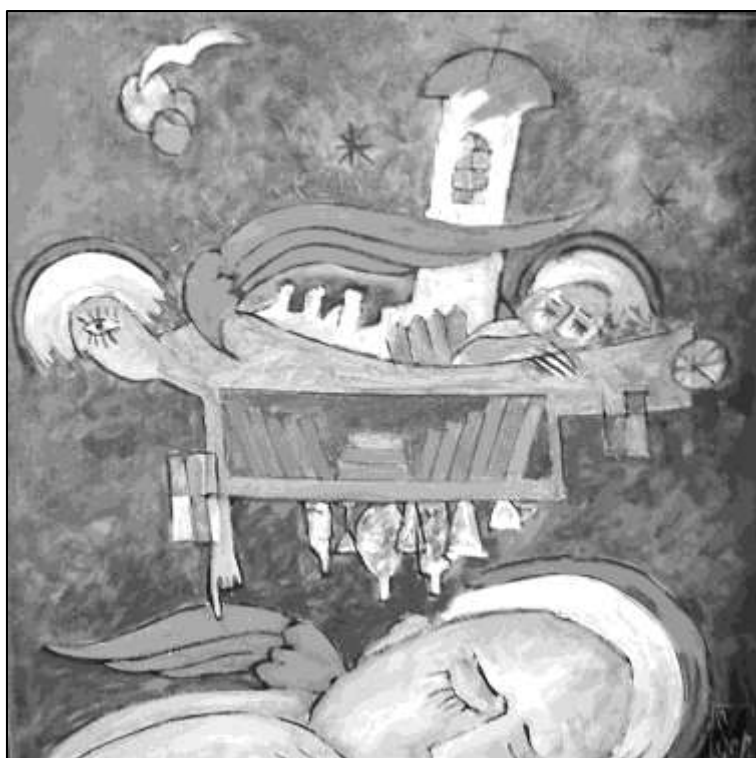
„Omul nu devine om decât încercând să-ți reveleze Misterul, adică creând cultură. Chiar și atunci când încearcă să se dezlipească de viață, de istorie, și să se mântuiască, să trăiască în absolut, chiar și atunci când creează cultură. Căci filosofii, religiile, misticile umane, oricât de absolută ar fi experiența care le precede, sunt și ele creații culturale, adică au un caracter metaforic și participă la o matcă stilistică” [Cenușă, 2000: 28], spunea însuși poetul Luminii, Lucian Blaga. Omul – umbra lui Dumnezeu pe pământ. Omul – expresie a Misterului divin.

Și ce-ar fi omul fără Umbră?

Bibliografie:

1. Anania, Bartolomeu, Arhiepiscop al Vadului, Feleacului și Clujului, *Poezia religioasă română modernă. Mari poeți de inspirație creștină*, Revista *Studii teologice*, Revista Facultăților de Teologie din Patriarhia Română, Seria a II-a, Anul XLVI, Nr. 1-3, ianuarie-iunie 1994;
2. Blaga, Lucian, *Poemele luminii. Les poèmes de la lumière*, Ediție bilingvă româno-franceză, Traducere din limba română și cuvânt înainte de Jean Poncet, cu o postfață de Horia Bădescu, Editura Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2016;
3. Blaga, Lucian, *Pașii profetului*, Ediție trilingvă, Prefață de George Călinescu,

- Grafică Eduard Rudolf Roth, Editura Ars Longa, 2008;
4. Blaga, Lucian, *Poeme alese*, ediție bilingvă, română-franceză, Editura Grai și Suflet – Cultura Națională, București, 1998;
 5. Blaga, Lucian, *Nebănuitele trepte*, texte alese, filosofie – poezie – teatru – proză, Editura Doina, București, 2002;
 6. Blaga, Lucian, *Trilogia valorilor, Gândire magică și religie*, în vol. *Nebănuitele trepte. Texte alese. Filosofie, poezie, teatru, proză*, Ediție îngrijită de Monica Manu, Editura Doina, București, 2002;
 7. Cenușă, Mircea, *Interviurile lui Lucian Blaga*, Editura Școala Albei, 2000;
 8. Deșliu, Alexandru, *Miezul lucrurilor. Convorbiri cu Irina Petraș*, Editura Pallas, 2006;
 9. Durand, Gilbert, *Structurile antropologice ale imaginarului*, Editura Univers, București, 1977;
 10. Mincu, Marin, *O panoramă critică a poeziei românești din secolul al XX-lea (de la Alexandru Macedonski la Cristian Popescu)*, Editura Pontica, Constanța, 2007;
 11. Petrescu, Ioana Em., *Eminescu și mutațiile poeziei românești*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1989;
 12. Pop, Ion, *Lucian Blaga – universul liric*, Cartea Românească, București, 1981;
 13. Simion, Eugen, *Poezia religioasă*, în *Fragmente critice, I, Scriitura taciturnă și scriitura publică*, Editura Grai și Suflet – Cultura națională, București, 1998;
 14. Ursu, Liliana, *Loc ferit. Poeme alese*, Editura Baroque Books&Arts, 2015.

Hai! Trezirea!

Despre morala în artă – pornind de la greci și de la Sfântul Augustin

Remus Valeriu GIORGIONI

Grecii, pe timpul lui Platon, cultivau virtutea filosofică prin educație („medicina” sufletului” – paideia), care se extindea de la persoană – trup/suflet – la societate. E vorba despre o autoeducație sub egida unui maestru, care te făcea să realizezi cine ești: te determina să acționezi și să gândești. Moralitatea obținută era ceva în sine, *per se*, iar nu una de tip creștin, care se exprimă prin iubirea lui Dumnezeu și a aproapelui. (Dintre acestea, vorba cuiva, prima e foarte ușoară, iar a doua imposibilă...) Socrate – care toată viața a fost preocupat de cultivarea tineretului – propovăduia o virtute de acest fel, care se cultiva individual, transmițându-se apoi mai departe, altora. La rândul său, Sfântul Augustin, în prima parte a *Confesiunilor* sale, deplânge timpul pierdut cu învățarea „buchiilor” latinești și grecești; cel pierdut la teatru din pură plăcere iar nu în scop instructiv. Toate acestea – care au făcut din el un *gramatic* și un retor renumit – erau bune și frumoase, folositoare, dar i-au răpit din timpul destinat meditațiilor religioase la care s-a datat din fragedă tinerețe până la moarte. Acesta este felul lui de a se raporta la dilema noastră: artă versus viață sau morala în artă. (Aspect pe care noi îl vom dezvolta cu un alt prilej.)

Paideia

Opriți lumea, vreau să cobor...

Acest titlu răsunător mi-a rămas înfip în memorie din vremea tinereții mele (era contemporan cu *Socul viitorului* și *Al treilea val...*, cu *Lumea în flăcări*; iar mai aproape de noi: *Sfârșitul istoriei*). Și dacă a fost receptat ca provocator prin anii șaptezeci ai secolului

XX, astăzi el este cu atât mai actual. Nu dorim să facem aici teoria (de buzunar..., a) istoriei-și-a-civilizațiilor, dar amintim cititorului că toate imperiile au avut o „pantă” de urcare, o perioadă de stagnare pe culmi, după care a urmat, inerent, coborârea. Să considerăm doar, mai aproape de noi, *imperiul* comunist (spus pre limba lor, și tot astfel pierind: „lagăr”). Fără să intru în detalii profetice, e clar pentru toată lumea că planeta noastră se află pe acea pantă descendentă.

B. F. Skinner, președinte al Convenției Asociației Americane de Psihologie (behaviorist de frunte, fost profesor la Harvard), a surprins toată asistența când a strigat cu multă mânie și durere în glas, în fața unei săli pline ochi: „De ce nu facem ceva ca să salvăm lumea? Va mai supraviețui ea mult timp?... Cu un deceniu în urmă mai existau speranțe, dar astăzi lumea este bolnavă de moarte!” („astăzi” însemnând 25 sept. 1992). Mai departe, omul de știință manifestându-și regretul, nu că trebuie să *plece* – avea cam 80 de ani –, ci că lasă planeta sa în starea în care se află/afla. Cu același prilej, Skinner aduce un exemplu de bun simț în favoarea temerilor sale exprimate atât de tranșant: a ne amăgi că, de fiecare dată când apar probleme globale le vom rezolva ca și până acum, este ca și cum „ai încuraja un bolnav pe moarte spunându-i că întotdeauna s-a însănătoșit după boală...”, cum declara el în interviul din *Philadelphia Inquirer*. Așadar, pământul nostru a mai fost (el) bolnav de multe ori în trecut: ciuma neagră, războaie, gulag și holocaust, dar acum nu e departe de un dezastru total și general, acesta plutește în aer.

... Și ce legătură are asta cu subiectul nostru? o să mă întrebe cineva. Chiar nu se observă cu ochiul liber?... Cu ani de zile în

urmă, faimoasa revistă *Cultura* a lui Buzura a făcut printre masteranzi o anchetă pe tema Apocalipsei. Și au tratat-o pe pagini întregi, văzută din toate unghiurile: social-politic, istoric, artistic; literatură și film, la loc de cinste fiind best-seller-uri și producții de Hollywood, texte apocrife. Un singur aspect l-au lăsat la o parte, eludându-l complet: Apocalipsa lui Ioan – cea de la care au plecat toate celelalte. Atunci m-am mobilizat scriindu-le un articol pe tema aceasta, articol publicat pe două pagini (dar în final tinerii studioși s-au supărat foc pe mine fiindcă i-am... *încontrat!*).

Cum toate celelalte „apocalipse” și texte profane sunt doar așteptări și interpretări ale adevăratei Apocalipse, cea biblică – la fel stau lucrurile cu morala în viață vs. morala în artă. Un mare prozator contemporan, în cadrul unei conferințe sub auspiciile Academiei, a declarat așa: Nu ne cereți să producem o artă morală; arta noastră descrie doar ce se întâmplă în jurul nostru – viața cu bune și rele! De acord, dar de ce personajele noastre nu mai au în film – sau roman – și o viață religioasă (care este de fapt adevărata noastră viață spirituală). De ce, de la *Doamna Bovary* încoace – care, și ea, n-a făcut decât să traverseze un episod bigot-ic-nevrotic –, de ce personajele noastre *merg* numai pe stradă, la „slujba” lor laică, la bar, dar defel la vreo slujbă adevărată?... În vreun roman-eseu atacă toate subiectele, mai puțin cele esențiale, nevoile sufletului. (În acest sens, exemplar-problematizant este *bildungsromanul* lui James Joyce, *Portret al artistului la tinerețe*.)

Știm ce-a scris George Călinescu și cum a justificat el aspectul moral din *Comediile D-lui Caragiale*, dar ne întrebăm cum ar mai fi justificat divinul critic și acele problematice *Momente și schițe* (pe care cineva le numea „monumente”...)? Încă de-acum o sută și ceva de ani, măria-sa Personajul se fâfâia prin toate mediile posibile – să ne gândim numai la caracterele lui James Joyce, contemporanul lui Caragiale – se plectisea de moarte de îndată ce rămânea singur cu sine, cu eul său cel mai intim, dar nu-i trecea prin cap cum ar putea să și-l cultive. Este acesta un plus, sau un minus?... (Ce e „plus” pentru *estetic* s-ar

putea să fie un mare minus pentru *etic*, cum constata, cam tot pe vremea aceea, Lev Tolstoi, care vede în cele două concepte doi poli opuși.)

Desigur că autorul acestor rânduri nu urmărește să-l scoale din morți pe marele Caragiale, „indicându-i” să-și mai trimită personajele și pe la biserică. Noi am făcut acest scurt periplu de istorie literară spre a învedera cum de am ajuns să alegem azi ca personaje doar marginali: cerșetori și prostituate, psihopați și denaturați moral. (Iar când e vorba despre un personaj religios, precis e vreun schizofrenic sau un fundamentalist bigot!) Și ei fac parte din societate, desigur, dar de ce să se creadă că o și reprezintă? Fenomenul e similar cu anii nouăzeci ai secolului de curând revolut, când lumea civilizată percepea România doar prin prisma copiilor abandonati, mizeria din așezămintele celor asistați; prin prostituate și câini maidanezi. Or, bănuiala mea este că noi mai aveam/mai avem și alte valori...

Sau de ce nu încercăm, ca autori, să „educăm” pe parcursul cărții unele personaje negative, spre a da o sugestie cititorilor? N-aș vrea să fiu considerat absurd: ceea ce vreau eu să spun aici este că, în ultimul secol – și chiar mai mult – literatura a eludat sistematic acest aspect esențial al vieții omenești: religiozitatea. Destul că majoritatea oamenilor trăiesc și se poartă de parcă n-ar exista Dumnezeu iar ei ar fi nemuritori (cu toate că nu cred în veșnicie: de parcă ar fi ei înșiși niște dumnezei. Prin negarea Lui, oricât de vehementă ar fi – gen E. Cioran – Dumnezeu nu dispăre, ci mai repede dispar negaționiștii). Ei cultivă un gen ciudat de auto-moralitate, inculcat de mijloacele media: pentru mine e bine doar ce-mi place, mă satisface de moment. (Concluzia care se impune: cum să mai meargă oamenii la biserică „în roman” – în... artă –, dacă și-au pierdut acest bun obicei în viața de toate zilele!?)

Tatăl denaturat (nebunie, ultragiurie) și marele Orion

Dar haideți să luăm un exemplu, un caz concret: Geo Bogza. Mulți critici literari, adepți ai Avangardei, ridică în slăvi latura

aceasta, avangardist-experimentalistă a operei marelui poet, receptarea căreia ar face din el un „mare neînțeles”; în persoana căruia „se contopesc în mod egal Lucifer și Prometeu”. Unii exegeți vor să vadă în această atitudine de frondă – din pricină că s-a lăsat de două ori cu închisoare: 1934 și 1937 – un martiraj al unei libertăți totale. Este vorba despre cele două cărți, una mai interesantă – și mai controversată – ca alta: *Jurnal de sex* (1929) și *Poemul invectivă* (1933). De fapt, cu timpul, avangarda începe a fi percepută ca o latură a modernismului. (Prin cele mai valoroase aspecte ale sale, avangarda „se varsă” în modernism, iar în altele este chiar premergătoarea postmodernismului: *Poemul ultragiant* este comparat de Nicolae Manolescu cu poetica douămiiștilor.)

Călcând pe drumuri neumblate, căutând ipostaze, explorând noi teritorii poetice, avangardiștii n-au reușit să-și delimiteze un areal artistic al lor – o hartă pe care să scrie „hic sunt leones”; încercările lor n-au reușit să atingă înălțimea capodoperei, ci au rămas, în general, la nivel de experiment. Au eșuat în „cel mai cras burghezism și mediocritate” (Geo Bogza, despre mișcarea de avangardă de la revista „unu”). Excesele din poezia de tinerețe a lui Bogza – cea „grav smintită”, ca eroina din *Femeia și ratele*, incestul și masturbarea, zoofilia – se domolesc cu timpul, intrând în albia unei poezii normale, abia mai apoi producând adevăratele opere. Doar remarcabile și jucăușe, dinamitarea taburilor, răzvrătirea împotriva moralei comune și șocul aplicat ca un duș rece cititorului, n-a putut face din poemele avangardiste ale lui G.B. niște opere canonice, în sensul de general acceptate.

În ceea ce ne privește, noi preferăm poemelor de perioada sa de revoltă – sau „exasperare creatoare”: *Balada tatălui denaturat*, *Anica nebuna*, *Poemul ultragiant* – adevărata capodoperă, de care nici nu se mai amintește în acest context și destul de rar din perspectiva întregii opere. Este vorba de poemul ORION, demn să figureze în orice antologie a poeziei universale, alături de marii poeți ai lumii. Suntem de părere că există multă bravadă juvenilă în poeziile de tinerețe revoluționară – cât și în bavardajul critic afectat: una pe măsură. Și un farmec

irepresibil în strofele poemului amintit, de o incontestabil mai mare valoare. „Stăpân al cerului”, marele Orion survolează în primăvară „oceane și munți”; ca mai târziu, toamna, *corabia de lumini* să-și clatine peste lume „înaltele-i catarge cu vârful de platină”:

„Nici o corabie nu s-a întors vreodată
Din mările Sudului sau de la Capricorn,
Atât de pură și elegantă fregată
Cum se întoarce toamna Orion.

.....
Rege al constelațiilor din Septentrion
Mereu lunecând peste lumi înghețate,
Așa străbate noaptea Marele Orion,
Corabie legănată în eternitate.”

*

Acum, desigur, în disputa aceasta dintre morală și artă, criticii au datoria *morală* să țină partea literaturii. Iar prestigiul unor nume grele ale culturii noastre literare, care au făcut elogiul Avangardei considerând numai aspectele ei progresist-pozitive, a determinat grosul turmei să se dea „după pom”. Dar ei puteau la fel de bine să-și exprime direct și cinstit părerea, cum au făcut-o la vremea lor Lovinescu, Iorga sau Goga (și ei nume mari). Trecem peste faptul că majoritatea cititorilor contemporani cu poezii avangardei au fost de-a dreptul șocați și oripilați de estetica ei discutabilă; în acest caz – ca și în altele, ca astăzi – a primat „realizarea artistică”, iar nu gustul public sau elementul moral.

... Dar, în artă ca și în viață, lumea se obișnuiește cu orice, fiindcă în cultivarea gustului public contează-n final tendința majorității (indusă cândva și ea de o minoritate cu autoritate). Lumea civilizată a ajuns deja de mult să numească în multe aspecte ale vieții binele rău și răul bine. Iar în domeniul moral, cum spuneam, arta este *ținută* să urmeze trendul moralității populare induse, nici într-un caz etaloanele etice: coduri de legi sau cărți sfinte... Atunci de ce ne mai răcim noi gura de pomană, când „războiul” deja s-a purtat; când războiul este pierdut, iar nu câștigat? Dar poate că o speranță tot mai există, atât pentru lumea/planeta aceasta – cât și pentru arta ei –, care a luat-o cu viteză la vale. În această dilemă suntem cu toții implicați, nu putem spune: *opriți lumea, vreau să cobor!*, cum dintr-un avion transoceanic nu poți coborî „la prima”.

Ion Brad și întoarcerile la arhivele personale

Nicolae SUCIU

1. Veritabilă replică la concepția lui Nichita Stănescu despre sensul scrisului („Cuvintele sunt partea noastră eternă. Nescrise, mor. Orice literă, orice fel de semn, semnificând un fenomen, este o haină de epocă, îmbrăcând goliciunea eternității noastre. Absurdul exprimat încetează să mai fie absurd. Orice formă de exprimare implică o ordine”, Nichita Stănescu, *Fiziologia poeziei*, Ed. Eminescu, 1990, p. 71.), cartea d-lui Ion Brad, *Întoarceri la arhivele personale* – apărută în 2018, la Editura Anamarol, pare a se înscrie pe linia deschisă de celelalte cărți ale domniei sale, apărute în ultimii doi ani, și pare a viza tot mai mult nevoia marelui scriitor de confesare indirectă, fără a apela la formule și specii literare specifice, cum ar fi memoriile, amintirile.

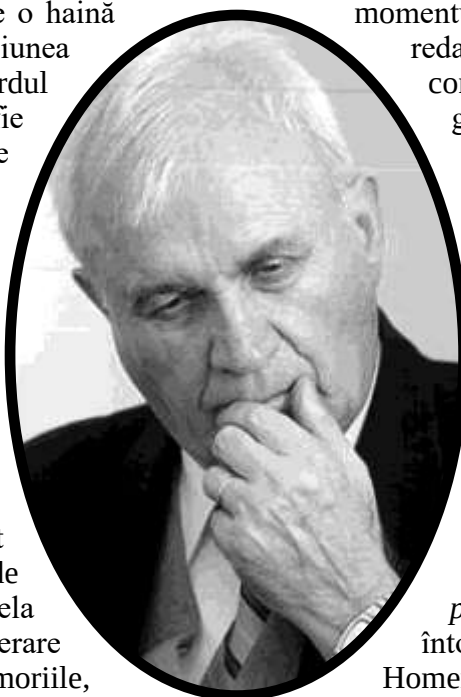
Alcătuită din două volume distincte, cartea pornește de la pretextul revizuirii arhivelor personale, modalitate inedită de a stabili comunicarea autor-cititor, pe diverse teme: istorie, literatură, politică, lectură, scrisoarea, unul dintre marile merite ale scriiturii fiind, în primul rând, de a scoate la lumină texte inedite, care, fie că nu mai văzuseră niciodată lumina tiparului, fie că, dacă nu le-ar fi scos acum din sertarele propriei biblioteci, ar fi rămas probabil necunoscute pentru posteritate.

„Personajul” principal al cărții este, și de această dată, același neobosit autor, întâlnit mai nou și în alte cărți, liantul care face legătura, pe de o parte, între două lumi, una a trecutului căruia îi aparține documentul răsfoit, și o alta a prezentului responsabil cu

redescoperirea textului, iar, pe de altă parte, facilitează interceptarea a două perspective diferite asupra lumii, una proprie momentului când apăruse documentul și alta aparținând momentului recitirii și, evident, al redactării prezentei cărți. Tonul confesiv, de cele mai multe ori, glisează în cel justițiar, uneori chiar de revoltă, s-ar putea spune, cartea fiind și o veritabilă frescă a anumitor epoci istorice, mai întâi trăite și mai apoi comentate de autorul care are puterea demiurgică de a face dintr-o anumită personalitate a vremii, un personaj literar, apt să înfrunte mai ușor nimicnicia, așa cum, pe bună dreptate, opinează și poetul Nichita Stănescu în *Fiziologia poeziei* („Dar Ulysse a fost întotdeauna cu mult mai viu decât Homer. Homer a existat sau nu, dar

Ulysse trăiește precis și are o mare răspundere față de lume”. p. 60).

În volumul I, titluri ca *Întâlnire cu prima revistă literară*, *Citind și recitind*, *Alte nume și debuturi literare*, *Primul meu debut literar*, *Al doilea debut poetic*, *Prima oară redactor-șef*, *Nicolae Labiș*, *Despre reviste literare* etc. dau contur impactului pe care îl trăiește scriitorul, privind retrospectiv, de pe poziția anilor senectuții, primii pași timizi, ai tânărului pe atunci, în arealul lecturii și al scrisului. Pretexte? Primul pretext este chiar sertarul bunicului patern din Pănade, Teodor Brad, în care acesta își ținea actele de identitate, fotografiile dragi și scrisori. Mai apoi, în anii de liceu, când fusese inclus într-un grup de elevi chemați la înregistrarea unor documente,

In memoriam

revista *Mlădițe* îi va reține atenția, așa cum, ceva mai târziu, îi reținuse atenția și biblioteca învățătorului Ionuț Brad din Pănade. Găsirea unui număr al acestei reviste amintește de întâmpinarea de către elevii de atunci ai Blajului a mareșalului Ion Antonescu și, mai apoi, de rebeliunea din 21-23 ianuarie 1941, când la putere ajunseseră legionarii lui Zelea Codreanu. Este prezentată cu lux de amănunte, până și coperta respectivului număr al revistei. În acest capitol II, sunt inserate fragmente din cuvântul semnat de „căpitan”. *Citind și recitind* este consacrat amprentei pe care au lăsat-o școlile Blajului în ceea ce privește configurarea culturii românești de mai târziu, și mai ales a importanței personalității lui Timotei Cipariu în diriguirea

Asociațiunii Transilvane pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român (ASTRA). Ultimul număr din *Mlădițe* (sub conducerea profesorului de literatura română, I. Gh. Biriș – poetul Radu Brateș, p. 31), găsit în arhiva personală și datând

din ianuarie-martie 1942 este din nou, un bun prilej de privire nostalgică înspre anii de liceu și înspre școlile blăjene care formaseră luminatele minți ale corifeilor Școlii Ardelene.

Revista elevilor din Alba Iulia, *Gând tineresc*, nr. 5/ 1947, în care viitorul autor al *Romanului de familie* avea să debuteze, deoarece din 1944, *Mlădițe* fusese suspendată, este un alt bun prilej de „a plonja” în lumea tinereții și a fragedului, pe atunci, condei. În *Primul meu debut literar*, cel de-al treilea capitol al cărții, nu numai că sunt reproduse versurile publicate atunci, dar sunt re trăite înălțătoarele sentimente care l-au marcat, atât la vederea primelor versuri tipărite, cât și la revederea textului *Îmi trebuie un gând!* al P.S. Episcop Dr. Ioan Suci (p. 43). De asemenea, referirile la interviul inclus în volumul lui Ion Moldovan, *Episcopul Ioan Suci. Mărturie*, Ediția Buna Vestire, Blaj, 2013 (p. 44) și la prefața cărții aceluiași episcop, *Rănile*

Domnului, tipărită la Oradea în 1943, din care este reprodus un pasaj (p. 45) – sunt poate, cele mai impresionante rânduri ale acestui capitol. Tot aici, autorul face referire la „dramatica Adunare de 3/15 mai, 1948, pe Câmpia Libertății”, în cadrul căreia Administratorului Apostolic Ioan Suci „i-a fost interzis acest drept elementar (de a răspunde la atacurile măsluite)” (p. 45).

În *Blajul și blăjenii*, autorul revine la anul 1947, an în care autorul *Fotografiilor de familie* era vicepreședintele *Societății de lectură „Timotei Cipariu”*, ca elev bibliotecar al liceului *Ioan Inochentie Micu-Clain* (p. 51.), prilej cu care își aduce aminte de unii dintre colegii săi dragi, de chilia din spatele liceului, în care locuia (p. 51) și de situația școlară a domniei sale pe anul 1947. Tot aici sunt reproduse scrisori, cum ar fi cea a colegului de clasă, Mircea Haitonic, către Petru Sechel, alt coleg de clasă, prozatorul de mai târziu, (pp. 64, 65), fragmente ilustrative ale „talentului, culturii și stilului său plin de savoare și prospețime” (pp. 66-71) și, în sfârșit, este inserată dedicația acestuia pe un „original volum” (p. 71). Palpitante pagini de proză sunt cele în care sunt puse în lumină emoțiile pe care le încearcă tânărul Ion Brad în drumeția sa din vara anului 1947, alături de un alt coleg de școală, viitorul doctor Ion Câmpeanu, spre Cergăul Mic, la invitația lui Petru Sechel, pentru a ajunge peste deal, în satul Păuca, la „balul intelectualilor” (pp. 75-82). Capitolul *Prima și singura mare dragoste* este un alt bun prilej de a „poposi la documentele de arhivă și amintirile care mă leagă de *Mica Romă* eminesciană” și de a retrăi emoțiile începuturilor unicei iubiri. Scormonitor în propriile arhive, autorul găsește „un caiet cu scoarțe tari, de culoare maro, în care am transcris din alt caiet mai vechi, pe care nu l-am mai găsit” și din care reproduce „cuvinte pe care i le închinam ei, iubitei de la Blaj”, cunoștință din toamna lui 1946 (p. 88). Cititorul acestei cărți are un prilej de zile mari, de a insera (pronunțată tentă postmodernă) și în acest capitol, texte lirice inedite, dedicate de autorul *Zăpezilor de acasă* iubitei și viitoarei soții (p. 101).

Despre al doilea debut literar din toamna lui 1949, în revista *Almanahul literar* din Cluj și despre colegii de redacție – adevărate portrete în tuș (așa ca în *Comorile*

unui prieten tânăr, *Un catastif al lui Corbu Junior*) – aflăm în capitolul *Al doilea debut poetic*, în care găsește prilejul de a se ocupa pe îndelete de conturarea figurii „personajelor” – colegi de redacție la *Almanahul literar*, așa cum apar în *Un Catastif ciudat și personajele sale*, despre care am avut și eu, onoarea să scriu (Nicolae Suciu, *Personajele unui catastif ciudat, în revista Acasă*, Anul XI, Nr. 2 (36)/ 2018, pp. 178-183.): Miron Radu Paraschivescu, prim-redactor, A. E. Baconsky, secretar de redacție, Victor Felea, redactor tehnic, Aurel Rău (și Ion Brad), redactor, Cornel Regman (pp. 126-136), Dumitru Micu, Ion Vlad, Aurel Gurghianu – colegi de facultate). Tot în acest capitol este reprodușă evocarea monografică *Un tribun al ideilor noi* (p. 137), amintiri despre Ioanichie Olteanu, „tutorele nostru de la Cenaclul Luptei Ardealului” (p. 150) și sunt inserate unele poezii semnate de acesta. *De la Cluj la București* este un capitol dedicat prezenței autorului în calitate de secretar al *Filialei din Cluj a U.S.R.*, între 1953-1955, în același capitol găsim evocarea monografică a lui Emil Isac, „tribun al ideilor noi” (p. 164) și ultima scrisoare pe care autorul i-o trimisese acestuia, de la Sinaia. *Primii pași la București* surprinde acceptarea propunerii d-lui Ion Brad de a fi numit activist cultural la *Comitetul Central al UTM* și pune în lumină nu numai unele scrisori de la Ion Agârbiceanu (p. 173), ci și ajutorul pe care cei doi prieteni tineri, Ion Brad și Mircea Zăciu, i l-au dat marelui preot-scriitor în anii aceia tulburi (p. 176). Despre activitatea în calitate de redactor-șef la revista *Cravata roșie*, alături de Nina Cassian, aflăm în capitolul *Prima oară redactor-șef*. Aici sunt inserate, atât articolul *Amintiri despre Ion Agârbiceanu* (p. 178), cât și cel al lui Tudor Arghezi despre pictorul Ștefan Luchian (p. 179). Tot în acest capitol, autorul relatează cum, în 1957, făcuse parte dintr-o delegație a redactorilor-șefi și revistele pentru tineret, condusă de D. R. Popescu și invitată în URSS. Faimoase descrieri rețin atenția: „Avionul a plutit deasupra norilor ca o barcă fantomatică pe un ocean alb. Singur amurgul a îndrăznit să își întindă brațele de coral până la nava noastră scânteietoare” (p. 183). La fel, în următorul capitol, *Noi vizite în străinătate*, relatează despre o nouă vizită în URSS, mai precis în R.S. Moldovenească, în anul 1957, și

despre misiunea de a alcătui o antologie a tinerilor poeți români, „ce avea să apară, după un an, în alfabetul chirilic, cu supracoperta în tricolor” (p. 187). Un întreg capitol din primul volum îi este dedicat poetului Nicolae Labiș. Aici sunt inserate o poezie, *Prima oară*, semnată de Doina Sălăjan (p. 193) și poezia omagială semnată Ion Brad și citită de însuși autorul la înmormântarea tânărului poet, în cimitirul Bellu, în 24 decembrie 1956 (p. 197).

2. Un număr de 62 de pagini din cel deal II lea volum, aparțin *Părții I*, pretexte de aduceri-aminte și de retrăire a unor clipe demult trecute, legate importante reviste ca: *Luceafărul*, *Gândirea* și *Bilete de papagal*. „Saltul” în trecut, mai bine zis, în derularea acestor capitole, autorul îl face odată cu titlul primului capitol, foarte scurt de altfel: *Dacă aș fi trăit pe vremea aceea*. Condiționalul optativ perfect al propoziției îi oferă o cu totul altă perspectivă asupra ideilor vehiculate, revistele interbelice amintite având și aici rolul de a provoca memoria voluntară a naratorului-personaj, tehnică care parcă ar trimite la proza de analiză psihologică a lui Proust.

Observând că, din colecția revistei *Luceafărul* nu mai rămăseseră decât câteva numere răzlețe și nici acelea întregi, autorul găsește prilejul de a se ocupa de istoria începutului revistei: „a început la Budapesta, în 1902, sub conducerea lui C. Tăslăuanu, Al. Ciura și Octavian Goga.” (p. 7). În primul ei număr, Al. Ciurea își propunea ca *Luceafărul* să fie „o revistă literară a tinerimii academice” și „să promoveze cultura națională” (p. 7). Atenția autorului focusează în dreptul personalității marelui prozator, Ion Agârbiceanu, prezent în colecția din 1913, după ce revista se mutase la Sibiu – totodată un pretext pentru relatarea unui alt moment-cheie din viața autorului *Arhanghelilor* și anume aniversarea, în 1953, a 40 de ani de la apariția romanului și mai apoi a momentului „reîntoarcerii marelui prozator la literatura vie”, prin retipărirea operelor acestuia, favorizată de Petru Groza.

La fel de interesantă i se pare autorului *Monologurile paralele*, spicuirea în numărul 2 al *Luceafărului*, a unor titluri cum ar fi *Noi* de Nic Octavă (pseudonimul lui O. Goga), articolul lui C. Tăslăuanu care elogiază

personalitatea poetei Carmen Silva, regina României, textul lui Nicolae Iorga despre Castelul Peleş, poezia lui Dimitrie Anghel, *Schimb de vești*, și alte articole care, în momentul redescoperirii lor, găsesc ocazia de a fi reevaluate cu ochiul cititorului mileniului III, în manieră postmodernă. Personalitatea care-i favorizase, în copilărie, contactul cu această revistă, este popa Ioniță Brad din Pănade, care, până la mutarea *Luceafărului* la Sibiu, plătea 12 coroane pe un număr.

Ion Brad în 2019

Cel de-al doilea capitol este consacrat revistei *Gândirea* din care constată că au mai rămas, în arhivele personale, numai două numere integrale. Numărul 18/ 1.01.1922, când aceasta apărea la Cluj, sub conducerea lui Cezar Petrescu, „scriitor valoros”, și a lui D. I. Cucu. Aici, cititorul are fericirea de a redescoperi autori ca: G. Bacovia, cu poezia *Frig*, pe care o reproduce integral, Ion Vineanu, cu proza *Ioana*, în care sunt prezentate personalități ale scrisului românesc, cum ar fi: Al. Davilla, Paul Verlaine, D. Bolintineanu, N. Grigorescu, Ion Sân Georgiu, Gh. Bogdan-Duică. Într-un alt număr, nedatat, redescoperă *Comoara de haine*, poem în proză al lui Leon Donici, cazul Alexandru Macedonsky, și, în final, personalitatea lui Cezar Petrescu, căruia autorul îi dedică un memorabil medalion.

Următorul capitol, intitulat *Bilete de papagal*, reprezintă un alt prilej favorabil de a face o descindere în viața revistei omonime. Pornind de la un număr omagial, cel din 21 mai 1970, dedicat lui Tudor Arghezi, la 90 ani de la naștere, Ion Brad găsește un număr de

pagini din *Bilete de papagal* 1928, pe care, nefiind reproduse nicăieri până acum, le supune „din nou lecturii, ca pe niște bijuterii ale cuvântului, nealterate de rugina vremurilor” (p. 37). Pe scormonitorul în arhive îl impresionează „stilul acesta unic, ironic și autoironic” pe care „nu l-a mai putut egala nimeni, în afară de Barbu Tudor Arghezi, semnat cu inițialele B. T. A., la sfârșitul textului *Bilet lui Coco...*” (pp. 38, 39). Același capitol îi este dedicat și lui Barbu care „a păstrat o mulțime de poezii ale Tăticuțului, scrise în perioada interdicțiilor...” (p. 39), apoi este pusă într-o nouă lumină, opera criticului Dumitru Micu, „entuziast îndrumător literar”, dedicată lui Tudor Arghezi (p. 41). „Traversată azi, – consemnează autorul – colecția *Bilete de papagal* ni se înfățișează ca un splendid muzeu al scrisului arghegian și, în genere, al literaturii române din momentele în care apărea *mica publicație mare*” (p. 42). Frumoasele pagini dedicate acestui „patriarh al literelor și gândirii naționale” (p. 43) poartă pecetea unui comentariu rar întâlnit, care începe cam așa: „În finalul acestei cercetări de arhivă, am să reproduc aici, cu convingere că este vorba de texte mai puțin cunoscute, date importante pentru istoria literaturii române, o parte din capitolul foarte amplu TUDOR ARGHEZI, așezat sub genericul NUME PENTRU ETERNITATE...” (p. 43). De asemenea, mai este prezentată întâlnirea la redacția *Luceafărului*, cu autorul *Cuvintelor potrivite*, „vrăjitorul cuvintelor” (p. 46), cum opinează autorul *Zborului cunoașterii* și mai apoi despre trecerea la cele veșnice, în 1967, a autorului *Psalmilor*, p. 49), cu inserarea totodată a cuvântărilor lui Al. Rosetti, Al. Dima, la înmormântarea marelui poet (p. 61).

3. Cea de-a doua parte a cărții, intitulată *Noi întoarceri la arhivele personale*, este la fel de interesantă ca și prima. Primul capitol, *Uitarea*, începe cu regăsirea unor „documente aflate în bric-a-brac-ul din sertarul meu, golit pe jumătate, rămânând în alte sertare documente legate de relațiile mele cu Grecia” (pp. 63, 64). Găsește un caiet „cu scoarțe maron” din anii 1946-1950, în care dă peste dedicația făcută iubitei sale și o serie de poezii, unele inedite, pe care le inserează în următoarele pagini (pp. 64, 65). În *Documente diverse*, proprietarul arhivelor găsește lista unor cărți vechi cedate *Bibliotecii Metropo-*

litane. În numărul din aprilie 1958 al *Cravatei roșii*, revede poezia *Cântec pentru patrie* a Otiliei Cazimir, pe care o inserează la paginile 76-77. În revista *Luminița*, numărul 12/1956, redescoperă poezia lui Nicolae Labiș, *Versuri de iarnă* (p. 77), pe care, tot așa, o înserează, apoi găsește și alte documente importante, cum ar fi: *Un enciclopedist...*, dedicat „celui mai mare om politic al românilor din Ardeal”, cum îl numește Lucian Blaga pe mitropolitul Ioan Inocențiu Micu Klein (p. 79). *De acasă în Grecia și înapoi* reproduce scrisoarea lui Constantin Tsatsos, trimisă autorului, pe când funcționa ca ambasador în Grecia și tradusă de fiica acestuia, Lia (pp. 80, 81). Următorul capitol, *Răsfoind o revistă importantă*, numărul 18 din mai 1989 al *României literare*, reprezintă un nou prilej, tot atât de semnificativ, de a vorbi despre importanți trudituri în ogorul literelor românești la acea vreme, care au pus umărul în ceea ce privește comemorarea poetului nostru național, în cadrul *Zilelor Eminescu*, la Alba Iulia, la Sibiu și la Blaj, evidențiindu-se cuvântările scriitorilor: Petru Creția, S. Pop, M. Tomuș, Eugen Tudoran, D. R. Popescu. Tot în acest număr, Tiberiu Utan semnează nouă poezii (p. 84), care sunt inserate în această carte, iar Geo Bogza, semnează *Arcul de timp* care este și ea reprodușă aici (p. 85). În același număr al *României literare* sunt prezente și alte publicații ale unor nume de prestigiu ale literelor românești din acea vreme cum ar fi: M. Iorgulescu. C. Țoiu, L. Ulici, Ioan Groșan, Ion Dodu Bălan și alții. Urmează un capitol surpriză, *Din trecut spre prezent*, în care sunt reproduse integral paginile 1-3 ale ziarului *Cuvântul liber* (pp. 90-95), acestea cuprinzând scrisoarea lui Hajdu Gyozo, scriitorul maghiar văzut cu ochi reticenți de către colegii lui *udemeriști*, pentru verticalitatea în ceea ce privește patriotismul de care trebuie să dea dovadă oricare fiu al României, și pe care am avut onoarea de a-l asculta pe viu, la întâlnirea de la Pănade (30 oct. 2014), prilejuită de împlinirea a 85 de ani a autorului *Descoperirii familiei*. În *Un elogiu binemeritat*, al cincilea capitol, sunt reproduse texte semnate de Emil Isac, în care sunt „sintetizate și amplificate analizele mele din acea monografie de texte din 1972, HOMO NOVUS – HOMO MILITANS”... (p. 95), apoi este inserat integral textul rostit de autorul *Muntelui catârilor* (pp.

102-106) la comemorarea lui Nicolae Titulescu, mai bine-zis, la reîntoarcerea în patrie, în 1992, a osemintelor acestuia (p. 110). Tot aici sunt inserate pagini scrise de cantorul din Pănade, Vasile Jacadi, în anii de prizonierat din Rusia (1914-1915). Următorul capitol, *Scrisori și cuvântări*, reproduce *Cuvântul la ediția a XV-a a Congresului Spiritualității Românești*, în care sunt evocate personalități, precum Adrian Păunescu, Grigore Vieru, Victor Crăciun. De asemenea, „în aceeași notă aniversară” (p. 127) este inserată și scrisoarea dedicată colegilor de la Dumbrăveni, județul Sibiu, cu ocazia dezvelirii bustului marelui lingvist al nostru, Timotei Cipariu, la data de 4 decembrie 2010, în fața liceului care-i poartă numele (p. 127). Mai departe, este reprodușă scrisoarea trimisă „consăteanului meu Vasile Frățilă, profesor la Universitatea de Vest din Timișoara”, pe 1 decembrie 2010 (pp. 129-131). În același capitol găsim, „pe foi îngălbenite de vreme”, *Un Volum monumental*, conținând 500 de pagini, dedicat lui Mihail Jora și intitulat *Mihail Jora – studii și documente*, vol. I, și scris „într-un stil de elogiu, uneori cu anumite note de pamflet” (pp. 131-138). Capitolul *Unele bucurii de familie* atrage atenția cititorului prin duioșia relatării, printre altele, a celor mai frumoase momente din viața unui străbunic care are onoarea de a participa la botezul srănepoatei Olivia, la București. Are onoarea și de a insera o poezie dedicată srănepoatei și de a se bucura, ca orice străbunic, de atât de fermecătoarele convorbiri la telefon cu nepoatele Corina Șuteu (p. 141) și cu Ana de la Londra – gest care „e ca un medicament mai important pentru mine decât toate celelalte 8-10 pe care le iau zilnic dimineța, la prânz și seara” (p. 142). Primirea de către autor a două volume masive din *Rebreniana* lui N. Gheran este un bun prilej de lectură „pe nesăturate” (p. 142). Apoi gânduri despre *Cocoarele în ultimul lor zbor*

(2015), *Comorile unui prieten tânăr* (2016); *Cărțile prietenilor mei*, *Alte cărți ale prietenilor mei*, *Oameni și cărți* și despre *O sută una poeme*, carte prefăcută de Ion Buzăși. De asemenea, sunt înșiruite numele celor care i-au trimis cărțile lor (pp. 144-145), printre care credeam că mă regăsesc și eu. Pomenirea celor din familia Brad (pp. 146-150) împreună cu familiile lor. În sfârșit, pagini care-i stau la inimă, cum e și firesc, sunt cele în care inserează poezia dedicată nepoatelor sale (pp. 151-154). *Moment diplomatic*, apoi *Evenimente. Evocări. Texte noi* atrag atenția prin inserarea cuvântării rostite de Martin Ladislau Salamon, consulul general al României la Salonic, și a textului rostit de consulul evreu de origine maghiară, referitoare la apariția *Întâlnirilor de taină în Grecia* (p. 156). În același capitol, reține atenția vizita lui Ion Brad la Roma, în 1956, și reîntoarcerea acasă, prin Viena și prin Ungaria, călătorie din care se întoarce cu un ciclu de poezii publicate mai apoi, în volumul *Cu timpul meu* (1958), pentru care a primit premiul George Coșbuc și din care reproduce câteva poezii (pp. 162-166). În același capitol, atrag atenția pagini în care sunt reproduse texte rostite de fostul ambasador în Grecia, la *Teatrul Nottara*, la spectacolul de poezie deschis cu deviza: *Spectacolele de poezie încep cu Nichita Stănescu*, 1984. *O aniversare deosebită* (p. 168), *Republica și teatrul* fiind alte două cuvântări destul de pertinente. *Oameni și cărți de altădată* este capitolul în care *O carte esențială* a istoricului Stelian Neagoe este un bun prilej de a vorbi despre *Centenarul Marii Uniri*. Cu această ocazie este reprodus textul d-lui Ion Brad: *Azi, pe Câmpia Libertății* (pp. 173-183). În același capitol, figurează pagini despre Ștefan Manciulea. Apoi este inserat textul lui Șt. Manciulea, *Încercări de a mai salva* (p. 185), despre lumea Blajului – comoră culturală a românimii de pretutindeni. De asemenea, în același capitol, se află pagini dedicate unuia dintre „scriitorii uitați”, Virgil Teodorescu, a cărui poezie, *Când merge, merge*, este reprodușă și comentată aici. Paginile următoare ale *Întoarcerilor la arhi-*

vele personale fac cunoscute personalitatea unor scriitori, printre care poetul Ion Miloș, „un român iugoslav franțuzit în Suedia” (p. 197), a prozatorilor Leon Klaustian și Paul Cortez, a fostului ambasador al României la UNESCO, Dan Hăulică, și a pictorului și sculptorului Ion Vlasiu (p. 213). Un capitol deosebit este cel intitulat *Critică și poezie* în care autorul cărții de față aruncă o privire „într-un ceas de mare seriozitate”, asupra importanței pe care au avut-o critici literari precum G. Călinescu, Al. Philippide, care „și-au aruncat privirile scormonitoare și exigente” asupra poeziei tânărului de atunci, Ion Brad, apoi gânduri despre poetul autodidact Vasile Zamfir și despre poetul Ion Miclea. De asemenea, plină de interes este *O întâlnire fericită* în care este vorba atât despre întâlnirea, la cea de-a XXVI-a ediție a *Festivalului Internațional Lucian Blaga* de la Lancrăm, cu medicul ortoped Călin Pătrășcanu, fiul profesorului Traian Pătrășcanu de la *Liceul Sfântul Vasile cel Mare*, dar și despre întâlnirea cu cărțile de versuri (pp. 227-230) ale Rafiei Pătrășcanu. *Întâlniri de altădată* este capitolul dedicat ziaristului Ion Cristoiu, cărții acestuia, *Personaje de ocazie*, (1985) și recomandărilor d-lui Ion Brad la (pp. 234-237) o posibilă istorie a literaturii române (1947-1953) pe care marele ziarist renunță de a o mai edita. *Orizonturi, orizonturi*, antepenultimul capitol pune în lumină, pe parcursul unor titluri ca: *Teatru. Pentru cine?*, *Arta clasică nu contrazice înnoirile*, câteva reflecții asupra importanței teatrului într-o societate – o discuție despre film cu Alice Mănoiu, realizată în mai 1988; *Cum scriu scriitorii*, în care sunt făcute cunoscute o serie de secrete din laboratorul de scriitor. *Certificate și diplome și Decorații, legitimații, plachete*, ultimele capitole, pun în lumină alte lucruri de mare preț, aflate în arhiva personală: distincții, diplome, brevete, decorații și legitimații primite într-o viață de înrăit truditor în ogorul scrisului – mărturii pentru posteritate, în ceea ce privește continuitatea, tenacitatea, talentul și fidelitatea scriitorului total care este neobositul nonagenar Ion Brad.

(Dumbrăveni, la 18 ianuarie, 2019)

Până în ultimele clipe ale vieții (Adela Petrescu)

Niculae VRĂSMĂȘ

Adela Petrescu s-a născut în același an cu soțul ei, scriitorul Radu Petrescu, în 1927, la 22 ianuarie, în București, urmând primele clase la o școală din Cotroceni, lângă biserica Sf. Elefterie, clasa I-a de liceu la „Carmen Sylva”, apoi, până la sfârșit, în Câmpulung Muscel, unde avea casa părintească. Adela Petrescu este fiica Lt. Col. Vasile Nicolau, al cărui tată, magistrat și prefect al județului Muscel (căruia i se datorează construcția drumului în defileul care duce la peștera Dâmbovicioara), descindea dintr-o familie de negustori și de cărturari, iar bunicul său, prieten cu Gh. Lazăr, avea o tipografie în Scheii Brașovului, unde au apărut unele dintre primele manuale școlare în limba română, iar mama sa, Adela, născută Cernat, era fiica generalului Alexandru Cernat, ministru de Război al Regelui Carol I, comandantul oștirii române în Războiul de Independență din 1877.

Tatăl Adelei Petrescu, coleg de școală în Câmpulungul natal cu Dan Barbilian (Ion Barbu, poetul – cu care se înrudea prin Șoiculești), după Școala de Ofițeri de Cavalerie din Târgoviște, urmează un curs la Școala Saumur, din Franța, devenind ofițer de carieră, participant activ în ambele războaie mondiale, comandant de regiment cu pieptul acoperit de importante decorații, prefect al Județului Alba, premiant la călărie la Olimpiada de la Berlin din anul 1936, inspector de cavalerie, profesor la Academia Militară și ofițer superior la Marele Stat

Major, până la pensionare. A fost ridicat de pe stradă, în plină zi, la 6 iunie 1950, și adus acasă pentru a-și lua câteva lucruri de îmbrăcăminte, apoi e trimis la Canal, fără a fi judecat, unde își sfârșește zilele la 16 sept. 1953, fără a-i fi anunțată familia.

Adela Petrescu revine la București în 1946, unde urmează în primul an facultățile de Litere și Bellearte, dar a trebuit să renunțe, în anul doi, la ultima, deoarece taxa era mare, dar și pentru că, după noua reformă a învățământului, nu mai avea dreptul să facă două facultăți în același timp. După terminarea facultății, în 1951, părăsește Bucureștiul, împreună cu soțul ei, Radu Petrescu, funcționând ca profesori în ținutul bistrițean, ea la Dipșa și el la Petriș, iar din 1952, amândoi la Prundu Bârgăului, până în 1954, când se vor retrage la București, părăsind pentru totdeauna cariera didactică. Adela Petrescu nu a încetat însă de a desena și picta.

În 1957 a lucrat în atelierul mătușii sale Theodora Popp, soția pictorului Sabin Popp. Abia în iulie 1982, prietenii lui Radu, pictori, Ion Grigorescu, Paul Gherasim, Florin Niculiu și Marin Gherasim, o ajută să expună în galeria Casei de Cultură Friederich Schiller, despre care notează, la un moment dat Mircea Zăciu în *Jurnalul* său.

Au urmat apoi doua participări la Saloanele de toamnă. Din 1982, principala preocupare a sa devine publicarea operei lui Radu Petrescu. Duce la Editura Cartea

Adela Petrescu și Nicolae Vrăsmaș în Pitar Moș, 2004

Românească pentru publicare *Meteorologia lecturii*, după care a urmat jurnalul *A treia dimensiune*. Revistele studențești *Dialog* și

Opinia studențească de la Iași, *Amfiteatru* din București, *Orizont* de la Timișoara i-au cerut texte de Radu Petrescu. De asemenea *Viața românească* din București, *Tribuna*, *Familia* și *Vatra*, din Transilvania. Pregătește a doua ediție a *Oceanului întors* la Editura All și a treia ediție a lui *Matei Iliescu*, la Fundația Culturală Română, ca și *Catalogul mișcărilor mele zilnice*, de la Humanitas. La Editura Paralela 45 a pregătit jurnalul *Prizonier al provizoratului* și culegerea de articole despre pictură, *Locul revelației*, continuând cu editarea jurnalului integral, realizat cu ajutorul lui Ion Bogdan Lefter și lucrând, neconținut, pentru volumul de corespondențe, până în ultimele clipe ale vieții, în 13 martie 2019, când a luat drumul spre Cernica, pe urmele lui Radu Petrescu. Dumnezeu să-i aibă în pază!

Adela Petrescu și picturile sale, Pitar Moș, 2004

„Trecătorul cinic” și istoria imediată

Titu POPESCU

Reputat ca scriitor justițiar și extravertit, Corneliu Florea (alias dr. Dumitru Pădeanu, din Canada) găsește în societatea noastră de azi destule motive de indignare. Unele dintre cărțile lui le prind încă din titlu (*Constituția de la 1988, Cine tulbură liniștea Transilvaniei, Afacerea Holocaustului, Semnale semenilor mei, Vremuri anti-românești, Libertatea de a iubi adevărul* ș.a.). Mai recente sale două cărți, la care ne vom referi, poartă titluri mai generale și oarecum indirecte: *Jurnal de trecător cinic* (2014) și *Anotimpuri istorice* (2015), fără însă de a renunța la critica socială, care este și aici acerbă și inclementă.

În *Jurnal de trecător cinic* își rememorează peregrinarea lui prin lumea anului 2013, traversând cu bine momentele zise cruciale ale anului – două previziuni despre sfârșitul lumii. El și-a păstrat rectitudinea morală („Zugrăveala mea este înainte de toate liberă și originală, în culorile și formele alese de mine”). Elogiul lui Eminescu, din primele pagini, ne arată la ce nivel se situează conștiința autorului, ceea ce-i face o deosebită cinste („Ce confort și liniște a minții ne dă înțelegerea acestor versuri, o adevărată ataraxie, adică o pace a minții”). De aici se desprind o seamă de reflexii și lămuriri proprii privind destinul omului și multe altele, de care el se lovește. Astfel, observă că „minciuna la mulți români este un sistem filosofic propriu, un mod de viață personal” și folosind-o ca pe un mod de viață „politicienii ating culmile nelegiuirilor”, („Ce impostori, ce sunt genetic anormal modificați, iar alegătorii sunt social modificați de manipularea

lor”). Apelul la Eminescu este concludent pentru această situație, „fiind geniul universal al națiunii noastre și un mare cavaler al adevărului”. Invers, Roman Patapievici a scris ca un anti-eminescian furibund și-i cere chemarea la judecată. Corneliu Florea actualizează o sintagmă a lui Noica când a scris că Eminescu este „Românul Absolut”, pe urmele lui Petre Țuțea.

El își pune în joc cunoștințele sale de medicină generală, cu care iscodește traiectul vieții marelui poet trimis la moarte de puternicii zilei, demonstrând astfel superficialitatea, greșelile profesionale „voite sau din ignoranță”. Acest nivel înalt propus îl determină să-și ia adio de la Corneliu Vadim Tudor, în care crezuse o vreme, dar care îl dezamăgise cumplit.

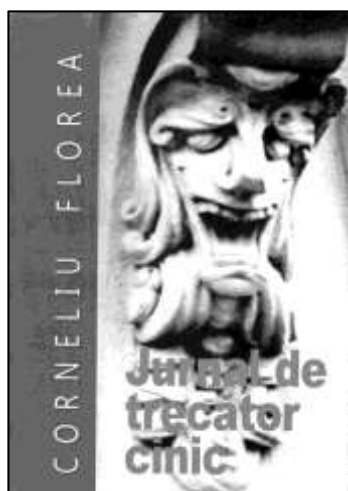
Cel autoexilat în preeria canadiană își amintește mereu de „meleagurile nășădune” și de poeziile lui Coșbuc, însă judecata sa comparativă merge spre trăsăturile caracterologice naționale („educație și randament, pentru cunoaștere și etică”), pe care le reclamă în act, nu doar teoretice. De partea lor fiind, se indignează de cartea lui Lucian Boia despre *România altfel*, ajungând la concluzia că autorul face parte dintre aceia „ce aleg din istoria românească doar anumite evenimente sau personalități pentru a minimaliza, disprețui și blama tot ce este românesc”, pentru cei „care ne conduc prin josnice marionete, de la președinte până la taraful lui Liiceanu”; nici chiar Eminescu nu scapă de „barda anti-românească a mercenarului Lucian Boia”,

Profil 80

care „sare la el să-i ia prestigiul și renumele de poet național cu argumente împrumutate de la Patapievici”.

Autorul se arată scandalizat – și nu e prima dată când o face – de „fantomile iredentismului unguresc”, văzute acum venind „cu steag secuiesc”, sporind astfel „clasicul ridicol unguresc prin grandomanie”.

Amintirile comparate sunt inevitabile la românul-canadian Dumitru Pădeanu: „În tinerețe, mergeam deseori la munte, la noi în Carpați, acolo am văzut primii oameni stînd și

privind în depărtări, senini sau zîbind, erau una cu peisajul. Aici, în America de Nord, amerindienii, în întinsele lor peregrinări, fac lungi popasuri de interacțiune, de comuniune cu Natura”. El nu scapă nici un prilej de a se oripila de ceea ce vede în țară („Sincer, sunt indig-

nat să dau cu ochii peste bustul Irishman-ului, adică al irlandezului, aici la Piatra Fîntînele, așezat în fața unui hotel numit Dracula, construit pe vremea epocii de aur”), concluzia amară fiind că „România este în zodia olocației care o tîlhărește”. La fel, aplică această comparație la impresiile sale de călătorie: „La Roma, Columna lui Traian este panteonul dacilor ce s-au jertfit pentru libertatea țării lor și arată ca un șir nesfîrșit de captivi, în piatră și realitate, precum cei ai lui Michelangelo”.

În fine, tonurile amare sunt cele mai potrivite pentru a evoca România de după 1990, când a fost ales și reales Traian Băsescu: „Este mai detestabil decît Iliescu, mai labilă personalitate în fața străinilor decît Emil Constantinescu și mai lipsit de caracter și ticălos decît ei. De curînd, a coborît pe ultima treaptă a mișeliei, vrea să reîmpartă România în regiuni precum tiranul comunist Stalin, după care să înceapă să le vîndă pe rînd vecinilor”.

Pretextul celor 12 luni ale anului (2013) oferă autorului principiul coagulant pentru puzderia de gînduri și sentimente care îl năpădesc, un mod de a le strînge pe toate între copertele cărții. Presarea lor în căsuțele temelor respective ne dă de înțeles și faptul că mintea autorului este mereu preocupată de ele, că îl stăpînesc prin persistența lor și că dau reacția inversă de *cinism* cu care sunt interpretate.

În mărturisirea *Anotimpuri istorice* apărută la Bistrița (în *Mesagerul* din 30 iulie 2015), Corneliu Florea apreciază cartea *Anotimpuri istorice* ca fiind un condens de adevăruri istorice; aceasta este legătura cu precedentă, *Jurnal de trecător cinic*: saturația de gînduri, idei și sentimente, acum împărțite în patru capitole mari, în care sunt adunate cele inspirate de „abracadabra noastră societate”. Autorul este contrariat de faptul că din istorie nu se învață nimic, cinismul ei făcînd ca oamenii să repete aceleași fapte abominabile de-a lungul timpurilor.

În reportajul călătoriei în Polinezia, vechile lui obsesii ajung la suprafața întrebărilor: „îmi vine să cred că adevărata omenie s-a născut demult, de foarte mult, odată cu cultivarea plantelor, iar acum, cei ce se zbat să tot avanseze de la o zi la alta o sugrumă inconștient”, „toate traseele sunt bine amenajate, asfaltate, indicatoare și panouri explicative, bănci. Fără să vreau îmi vin în minte cele din România, ce se află într-o neglijență cumplită, atît din indolență, cît și din rele intenții”, „avem și noi vînturi cu duiumul din Dobrogea pînă-n Carpați, plus șomeri ce se anchilozează de lene în loc să ridice mori eoliene și la noi în țară” etc.

Capitolul *Vara războaielor mari* a fost scris – după cum ne spune în mărturisirea amintită – în memoria bunicilor și a tatălui, care au luptat în cele două războaie mondiale: „ce aberații și cîtă lipsă de chibzuință, cîtă tragedie umană”. Și aici încearcă să repună adevărul în locul falsificărilor făcute de conducătorii lumii care au dus, în ceea ce ne privește, la dezmembrarea țării. Politicienii noștri de azi sunt „cozi de topor”, iar bolșevicii manifestă atîta „ipocrizie și lipsă de

caracter”, ei au răsărit în țară, peste tot, ca „ciupercile otrăvitoare”. Neretrocedarea tezurului țării este un „semnalment caracteristic rusesc”, Iliescu și Petre Roman au demonstrat dispreț pentru „libera circulație a ideilor”, Paul Goma scrie despre comportamentul evreilor din Basarabia ca „un act de justiție și nicidecum vreo formă de antisemitism”. Toate tragediile trăite pînă acum îl fac, alături de noi, să-și dăruie trăirea „leală României, a cărei tragedie ne doare și mai mult”.

Capitolul *Toamna studenților protestatari* a fost scris – aflăm tot din mărturisirea amintită – în memoria acelor „studenți îndrăzneți ai generației noastre care au suferit deportarea, interogatoriile brutale, exmatriculări, procese și ani grei de pușcărie comunistă”. În închisoarea din Deltă un condamnat mărturisește, își dă seama „cîte poate îndura un condamnat și mă întrebam, tăind stuf, de unde avem atîta forță în noi”. Din marea învățătură sovietică a reținut ceea ce făcuse Miciurin: „a făcut minuni în biologie, a încrucișat minciuna cu teroarea și-a ieșit comunismul”. Țărănimea română, supusă colectivizării forțate, este numită „cei mai năpăstuiți și răbdători dintre pămînteni”.

Solstițiul iernii în Timișoara liberă încheie periplul scriitorului și marchează totodată 25 de ani de la revoluția pornită din Timișoara. Aici uimirile lui sunt benefice

privind destrămarea lagărului comunist, întîmplată atît de neașteptat și de brusc, prilej de a-i face un portret entuziasmat lui Ronald Reagan: „Aveam o simpatie deosebită, îmi plăcea comportamentul lui, politica lui internațională, nu se sinchisea, nici nu-i păsa de rachetele rușilor, le aveau și americanii, chiar și scut anti-rachete. El își spunea deschis părerile anticomuniste, cum nu făcuseră președinții americani pînă la el”. De aceea, trăirile lui sunt scrise secvențial, ca într-un film care nu uită nimic și spune tot ce s-a întîmplat.

Corneliu Florea (alias dr. Dumitru Pădeanu) și-a exercitat ochiul lui de „trecător cinic” și ne-a dat două dări de seamă compacte și atent clădite, structurîndu-și un mod personal de a vedea lucrurile ca expresie directă a personalității sale necruțătoare. Ceea ce era pînă acum oarecum difuz s-a structurat ca un mod de viață inalienabil.

Fie că sondează în amintiri, fie că privește inclement adevărul de azi, poziția sa justițiară nu obosește, ci are resurse să iasă mereu deasupra lucrurilor. Prin aceasta, el și-a trasat pîrtia pe care merge neabătut: aceea de a privi adevărul în față și de a-l rosti răspicat, indiferent de reverberațiile pe care le poate produce, de efectele lui colaterale. El privește dur în față, cu un ochi cinic și cu o mîna de maestru.

Vestire...

O mărturisire de credință despre familie, istorie și neam

Silvia URDEA

Pe scriitorul Corneliu Florea l-a urmărit demult gândul elaborării unei cărți despre obârșia sa în strânsă relație cu evenimentele care au brăzdat secolul al 20-lea. Ideea l-a obsedat cu atât mai mult cu cât ecoul întâmplărilor au fost „scrise în inima sa”, cum ar zice Neculce. La

Mihail Sadoveanu în finalul romanului *Neamul Șoimăreștilor* descoperim aceeași implicare personală în istorie: „Bunicii mei sunt strănepoții acelor oameni. Și această istorisire de acum trei sute de ani, din vremea când strămoșii erau încă dârji, am scris-o în liniștea unei prisăci, având în

inima mea răsunetul durerii lor” ([wikipedia.org/Neamul Soimăreștilor](http://wikipedia.org/Neamul_Soimăreștilor)). Dintr-o atitudine similară de congenialitate cu strămoșii s-a născut fresca istorică și autobiografică *Fierăria lui Staricu* (Ed. Aletheia, Bistrița, 2018).

Este o poveste cu tâlc, care aduce în fața cititorului valorile morale tradiționale din ce în ce mai uitate și contestate în spațiul occidental, o poveste cu un substrat polemic. Nuanța polemică este mai vizibilă în dezbaterăa unor aspecte din istoria Întregirii Neamului, a celor două conflagrații mondiale și a epocii staliniste. Scriitorul nu se sfiește să etaleze opiniile proprii despre subiecte controversate, urmărind adevărul și autenticitatea. Odissea familiei Pădeanu din satul Bârza de pe „Jii”, județul Dolj, este reprezentativă pentru întreaga nație, care a fost supusă unor presiuni istorice abominabile. Ceea ce ne interesează este rezistența acestei familii în fața încercărilor vieții datorită solidarității, iubirii, întrajutorării și credinței sau, mai succint spus, datorită

omeniei țărănești. Războaiele le mutilează chipul, dar nu și sufletul.

Valorile după care rudele din ramura paternă a autorului și-au rânduit viața, încercând să le transmită urmașilor, i se par scriitorului atât de importante încât a considerat o datorie a sa să le fixeze într-o poveste. Corneliu Florea nu este nici primul, nici ultimul care se entuziasmează în fața umanismului țărănesc. De la Coșbuc până la Arghezi, trecând prin opera lui Goga, de la Rebreanu la Marin Preda, descoperim un viguros sentiment de identificare cu blazonul rural. Corneliu Florea încearcă să recupereze valorile umanismului țărănesc de inspirație creștină ca să demonstreze, pe de-o parte, nedreptatea unei istorii care i-a supus pe români la o imensă suferință și, pe de altă parte, să propună aceste valori ca modele de urmat într-o lume aflată vizibil în decadență.

Familia bunicului patern Stan Pădeanu funcționa ca un univers coerent, guvernat de legi proprii, eficiente în confruntarea cu lumea. Originari din comuna Padea, frații Ilie și Ștefan, orfani crescuți din mila rudelor, se strămută în Bârza, aciuându-se la Stana, o bătrână sărmană, care îi îmbie pe noii sosiți să se așeze în gospodăria ei și să muncească împreună, argumentând că „oameni buni suntem și vorbele noastre la fel ca noi îs”. (op. cit., p. 26). Trebuie să remarc de la început intenția stilistică a autorului de a recrea ambianța locului prin inserarea cuvintelor din graiul oltenesc și chiar particularități lingvistice ale familiei. Autorul este mândru de genealogia Pădenilor pentru că sunt urmași ai pandurilor lui Tudor Vladimirescu, ce făcură *Adunarea Norodului*, luptând împotriva jugului otoman și asupririi fanariote. Tragedia slugerului Tudor îi făcură pe pădeni *aspri și drepți*, purtând în sânge „dreptatea pământului de la moșii lor” (p. 22).

Evenimente năprasnice brăzdează viețile clanului Pădeanu, dar ei rezistă ca arborii de esență tare în vuietul furtunilor existențiale

datorită stabilității firii lor, a trăinicieii pe care o pun în tot ce construiesc, de la viața de familie, educația copiilor, relațiile cu semenii, ridicarea caselor lor. Ei se îndrăgostesc o dată pentru totdeauna, se leagă de o „fomeie” pe care o cheamă Marta-Maria, cea furată de la horă din Padea sau Siea-Anastasia, adusă de pe front din Basarabia, unde îl îngrijise pe Ilie ca infirmieră. Pe cât de iute se învolutează Pădenii când sunt nedreptățiți pe atât de blânzi sunt față de „fomeile” pe care le-au luat din dragoste curată. Nimic mai străin de acești oameni decât capriciile sau fițele. Cum s-ar spune, sunt oameni de încredere cu care nu ți-e frică să te însoțești. La toate aceste trăsături importante ale ființei lor se adaugă și, nu în ultimul rând, hărnicia, munca neconținută din zori până în noapte fără să se plângă. Ei caută armonia cu apropiatii din familie sau cu cei la care lucrează. Nu o dată, se subliniază în carte principiul conlucrării împreună, ca fiind o garanție a tuturor înfăptuirilor. Omul singur puțin lucru este, dar „toți împreună lucră de schimbare casa și ograda...” (p. 27). După ce Stan și Ilie se întorc din tranșeele primului război mondial cu chipul mutilat, în cazul lui Stan, sau cu răni și suferință, în cazul lui Ilie, ei reflectează asupra minunii învingerii atâtor obstacole și a supraviețuirii: „Rănilor ni se vindecă, prin muncă ne înzdrăvenim și rămânând laolaltă, uniți le răzbuim pe toate. Ne dădu atâta minte Cel de Sus ș-o răzbi și d-aci-nainte” (p. 107). *Uniți, împreună, laolaltă* sunt cuvinte cheie pentru înțelegerea filosofiei de viață a acestor oameni. La bine și la rău conceptul de împreună „era ca un crez în casa lor: trăiau împreună, gândeau și socoteau împreună, hotărâu împreună, munceau împreună, le împărțeau pe toate împreună, credeau că așa e bine și folositor în viața lor” (p. 125). Insistăm asupra acestor termeni deoarece ei oferă antidotul la nihilismul, narcisismul, egoismul și alte -isme, cauzând destrămarea morală a multor societăți contemporane. Acești oameni simpli sunt înfiți cu picioarele în treburile lor zilnice, la care revin iarăși și iarăși, indiferent de tragediile care-i marchează. Sunt călăuziți de credința în Dumnezeu și în soarta inerentă. Stan îi spune unui superior în armată că „pe fiecare dintre noi ne trage sau ne împinge ursita pe câte-o cărare a vieții, mai bună, mai rea...” (p. 39). De unde și

percepția că tot ce li se întâmplă este în ordinea firii.

Recruții din comuna Bârza iau pregătirea pentru războiul de întregire a neamului foarte în serios, trăind solemn un moment ca acela al sosirii unui grup de ardeleni ca să se înroleze în armata regală. Locotenentul Ion Someșan îi recomandă cu căldură pe noii veniți, iar unul dintre ei „zăse rar și apăsător Tatăl Nostru și toată suflarea platoului parcă s-a ridicat la ceruri ca un jurământ de credință” (p. 48). Sunt multe pasaje în cartea lui Corneliu Florea închinată plugarilor care s-au sacrificat fără ezitare în războiul de Întregire, Regelui Ferdinand și Reginei Maria, conducători luminați în momentul de răscruce în care s-a aflat atunci România, tuturor celor care, prin efortul lor, au pus o cărămidă la fundamentul țării, generali, oameni politici, vizionari. Cartea se vrea un elogiu al tuturor anonimilor care au făcut Unirea cea Mare, fiind implicit o critică la adresa guvernanților actuali de la București, năușiți de lupte sterile pentru putere, incapabili să se ridice la înălțimea simbolisticii Centenarului.

Cornel Florea punctează adevăruri peste care se trece uneori în grabă. Regele Ferdinand și Regina Maria sunt apreciați pentru dedicarea lor față de cauza românească, „pentru comportamentul modest și profund devotat poporului în doliu, bătut de boli și mari nevoi” (p. 72). În schimb, aliații ruși, în primul război, „ne-au lăsat singuri în toate luptele”, iar după instalarea lui Lenin la Petrograd cu ajutorul banilor nemțești, observă C. Florea, soldații ruși contaminați de morbul bolșevic „deveniseră doar niște paraziți precum păduchii tifosului exantematic” (p. 74). Ascuțitul satirei se îndreaptă și spre regele Carol al II-lea, „prințisorul”, comandant al unui regiment pe front în Moldova și care se găsi să dezerteze de la datorie, fugind la Odessa cu Zizi Lambrino ca să-și astâmpere năbădăile. A dezertat când îi era sârmanei țări mai greu, cu Bucureștiul ocupat de

nemți, austrieci, turci. Țăranii din Bârza îl judecă aspru, considerându-l pe Carol un candidat la execuție, ceea ce nu se va întâmpla.

Evocând episodul înfrângerii lui Bella Kuhn, autorul insistă asupra nobleței armatei române, care nu a manifestat nici o clipă intenții

anexioniste, ci a salvat Ungaria de molima bolșevică. Doi olteni, sergentul Iordan și caporalul Bivolaru au înfipt o opincă pe Parlamentul de la Budapesta ca răzbunare „pentru toată batjocura ungu-rească” și ca „avertisment pentru viitor” (p. 85). Dacă despre opincă știe toată lumea, în schimb

despre incursiunea lui Nandor Urmanczy în Transilvania, la Beliş, știu prea puțini. De aceea autorul ține să ni-l descrie detaliat. Urmanczy a descins cu o armată de mercenari în Transilvania, masacrând barbar pe moșii de la Beliş și din împrejurimi. În toată campania armatei române împotriva sovietizării Ungariei nu s-a pomenit de nici un act bestial, deoarece soldații români au reprezentat trăsăturile noastre de națiune pașnică, dornică să apere ce este al nostru, dar nu să pună mâna pe teritorii străine.

Țara încă plină de durere și-a mobilizat energiile pentru a sărbători miraculosul act al Măritei Uniri, cum i s-a spus în epocă. Autorul inserează informații care, în general, ne scapă, dar care sunt foarte revelatorii. În mai puțin de doi ani s-a ridicat la Alba-Iulia Catedrala Reîntregirii pe platoul roman, în apropierea vestigiilor castrului în care a stat Legiunea a 13-a, Gemina. La 15 octombrie 1922, dimineța la ora 9:00, a sosit la Alba-Iulia cu trenul familia regală. S-au sfințit coroanele, a regelui Ferdinand făcută din oțelul unui tun de la 1877, iar a reginei făcută din aurul Munților Apuseni. Suveranii au semnat actul unirii într-un palat devenit muzeul reîntregirii. Apoi au urmat dejunurile: unul de 300 de persoane pentru oaspeții străini, unul de 700 de persoane pentru reprezentanții națiunii și unul de 20.000 de persoane pentru oamenii de rând, înfăptuitorii Măritei Uniri. Momentele înălțătoare evocate cu

atâta bucurie și cu entuziasm de Corneliu Florea ne implică emoțional în cel mai însemnat moment din istoria noastră. Constituția promulgată în 1923 statuează chiar de la început adevărul care este piatra din capul unghiului: „Regatul României este un stat național, unitar și indivizibil”.

România a fost jefuită la sânge de ocupantul german, țiteiul, sarea, lemnul, produsele agricole luând calea Vaterlandului. Țăranii din Bârza, cărora nu le scăpa nici un eveniment din istoria pământului strămoșesc, participă și ei la euforia generală. Tricolorul a fost ridicat la primărie, iar vătășelul Petru, corespondentul lui breaking news de astăzi, s-a pornit cu toba „să afle tot leatul că România deveni dodoleață, adicăte rotundă” (p. 111). Autorul reflectează cu amărăciune la sensul celor petrecute cu națiunea română în prima conflagrație mondială, subliniind absurditatea demersurilor beligerante împotriva României: „Acele armate străine s-au repezit asupra românilor să le împiedice unirea cea firească ca națiune pe vechia lor vatră istorică, ce de drept le aparținea fiind poporul primordial. L-au copleșit numeric cele șase națiuni ce își aveau țările lor, de la care românii nu au avut nici o pretenție teritorială, doar au cerut și au luptat pentru ceea ce a fost și era românesc” (p. 93).

Prefacerea României după reforma agrară întreprinsă de regele Ferdinand, pe care bârzanii îl vedeau ca pe „un dar dumnezeiesc” nu întârzie să se producă. Boierii, care au cedat din pământul lor, s-au dovedit adevărați patrioți, înțelegând necesitățile sociale. Intelectualii, preoțimea satelor toți laolaltă și-au adus contribuția la „schimbarea la față” a țării. Deși trecuseră atâtea dureri peste ei, țăranii din Bârza nu-și pierd nădejdea de mai bine și continuă perseverent să meșterească la treburile zilnice și să dezbată evenimentele politice după mintea lor „simplă, dar cinstită și de nenumărate ori erau mai corecți și drepti decât cei mari, puternici și avuți” (p. 134). Dragostea lor de viață și optimismul nu pot fi înfrânte de nici o opreliște. Plăcerea taifasului pe prispă, care la Bârza se cheamă a avea o taină, cu conversația care se-ncheagă din nimic, dar înfloresce cu panseuri istețe și spirit zeflemitor de cea mai veritabilă marcă este o trăsătură dominantă a vieții lor. Din această plăcere se încheagă filosofia lor existențială înfiptă în practica

zilnică, în acea antecă legătură cu pământul. De aceea Tudor Vladimirescu îndemna „țineți cu poporul ca să nu răătăciți”.

Țăranii din Bârza întâmpină noul cu „uimiri neliniștitoare și uluiri tulburătoare”. Candida lor nedumerire este bine surprinsă pe tot cuprinsul cărții. Recruții din Bârza care trebuiau să ajungă la Craiova la Comandamentul militar nu fuseseră cu „trinul” niciodată și se minunează cum de există toaletă în tren. Scena cu recruta care se închide involuntar la toaletă și cu opintirea confrăților ca să-l scoată, manevrând ușa mai s-o scoată din țâțâni, conține un umor savuros. Și prima trăsură fără cai, citește automobil, îi miră atât de mult încât atunci când boierul le spune că dihania are caii în față, aluzie la motor, țăranii se îmbulzesc să vadă caii cei atât de mici de puteau să încapă sub capotă. Ei nu rămân nepăsători la viteza pe care secolul 20 începuse s-o etaleze, dar se întrebau naiv „de ce atâta grabă, încotro o luară la picior așa de iute, ce și cine-i mână cu bici nevăzut din spate, până unde vor ajunge” (p. 123). Sunt întrebări de înțelepți.

Binele nu ține mult la români. Cu moartea regelui Ferdinand și a lui Ion I. C. Brătianu se încheie „epoca astrală” a Regatului Român. După instalarea pe tron cu iuteală de scamator a lui Carol al II-lea începe nebunia politică a ciocnirii ideologiilor de extremă dreaptă și stângă, care au condus la a doua și atât de nimicitoare conflagrație mondială. Autorul nu are simpatie pentru nici una dintre extreme. Bolșevismul îl detestă din toată ființa. Notează cu tristețe că monarhia constituțională era sugrumată la repezeală de dezertorul Carol al II-lea, care, între timp, făcuse pasiune pentru Lupeasca, zisă și *duduia*, o evreică ce se amesteca influențându-l pe rege în deciziile lui. Crimele odioase comise de Carol împotriva legionarilor îl expuse lumii întregi ca fiind nelegiuit, instabil, slab de caracter. Se pune de un nou război apocaliptic.

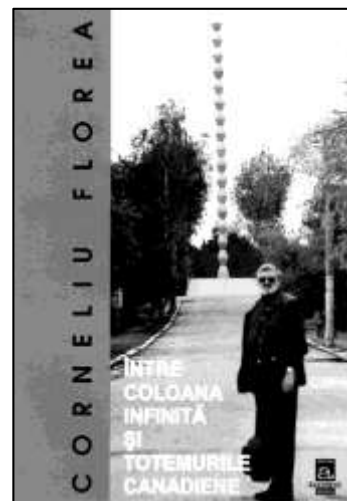
Valuri de neliniște se răspândiră printre țăranii din Bârza. Cu toate acestea ei își urmau neclintiti rostul cotidian. Așa ajunse Nistor, zis și Staricu, unul din cei șase copii ai lui Stan Pădeanu și ai Martei-Maria, ucenic și apoi calfă la un meșter din Craiova ca să învețe meșteșugul de fierar. În septembrie 1939 lumea a fost târâtă într-un nou război. Înfrângerea Franței și a Marii Britanii în vara lui 1940 a

lăsat complet descoperită România în fața Germaniei, fără nici un fel de aliați, ceea ce a împins-o să accepte alianța cu Germania în mai 1940. De acum începe dezastrul pentru țara noastră. Ce reușiserăm să cucerim la 1918 ne este răpit din nou, soarta nefiindu-ne favorabilă de această dată. Mai marii lumii hotărâseră peste capul popoarelor mici. Eram ca și tranșați în abatorul războiului.

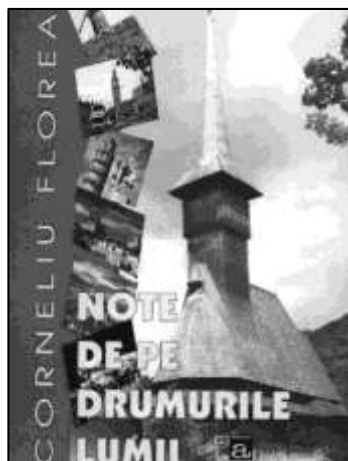
Din nou ne captează atenția detaliile selectate de autor pentru a zugrăvi fresca apocalipsei. La 26 iunie 1940, noaptea, Molotov îl chemă pe ambasadorul român la Moscova, Davidescu, ca să-i dea un ultimatum privind cedarea Basarabiei și Nordului Bucovinei. Hitler nu mișcă un deget pentru că ne vânduse demult. Prin Dictatul de la Viena din august 1940 Hitler cadorisește Ungaria cu Nord-Vestul Transilvaniei.

Carol al II-lea abdică și pleacă, jefuindu-ne și el, cu un tren încărcat. Din nou C. Florea ne oferă un amănunt semnificativ. Pe peronul gării, în văzul tuturor, regele Mihai îl imploră pe tatăl său „Nu mă lăsa aici, ia-mă cu tine” (p. 192). Acest detaliu anunță critica acerbă la adresa regelui Mihai, întreprinsă de autor ori de câte ori are prilejul. Pe cât este de fervent admirator al regelui Ferdinand, pe atât de sever îl judecă pe regele Mihai și îl desființează pe regele Carol al II-lea.

Aprecieră reală a autorului se îndreaptă spre Mareșalul Ion Antonescu, care a făcut ordine militară în țară, a ordonat mobilizare națională pentru eliberarea pământurilor românești tranzacționate de diabolicul caporal, l-am numit pe Hitler. Antonescu era văzut ca eliberatorul românilor după toată pacostea ce-o adusese asupra țării aventurierul dezertor, Carol. Mobilizarea i-a prins și pe Pădeni. Staricu a fost trimis ca fierar la un batalion, iar Florea în trupele de geniu prin stepa Calmucă spre Don, în cadrul Armatei a 3-a române. Antonescu a ordonat trecerea Prutului și, până la sfârșitul lui octombrie, Bucovina și Basarabia erau eliberate.

Mareșalul a greșit însă continuând campania și dincolo de Nistru. Ce eroare de judecată să nu vadă că un caporal ticălos ca Hitler nu merita în nici un caz loialitatea absolută, pe care Mareșalul o datora doar armatei lui și țării. „Ce greșală majoră față de un caporal ticălos care, după ce a fost factorul principal al dezmembrării României, în această campanie, zisă anti-bolșevică, nu a vrut să echipeze modern armata română, nici contra preț în aur negru”, cade greu judecata lui Corneliu Florea (p. 198). A nu se

uita însă că Ion Antonescu a făcut tot ce i-a stat în putință pentru armata sa, fiind „singurul conducător de stat și de armată ce s-a aflat mai mult pe front, alături de soldații și ofițerii lui, decât în țară în această campanie...” (p. 199). Mareșalul a fost singurul care a ținut

piept urgiei în acele momente de cumpănă pentru țară. România se afla în fața uriașei invazii a armatei roșii, urmată de coloana a cincea a evreilor comuniști și de torționarii NKVD-ului.

Prin contrast, arată C. Florea, Curtea Regală a manifestat nepăsare față de durerile românilor. Elena, mama regelui Mihai, se amuza cu amantul ei grec, Jacques Vergotti, iar fiul ei cu Dolly Chrissoleghos, fiica unui comunist grec, ea însăși tovarășă de încredere a lui Emil Bodnăraș. Contextul acesta explică toate concesiile regelui Mihai față de puterea sovietică. Comportarea regelui față de Ion Antonescu a fost infamă. Constituțional, regele avea dreptul să-l demită din funcție, dar nu să-l aresteze. Regele Mihai a fost singurul monarh care și-a arestat comandantul armatei regale și l-a dat pe mâna lui Stalin. Surprins de un asemenea gest de supunere, se spune că Stalin ar fi exclamat: „Cu asemenea rege aliat facem comunism în România mai înainte de-a termina acest război victorios” (p. 216). N-a fost singura

decizie catastrofală a regelui. C. Florea, un judecător aspru al ultimilor doi monarhi din dinastia de Hohenzollern, subliniază vinovăția lui Mihai față de cei 150.000 de soldați români, dezarmați la ordinul lui după semnarea armistițiului, lăsați la voia batjocurii armatei sovietice. Acești bieți români au fost luați prizonieri și trimiși în Gulagul siberian. Țăranii din Bârza se întrebau sarcastic cum de a fost posibil ca o armată aliată, cea sovietică, să facă prizonieri pe soldații unei alte armate aliate. Logică inexpugnabilă! Biata țară lăsată fără apărare se afla în calea tuturor răutăților. Titlul capitolelor spun totul despre starea disperată a oamenilor și a țării: *Americanii cu bombe, rușii cu tancuri, Americanii nu mai vin, rușii nu mai pleacă, Cartela noastră cea de toate zilele, Viitorul comunist vine cu duba neagră*. Ocupanții au trecut cu șenilele peste sufletele oamenilor care se simțeau pustiiți, jefuiți, dominați de o adâncă lehamite.

Cartea excelează prin judecăți curajoase asupra istoriei românești, smulgând orice vâl de ipocrizie, de convenționalism comod, practicat atâta vreme în istoriografia noastră prea obedientă față de un stăpân sau altul, care ne-a dictat scrierea unei istorii conjuncturale, mincinoase. *Fierăria lui Staricu* este o carte document, o cronică de familie și o profesie de credință, scrisă dintr-un sentiment de datorie și recunoștință față de înaintașii care au făcut istorie. Reverența față de adevăr este principiul călăuzitor al cărții, dublat de o subliniată atitudine polemică față de măsluitoarii istoriei noastre și față de cleptocrația care a confiscat puterea în România de astăzi. Ce contrast izbitor, pare a spune autorul, între generația Marii Uniri și politicienii de doi bani de astăzi! Călător pe diferite meridiane, cunoscător și al altor civilizații, Corneliu Florea îi contemplează pe oltenii săi dintr-o perspectivă amplă, care conferă temei judecăților sale de valoare, justificând solidaritatea sa cu acel spiritus locci, cu un mod de viață bogat prin căldura inimii și sinceritatea gândului, într-un cuvânt, prin omenie: „Omenia, mi-am adus aminte de omenia țărănească, cel mai mare dar dumnezeiesc al lor”.

Corneliu Florea și adevărul gândit liber

Victor ȘTIR

La Editura Aletheia, Bistrița, 2015, a apărut volumul *Anotimpuri istorice* de Corneliu Florea, bănețean la origine, medic de carieră, care a lucrat ca stagiar prin câteva orașe din Transilvania, printre care, mai longeviv, stagiul din nordicul burg săsesc.

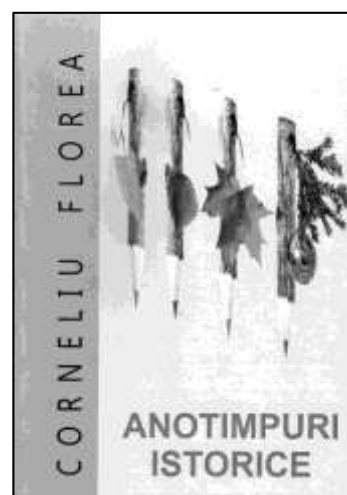
Corneliu Florea este pseudonimul medicului Dumitru Pădeanu care, în 1980, a ales libertatea, părăsind România ultimilor ani comuniști și remodelându-și viața, alături de soție și fiu, în Canada. Spiritul curios care este Corneliu Florea a ajuns la scris pentru a rememora trecutul propriu, pentru a înțelege și pentru a stăvili uitarea, ajungând să publice douăzeci de volume, începând din 1987, când a debutat în volum la Editura Nord din Danemarca, până astăzi. Nu doar amintirile din țară, din Canada, cele de călătorie constituie materia cărților lui Pădeanu, ci și meditația socială, politică, bună parte din texte au apărut mai întâi în publicația *Jurnal liber* pe care o realizează singur de patru ori pe an, una pentru fiecare anotimp.

Volumul *Anotimpuri istorice*, având puțin sub patru sute de pagini, reunește meditațiile pe teme istorice ale lui Corneliu Florea, având „pe masă” bibliografia aferentă tematicii și interesul ca formă a clarificărilor necesare maturității de reflecție. Metoda lui Corneliu Florea este mai mult decât un mănunchi de criterii alese pentru funcționalitate, pentru operativitate spre a putea așeza sub auspiciile lor temele luate în lucru; metoda este cea a gândirii libere, cu propria minte, experiență și logică a faptelor istorice pe care le cercetează „post factum”. În cartea despre care discutăm nu vom găsi clișee de gândire preluate pentru statuile autorilor sau pentru notorietatea artificială.

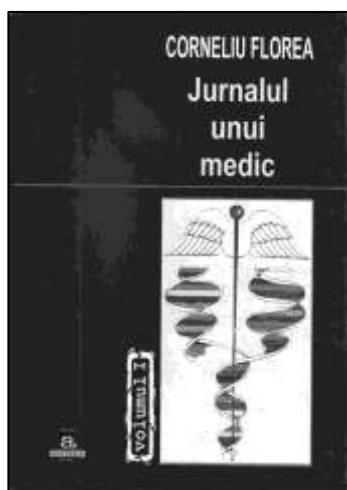
Întâiul anotimp este primăvara pe care fiul Florin i-a arătat-o tatălui ajuns la 74 de ani în culorile peisajului și istoriei insulei

Hawai, teritoriu paradisiac din Oceanul Pacific cu vegetație luxuriantă și cu o istorie care a sfârșit prin includerea în interiorul granițelor Statelor Unite ale Americii. Se rețin de autor, în text, figuri de luptători hawaieni pentru libertate, dar și istoria explorărilor hawaienilor în imensul Pacific. Această parte a cărții evidențiază un ascuns talent de romancier al lui Corneliu Florea pe care l-am mai întâlnit în cartea *Risipirea*, o descriere a emigrării bucovinenilor în Canada, la începutul secolului al XX-lea. Capitolul se încheie cu întoarcerea din raiul hawaian în Canada prinsă în frigurile iernii.

Vara războaielor mari este partea a doua a cărții și abordează condițiunile în care România a trecut prin primul și al doilea război mondial. Mai clar ca în multe alte texte de istorie, *Anotimpuri istorice* aduce în amintire tratatul de alianță cu Austro-Ungaria pe care Carol I l-a semnat în urma amenințării cu război de către Bismarck, care viza menținerea privilegiilor Vienei, dar, după doi ani de neutralitate, regele Ferdinand a semnat la 17 august 1916 tratatul cu Antanta și la 27 august Regatul România a declarat război Austro-Ungariei, sperând în realizarea unității naționale. A doua zi, Germania a declarat război României și entuziasmul ostașilor români intrați în Transilvania s-a stins prin atacarea țării de germani, austrieci, maghiari – ce bine stă acestei triade opoziția la români! –, iar din sud, turcii și bulgarii. Ocuparea Bucureștiului de Puterile Centrale au dus la

concentrarea forțelor române în Moldova, unde trupele țariste făceau doar figurație și de aceea au fost dezarmate de armata română și trimise acasă, fapt umilitor pentru ruși. Armata română a generalului Eremia Grigorescu i-a luat de pe umăr „steaua” gloriei fălosului general german Makensen căruia i-a transmis: „Pe-aici nu se trece!”. Căderea Puterilor Centrale și doctrina Wilson a adus câștig de cauză și României. Autorul se referă și la înfăptuirea unității naționale a României, la încoronarea regelui Ferdinand, la

revoluția maghiară a lui Moritz Kohen, devenit Bella Kuhn. Pe anumite zone, cartea prezintă informații, nu chiar la îndemână, bunăoară despre eliberarea Budapestei de români și operațiunile conduse de generalii Moșoiu și Mărdărescu. A doua vară fierbinte este cea a

războiului purtat de România în Răsărit, târâtă de Germania fascistă și onoarea mareșalului Antonescu. Pactul Ribbentrop-Molotov a avut consecință retragerea armatei române sub batjocura alogenilor, cărora li s-a cam plătit la reocuparea teritoriului. Cel de-al treilea om al Axei, Antonescu, nu și-a oprit trupele pe Nistru, după eliberarea Moldovei, ci a luptat alături de nemți până în stepele calmuce, unde cele două armate române, neechipate de Hitler cum a promis, au fost pulverizate de un infernal atac de artilerie rus, cu mii de guri de foc care au tras concentrat, premieră în războiul modern. Pentru morții români nu s-a pus un semn creștin, crucea, nu s-a rostit o rugăciune până acum vreo doi-trei ani când patriotul român, prof. univ. dr. Vasile Șoimaru de la Universitatea din Chișinău a avut o inițiativă privată în acest sens.

Întoarcerea armelor fără condiții este înfățișată ca opera regelui Mihai, caracterizat de autor ca un om slab, dezinteresat de poporul român, din rândul căruia a „livrat” Siberiei 130.000 de militari români, degradați

și umiliți de sovietici la încetarea focului. Parte a evenimentelor tratate sunt și manifestările iredentismului maghiar de o cruzime barbară în Ardealul de Nord ocupat după Diktatul de la Viena. Tragediile de la Ip și Trăzneu, unde au fost uciși bătrâni, copii, bărbați, femei, inclusiv gravide, în modul cel mai primitiv, se bucură de tratarea potrivită, meritată, cum, de altfel, și dărâmarea bisericilor ortodoxe românești de către secui, nici până azi refăcute, pentru împlinirea intenției de purificare etnică în zona majoritar secuiască. Rolul alogenilor în instalarea comunismului în România a primit atenție specială din partea autorului.

Toamna istorică se ocupă de mișcarea de protest a studenților de la Timișoara, ca rezonanță a Revoluției maghiare din 1956. Adunarea studenților și expunerea dorințelor acestora s-a lăsat cu arestări, judecare a studenților ca dușmani ai poporului și ani grei de pușcărie. Îi cităm din paginile cărții pe câțiva ale căror vieți și-au abătut cursul de la ceea ce-și propuseseră pentru cariere: Caius Muțiu – student anul V, Facultatea de mecanică, 8 ani închisoare corecțională; Teodor Stanca – student anul V, Mecanică, 8 ani închisoare corecțională; Aurel Baghiu – student anul V, Mecanică, 8 ani închisoare corecțională; Friedrich Barth – student anul V, Mecanică, 6 ani închisoare corecțională; Pop Gheorghe – asistent universitar, 5 ani închisoare corecțională; Ladislau Nagy – student anul V, Mecanică, 4 ani închisoare corecțională; Nicolae Bălăci – student anul V, Mecanică, 3 ani închisoare corecțională și Aurelian Păuna – student anul IV, Construcții, 3 ani închisoare corecțională. Exagerat de mult, pentru o adunare UTM și un Memoriu de revendicări colective! Autorul scrie: „Toate aceste pedepse nedrepte ar fi fost îndoite dacă nu se schimba încadrarea penală sugerată de un colonel de securitate și acceptată de conducerea superioară de partid. Păcat că istoricii nu au cercetat și dezvăluit acest amănunt important ce a scurtat distrugerea totală a tinereții condamnaților între timp, se ancheta lotul al doilea de studenți protestatari în vederea celui de-al doilea proces și de data acesta a intervenit Vasile Negrea cu sugestia

ca procesul să nu fie cu sala închisă, ci cu asistentă studentească verificată.” Așa se apăra statul comunist de „uneltele imperialiste” care doreau democrație și libertate.

Pagini care atrag pentru deliciul unei mari hotărâri sunt cele ale aranjării între Gheorghiu Dej și Nikita Hrușciiov a retragerii trupelor sovietice din țara noastră, întâmplate la o vânătoare de pomină. „Cum mă pot revanșa pentru asemenea primire și clipe de neuitat?”, ar fi întrebat sensibil Hrușciiov, la care, Dej i-a spus păsul, bine ambalat în vorbe de loialitate. De față era Maurer, Bodnăraș și Ceaușescu, toți cu respirația tăiată. Nikita dicit. „Dragi prieteni, pot să vă asigur că, în proporție de 90%, într-un an de zile trupele noastre vor fi retrase.” Au fost, și pentru a arăta loialitate, Dej a început o nouă campanie de arestări, strângând șurubul libertăților.

Iarna istorică este anotimpul dedicat evenimentelor din decembrie, excepțional ambalate în minciuni oficiale care doar treptat au mai lăsat adevărul să iasă la iveală, și evident, Corneliu Florea sancționează în paginile cărții această atitudine. Autorul se referă la „14 decembrie 1989, la Iași, Frontul Popular Român, o mișcare anticomunistă,

încearcă să organizeze o mare adunare revendicativă în Piața Unirii, care putea deveni scânteia unei revoluții generale. Din nefericire, toată pregătirea este deconspirată, Piața Unirii este ocupată de Securitate, Miliție, Armată, iar liderii Frontului Popular sunt arestați. Capitolul *16 Decembrie 1989*, începe spontan, cu o mișcare absolut nepregătită, *Revoluția de la Timișoara*. La Timișoara, cu adevărat a fost o revoluție, o mare și învingătoare revoluție.”

Au spus, probabil și alții, dar Corneliu Florea subliniază: „Laszlo Tokes – fals revoluționar... El nu a fost scânteia revoluției, ci cel care a vrut să o stingă: *Mergeți acasă!*”

Textul tratează toate fazele evenimentelor de la Timișoara, de la actanții curajoasei mișcări, creditată de autorul, deși aflat departe, mândru de orașul său natal. Spiritului de observație, capacității de analiză și puterii de a duce logic judecățile până la capăt, Corneliu Florea are un umor foarte fin în anumite pasaje, care dau fluentă lecturii și țin lectorul aproape de text.

Cartea este o privire personală, originală, asupra evenimentelor, și parcurgerea ei, folositoare.

Fetița cu chibrituri

Corneliu FLOREA

Autobiografie în proză foarte scurtă

În general, octogenarii au biografii pe măsura anilor și-a evenimentelor trăite. Și dacă se apucă să o scrie, rezultă un roman, altora le trebuie câteva volume și unii chiar au scris o bibliotecă întreagă. Pentru ce mi s-a cerut mie, am să-mi înghesui cele opt decenii într-o proză foarte scurtă.

Corneliu Florea, Silvia Pop și Virgil Rațiu, la Blaj

Mie mi s-a spus că m-a adus barza în România, la Fratelă Timișoarei, în 5 ianuarie 1939, în plină dictatură regală a lui Carol al II-lea. Părinții care urmau să mă crească și să-mi dea cei șapte ani de-acasă, m-au dus la popa Faur care m-a botezat român creștin ortodox, și așa am rămas. Mama avea grijă de mine fiindcă Tata plecase la război cu regimentul, divizia, armata Generalului Ion Antonescu, țara noastră intrase în dictatura militară, de război, ce se instalase în toată Europa. La sfârșitul dezastrosului război (1945) regatul român a fost predat de anglo-

americani dictatorului comunist Stalin. În 1947, am terminat cei 7 ani de-acasă și m-au dat la școală, era obligatoriu să fiu și alfabetizat. Când tiranul dictator Stalin a murit (1953), România era republică populară și a intrat, cu mine cu tot, sub dictatura Partidului Muncitoresc Român, vorbă să fie, fiindcă dictatura tot de la Moscova venea prin comuniștii ei trimiși pe tancuri, trenuri, avioane, parașutați sau pe sub pământ. Eu eram parțial alfabetizat și zilnic stăteam la coadă la pâine pe cartelă, iar Tata mă învăța cum trebuie să mă port în dictatura comunistă; să tac și să ascult, să fiu disciplinat și să învăț.

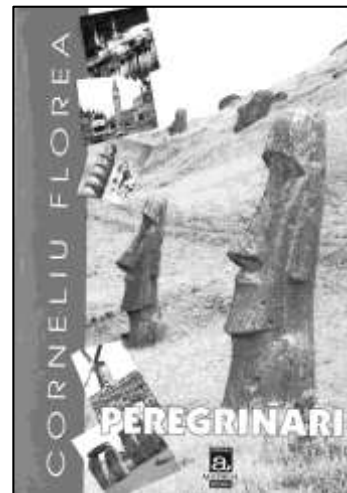
Nu învățam cine știe cât de mult, dar am intrat la școala medie (1953) ce era o școală după modelul celor din Uniunea Sovietică, avansată nevoie mare, pe pătrare, și a durat doar trei ani. Am trecut prin ea precum câinele prin apă, după care m-am îndreptat spre facultăți fiindcă aveam origine sănătoasă; mă adusese barza într-o familie cu tradiții muncitorești. La Politehnică se cerea matematică și fizică, ce depășeau mult aptitudinile mele intelectuale. Atunci am zis și m-am dus la Medicină, unde am căzut din cauza a două limbi: cea maternă și a celei ce i se zicea cea mai frumoasă și avansată: rusa. Tata mi-a spus că-mi mai dă o șansă, dar dacă nu reușesc mă face muncitor fruntaș în întrecerea socialistă. Cu Tata nu se glumea, când trebuia să facem treabă, să reușim în ceea ce ne-am propus. Și pentru prima dată, în viața mea, m-am ambiționat și am intrat la

Facultatea de Medicină (1957), am avut și baftă; au scos de la examenul de admitere limba rusă și aveam origine sănătoasă datorită berzei. În facultate, șase ani, mi s-au lungit urechile din cauza socialismului științific și marxism-leninismului, mi s-au tocit coatele și fesele de atâta anatomie, fiziologie, patologie, mi-am rupt picioarele alergând la stagii de la o clinică la alta. A trebuit să trec peste o sută de examene și colocvii ca să devin medic (1963), pentru ca, la final, să mi se spună: „Partidul te-a făcut doctor, te repartizăm în Maramureș, unde obligatoriu trebuie să stai trei ani, medic de circumscripție” (1963-1966). Nu am stat, am profesat conștiincios fiindcă aveam o circumscripție grea. Între timp a murit și Dej, așa că România și familia mea au trecut de la dictatura închisorilor comuniste la dictatura epocii de aur. Am mai profesat doi ani (1966-1968) împreună cu soția mea, tot medic de medicină generală, pe Valea Someșului Mare. În 1968, am dat examen de secundariat, am luat specialitatea de „nas, gât și într-o ureche”, pe care am făcut-o timp de doi ani la Clinica ORL din Cluj și un an la Spitalul Colțea din București, am avut buni profesori și asistenți, mi-am însușit specialitatea. Și din nou ni s-a spus că partidul ne-a făcut specialiști, redistribuindu-ne în județul Bistrița-Năsăud, altfel nu am fi avut dreptul să profesăm. Aceasta a fost încă o nedreptate dictatorială care ne-a intrigat și ne-am hotărât să plecăm din România dictaturilor fără de sfârșit.

În august 1980, am reușit să plecăm din România „epocii de aur”, lăsându-ne fiul ostatic. Am stat patru luni în Lagărul de la Traiskirchen, un lagăr pentru cei scăpați de dictatura comunistă numai cu ce aveau pe ei. Am primit statut de refugiat politic și am aplicat să imigram în Canada care ne-a acceptat cererea și în decembrie 1980 am

aterizat la Montreal. Fiul nostru a sosit în Mai 1981, datorită intervenției directe a ministrului canadian Lloyd Axworthy. A fost cea mai fericită zi liberă din viața noastră. Au urmat grei ani de-a rândul, plătind prețul scump al libertății, muncind de toate, pentru că în Canada nu se recunoaște diploma de medic și experiența profesională din alte țări. Am luat totul de la început: întâi, examenele pentru recunoașterea diplomei, apoi trei ani de stagiatură în clinicile facultății și la urmă marele examen de licență prin care primeam

dreptul de liberă practică în Canada. Astfel, cu multă trudă, ne-am recâștigat statutul de medici, aveam peste 45 de ani trecuți. Eram cetățeni canadieni, și, prin muncă și conduită socială corectă, am ajuns la independență, confort și libertatea dorită. Ica a profesat la Spitalul Municipal din Winnipeg iar eu la Winnipeg Clinic. Fiul nostru a terminat Facultatea de Drept și a profesat într-un barou, apoi a mers la Facultatea de Medicină pe care a absolvit-o, are clinica lui, s-a căsătorit, are trei copii, studenți toți trei. Din nefericire, nu am făcut excepție de la hazardurile vieții și cu multă durere am suportat pierderea Icăi, în 2008. Am rămas solitar, mă pensionasem la 68 de ani ca să am grijă de ea, acum simt că mă cheamă pământul părintesc și mă întorc în România. Aceasta îmi e ursita: m-am născut într-o dictatură și voi muri în alta, văzând că România e sortită să aibă parte numai de dictaturi.

Dr. Dumitru Pădeanu, Winnipeg – Canada,
28 octombrie 2018

PS: Am fost și rămân om liber. Niciodată nu am făcut parte din asociații sau partide politice.

Din scrierile lui Corneliu Florea

Jurnale trăite:

Jurnal de lagăr liber – în Lagărul de refugiați din Traiskirchen – Austria, în 1980, Editura Nord, 1987, din Danemarca, Editura Lumina, 1992, Editura Gutinul, 1999;

Jurnal pe frunze de arțar – Primul cincinal de imigrant în Canada – 1980-1985, Editura Lumina, 1993, Editura Gutinul, 1999;

Jurnalul unui medic – volumul I, 1939-1963, Editura Aletheia, 2002;

Jurnalul unui medic – volumul II, 1963-1980, Editura Aletheia, 2011;

Jurnalul de trecător cinic – România anului 2014, Editura Aletheia, 2015;

Vara pisicilor negre – România anului 2016, Editura Aletheia, 2017;

Lansare de carte, împreună cu Virgil Rațiu, Ion Moise, Al. Cățcăuan, la Casa de Cultură a Sindicatelor din Bistrița.

Eseuri politico-sociale

Constituția de la 29 februarie – idealul unei Românii libere și democrată, Editura Observator, München, 1988, Editura Lumina, 1991, Editura Aletheia, 2008;

Semnale semenilor mei – despre românii iubitori de neam și patrioții devotați, Editura Lumina, 1999;

Afacerea Holocaustului – adevărul istoric e adevăr, nu antisemitism, Editura Lumina, 1991;

Vremuri anti-românești – realitatea românească după un deceniu de la Ceaușescu, Editura Aletheia, 2001;

Libertatea de a iubi adevărul – ce scriu evreii despre ei, despre Holocaust, Editura Aletheia, 2004;

Fiecare cu America lui – de la Columb până la noi, cei de astăzi, Editura Aletheia, 2005;

Polemos – război împotriva patapievicianismului anti-românesc, Editura Aletheia, 2007;

Critice și anticritice – critică social, critica rațională, argumentată, Editura Aletheia, 2017.

Scrieri cu caracter istoric:

Cine tulbură liniștea Transilvaniei – din istoria românilor sub unguri, Editura Lumina, Oradea, 1990, Editura Aletheia, 2012 (ed. adăugită);

Risipirea – soarta bucovinenilor sub habsburgi, turci, ruși imperiali și comuniști, Editura Aletheia, 2009, 2012;

Glose medicale – scurtă istorie a Medicinii de la Asclepios la Paulescu, Editura Aletheia, 2013;

Anotimpuri istorice – istorie timișoreană, de la cartele de pâine la gloanțele dictatorilor, Editura Aletheia, 2015;

Fierăria lui Staricu – frescă neamului meu oltenesc de-a lungul secolului XX, Editura Aletheia, 2018.

Însemnări de călătorii:

Note de pe drumurile lumii – Nord America, Europa, România, Editura Lumina, 1995, Editura Aletheia, 2010;

Între Coloana Infinită și totemurile canadiene – arte spirituale spre cer, Editura Lumina, 1997, Editura Aletheia, 2006;

Peregrinări – din Alaska în Polinezia, apoi la mohaii din Rapa Nui, Editura Aletheia, 2010;

Călător prin felurite lumi – Țările de Jos, Elveția de Sus, Hawaii și Roșia Montană, Ardealul nostru, Italia latină, tur Iberic și pe Jiu, Editura Aletheia, 2016;

Nota autorului: Sincere și recunoscătoare mulțumiri tuturor celor ce m-au ajutat să le editez. În mod special, deosebit, editorului Virgil Rațiu și tehnoredactoarei Nicoleta Cristina Dohotari. Ca fapt divers: mărturisesc că m-am sponsorizat pentru a-mi fi dator numai mie, nu mi-am permis decât ediții modeste, dar din câte au fost, am făcut donații și cadouri. Mulțumesc celor ce m-au citit și mi-au scris și celor care m-au citit și, din diverse motive, nu mi-au scris. Și celor care au scris despre cărțile mele.

Grupaj realizat de **Virgil RAȚIU**

Setea dispare în apă și intră în sânge

„Ubi bene...? Ubi patria...?”

Virgil RAȚIU

Am învățat că românii pentru a fi exonați de eșecurile din istorie ar trebui să răstoarne unele mituri care îmbracă teoria conspirației – acoperită de masoni, de marile puteri, propagată de evrei ori venită de la

Vatican sau de la Bilderberg, după cum se tot vehiculează în diferite medii. O cercetare/anchetă, cu rază mare de acțiune, de la București la Londra, la Roma, la Washington și retur, de la București la Moscova, la Beijing, la Berlin și Ierusalim, ar putea analiza cu uneltele fizicii și

politicii, nu cu umorile literare și economiei mitologice, istoria reală a țării în secolul XX. Să fie analizate, departe de vinovății, caractere și lășități, deciziile bune și rele, eșecurile în istorie și rarele noastre victorii, fără să ne victimizăm. Un astfel de început, de îndrăzneală, ne lipsește. Big-Bangul propriului nostru interior.

Pe o atare cercetare se înscrie romanul *Ubi bene?... Ubi patria?...* de Valeria Bilt, sau cartea marilor emigrări în Europa, după anul 1990, din

Lecturi

Europa de Est în Europa de Vest. Vacarmul începutului emigrărilor din România, R. Moldova, din Bulgaria către Italia, Spania, Franța și țările scandinave s-a transformat treptat într-un vuiet surd stârnit de marile speranțe puse la plecare de fiecare emigrant, acoperite și estompate cu abilități diabolice de marea mafie surprinzător și ermetic organizată în rețele ale exploatării și sclaviei domestice.

Primele victime sigure au fost și sunt femeile aflate la cheremul călăilor. A unor călăi.

Valeria Bilt deschide un dosar al crimei organizate, având teren de desfășurare Italia, cu orașele sale Bologna, Perugia, Milano și altele, legate prin rețele de emigrare care traversează Croația, Slovenia, Ungaria, România, până în Bulgaria și invers. Capetele de la Est și de la Vest ale grupurilor terorii umane sunt necunoscute. Necunoscutul și insolentul vicios sunt ecranele pe care rulează toate victimele.

În paginile romanului sunt prezente și persoane deliberat dedicate sprijinirii emigranților. Padre Leonello Berettoni, un preot creștin ce apără creștinii, se numără printre salvatorii multor emigranți, în special femei de diferite vârste, sosite în Italia din Estul Balcanilor ca să muncească pentru a se realiza, a-și construi o altă soartă. Dar promiscuitatea în care viețile sunt târate, „organizate” în rețele de mafia comerțului cu carne vie, „supraviețuiește” oricăror legi și instituții de ocrotire umană care, chipurile, încearcă să apere vieți omeneste. Corupția generalizată cu privire la exploatarea victimelor atinge nivele politice și implicații „strategice” supranaționale în care sunt angajate instituții de drept și organizații sociale cu statute democratice și constituționale, umanitare, europene, americane ale căror atitudini și reacții la atrocitățile pe care încearcă să le deconspire și elimine, cel mai adesea, uimesc prin deciziile pe care le iau. Mass-media cu privire la astfel de fapte este, la rândul ei, împărțită în multe direcții, pentru a-și pierde urmele, ca oriunde în lumea dominată de mercenariate.

Europa, de mai bine de o jumătate de veac, este ultragiată de acte teroriste și mai ales de traficul de carne vie, de traficul de organe umane, de traficul de stupefiante și

produse halucinogene farmaceutice. Halucinante până la demență sunt tacticile de sclavie aplicate pe te miri care teritorii, de preferință Italia, Spania, Franța, Germania, Elveția, dar și în celelalte țări mai mici. Victimele preferate provin din țările est-europene, unele recent devenite membre ale UE, persoanele sacrificate sunt de regulă femei. Nu scapă nici bărbații, de regulă tineri, ajunși sclavi, zilieri, proveniți din Orientul Apropiat, din Nordul Africii, din țările de graniță cu UE, emigranți sosiți chiar din teritorii asiatice.

Autoarea cunoaște foarte bine toate aceste stări de fapt din diverse surse, fapte teribile și oripilante. A întreprins cercetări, sondaje, a încercat anchete pe cont propriu. A reușit în mare parte să întocmească dosare ale crimei organizate, pentru uzul propriu, iar cea mai importantă reușită a Valeriei Biltz este transpunerea în pagini literare a nenorocirilor și cruzimilor operate de bande organizate prin noile canale virtuale de comunicare și „socializare” computerizate. Pe sute de pagini viu colorate circulă în devălmășie în eter și în eterul capetelor îmbătate de înavuțire imediată informații și dezinformări crunte, abil croșetate, țintele fiind exploatarea zonelor naive, credule umane, aparent „plutitoare prin cosmos”, nenumărate, de fapt, în chip de „file virtuale întru pierzanie și amăgire”. Din păcate.

Valeria Biltz reușește să le de-a contur literar și le imprimă cronologie, claritate cu scopul de a stârni în orice moment reacții de apărare, alarmând societatea în fața iminentelor crime și ultraje. De altfel, întreaga sferă de informații din jur este dominată de știri amalgamate, contradictorii, incerte:

„– Ma certo, figlia mea! Ubi bene, ibi patria!

...Oricât de suspect i se păru răspunsul, acceptă înțelepciunea și se pregăti de întoarcerea acasă. Lumea se mișca în sensul ei și nici Padre, nici ea, nici altcineva în afara potențailor lumii, nu aveau puterea să schimbe mersul ei. Încerca să rumege avalanșa de Breaking News și Bleck News și să discearnă adevărul din mulțimea de Faking News... Că americanii sunt cauza și provocatorii tuturor conflictelor mondiale, că nu se dau în lături de la nicio intrigă, de la nicio formă de manipulare, de la nicio diversiune...”

Dar oare Federația Rusă nu procedează întocmai și identic, fără nicio deosebire de la un meridian la altul?

Calități prozatoarei de a așeza și afișa pagini de ficțiune/nonficțiune în slujba unui scop deliberat salutar uman, dau volumului cu titlu interogativ-impulsiv, „*Ubi bene...? Ubi patria...?*” statut de roman anchetă socială.

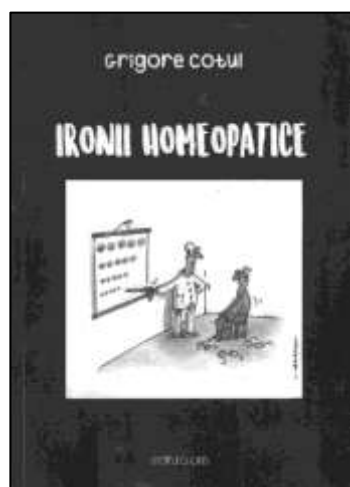

Dialog

Grigore Cotul își ia în serios rolul de epigramist

Iacob NAROȘ

Pilulele homeopatice ale lui Gore definite din start și ironice nu-ți lasă decât două posibilități: să râzi cu poftă și cu gura până la urechi sau să rămâi mirat, șocat, uneori întrebându-te dacă pentru cei în cauză

sunt sau nu de leac, dar vorba ceea: „încercarea moarte n-are”. Optimist și eu ca autorul, îmi vine să cred că efectul placebo edulcorat pe cât se poate spre a nu mânia prea tare subiecții mai mult sau mai puțin demni de-a fi luați în seamă, va avea

totuși un câștig de cauză, dacă nu imediat, cel puțin în timp, la o a doua sau a treia citire. Pariez așadar, și pe umorul negru omniprezent de-a lungul și de-a latul cărții aflate în discuție, mai mult sau mai puțin vizibil, simțit și, mai ales, apreciat de cunoscătorii genului. Nu degeaba coperta volumului este placată în negru, parcă anume spre a scoate în evidență tentația autorului de a ne stârni din gri-cenușiul existenței de zi cu zi, un fel de alba-neagra destinului jucată de aceiași păpușari de când ne știm. Mă voi opri doar la acele componente pur homeopatice cu iz ironic, cu mult umor negru savuros și pleznind de actuale ce sunt.

Luându-ne cu vorba să nu uităm ceea ce este mai important, volumul în cauză se intitulează *Ironii homeopatice* și e apărut la Editura Pim, Iași, 2019, autor Grigore Cotul, cu o dedicație soacrei, respectabilă de altfel, care a rupt și dumneaei dintr-o pensie deloc

respectabilă ca să-i crească lui Gore tirajul cărții. Fiind la o a doua carte, atât experiența auto redactării cât și arhitectura volumului au atins cote maxime. Un gir aparte îl primește Gore din partea unui specialist rutinat în materie, Petru Ioan Cârda, secretar literar la publicația *Satiricon*, Cluj-Napoca; titlul cuvântului de salut și îmbărbătare e în ton cu cartea „Cine-i domn, e domn și-n șanț!”; el provoacă spiritual, invită la dialog, descrețește frunți și încurajează intrarea lui Gore în rândul confrăților clujeni. Cu alte cuvinte, un mesaj pertinent din partea noii familii de epigramiști profesioniști care l-au adoptat cu drag și... cu nevastă cu tot. Clujenii zic că l-au scos pe Gore din Șanț aducându-l la oraș, numai că el era demult scos (din propria-i vrere) și înfiat de măiereni prin școală și *Cuibul visurilor* – revista și redactorii ei. Zestrea spirituală a lui Gore a mai crescut cu cel puțin un „cot-doi”, după primul volum *Optimistul temperat*, apărut în 2017, la Editura Tipo Moldova din Iași. Sunt curios cum va fi catalogat Gore de-acum înainte, ca autor epigramist după origini: șanțan, măierean, anieșan, clujean sau bistrițean... Și acum despre umorul negru, dacă el e bine croit, va avea un anume farmec, luat separat poate să ne șocheze, culmea, pe noi, cititorii și nu pe cei vizați. Dacă pseudoștiința homeopatiei tratează pacienții cu preparate foarte diluate de forma tabletelor și a soluțiilor, pilulele lui Gore sunt super concludente, aproape de perfecțiune, merg cum s-ar zice, la țintă. Ele sunt de fapt câștigul major al recentului volum prin faptul că există o judicioasă structură pe teme fundamentale capabile să adune fragmentarii dintre cele mai diverse: școala, familia, sănătatea, starea socială, viața politică,

meditații personale asupra existenței esențiale de fiecare zi etc.

Încurcături familiale – soacra autorului răsfățată încă din motto-ul cărții joacă un rol de primadonă, e tratată mai cu blândețe că acuși trece anul și iar scoatem un volum: *La mulți ani, soacrei mele*, unde ea apare ca noroc la casa lui Gore. Dorința soacrei de a călători cu ambulanța sau în *Minunea de Crăciun*, aici, ea apare sub brad „ca o stea” în universul familial.

Parafrarez spusele cuiva din Mureș (partea finală): „În spatele unui bărbat puternic ca Gore se ascunde o femeie mai puternică decât el, iar în spatele unei asemenea femei se ascunde una și mai puternică: soacra.”

În *Educația... la ecograf* avem laitmotivul începutului de an școlar: „Pe preot și pe polițist,/ De-i vezi alături de primar/ Venind la școală, nu fi trist!/ E început de an școlar...”

„Paiul din ochii mei...” – *Destăinuire*: („De multă vreme l-am rugat,/ Pe cel de Sus să-mi dea și mie/ Medicamentul garantat,/ Să pot scăpa de aritmie”).

„Bârna din ochii altuia...” – *La mulți ani, Ioanel*: „Căutând la mine-n listă,/ Nu mai știu din ce motiv,/ M-am convins că nu există/ Ion... să nu fie negativ!”

Adică, nu toți ionii sunt pozitivi! Supliment la această categorie: „Resemnare”:

„Reîntors la cele sfinte,/ Împăcat acum cu traiul,/ Totul îmi e clar, părinte,/ Văd și bârna, văd și paiul!”

„Cugete... adânci” – *Un (o) altfel de chimie*: „Nu sunt fățarnic sau perfid,/ Mă simt un om cu minte trează,/ Iar când vedeți că sunt acid,/ Înseamnă c-am găsit o bază!”

„Frământări populare” – *Cauză și efect*: „Am întrebat-o azi pe (o) vecină,/ Dac-a primit factura la lumină,/ Și mi-a răspuns pe-un ton ușor isteric,/ Că nu-i mai este frică de-ntuneric!”

„Rețete compensate” – *Boala Alzheimer* – „Te aduce-n stadiul până/ Un pahar de băutură,/

Chiar de ți l-au pus în mână/ Nu mai știi să-l duci la gură.”

„Joc și mișcare” – *Unui pescar* – „Un prieten vechi pescar,/ Are undițe cu suta,/ L-am văzut pe lac, hoinar,/ Dus cu pluta.”

„În contra... vântului” – *Anunț (la afișierul unui institut meteo)*: „Angajăm pentru prognoză/ O persoană care are/ Diagnosticul artroză/ Sau dureri articulare.”

„Cuvinte pe contrasens” – 23 ianuarie – *Ziua scrisului de mână*: „Cu tiparul la îndemână,/ Scrisul îl numim «tastare»,/ Însă cei ce scriu de mână,/ Vor să iasă din tipare.”

„Apucături autohtone” – *În atenția musafirilor*: „Pentru Zilele Pascale/ Pun pe masă, evident./ Băutură, miel, sarmale,/ Colebil și Triferment.”

„Delicatețuri politice” – *Coșmarul unui pensionar*: „Toată noaptea vin himere/ Să mă ducă în infern,/ Unele-s efemere,/ Altele-s de la guvern.”

„Rondeluri și alte fantezii” – *Rondelul corupților din școli*: „Vor fi verificate portofolii,/ Iar situația-i un pic nasoală,/ Că unii dascăli parc-au dat în boală/ De-și țin în ele bani din «fondul școlii.»/ Ministrul se va umple de orgolii,/ Crezând că hoții se ascund în școală,/ Vor fi verificate portofolii,/ Iar situația-i un pic nasoală./ Inspectoratul își va trimite solii,/ Băgați vom fi cu toții într-o oală/ Și ne vor pune-n față câte-o coală,/ Să-i dăm în gât pe ăia din fotolii,/ Vor fi verificate portofolii...”

Acum, în final, când auzim că Gore a fost premiat prin Nord, nu putem să nu-l felicităm și să-l prevenim, vorba postfațatorului Icu Crăciun: că va fi întors cu sau fără voia lui, de pe o parte pe alta, cu carte cu tot, de fani lui declarați sau nu, adică citit, comentat și citat...

Povești de neuitat din satele bistrițene

Menuț MAXIMINIAN

Jurnalist ce are în spate o carieră de aproape 50 de ani, al cărui nume este strâns legat de cotidianul *Răsunetul*, Traian Săsărman ne demonstrează prin volumul *Oameni și locuri din Bistrița-Năsăud* (Editura Charmides, 2019) că povestirile din vatra ținuturilor Bistrița-Năsăud sunt încă vii, purtate prin glas din generație în generație.

Subiecte oricând de actualitate, dar care sunt văzute doar de ochiul unui jurnalist cu

experiență, așezate mai apoi în reportaje, sunt prezentate de senior editor într-o carte cu tematici variate, redescoperind oameni pasionați de munca lor, frumuseți ancestrale, bucuria întâlnirii într-un timp care nu ne mai aparține ci devine, prin scris, clipă de eternitate. Se vede în reportaje

că jurnalistul nu scrie dintr-un birou, ci bate la pas județul, fiind cel care află, aude, simte, gustă, iar mai apoi îl face și pe cititor să vadă ceea ce a văzut el. Nu este ușor, nu oricine poate să facă acest lucru. Într-o eră în care nu mai avem jurnaliști de reportaje, iar știrile se fac din redacție dând câteva telefoane și transmițând email-uri, subiectele lui Traian Săsărman sunt așteptate de cititori. Ca pâinea caldă din cuptorul din sat. Fie ele din Rusu de Sus, Măluț, Cireșoaia, Feleac, Malin, Nușeni, Chețiu, Caila, Ardan, Sânicosară, Fântânele, Bungard, Jimbor, Corvinești, Matei, Lechința sau din Bidiu, Țigău, Sâniacob, Hășmaș, Zoreni, Buza Cătun, Dipșa, Dumbrava,

Ruștior, Arcalia, Ciceu Mihăiești, Ciceu Corabia, Slătinița, Sărățel, Mogoșeni, Bretea, Coasta, Șirioara, Florești, Sângeorz-Băi și lista poate continua. Câți dintre noi am auzit de Popas, satul cu un singur gospodar? Cu Săsărman mergem și la liturghie, apoi ascultăm povestea spusă de „popa nost”, stăm și pe laiță cu țărani, gustăm și cireșe, mergem în livezile de mere, culegem struguri și facem vin, măsurăm laptele de la stână, aflăm povești cu voievozi și ne veselim cu ceterașii satului. O istorie „povestită” scrie Traian Săsărman, oferindu-ne, prin acest volum, o scenă deschisă spre spectacolul ce are drept actori oameni frumoși ai județului ce-și iubesc cu adevărat țara.

Este mare lucru că reușește să ne ducă, prin intermediul textelor (fie ele și jurnalistice, nu neapărat literare) la fața locului și pe noi, cititorii. Se vede că-i place ceea ce face deoarece răzbate dincolo de profesia de jurnalist și scriitorul, dar și un bun psiholog care știe să stea de vorbă cu subiecții reportajului, fiind cu adevărat apropiat de oameni, ascultându-le povestea vieții, scrierea reușind să transmită emoțiile, bucuriile și necazurile personajelor.

Jurnalistul trebuie să fie un om așezat, așa cum este Săsărman, să nu grăbească lucrurile pentru ca interlocutorul să-și deschidă sufletul în fața lui pentru informații originale, personalizate. Mai pe înțelesul nostru, să nu inhibi omul, să încerci forțat să fii „de-al lui”, să nu-i creezi din prima o impresie greșită.

Din acest punct de vedere, Traian Săsărman este unul dintre cei mai îndrăgiți jurnaliști ai județului, având un mare avantaj față de generațiile tinere, acela al cunoașterii fiecărui cătun din județ. A trăit mereu în

mijlocul oamenilor de la sat, pe care-i respectă, astfel încât el nu joacă un rol când merge pe teren ci este cât se poate de natural.

Săsărman aduce în viața noastră subiecte autentice, de pe potecile mai puțin bătătorite de noi, demonstrându-ne că, într-o presă în care nu se mai pune preț pe reportaje, poți persevera și te poți identifica. Săsărman reconstituie lumea din frânturi, aducând-o în toată normalitatea ei, ca o fotografie a locurilor pe care le-a văzut și a oamenilor pe care i-a întâlnit. Lumea lui Traian Săsărman este una pe cale de dispariție, pentru că poveștile adunate de la bătrânii satelor vor rămâne, odată cu trecerea acestora în lumea fără de dor, doar în cărți.

Aceste reportaje vor fi mărturie a unei lumi în care credința și tradiția erau așezate una lângă alta la icoana neamului românesc.

„Un bun reportaj cotidian înlocuiește orice lung roman de aventuri sau analiză”, spunea, în 1920, Ion Vinea.

Într-o Românie care se schimbă de la o zi la alta, cu enorme curenți în ceea ce privește educația generațiilor actuale, cu opinteli în dezvoltare, avem nevoie de asemenea jurnaliști care să ne readucă în față oamenii obișnuiți, gospodari în ale căror povești să ne putem regăsi și noi. România de azi este o țară care cu un ochi râde, cu altul plânge și parcă nu mai găsim solidaritatea între noi, nu mai stăm de vorbă unul cu altul. Traian Săsărman are această calitate de a sta în povești cu oamenii din satele izolate, din locuri încremenite în timp, și de a contura, mai apoi, portrete ce le așază în pagini. Știe cum să caute în spatele lucrurilor, cum să scoată oamenii din anonimat.

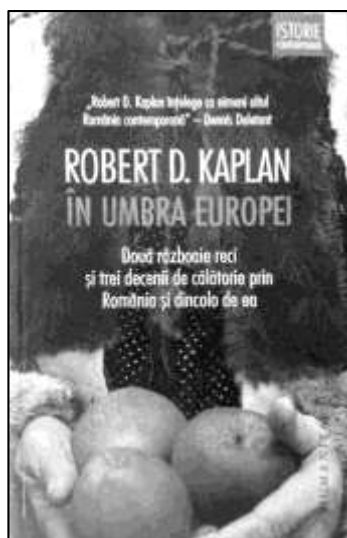
3me & Cina

Robert D. Kaplan și „umbra Europei”

Iuliu-Marius MORARIU

O dedicație, două motto-uri, și o suită de hărți deschid cea mai recentă traducere a lui Robert D. Kaplan în limba română (*În umbra Europei. Două războaie reci și trei decenii de călătorie prin România și dincolo*

de ea, trad. Constantin Ardeleanu și Celia Gheorghiu, Editura Humanitas, 2016). Apoi, lucrarea, ce debutează încurajator pentru un cititor neobișnuit cu textele lungi, își pierde stilul inedit, însă nu și frumusețea. De o vădită influență proustiană, dar succulentă ca formă, introdu-

cerea ei îl teleportează pe cititor înspre spațiul românesc evocat, pornind de la o incursiune în bibliotecă și în însemnările personale ale autorului.

De altfel, aceeași caracteristică o va avea întregul volum, unde, folosindu-se de calitățile sale de ziarist, de cele de bun narator, dar și de experiența sa de călătorie și vastele cunoștințe, scriitorul

Călătorii culturale

va reuși să le ofere cititorilor săi incursiuni în societatea israeliană sau în cea românească din comunism, *garnisindu-și* prezentările cu imagini bogate, ce surprind aspecte ale contextului în care se petrece un eveniment, *patternuri-le* culturale, dar și alte aspecte.

Datorită bogatului bagaj constând din impresii personale și amintiri, cartea ar putea

fi definită drept un volum de memorialistică. Dacă ne raportăm la considerabila activitate de documentare ce a stat la baza ei, vom fi tentați să o clasificăm fie ca pe o cercetare istorică, fie ca pe una ce are în centru aspecte privitoare la relațiile internaționale. Ori din ce postură ar privi-o, cititorul i-ar putea găsi atât plusuri, cât și cusururi. Este cert însă că jurnalistul militar care a scris-o, n-a avut atenția de a scrie o lucrare specifică unui singur domeniu, ci mai degrabă un text ce să *melangeze* informațiile obținute în urma lecturilor, cu impresiile sale de călătorie și cele ale oamenilor pe care i-a cunoscut. De aceea, aparatul critic e mai degrabă o excrescență ce fundamentează un text cu valențe eseistice, iar bibliografia nu este niciodată folosită pentru analiză, ci doar pentru a oferi cititorului o confirmare sau posibilitatea de a aprofunda un anumit aspect.

Autorul se concentrează mai degrabă pe oferirea de informații ce au în centrul experiențe cărora le-a fost martor sau actant. Acest fapt explică, caracterul aparent discontinuu al narațiunii, marcat de propoziții scrise parțial cu majuscule, ce dau parcă titlul unor subunități tematice. Tot el justifică necesitatea autorului de a oferi păreri, evaluări și aprecieri. Chiar dacă uneori ele nu sunt întru totul obiective, acestea se remarcă prin sinceritatea afirmațiilor și prin dorința vădită a emițătorului, de a crea corelații cu alte evenimente concomitente, ce au marcat destinul umanității. Iată un astfel de exemplu:

„Românii n-au avut parte de nici o perioadă de liniște politică sau economică începând cu anii '30. Al doilea Război Mondial a fost martorul unui regim marionetă al naziștilor, al trecerii continue a armatelor pe teritoriul românesc și al alegerii sumbre între

a-l susține pe Stalin sau pe Hitler după pactul dintre Chamberlain și Hitler. („Voi nu erai nicăieri”, îmi spunea mai târziu Silviu Brucan, bătrânul înțelept al comunismului românesc, referindu-se la faptul că Statele Unite au fost complet absente din Europa Centrală până în anul 1944). Iar după al Doilea Război Mondial, trei decenii și jumătate de dictatură comunistă amintind de despotismul oriental făcuseră condițiile de trai, după unele relatări, mai proaste decât cele din anii '40. Cu siguranță că aveau să fie și mai crunte către sfârșitul anilor '80” (p. 56).

Spre deosebire de alți cercetători americani care dau dovadă, pe alocuri, atunci când vorbesc despre spațiul est-european, de superficialitate în abordarea unor probleme, Kaplan înțelege complexitatea existenței românești. El trece dincolo de imaginea aparentă a unor fapte sau evenimente și, pe alocuri, realizează și comparații cu alte contexte similare (p. 61). Tot în spectrul ineditului se înscrie și atitudinea sa în raport cu religia. Vizibil marcat de spiritualitatea Ortodoxă, el ține să evidențieze, atunci când este cazul, orientarea confesională a celor pomeniți („Maniu era unit”, p. 88, apoi definește uniaticismul p. 273), și să prezinte atitudinea Bisericii majoritare în anumite situații (p. 132). Aceste aspecte se alătură unor ample descrieri ale unor aspecte geografice (ex. pp. 128, 129), sau însemnărilor de călătorie (pp. 274, 275).

Dacă unii autori care realizează prezentări ale unor fapte și locuri din trecut o fac într-un mod rece, pretextat obiectiv (a se vedea, de exemplu: Ioana Pârvulescu, *Întoarcere în Bucureștiul interbelic*, Editura Humanitas, București, 2003), Kaplan face acest lucru folosindu-se de un limbaj prietenos, colocvial. Însemnările lui, ce aduc pe alocuri cu autobiografia lui Mark Twain (*Autobiografie*, trad. Petre Solomon, „Adevărul Holding”, București, 2008), nu posedă, în ciuda stilului degajat, aspecte ce țin de limbajul dezlânat sau de *publicistica de alcov*. În ce constă atunci atitudinea lui prietenoasă, ce sparge anumite bariere de comunicare? Pentru a nu ne pierde în

explicații aride, ce nu ar surprinde poate esențialul, oferim mai jos un exemplu:

„În 2013, președintele României era Traian Băsescu, fostul șef al Partidului Democrat Liberal. Prim-ministrul Victor Ponta era liderul Partidului Social Democrat. Se atacau permanent, cu acuzații grave de corupție, plagiat și tot așa. Politica românească era imobilizată de ceva timp de această rivalitate, chiar dacă puteai bănuși că în câțiva ani nu mulți aveau să-și mai amintească numele celor doi politicieni, căci nici unul (și mai ales Ponta), nu avea prestanță în conduita publică. Băsescu reprezenta oficial o tendință conservatoare, iar Ponta una liberală. Dar, cum îmi explica acest tânăr analist (e vorba de Patapievici, n.n.), în holul hotelului, nu exista, de fapt, nici o dispută ideologică între ei. Cei doi reprezentau pur și simplu două rețele clientelare care concureau pentru pradă” (p. 81).

Interesant este și modul în care se documentează jurnalistul scriitor. Activitatea de bibliotecă și investigația la fața locului sunt dublate de întâlniri cu oameni politici, analiști scriitori sau alte categorii socio-politice. Am oferit mai sus un fragment dintr-un dialog cu Horia Roman Patapievici, dar astfel de referiri aproape că împânzesc lucrarea. Ele arată interesul lui pentru realizarea unor descrieri cât mai corecte. Dorința de a fi onest în scris o relevă modul în care evoluează părerea lui. Astfel, pe măsură ce ajunge să cunoască țara noastră, Kaplan vede altfel anumite lucruri sau momente. Uneori, chiar ține să arate acest fapt:

„Prima oară am vizitat Clujul în anul 1973, când am călătorit cu rucsacul în spate prin Europa de Est. Cât de ignorant eram pe atunci! În comparație cu Ungaria, România părea sălbatică și neîngrijită. Am nimerit într-un bar pe lângă piața mare, unde un grup de țigani cânta, iar alții petreceau beți, și mi-am spus, prosteste, în sinea mea: acum sunt în Est! Nu știam nimic de Cluj, Koloszarul maghiarilor sau Klausenburgul sașilor. Nu știam pe atunci că Europa centrală, atât conceptual, cât și cultural, se întindea până departe în România, până la Carpații de la sud

de Brașov și, în moduri mai subtile, chiar și mai departe” (p. 278).

Aceasta este așadar lucrarea lui Robert Kaplan. Un volum în paginile căruia, precum într-un documentar, autorul descrie propriile interacțiuni cu spațiul românesc, plasat, în opinia lui, pe nedrept, „în umbra Europei”, o descriere amplă, prin intermediul căreia scriitorul nu încearcă, precum un copil conștiincios care și-a făcut temele, să ne arate că a cunoscut îndeaproape România, ci o descrie, precum Maude Rea Parkinson (*Douăzeci de ani în România (1889-1911)*, trad. Oana Gheorghiu, Constantin Ardeleanu, Seria „Vintage”, col. „Memorii-Jurnale, Editura Humanitas, București, 2014), această țară, înfățișând aspecte privitoare la cultura,

tradiția, politica și mentalitatea oamenilor de pe aceste meleaguri, oferind unui doritor, autohton sau străin, un bagaj informațional amplu cu privire la acest spațiu.

Pentru noi ca români, e un motiv de mândrie faptul că un american s-a aplecat cu atâta interes asupra istoriei noastre și a ajuns să o înțeleagă atât de bine. E, însă, aproape rușinos că un străin cunoaște mai bine tenebrele istoriei noastre recente decât mulți dintre noi. De aceea, traducerea în limba română a acestei lucrări are valențe multiple. Ea trebuie, în mod cert, citită și răs-citită, analizată atent și folosită nu doar pentru sporirea cunoștințelor, ci și pentru corectarea unor mentalități și atitudini greșite.

Despre semn se mai vorbește – detaliu

Liviu Rebreanu – spațiul organic

Ionel POPA

Fără excepții, comentatorii rebrenieni opinează că universul operei autorului lui *Ion* stă sub puterea lui Cronos, legea devenirii, că spațiul nu poate fi în acest tip de roman entitate autonomă cu anumite funcționalități și semnificații, ci doar numai element de decor, subordonat timpului¹ sau „trecerii”, în termenii lui Nietzsche, filosoful atât de iubit de scriitorul nostru.² E acceptabilă ideea, numai că suprasolicitarea ei a dus la ecranarea celeilalte matrice a operei: SPAȚIUL. De asemenea nu credem într-o ierarhizare a celor două coordonate, ele se presupun și se condiționează reciproc, sunt osmotice. Această relație de osmoză susține deopotrivă „creația” și „analiza”.³

În durata acestei „treceri” spre „apus” viața „ trăiește”, „pulsează”, „se zvârcolește”. *Weltanschauung*-ul și poetica romancierului au fost subsumate, pornindu-se de la opiniile scriitorului, categoriei **organicului**⁴. „Romanul dă vieții un tipar care-i cuprinde și dinamismul și fluiditatea”, afirmă Rebreanu. Or, acest tipar înseamnă și timp și spațiu. Pentru personajele scriitorului organicul înseamnă aspirație spre un echilibru între „lumea de afară”, „lumea dinlăuntru” și „veșnicie”, unitate între gând și faptă. Drumul personajelor în atingerea acestui echilibru străbate, cu înălțări și prăbușiri, cu înaintări și retrageri, un spațiu.

Sațiul în opera literară, ridicat la rang de concept, este o problemă complexă prin varietatea înfățișărilor și a caracteristicilor sale, prin relațiile pe care le are cu celelalte componente ale textului: narațiunea, personajele, problematica, structura compozițională. Iată o posibilă tipologie (sumară) totdeauna cu implicații de ordin istoric, social, filosofic, religios, psihic, moral,

de conștiință: spațiu exterior/interior; deschis/închis; rural/urban... Simpla prezență *fizică* a spațiului cu obiectele care îl populează nu semnifică nimic atâta vreme cât scriitorul nu-i gândește un loc și nu rost în fabula romanului, cât timp nu-l stoarce de virtualitățile expresive și de semnificare. Pentru a ajunge la acest deziderat spațiul fizic brut trebuie pus în conexiuni cu trama romanului, supus unor *prelucrări* morfo-sintactice, stilistice și semantice, unei tehnici descriptive. Numai așa spațiul real se metamorfozează în spațiu literar, ficțional.

Nu e greu de constatat că după menționarea/trasarea *spațiului mare*, chiar din primele pagini ale romanului, urmează parcelarea lui după trebuințele problematicii romanului și de construcției a lui: „[...] un roman nu se poate scrie fără o organizare prealabilă a materialului. Organizarea aceasta nu poate fi lăsată la voia întâmplării [...]”, spune Rebreanu în *Mărturisiri*. Organizare la care face referire autorul lui *Ion* include și problema spațiului. Încă un argument că Liviu Rebreanu a acordat atenție spațiului necesar tramei romanelor sale este prezența în manuscrise a unor schițe topografice și a obiectelor din spațiul respectiv: harta satului Pripas și a desenului casei lui Ion (*Ion*), planul casei familiei Rosmarin (*Jar*),

planul casei crimei și a reperelor spațiale ale urbei (*Amândoi*); pentru *Răscoala* și-a întocmit o mapă cu titlul *Oameni și locuri* care cuprinde liste cu nume pentru personajele și locurile acțiunii, schițe topografice. *Caietele de creație* conțin liste de toponime, menționarea caselor. Se poate vorbi la autorul *Pădurii spânzuraților* de o *topofilie*, obsesivă,

**Caietele Liviu
Rebreanu**

și i se poate limita imaginația la una *materială*? Indiferent de răspuns acesta va fi relativ și retoric. Când folosim sintagma „spațiul literar rebrenian” avem în vedere nu numai pe cel fizic-material, ci și pe cel transfizic, cel al desfășurării unei manifestări cultural-etnografic-spirituale a comunității căreia personajul îi aparține și la care participă: hora, ceremonia religioasă, nunta, logodna, balul, sindrofia; iar în unele cazuri avem în vedere și motivele literare: oglinda, tabloul, calendarul. În rândurile de față ne propunem o sumară cartografiere a spațiului din romane.

Romanul rebrenian are o infrastructură spațială complexă, cu repere și obiecte cu încărcătură simbolică. Imaginile spațiului, prin momentul introducerii în scenariul epic, prin frecvență și relațiile dintre ele, coagulează înțelesuri polisemantice. Ordinea în care abordăm aceste spații nu este ierarhică, ci una aleatorie.

Rebreanu își începe romanul sub semnul unei riguroase organizări, delimitări și determinări spațiale. Numai într-un astfel de spațiu poate avea loc „trecerea” și „devenirea”. **DRUMUL** este coloana vertebrală al cronotopului ficțiunii rebreniene, are funcție cosmotică. Cu toate că **începutul** romanului *Ion* a fost mereu și mereu comentat, ne asumăm riscul de a ne opri încă o dată asupra lui:

„Din șoseaua ce vine de la Cârlibaba, întovărășind Someșul când în dreapta, când în stânga, până la Cluj și chiar mai departe, se desprinde un drum alb mai sus de Armandia, trece râul peste podul bătrân de lemn, acoperit cu șindrilă mucegăită, spintecă satul Jidovița și aleargă spre Bistrița, unde se pierde în cealaltă șosea națională care coboară din Bucovina prin trecătoarea Bârgăului.

Lăsând Jidovița, drumul urcă întâi anevoie până ce-și face loc printre dealurile strâmtorate, pe urmă însă înaintează vesel, neted, mai ascunzându-se printre fagii tineri ai Pădurii-Domnești, mai poposind puțin la Cișmeaua-Mortului, unde picură veșnic apă de izvor răcoritoare, apoi cotește brusc pe sub Râpele-Dracului, ca să dea buzna în Pripasul pitit într-o scrintitură de coline.

La marginea satului te întâmpină din stânga o cruce strâmbă pe care e răstignit un Hristos cu fața spălăcită de ploii și cu o cununiță de flori veștede agățată de picioare. Suflă o adiere ușoară și Hristos își tremură jalnic trupul de tinichea ruginită pe lemnul mâncat de carii și înnegrit de vremuri.”

Intrat în sat, drumul **vede** pe rând „casa învățătorului”, „casa glanetașului”, „biserițuța bătrână, pleoștită și dărăpănată” și trecând pe lângă alte și alte case se oprește în *centrul* satului pentru a privi **hora**, numai apoi se **desface** în *ulițe, cărări, poteci*, ca la **sfârșitul** tramei romanului să se **adune** pentru a se întoarce în **albia mare**. Drumul poate fi asimilat unui *alter ego* al naratorului omniprezent și obiectiv.

Descrierea-personificare a drumului este o adevărată hartă, trasează coordonatele geografice ale fabulei romanului și pentru a ne introduce în ficțiunea ei. Că satul Pripas (în simbolistica din roman nici nu se putea un alt toponim mai sugestiv) se află dincolo de spațiul lumii reale ne spun determinanții toponimici. Semnificativă este succesiunea lor în descrierea narativizată a drumului. Mai întâi, apar toponime identificabile pe harta spațiului real (Someș, Cluj, Bistrița, Bucovina), urmează cele imaginare, dar ombilicate realului (Cârlibaba, Armandia, Jidovița), ca în final să se succedă toponimele din imaginarul mitico-folcloric (Pădurea-Domnească – toponim de trecere –, Cișmeaua-Mortului, Râpele-Dracului). Ideea de ficțiune este întărită de succesiunea determinanților care sugerează izolarea: *Pripasul [este] pitit într-o scrintitură de coline*. O mențiune în plus merită propoziția „la Cișmeaua-Mortului [...] picură veșnic apa de izvor răcoritor”, pentru că ea exprimă, pentru prima oară și clar, una din ideile fundamentale ale *Weltanschauung*-ul rebrenian: relația gemelară și misterioasă între viață și moarte.

Unul din obiectele-simbol, din romanele lui Rebreanu, prezent în prima pagină din *Ion*, este troița, pe care drumul o întâlnește la intrarea în sat. În cele două propoziții de portretizare a crucii cu Iisus, nu mai puțin de zece cuvinte consemnează vechimea, dar și

starea ei de degradare. Starea jalnică a crucii de lemn ne spune că pripăsenii au cam uitat de credința în Hristos, că lumea din Pripas suferă din pricina „absenței zeului ocrotitor” (Mircea Tomuș). Hristosul de tinichea ruginită arată starea de criză în care se găsesc protagoniștii romanului (Ion, Ana, Florica, George) și suferințele prin care vor trece, pricinuite de hybrisul patimilor și pasiunilor.

La *Sfârșitul* romanului, drumul „bătătorit” ne scoate din ficțiune în „albia mare”. Naratorul folosește imaginea din *Începutul* doar cu câteva schimbări, dar semnificative: logic ordinea toponimelor e inversă, dar acum primul component al exitului este biserica cea nouă, de piatră, tocmai sfințită; este schimbat și momentul temporal – intrăm în sat în plină amiază a unei zile de vară și ieșim din el într-o după-amiază de toamnă blândă când o rază de soare *poleiește Hristosul de tinichea*, iar „turnul bisericii celei noi strălucitor se înalță ca un cap biruitor.”

Drumul este ochiul care vede și organizează spațiul, e metafora care vizualizează timpul. Toate personajele autorului *Ciuleandrei* străbat un *drum* care ia diferite chipuri : șosea, drum, uliță, potecă, cărare, prăpastie. La „început” drumul e „tânăr” și „sprinten”, la „sfârșit” e „bătătorit”. În final toate drumurile se varsă în „albia mare” din care au purces. Fiecare personaj ascultând de un **glas** umblă pe drumul pe care i-l torc ursitoarele. Chipul drumului, ca simbol al destinului și metaforă a vieții, este cerut de tragicul care, în grade diferite, irigă universul creat de scriitor. În drumul său, personajul ajunge la *răscruci*. Aici și acum el trebuie să aleagă pe care glas îl va urma mai departe. După caracterul drumului, după natura răscrucii, după cum merge pe el personajul, putem spune dacă acesta (personajul) este tragic sau dramatic ori insignifiant psihic și moral. Fizic, drumul personajului tragic este scurt; psihic este lung, parcurs cu febrilitate, cu o trăire dusă la limită. Așa este drumul lui Ion, al lui Apostol Bologa, al lui Horia, al răsculaților. Drumul fiecăruia are un *sens*. Cel al lui Ion este al imposibilității de a urma simultan **glasul pământului** și **glasul iubirii**;

drumul țăranilor răsculați este poteca între **a fi** și **a nu fi**; Crăișorul Horia merge pe drumul istoriei pentru a-și scoate neamul de „*sub vreme*”; Toma Pahonțu (*Gorila*) a ales drumul puterii vrând să fie demiurgul care hotărăște destinul torcând firele politicii; drumul lui Puiu Faranga (*Ciuleandra*) și al Liane Rozmarin (*Jar*) de la „subsol” la „catul superior” și înapoi, este al rupturii dintre cele trei instanțe ale psihicului (sinele, eul, supraeul) și al imposibilității personajului de a reface echilibrul lor.

Romanul *Ion* începe, după cum am arătat cu descrierea narativizată (o personificare alegorică) a drumului, care se desprinde din „șoseaua cea mare” și poposește în satul Pripas. E drumul lui Ion și al Anei, și al celorlalte personaje. Drumurile lui Ion la horă (prima răscruce), la „pământuri” sau la cârciumă ori prin fața casei Anei, la biserică și pe la învățătorul Herdelea, ca și cele la tribunal și notar, configurează *nuclee* spațiale ale „zvârcolirii”. Spațiile în care e prezent protagonistul (un exemplu „La cosit”) emană o energie care nu e străină de teribilul *dor* de posesiune care îl definește pe Ion. Prin energia-voința care îl caracterizează, Ion nu numai că iese în întâmpinarea destinului, dar îl și provoacă. Cărarea îl duce pe Ion spre *pământuri*, „centrul” unde coexistă Eros și Thanatos, și pe Florica cărarea o duce spre Eros (vezi scena în care cei doi se drăgălesc). Și Ana urcă pe cărare. Ajunsă la *loc*, Ana naște, dar, paradoxal, nașterea nu este conotată ca un nou început, ci ca sfârșit. În trama romanului urmează, succesiv trei morți; a Anei, a copilului, a lui Ion, prevestite de moartea naturală a bătrânului Moarcăș.

Drumul lui Ion străbate mai multe spații dense epic. Drumul Anei de la porțiță pe prispa casei și de aici în casă pe cuptorul cu „gura neagră”, drumul de la casa bărbatului la casa părintească este al iluziilor și amărăciunilor. O expresie a neliniștii și fricii care o macină pe Ana este acel du-te-vino din casă la gârla înghețată pentru spălatul rufelor. În așteptarea întoarcerii tatălui de la George pe care Vasile Baciul îl consideră vinovat pentru „rușinea” fiicei sale, Ana trăiește o stare de groază. Scena este ilustrativă pentru procesul de metamorfozare a unui spațiu fizic în unul psiho-moral. În adâncimea sa, tabloul, cu un banal subiect

domestic, este o metaforă cu trimitere, pe de o parte, la noaptea păcatului, iar de cealaltă, la remuşcările şi chinurile ispăşirii. Fantasma păcatului şi a zădărniciiei o urmăreşte permanent. Locurile prin care trece Ana poartă semnele morţii. Drumul ei e pavat cu dorinţe, iluzii, ruşine” bătaii, spaime, silă, istovire; un drum la capătul căruia o aşteaptă ştreangul. Pentru Ana viaţa a fost o povară prea mare, pe care n-a fost în stare s-o ducă.

Drumul lui George e unul regresiv (catabasic), ascuns, spre locul *ciclopilor*. Este drumul fricii în faţa forţelor vitale, un drum care ocoleşte voinţa. Străbătând drumul existenţei în umbra lui Ion, George se *pregăteşte* pentru crimă, devenind agentul tragic prin care destinul lui Ion se împlineşte.

După cum vom vedea în continuare, drumul în romanele rebreniene este unul orizontal, dar nu anabasic, ci catabasic, spre punctul originar unde viaţa şi moartea se îngemănează. De la acest tipar se abat *Pădurea spânzuraţilor* şi *Crăişorul Horia*. *Pădurea spânzuraţilor* începe cu un drum pe orizontală şi sfârşeşte cu un drum pe verticală. În drumul său de la *întuneric* la *lumină* (două stele cardinale în simbolistica scriitorului) Apostol Bologa poposeşte în mai multe răscruci: locul de execuţie a camaradului Svoboda; popota ofiţerilor; casa părintească – *casa pământeană* –, din pridvorul căreia priveşte mormântul tatălui şi crucea din turla bisericii – *casa cerească*. Succesiunea lor jalonează drumul dramatic, labirintic al personajului. Casa părintească şi mormântul tatălui semnifică un **jos**, iar crucea de pe turla bisericii (şi cea de pe piatra de mormânt) şi ploaia ca simbol sofianic al harului, semnifică un **sus**; Pământul şi Cerul comunică. Este clipa în care destinul protagonistului se va schimba total şi definitiv. Maturul Apostol *recuperează* momentul din biserică când pruncului Apostol i s-a revelat Dumnezeu. Toate spaţiile din *Pădurea spânzuraţilor* sunt construite în stil expresionist şi se succed pe axa întuneric-lumină. Spaţiul romanului este unul labirintic. Într-un moment de răscruce de maximă tensiune Apostol spune preotului Constantin: „Mă plimb veşnic între două prăpăstii”; „Mă simt veşnic între prăpăstii, Constantine... Veşnic... Veşnic... Prăpastie afară, prăpastie în sufletul meu.” Între cele două execuţii prin spânzurare, una la „începutul” (cea a lui Svoboda), cealaltă

(a lui Apostol) la „sfârşitul” romanului, se desfăşoară dramaticul proces de conştiinţă al lui Apostol, de căutare a acestuia de a ieşi dintre cele două prăpăstii. Un spaţiu al acestor frământări ale conştiinţei este popota, un spaţiu închis, metaforă a conştiinţei. La rândul ei harta, ca ridicare topografică a spaţiului frontului, devine metaforă a labirintului în care se află cel ce caută cu înfrigurare ieşirea la lumină. Harta-labirint anticipează labirintul pădurii prin care Apostol rătăceşte încercând să treacă linia frontului, iar spânzurătoarea care se desenează în filigranul hărţii prefigurează propria-i execuţie. Această rătăcire în noapte prin pădure este recapitularea finală a *drumului pământean* înaintea **ieşirii din robie**. *Pădurea spânzuraţilor* începe cu imaginea drumului ce duce spre *front* şi se încheie cu cea a drumului spre *cer*. Între cele două repere se desfăşoară drumul de la **spaţiul clopot** la **spaţiul cupolă**.

În mica capodoperă *Ciuleandra* spaţiul exterior (escapadele mondene ale tânărului Puiu Faranga, călătoria spre Măneşti, care se opreşte în satul Vărzari, unde Puiu e prins în dansul popular Ciuleandra) şi cele interioare (camera crimei, celula de sanatoriu, în primul rând) sunt spaţii care semnifică *Eul* prins ca într-un cleşte între *Sinele* şi *Supraeul*, cele trei instanţe ale psihicului aflându-se în dezechilibru.⁵ Axul narativ al romanului este călătoria prin spaţiul jocului popular ciuleandra care, sub pana scriitorului, a devenit metaforă a sinelui. Traseul acestuia e marcat de ţipătul (*Schrei*-ul expresionist): „Taci!... Taci!... Taci!...” Drumul lui Puiu, din momentul uciderii soţiei, este o coborâre vertiginoasă în subconştient şi de aici un urcuş anevoios spre bolţile conştiinţei. Ajungând aici înnebuneşte. Pentru a marca traseu tragic al personajului, Rebreanu avea nevoie de un spaţiu cu o mare putere simbolică. Or, un astfel de spaţiu nu putea fi decât *celula albă* a sanatoriului, iar, în exterior, de un peisaj de iarnă îmbrăcat în albul zăpezii. În acest spaţiu procesul asumării vinei este sugerat de dramatica re-învăţare a jocului ciuleandrei, în care a jucat alături de Mădălina.⁶ Vrajit şi terifiat de amintirea beţiei jocului misterios, Puiu explică doctorului Ursu: „Parcă nici nu-ţi mai vine să te opreşti dacă l-ai pornit”. (descrierea dansului nu are rival în literatura universală). Reamintindu-şi melodia, ritmul şi

mișcările, spațiul jocului misterios și fascinant l-a înghițit.

Până la crimă, Puiu trăiește într-un spațiu social al unor relații foarte laxe și superficiale. Este lumea unui supraeu foarte îngăduitor încât în comportamentul său monden de dandy Puiu își permite să-l ignore (cf. Liviu Malița). Un drum tragic străbate și Mădălina-Madeleine. E drumul dezrădăcinării și înstrăinării, impus de o crimă: cumpărarea adolescenței (*kore*). Aceasta e scoasă din spațiul ei natural în care ar fi avut o creștere *organică* și adusă într-un spațiu, pentru ea, artificial, care îi aduce moartea. De la cumpărare la moarte, tână merge pe un drum al *tăcerii* (refuzului).

Multă vreme *Ciuleandra* a fost citită ca roman social cu puternice irizări naturaliste prin suprasolicitarea unor aspecte: mizeria materială a satului Vărzari, sărăcia familiei Mădălinei și decăderea morală a mamei care acceptă să-și vândă copilul, în contrast cu răsfățul material al familiei Faranga, prin insistența pe așa-zisei eredități din familie. Numai o lectură în „stil vechi” putea oferi o asemenea interpretare limitată. Or, o lectură mai aplicată va descoperi că toate locurile acțiunii din mica capodoperă nu mai sunt doar sociale cu teză morală, ci substituenți ai canapelei psihanalitice.

Și pentru *Adam și Eva*, „roman al timpului”, drumul este „partea de temelie”. Însuși textul este un spațiu creat cu mare abilitate. Există *drumul mare* al iubirii. Între „început” și „sfârșit” – extremele spațiului epic – există drumul amneziei celor șapte existențe anterioare. În cele șapte capitole, alături de narator, cititorul străbate tot atâți cronotopi istorici. În fine, există și un spațiu de ancadrament, cel al lui Tudor Aleman, un spațiu al teoriei sale filosofico-teosofice și al verificării ei. În romanul rebrenian drumul duce și spre un spațiu... nematerial. Un astfel de spațiu este *hora*/dansul. În spațiul mare al ficțiunii din romanele lui Rebreanu există, alături de drum și alte spații cu repere și obiecte, cu un rost bine gândit și fixat în structura epică și de semnificare a romanelor. Un astfel de spațiu este *casa*, sub diferite chipuri. Drumul ca imagine a spațializării timpului propune un spațiu deschis implicând actul parcurgerii și căutărilor. Acest aspect ține și de caracterul teleologic al romanului rebrenian. *Casa* ca reverie a pământului propune o încremenire, o

oprire a timpului în lumea de gânduri și sentimente a personajului. Ca spațiu închis („pântecele matern”) casa poate semnifica stabilitate, adăpost, ocrotire, dar ea se poate și prăbuși, degrada, poate sufoca, pierzându-și astfel atribuțiile amintite. Casa este un spațiu care prin înfățișare și interioarele sale, prin ancorarea într-un cronotop devine o metaforă cu sensuri istorice, sociale, psihologice, morale.

În romanele rebreniene, privirea are puterea de a stăpâni și ordona spațiul și obiectele. În *Ion*, la intrarea în sat prima casă *văzută* de către drum este cea a învățătorului Zaharia Herdelea: „Casa învățătorului este cea dintâi, tăiată adânc în coasta colinei, încinsă cu pridvor, cu o ușă spre uliță și cu două ferestre care se uită tocmai în inima satului, cercetătoare și dojenitoare.” Casa sunt ochii cu care drumul privește satul Pripas în dimensiunea lui **a exista**.

Împreună cu hora, casa învățătorului, cea a lui Ion, casa lui Vasile Baciuc și cea a lui Toma Bulbuc configurează structura socială a satului. Casa lui Ion: „Ușa e închisă cu zăvorul; coperișul de paie parcă e un cap de balaur; pereții văruiți de curând de-abia se văd prin spărturile gardului.” Iată casa lui Toma Bulbuc văzută de Vasile Baciuc într-o dimineață rece de iarnă ca și sufletul lui: „[...] văzu poarta mare, cu stâlpi înfloriți, acoperiți cu cotețul de porumbi, apoi coșul semeț ca o casă de om bogat, plin ochi cu păpușoi, apoi în ogradă o întreagă cireadă de vite [...] apoi însăși casa cu acoperiș de țiglă, cu falnice cununi de porumb atârinate de căpriorii deasupra prispei [...] apoi grădina cât o livadă, cu pomi mulți, cu stoguri de paie, cu o clădire de lemne tăiate.” Imaginea casei lui Toma are asupra lui Vasile Baciuc un puternic efect psihologic, activându-i orgoliul, vanitatea: „Eu să-l rog pe Toma să-mi ia fata, mai bine să-mi smulg limba ! Murmură zărind casa de piatră înălțându-se peste acoperișurile caselor dimprejur. Că doar nici eu nu-s fleandură, c-am fost primar în sat și slavă Domnului, am ce băga în gură.” E evident că dincolo de semn social casa este și unul psihologic și moral puternic. Funcție de simbol politic, discret infuzat în roman⁷, au casele din satul Gargalău: „[...] sat cam de vreo două ori cât Pripasul, așezat pe țărmul stâng al Someșului [...] În mijloc se înalță trufașă cu un cocoș alb în vârful turnului, biserica ungurească, nouă, iar în apropiere, școala [*statului*] cu

acoperiș nou de țiglă, cu două etaje, severă și poruncitoare ca o stăpână nemiloasă. Prin prejur numai case bune, cele mai multe din piatră, cu ogrăzi largi, cu acareturi bogate, vite frumoase. Pe la margini, ca niște cerșetori flămânzi, se răzălăteau bordeiele murdare, unele învelite în paie afumate și într-un colț, rușinoasă se ascundea bisericuța românească de lemn, dărăpănată, cu turnulețul țuguat de șindrila mucegăită.”

Prezența *cârciumii* și a *bisericii* în „peisaj” nu e completare de decor. Scriitorul le pune într-o relație cu subtile înțelesuri de ordin spiritual, și nu numai. Prezența lor este invers proporțională, pe măsură ce prezența bisericii crește, scade prezența cârciumii. Cârciuma este spațiul profan în care Dumnezeu a fost dat uitării, e spațiul unde sălășluiesc ciclopul. Acest spațiu e anticipat de troița de la *intrarea în sat*. Cârciuma apare din primele pagini ale romanului. După *spargerea horei*, cele două cete de feciori, rivale, se îndreaptă spre cârciumă. Imaginea ei este magistral realizată, în stil expresionist:

„Cârciuma nu era mai răsărită ca alte case din sat [...] Odaia din față era mai mare, podită și mobilată numai cu câteva mese lungi și de două ori atâtea bănci de brad pe care slujnica le freca cu nisip și le spăla în fiecare vineri de se făceau albe ca varul pentru duminicile când sătenii veneau să-și înecă necazurile în băutură. Într-un colț, lângă tejgheaua adăpostită într-o cușcă de lațuri, Avrun împreună cu fiul său Azic se învârtteau îngrijorați printre șiraguri de sticle și în jurul unui uriaș butoi de rachiu. [...]

Îndată ce s-a stricat hora, bărbații au început să se îndrepte, mai singuratici, mai în grupuri, spre Avrum. Când sosi George [cu ceata lui de flăcăi], prispa gema de oameni care dezbăteau întâmplarea de la joc [...]. Flăcării intrară de-a dreptul în crăsmă. [...] Un flăcău, aprins brusc de mirosul băuturii, izbi cu pumnul în masă și începu să chiuie de dărdăiau geamurile. Ceilalți se dezmoțiră ca și când le-ar fi turnat în suflet o undă de bucurie. În câteva clipe toată cârciuma se încinse de strigătele lor năstrușnice.

Când chiuiau mai cu foc, se auziră pe uliță alte chiote de veselie, mai furtunoase și mai sălbatice. Un răstimp părea că [cetele] s-au luat la întrecere care să se înăbușe. Cei de-afară însă cu cât se apropia cu atât vuiau mai

cuprinzător. Iar când năpădiră în cârciumă amuțiră de tot pe oamenii lui George. [...] chiotele prefăcându-se într-un zgomot asurzitor de chemări răgușite, de porunci mânioase, de țipete nerăbdătoare, din care numai uneori se înțelegeau mai lămurit. [...] Mirosul de rachiu se frământa cu fumul greu de tutun și cu zăpușeala acră de sudori. Toată lumea vorbea de-a valma, închinând, strigând, lălăind. Toate gurile înjurau de Dumnezeu, de soare și de lună, pe lăutari sau pe Avrum. Sau pe Dumnezeu însuși. [...]

Între timp se înnoptase și odaia nu mai era luminată decât de o lampă funingită, spânzurată de o grindă din tavan. În lumina galben-bolnavă și tremurătoare oamenii păreau mai beți de cum erau aievea, ochii luceau mai sălbatec, iar brațele goale, ciolănoase, cu mușchii ca niște șerpi flămânzi, se ridicau mereu peste capetele turburate, amenințând sau prevestind o primejdie. Glasurile se îngroșau și răgușeau din ce în ce, vorbele deveneau tot mai grosolane și sudălmile mai mânioase. Fețele asudate sclipeau care roșu-pară, care galben-verzui, iar din gălăgia amețitoare se înălțau stăpânitoare, răsete zvăpăiate, câte un răgăit larg, urlete prelungi... [Acum pică în cârciumă și Titu, care dă binețe la unul și la altul, închină cu Ion, apoi părăsi cârciuma, dar simțind că va fi scandal mare, a zăbovit pe uliță așteptând pe învingător. Într-adevăr, după un război al vorbelor insultătoare urmează cel al pumnilor] Nu mai putu urma [George] căci Ion îl izbi cu amândoi pumnii, peste masă, drept în obraji. În cealaltă clipă se repezi și George, dar Ion îl lovi a doua oară mai țeapăn ... Pe urmă se încăierară. George mugea ca un taur și-l apucă de cheotoarea cămășii, smuncid-o încât vinele lui Ion se umflau, iar fața i se roșea din ce în ce mai tare. Cu toate astea Ion îl lovea aprig în cap, când în burtă, încât pumnii i se umplură de sângele ce curgea șiroi din nasul lui George, stropindu-le hainele. [...]

Rostogolindu-se în uliță, cei doi se încheștaseră. Ion se repezi la gardul cârciumarului, smulse un par și, mai înainte să-l poată opri cineva, croi pe George peste spinare, încât acesta căzu grămadă, gemând prelung [...].”

În drum spre casă îl întâlnește pe Titu, la întrebarea căruia („– Ei, ce-a fost?”) răspunde scurt și răspicat: „– M-am răcorit oleacă.”

Pentru început câteva observații de ordin general: există un echilibru și o armonizare între descriere și narare; conflictul social și erotic dintre Ion și George e construit pe o rivalitate ce vine din străvechime: **rivalitatea dintre cetele de flăcăi**, excelent ilustrată de această secvență, numită de noi *La cârciumă*; mai sunt critici și lectori, care citesc secvența (și altele din opera lui Rebreanu) în cheie naturalismului, uitând (neștiind!?) că expresionismul a preluat unele elemente ale naturalismului, dar le-a schimbat funcționalitatea și semnificațiile, trecând dincolo de *urât* și *violență*.

Având în centru un personaj colectiv, cârciuma e descrisă obiectiv, neutru. Imaginea vizuală se împletește cu cea auditivă, și totul devine *material*. Treptat aparatul de filmat se orientează, apoi, se oprește asupra celor doi rivali, care se pândesc „hoțește” și se provoacă: Ion „se uită în răstimpuri cu coada ochiului spre cealaltă masă, unde George, înviorat, închina mereu și dândănea, cu glas gros și neplăcut, un cântec domnesc, cu ochii fulgerători, cu trufie provocatoare pe față.”

Totul e înfățișat în clar-obscur. Pe măsură ce „*învălmășeala*” devine **strigăt** și se apropie confruntarea fizică dintre cei doi rivali, se **întunecă**. Lampa atârnată de grinda tavanului „începu să fumege din nou, gata să se stingă în vâlmășeală”. E noaptea naturală, ori noaptea conștiinței? E momentul când apele freatice ale inconștientului răzbesc la suprafață inundând conștiința.

Din lexicul folosit, pentru realizarea unei asemenea scene, într-un asemenea loc, nu puteau lipsi vocabulele din limbajul popular: *uliță, laibăr, zăpușeală, de-a valma, lălăind, sudălmi, dândănea, burtă*. Atât imaginile vizuale, cât și cele auditive sunt trase în tușe dure, aspre. Comparațiile (*ca niște șerpi flămânzi, ca o piatră de moară, aprins ca un balaur, mugea ca un taur*) și epitetele (*nădușite, asurzitor, răgușite, mânioase*), succesiunile gerunziale (*de-a valma, închinând, strigând, lălăind, amenințând*) și nominale (*zgomot, chemări, porunci, țipete*) materializează imaginea. Prin notarea reacțiilor fiziologico-somatice (*glasuri îngroșate și răgușite, fețele asudate sclipeau care roșii-pară, care galben-verzui, vinele se umflau, iar fața i se înroșea*) sugerează atmosfera încărcată, starea tensionată a tuturor, frângerea cumpenei dintre conștient și inconștient.

Când „balaurii s-au răcorit”, „Pe cer se ivise o jumătate de lună luminoasă și rece, argintând șoseaua și vârful pomilor.” Timpul, în curgerea lui, este impasibil. Întâmplarea a trecut în poveste, în... *vorbe din bătrâni*, care vor fi spuse vreodată de vreun Butunoiu la vreo horă.

Sub pana măiastră a romancierului, cârciuma este iconul unui spațiu simbolic (inconștientul) și psihic. Secvența e realizată în stil expresionist, marca Rebreanu. Exemplele se pot înmulți.

Note:

1. Apud aparatul critic în Liviu Rebreanu, *OPERE*;
2. Liviu Rebreanu, *Jurnal I*, Ed. Minerva, 1984, p. 310;
3. Liviu Malița, *Alt Rebreanu* (cap. *În umbra tatălui*), Ed. Cartimpex, Cluj-Napoca, 2000 și Petru Mihai Gorcea, *Personajele lui Liviu Rebreanu și Psihologia adâncurilor în Nesomnul capodoperelor*, Ed. Cartea Românească, 1977;

4. Mircea Muthu, *Liviu Rebreanu sau paradoxul organicului*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1998;
5. Liviu Malița, *op. cit.* și Ioana Em. Petrescu, *Extazul dansului în Rebreanu după un veac*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1985;
6. Ioana Em. Petrescu, *op. cit.*, pp. 250, 252;
7. Ionel Popa, Problema națională în ION, în vol. *Spațiul în opera lui Liviu Rebreanu și alte studii tematice* (Scrisori despre Liviu Rebreanu, vol. 4), Ed. Limes, Cluj-Napoca, 2017.

(Fragment)

Serge Basso *de MARCH*

Uneori,

atunci cînd se deschide cartea
apar între rînduri
livezi de limbi și de umbre
grădini de exaltări și de tăceri
care se strecoară în răspărul poemului
pentru a lăsa pe foaie
aceste clipe în care viața înflorește
pentru a cîntări existența
și a privi moartea în față

Este ora fiarelor sălbatice

Ora cînd leiș merg să se adape
la mlaștina albastră a zebrei

Ora
îndepărtată
și atît de aproape
cînd lumea se învîrte
pur și simplu
între viață și moarte

Echivalențe lirice

Ninge uneori pe tăcerile noastre

atunci cînd melancolia
se înscrie în promoroaca
îndoielilor și așteptărilor

Și nimic
nu mai poate spune
ireversibilul cuvintelor

Cît cîntărește

această privire întrezărită
sub îndrăzneala unui surîs

Ea înapoiază
zilele de ploaie rătăcitoare
acești sori întrezăriți
și lasă pe dimineța
care străpunge țărnișurile zilei
ca o tresărire de speranță
trecătoare și tulburătoare

Pagina goală se străduie să treacă neobservată

Își face inventarul
rîndurilor și incertitudinii
în fața poetului,
care nu are întotdeauna
îndrăzneala primului cuvînt

Feciorelnică tîrîtură
ea îl sfidează cu trăsături
care-i marchează împărăția

Și el rămîne aici
descumpănit

în abandonul lui de cerneală
Pe masă
stilou-i
treapdă de nerăbdare

Cît de departe trebuie să-ți alunece pașii

atunci cînd viața ne răstoarnă
în ceața groasă
a zilelor pierdute
care devin melancolice?

Somnul în așteptare
în nopțile
care se cunosc prea bine
privești orele
așezîndu-și funinginea și secunde
și știi că mîine
va fi un cuvînt
greu de scris
în agenda zilelor

Cînd alunec

pe coaja de banană a poemului
mă izbesc de trotuarul cuvintelor

Cînd vreau să mă ridic
picioarele nu mă mai poartă

Și rămîn
cu fundul între două fraze
căutînd un baston
care seamănă
pur și simplu
cu un vers acceptabil

Mîinile tandre ale tatălui meu

erau din piatră dură
acoperite cu vene albastre

Ele ignorau
legea seacă a minciunii
și păstrau
mereu mîndria muncii istovitoare

și a pîinii meritate
libertatea Oamenilor
care nu pleacă fruntea

Aveau
puterea neobișnuită
a celor care cunosc adesea
crevasele vieții

Erau mari
pentru a însenina copilăria
și ele m-au învățat
adevărul pumnilor mei strînși
în palma veșnică
a furiilor mele îndreptățite

Fiu de emigranți italieni, Serge Basso de March s-a născut în 1960 la Verdun, Franța, simbol al uneia dintre cele mai mari bătălii din Primul Război Mondial. Este, cum el însuși spune, „director (mult) al cunoscutului Centru Cultural Alternativ Kulturfabrik din Esch-sur-Alzette, situat în Luxemburg, dar este, de asemenea (puțin), poet și dramaturg”.

Între altele, a publicat trei volume de poezie [*Contre-marges* (2006), *L'envers du sable* (éditions PHI, 2008) și *Diable, poète, funambule et autres objets bizarres* (éditions Estuaires, 2010)], o carte de cronici *Petites chroniques de la vie qu'il fait* (éditions PHI, 2014) și una de aforisme *Les concombres n'ont jamais lu Nietzsche* (Cactus inébranlable éditions, 2017). E și autor a două piese de teatru: *Les dimanches de Farine*, pusă în scenă în Luxemburg, Franța, Belgia în 2009 și 2010, și *C'est le printemps il fait beau, les oiseaux chantent, les arbres bourgeonnent et il est tombé du 3ème étage*.

Texte de Serge Basso de March au apărut în diverse reviste din Belgia, Canada, Franța, Italia, Luxemburg, România etc. A creat împreună cu Jean Portante revista «*transkrit*», al cărei director este. E tradus în arabă, catalană, spaniolă, italiană, luxemburgheză, română. În septembrie 2016 a primit Trofeul Festivalului Internațional EUROPOESIA (Brăila – România/ Cahul – Republica Moldova).

Editura ieșeană CRONEDIT i-a publicat, în traducerea poetului Valeriu Stancu, două volume de versuri: *Contra-limite* (2011) și *Retraversarea nisipului* (2013). (M.S.)

Nu scriu pentru a scrie

nu scriu pentru frumusețea gestului
nu scriu pentru pleiada postumă

Nu scriu pentru frumoșii tăi ochi
chiar dacă...

Nu scriu pentru trandafiraș
și cu atât mai puțin pentru salam

Nu scriu pentru ordinea stabilită a lucrurilor
nici pentru mătasuri
nici pentru mîna de fier într-o mănășă de
catifea
nici pentru lucrurile promise
și cu atât mai puțin pentru lucrurile datorate

Nu scriu pentru drumurile mele lăturalnice

Nu scriu pentru cînturile mele tăioase

Nu scriu pentru a versifica exact
sau a poetiza mai sus decît fundul meu de
temniță umedă și întunecoasă

Nu scriu pentru a-mi arăta datoria față de toți
trecătorii

Nu scriu pentru a-mi regăsi vocea lăuntrică

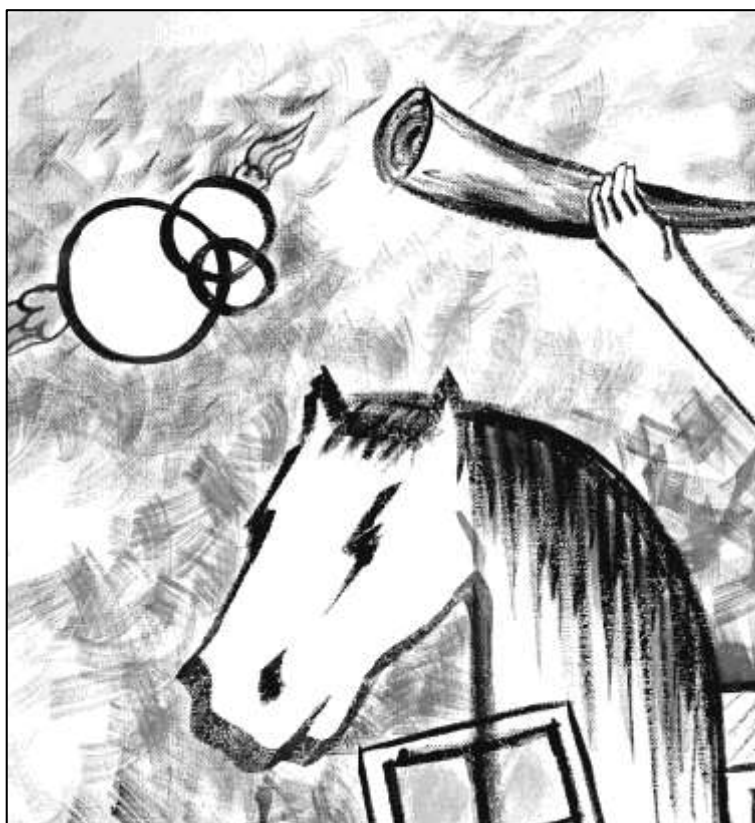
Scriu pentru că nu am reușit încă
să fac turul complet al cuvintelor

Cearșafurile au făcut riduri

Ele lasă pe spumă
marea ta și marea mea

Soarele decupează persienele
cu îmbrățișări inedite

Nimic nu poate fi ignorat
în lumea de dincolo de gesturi

Vestire – detaliu

Tom NISSE

Epitaf

Să mori fluierînd
un cîntecel păgîn.
Să mori amintindu-ți
de ultimul lup din Ardeni.

Să mori insultînd
moartea pe care nu o împiedică nimic.
Să mori mulțumind
lunii cînd este plină.

Ceapa

Ceapa amintește de un alt timp
un anumit cîndva care rămîne de actualitate
în bucătăriile celor săraci
ceapa dă demnitate supraviețuirii
în bucătăriile obosite ale plebei
ceapa amintește o anumită depărtare
un pămînt ruginit o luptă umană
întărind secolele care se încovoie
ceapa aici este de un concret esențial
în mîini aspre în saci găuriți
în epuizările fiecărei seri
fiecare seară cu atît de multe nume moarte
în cîmpiile netezite de ploaie
în orașele din adîncul adîncurilor
între ziduri unde se prăvălesc umbrele
umbrele foamei justificate ieșind
din focul nișei sau din electricitatea slabă
ceapa fierbe înăbușit și merge în gura mută.

Mormîntul lui Brecht

Cînd tu ai părăsit
vremurile întunecate
ele au declarat:
„Noi rămînem”.

După

Eu sunt Auschwitz
Eu sunt turismul
Autoflagelarea
Frumusețea de stat
Sunt plin
Și reîncep.

Duminică, spiritul lui Brecht revizitat

Și dintr-un moment în altul totul
– aproape totul – este inutil dintr-o dată
este suficient să deschizi un ziar, dar
e duminică nu este ziar
pe poet îl doare stomacul poetul
este limpede este bolnav de gol
iar gingiile sîngerează puțin
este duminică mama va telefona
ea va fi privit la televizor
va putea să-i ceară noutăți
despre Japonia să o întrebe cîte
mii de victime se prevăd acolo
au greșit construind turnurile

lăcomiei pe faliile lumii
tot spune poetul de aproape douăzeci de ani
și e în orice clipă clipa
pentru doliul celor care se vor naște după
și acolo în acest univers stricat
gri și oblic acolo în adâncul său aceștia vor
iubi
vor flămânzi și nu vor avea copii.

Tom Nisse s-a născut în 1973 în Luxemburg. Trăiește la Bruxelles. Participă în mod frecvent la lecturi și performanțe poetice și organizează diverse evenimente culturale. Colaborează cu artiști și practică intervențiile plastice care integrează limbajul. Este, de asemenea, traducător din și în limba germană.

A publicat peste 20 de culegeri și volume de poezie și de proză scurtă, între care amintim:

- *Reprises*, Éditions L'Arbre à paroles 2011,

- *Reprises de positions*, Éditions Microbe 2013, *Après*, Éditions Phi 2015,

- *Contre la tactique de l'horloge*, Éditions Le Dernier Télégramme, 2016,

- *Fidèle à la marge*, Éditions Caedere, 2018.

A participat la expoziții colective deschise la Bruxelles și Esch-sur-Alzette, dar a deschis și expoziții personale la Bruxelles și Liège. (M.S.)

Amurg

Uzina de faianță Royal-Boch
La Louvière

O rămășiță de lumină se strivește
se strivește de nori o
rămășiță a fațadei zdrobite acolo
neclintită o rămășiță de lumină
se zdrobește geamuri pulberi
rămășițe în fața gării
din centru gară a amintirilor
trebuie să te poticnești și să pășești peste
zidurile oarbe peste prelatele albastre
peste resturile și luminile zdrobite
filtrate de o mare de faianță
spartă spumă de ipsos aban-

donuri ale terenurilor virane
ale istoriei mers al vidului neglijat
se acoperă de grămezi și grămezi de
sparte farfurii spargere pulberi
sori înecați sori mușcați cești
și umanitatea pierdută de gesturile sale
o ușă pusă împotriva uitării
încetinește lumina care se sparge.

Kim Gordon 1

Ziua acustică sfidează rutina
motoarelor care se tîrăsc livide
prin acest oraș și izbucnirile sale
de mediocritate ajustările sale care
abrutizează mulțimile și orarele privire
ritmică întrebare de anti-rutine
știi, Alice, ai pe deplin dreptul
să fii liberă nu e niciodată prea târziu, Alice,
pentru
a fi solidari în disonanțe
neascultarea începe prin ascultare.

Kim Gordon 2

Nu pleca acum, Alice,
acum că asta se
ascultă vocea sa dezgolită și
cum ea se înconjoară cu
mașini doritoare ascultă
asta te privește, Alice, dulce
mizerie înflorită ascultă, micuț,
vei face tot ce vei voi
în momentul ales, Alice, tu
devenită femeie culminantă.

Întoarcere

Cea mai mare parte a adevărului
este în lacrimi apoi
în obrazul care se usucă

cea mai mare parte a adevărului
nu se spune nici nu se scrie
penița în țărînă

cea mai mare parte este o absență
în care ne-am putea regăsi

penița obrazul țărîna.

Ea

Revoluția se trezește
în campusurile rezidențiale

revoluția persistă încă
în ultimele bufete ale gărilor

ea aplică multe afișe
cu ajutorul cleiurilor sale de scoarțe

și discută accentele sale într-un
zgomot accelerat de perdiție

ea se vede în taverne unde
explorează răsuflările singurătății

mîzgălește desuurile norilor
într-un caiet cusut de mînă

îngrijește o bășică din talpă
se hazardează pe cărările țării

care salută sărbătoarea altuia în orele
dificile pentru stele ea ascultă

minciuna care iese din balcoanele
televizate la orele trei ale dimineții și

își întinde pieptul fără vîrstă
apoi suflă praful de pe hîrtie

inspectează lama apoi o reîmpătorește se
plînge de deranjamentele vîntului

ea nu mormăie se hrănește

numai în tăcere revoluția

nu este văzută decît prin ochii ei
proprii revoluția și parcurge

mereu distanțe necunoscute
pe jos revoluția și în tăcere

nu este auzită decît prin cuvintele ei
proprii și pe urmă poți să o blestemi

să spui puținele locuri unde poate fi găsită
cît de mult se inventează pentru a se seduce

să taci felul în care se descoperă
dor să arăți că maniera este stil

sensibilă la orizont revoluția ea
se oblojește pe marginea peisajelor
neașteptate.

uneori în tăcerea nopții
cred că este prea multă tăcere

uneori noaptea veghez în loc să dorm
veghez și tac și păstrez liniștea

și ascult tăcerea, acest surplus de tăcere
satul doarme, cerul e negru, nimic nu mișcă

și eu sunt singurul care veghează, respir și tac
și tăcînd dintr-o dată gîndesc

că nu e poate încă destulă tăcere
de aproape, în mijlocul frunții

Prezentare și traducere de **Mariana STANCU**

Luca CIPOLLA

Luca Cipolla

Myosotis

Né da primo o ultimo sole
ricavo linfa
e
quale voce
assuma il verbo
che carezza
mano di sorella
e mi sorregge
in cilestrine vesti..
annullami..
ch'io sia
piuma che trascende il velo,
bruma,
assorto nel primo refolo
di mattino
che si desta
e di petalo in petalo
infine vibrare.

Myosotis

Nici de primul ori ultimul soare
nu primesc limfă
și
care voce
să preia verbul
mângâind
mână surorii
și mă susține
pe după veșminte albastrii..

anulează-mă..
să fiu eu
pană care transcende vâlul,
pâclă,
absorbit de prima adiere
a dimineții
care se deșteaptă
și petală cu petală
în fine vibrez.

Beatitudine

Quando uno spiraglio s'apre,
fenice muta
solo un istante sei,
beatitudine.
Vorrei galleggiare
sul mare della mutevolezza,
candido fotone
nel raggio incalcolato
ed assopito
venuto a consolare
l'orda passeggera.

Beatitudine

Când o deschizătură se dezvăluie,
fenix mut
doar o clipă ești,
beatitudine.
Aș vrea să plutesc
pe marea mutabilității,

candid foton
în raza nenumărată
și ațipită
ce a venit să consoleze
hoarda trecătoare.

Erato

Erato,
nata da terra,
su corde
apparenti cuciture
del tempo,
trecce,
silenti battiture,
ospedale di
coriandoli e colori,
calvario surreale!
Cosi,
isola spersa sei,
Erato,
volpe in fuga,
dove il maestro
e dove il resto.

Erato

Erato,
născută din pământ,
pe corzi
cusături aparente
ale timpului,
cosițe,
tăcute tastări,
spital de
confeti și culori,
calvar supreal!
Astfel,
insulă pierdută ești,
Erato,
vulpe fugară,
unde maestrul
și unde restul.

Piegato

Piegato
e ben disposto

a sentire il peso della luna
...scintille cristalline
trascendono l'istante
ed è meglio
piuttosto che
limitarsi alle memorie.
Il lago cela silenzi di morte
e il cigno stride all'ultimo bagliore.
Profuma l'erba
e saliva è la terra
che sa di ferro,
scherma l'orizzonte
e chiude gli occhi
all'ultimo sipario
senz'applausi.

Luca Cipolla e născut 17 noiembrie 1975, la Milano. Poet și traducător din limba română în limba italiană și invers. Redactor al revistelor *Sfera Eonică* și *Regatul Cuvântului* din Craiova, colaborator la mai multe reviste, prezent în colegiul redacțional al revistei *Ampretele sufletului*. Membru asociat ACSR (Asociația Canadiană a Scriitorilor Români).

Volume publicate: *Monade/Monadi* – poeme în limba română și italiană, împreună cu Melania Cuc, Editura Karuna, Bistrița, septembrie 2014; *Exilul* – poeme în limba română, Editura Rafet, Râmnicu Sărat, septembrie 2016; *In viaggio per dove/ În drum spre unde* – poeme în limba italiană și română, Edizioni DrawUp, Latina (Italia), septembrie 2017.

A primit mai multe premii și diplome de excelență la festivaluri literare.

Aplecat

Aplecat
și bine dispus
să simt povara lunii
...scânteii cristaline
transcend clipa
și e mai bine
decât să
mă limitez la amintiri.
Lacul ascunde tăceri de moarte
și lebăda strigă ultimei sclipiri.
Parfumează iarba
și salivă este pământul
ce are gust de fier,
ecranează orizontul
și închide ochii
ultimei cortine
fără aplauze.

Liviu Șoptelea – o scanare 3D a proximității cerești

Ioana MORONKA

Simptomatologia contemporaneității este cea a unui război internalizat ce se sustrage oricărei scheme imunologice. Manifestările patologice sunt disimulate sub forma unei așa-zise libertăți de exprimare, care, în cele din urmă, produce o demistificare a lumii. Aceasta se manifestă cel mai evident prin pierderea credinței nu doar în Dumnezeu, ci și în realitatea însăși. Discursul artistului Liviu Șoptelea se constituie în jurul acestei problematice de ordin ontologic, unde imanența ia loc transcendenței.

Astfel, artistul pune sub semnul întrebării dimensiunea umană și relația ei cu divinitatea. La baza acestei supoziții iconologice stă laitmotivul lucrărilor sale și anume, îngerul reprezentat simbolic ca mesager între lumea văzută și cea nevăzută.

Privind retrospectiv, îngerul a fost mereu un subiect recurent de reprezentare în istoria artei încă din perioada paleocreștină. Dimensiunea arhaică este prezentă și prin alte simboluri de această factură, precum porumbelul, biserica,

Plastică

cartea ca manifestare a logosului și peștele Ichthys. Paleta cromatică limitată și liniile decorative aduc aminte de vitraliile aflate în bisericile gotice. În perioada medievală se considera că imaginea sfinților reprezentați se materializează datorită fasciculului luminos ce trece prin acestea. Tipul de reprezentare frust amplifică discursul intern al lucrărilor și totodată pune sub semnul întrebării posibi-

litatea existenței unei astfel de lumi ideatice. Așadar, elementele formale se juxtapun cu planul conceptual constituind un mundus imaginalis.

Acest mundus imaginalis se prezintă sub forma unui spațiu osmotic în care are loc con-juncția dintre vizibil și invizibil prin intermediul îngerilor. Ceea ce fac ei este de a crea o poetică a interconectării unde, tranziția și permanența se întâlnesc. Totodată, ei pot fi văzuți ca fiind matrici primordiale ale revelației lui Dumnezeu sub forma de logos. În acest sens, ei devin însăși arhetipurile și simbolurile „învierii cuvântului”.

Destinul lor în acest *no man's land* este fie uniunea dialogică cu Dumnezeu, un exemplu edificator fiind lucrarea poate cea mai abstractă, *Dialog*, fie autoreflexivitatea a cărei consecință ultimă este lumea reprezentării. Reprezentarea artistică nu are aceeași transparență ca și discursurile mistice, religioase față de geneza sa. Însă, îngerul este cel care transformă opacitatea limbajului poetic, afișând concomitent funcția revelatoare și finitudinea care caracterizează lumea creată.

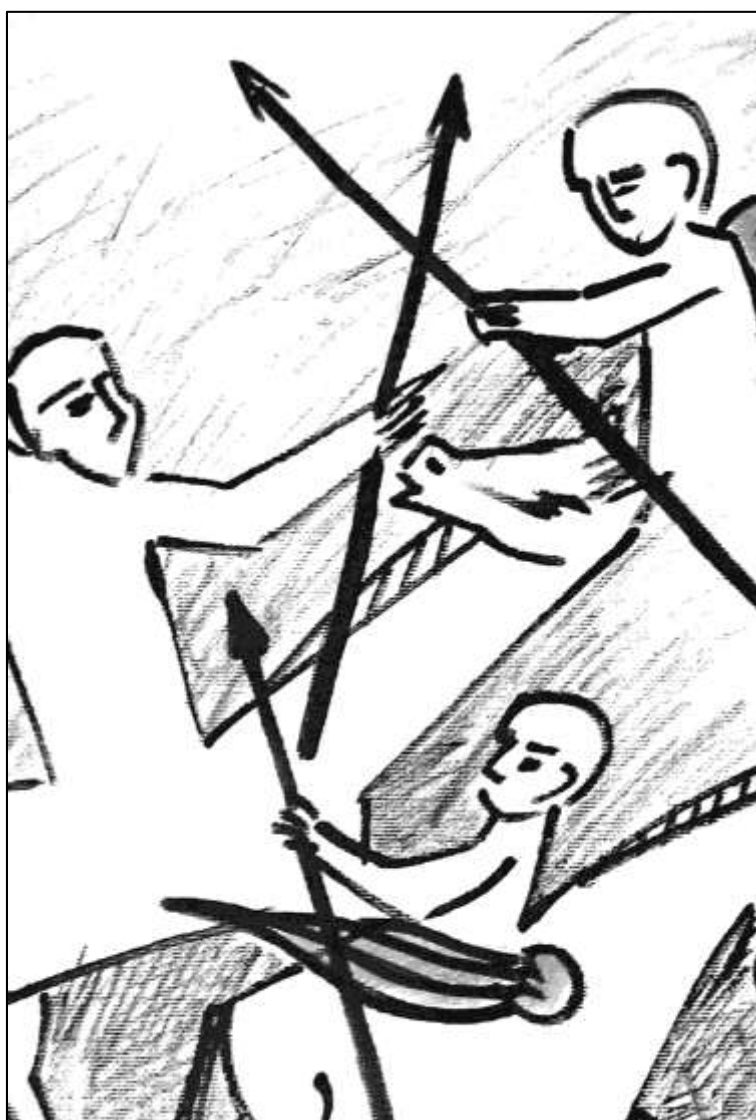
Prin transfigurarea „spațiului comun”, limbajul poetic este cel care restabilește „un al doilea grad de reprezentare”, modelând dialogul dintre perceptor și obiectul transfigurat. Din punct de vedere iconografic, acest dialog este cel mai evident în lucrarea *Cina*, unde obiectul transfigurat este însăși Sfânta Treime. Însă, toate încercările de depășire a limitelor reprezentării sunt implicit discursuri sau

metadiscursuri ale eșecului. Toate aceste elemente contribuie la procesul metanoic al cărei ultimă etapă este accederea la transparența angelică a ființei, fiind ceea ce Derrida numea „identitate opresivă și luminoasă a aceluiași”. Walter Benjamin considera că scopul existenței însăși este de a atinge o stare angelică aici pe pământ pentru a nu rămâne doar niște „umbre palide”.

Așadar, ceea ce face artistul Liviu Șoptelea în lucrările sale este de a cartografia prezența unui „între”, unui hiperspațiu care scurtcircuitează legătura dintre trecut și prezent în vederea constituirii unei atemporalități edificatoare.

Configurația permeabilă a acestui spațiu este cea care aduce cerul pe pământ prin acești „îngeri urbani” care, încă, speră la o revitalizare a omenirii.

Metamorfoză – detaliu

Ioan Pinteș și David Dorian deschid Serile de la Casa Poetului (Andrei Mureșanu din Bistrița), august 2019.

Participanți la evenimentul de la Filiala Andrei Mureșanu a Bibliotecii Județene Bistrița-Năsăud

Moment muzical cu Florin Săsărman

Cornel Cotușiu prezintă o nouă carte

Gelu Vlașin și participanții la „Întâlnirile de la Telciu” – invitați la Serile de la Casa Poetului

Serile de la Casa Poetului – 2019

Scriitori bistrițeni participanți la evenimentele desfășurate sub semnul lui Andrei Mureșanu

Deschiderea Târgului de carte pentru copii și adolescenți CoșBook, ediția a IV-a, 19-21 sept. 2019, la Biblioteca Județeană George Coșbuc Bistrița-Năsăud

Tabăra de creație „Lucian Blaga”, Arcalia, 20 sept. 2019, cu participarea unui grup de elevi și studenți care se inițiază în arta scrisului

Cu scriitorii maghiari Marko Bela și Francisc Cociș, despre actualitatea poeziei lui Ady Endre la CENTENAR ADY ENDRE, BJ BN. Alături de invitați, Ioan Pinte, directorul bibliotecii.

Sesiune de autografe

Foto-album cu scriitori

Participanți la Zilele prozei, oct. 2019, în vizită la Cuibul visurilor din Maieru

La Liceul Tehnologic Liviu Rebreanu din Maieru. Între participanți Andrei Moldovan – organizator, Irina Petraș, Andrea Hedeș, Florina Ilis, Ovidiu Pecican, Victor Cubleșan, Ioan-Pavel Azap, Daniel Moșoiu, Leon-Iosif Grapini

Poetul Victor Munteanu deschide ediția a XVIII-a a Festivalului-Concurs Național de Poezie „Avangarda XXII”, Bacău, 22-24 septembrie 2019, la Pensiunea „Balta Albastră” din satul Siret.

Acordarea premiilor anuale ale festivalului, conform jurizării făcute de Ioan Holban, președinte al juriului, Geo Vasile, Vasile Spiridon, Lucian Strochi și Victor Munteanu

La Biserica Precista din Bacău, colocviul „Creștinismul încotro”, cu o lectură publică și un scurt program de muzică liturgică

Olimpiu Nușfelean

Avangarda XXII, Bacău, 2019

Participanți la colocviul de la Biserica Precista Bacău

Festivalul Internațional EUROPOESIA, Brăila-Tulcea, 23 septembrie 2019 – 30 septembrie 2019, sub deviza Poezia unește Europa. În imagine Stere Bucovală și Valeriu Stancu, organizatori, la Biblioteca Județeană Panait Cerna din Tulcea, dir. dr. Ligia Dima

Daniel Corbu, Olimpiu Nușfelean, Serge Basso de March, Lambert Schlechter, Nicolae Grigore Mărășanu, Metiz Cengiz, Mariana Stancu, Metin Cengiz, Iossif Ventura, Mariana Stancu, Nicolae Grigore Mărășanu, Simion Bogdănescu

Olimpiu Nușfelean vorbește despre cărțile sale și despre revista *Mișcarea literară*.

Pe vapor, în Delta Dunării: Metin Cengiz, Andras Petocz, Valeriu Stancu, Evgheni Stepanov, Olimpiu Nușfelean, Tom Nisse

Europoesia 2019

Iossif Ventura, Mariana Stancu (jos), Valeriu Stancu, Stere Bucovală, Serge Basso de March, Daniel Corbu, Mihai Pînzaru - PIM, Maria Joao Cantinho, Andras Petocz, Metin Cengiz, Valentin Talpalaru, Olimpiu Nușfelean, Marian Avramescu

Lucian PERȚA

Victoria MILESCU

Originates

Când mă trezesc dimineața
cu somnul încă în gene,
deși nu mai dorm,
dau
bună dimineața celor din jur,
conform
normelor europene,
și în engleză
și de multe ori și în franceză,
maghiară, albaneză sau georgiană,
salutul acesta foarte mult contează,
e o adevărată floare a vieții,
fără de prihană,
e felul meu de a mulțumi
pentru toate bucuriile triste
de care au parte numai poezii
și apoi, în fiecare zi
mă spăl cu roua cuvântului –
nu cred să existe
bucurie mai mare pe fața pământului
în aceste vremuri în care
deriva sentimentelor
devine tot mai apăsătoare...

**Parodii
pur și simplu**

Ion DUMBRAVĂ

poemul de azi

după câteva exerciții de meditație,
astăzi. miercuri. am observat

că poemul de azi este într-o situație
absolut de neînviat

îngerul poezilor, muza,
le dictează între alertă și acalmie
fel de fel de bizarerii, cu scuza
că numai din dezordinea lucrurilor
se naște poezie –
acuma, tu, stimate cititor,
zi și tu, oare merită
în viața asta, ca un ban găurit,
să cazi în ispită
și să te apuci de scris și citit?!

Victor Constantin MĂRUȚOIU

Am pășit pe cărarea strămoșilor mei

Am pășit pe cărarea poeziei,
sub privirile mamei, înduioșate,
încă din fragedă pruncie,
cu promisiunea bucuriei
de a intra apoi în poezie
pe aripa unui inorog
și iată că, într-o zi, cuvintele toate,
sau cele mai poetice, mă rog,
au înflorit maci pe drumul meu

pașii mei printre ei
săbii de lumină născând,
călăuziți mereu
de același gând:
să pot rosti
într-o rostire
toate cuvintele ce pot fi
și, prin exercițiu, o să fie,

între apus și răsărit – poezie

și așa, obiectiv și critic,
le tot ard și le purific!

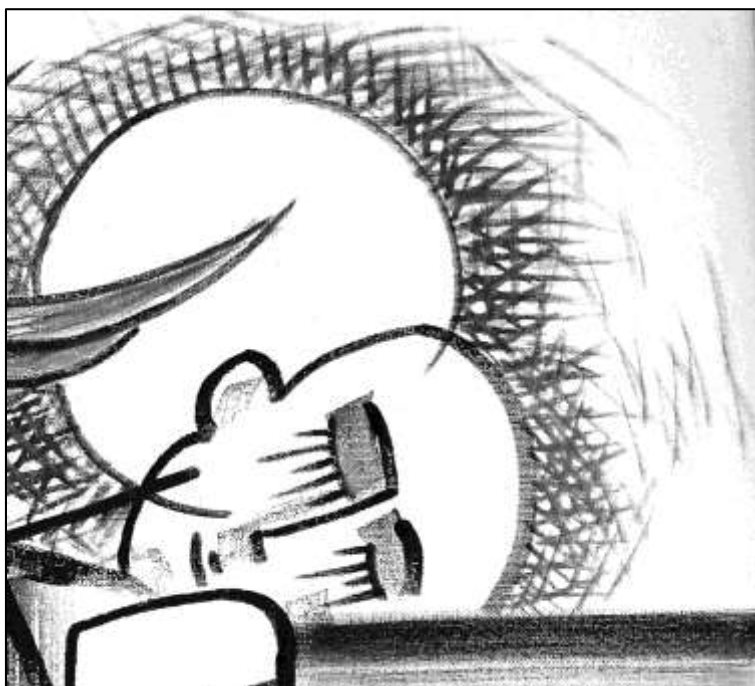
Camera cu muză

(după poemul *Casa cu fluturi*)

în camera mea, acasă,
a intrat deodată
muza mea, furtunoasă,
în alb îmbrăcată,
cu o sabie de lumină

în mână
și m-a obligat să scriu
ce-mi dictează

ce poeme sublime
mi-a dictat,
ce poezie,
cam fără rime,
mă rog,
e adevărat,
dar învăluitoare
ca o călătorie
pe aripa unui inorog,
sau ca o sărutare

Îngeri la fereastră – detaliu

CITITOR DE REVISTE

Neuma nr. 7-8/2019.

Arbori și reviste este intitulat editorialul

semnat de Andrea H. Hedeș. Așa cum într-o pădure arborii „se sprijină” unii pe alții și „comunică” pentru a se dezvolta armonios, tot astfel revistele literare sunt organisme ale unei culturi, care o fac vie și împlinită. Revistele literare sunt chemate să fie un for, un spațiu curat, elegant, al reperelor, al decenței, o alternativă la spațiul public, nu de puține ori toxic și agresiv. Rămânând în cadrul aceleiași teme, din opinia lui Horia Gârbea, *Revistele și canonul*, de data aceasta, aflăm răspunsul său la ancheta lansată de *România literară* privind cele o sută de volume canonice de critică, istorie literară și eseu ale literaturii române din prima sută de ani ce a urmat Unirii. Horia Gârbea afirmă că revistele literare sunt elemente active în modelarea canonului literaturii noastre, orice s-ar spune și în orice situații grele vor fi ajuns, tirajul, răspunderea și autoritatea sunt peste cele ale unor volume de critică literară. Cei doi editorialiști fac trimitere și la disputa iscată în jurul revistelor literare de critică Ion Simuț, din motive pe care nici nu doresc să le înțeleg. Cum zice Andrea H. Hedeș: „În multe cazuri, hulite, denigrate, uneori chiar din interiorul breslei, revistele literare sunt portavocea scriitorului în cetate. Cu cât mai multe și mai de calitate, cu atât mai bine. Ele sunt alternativa la grupuri, bisericiuțe și alte forme de coagulare care uneori au tăria mediatică, financiară, abilitatea politică de a face și a impune un nume, o carte, un top, lucru posibil și datorită unei unități îndârjite. Revistele literare sunt cele care au făcut istorie și nu doar istorie literară.”

Obişnuita anchetă a revistei a fixat în timp util un subiect aparent lejer, „lecturi de vacanță”, la care răspund 23 de scriitori din 9 țări (România, Ungaria, Grecia, Serbia, Vietnam, Coreea de Sud, Spania, SUA, R. P. Chineză), explicându-se prezența lor prin faptul că vacanțe există pretutindeni în lume. Întrebările sunt următoarele: 1. Există cu adevărat „lecturi de vacanță” ori ele sunt prejudecată și un slogan comercial? 2. Ați scris sau ați scris o carte cu gândul că ar constitui o „lectură de vacanță”? 3. Ce vă propuneți să citiți (eventual să scrieți) în vacanța „mare” a acestui an 2019? Din răspunsurile date aflăm de toate, până

la concluzia că sintagma „lecturi de vacanță” o înregistrăm doar în rândul elevilor de clase primare și de gimnaziu, la indicația educatorilor. Astăzi în lume, cititul de plăcere este, cred, o pasăre rară. Importantă este, în fond, deprinderea de a citi. Care se învață acasă și la școală.

Luceafărul nr.

8/2019. În anul în curs se împlinesc 135

de ani de la nașterea lui Panait Istrati, Anastasia Dumitru îi dedică în acest număr o meritată evocare, pentru că nu e vorba doar de scriitorul Panait Istrati, ci de ceva mult mai mult, „cazul” scriitorului Panait Istrati, autor pe cât de admirat de prieteni, pe atât de hulit de neprietenii din țară și din străinătate, încât a ajuns ținta multor detractori care și-au propus eliminarea lui din literatură. A avut o viață grea, a trecut prin multe necazuri, dar a ajuns un scriitor celebru la Paris, apoi în toată Europa și chiar dincolo de ocean. Cel care l-a ajutat să se lanseze într-o carieră de scriitor și să publice a fost francezul Romain Rolland. Astfel, în 1923 publică romanul *Chira Chiralina*, urmat de romanul *Oncle Anghel*, scris în limba franceză. Apoi a publicat *Poveștile lui Adrian Zografi*, *Codin*, foarte bine primite de critică. În 1927, dorind să se convingă de realizările socialiste, Panait Istrati pleacă într-o lungă călătorie prin U.R.S.S. La întoarcere, deziluzionat de cele ce a văzut și întâlnit în Rusia sovietică, Panait Istrati publică volumul *Spovedanie pentru învinși. După șaisprezece luni în U.R.S.S.*, în care dezvăluie tot adevărul despre cangrena care rodea dictatura comunistă, pusă în slujba unei caste – nomenclatura – care trăia în opulență, în timp ce poporul era asuprit, înfometat și exploatat. *Spovedanie pentru învinși* îmbină jurnalul și pamfletul în vederea punerii în lumină a realităților comuniste pe care le-a trăit și le-a interpretat autorul însuși, în calitate de martor și de actor al evenimentelor. Partidul Comunist Francez a declanșat cu furie un scandal monstruos la apariția „romanului” prin organul său de presă *L'Humanite*, care a dat semnalul atacurilor împotriva lui Istrati, atacuri la care s-au raliat toate ziarele de stânga din Occident. Astfel, Europa întreagă a asistat siderată la felul cum a fost pus la zid un scriitor care a avut curajul să rostească

adevărul despre societatea în care trăia. Moștenirea literară a lui Panait Istrati merită valorificată atent, conține o lume autentică, izvorâtă din tumultul destinului unor oameni care au conștiința nepătată – notează cu discreție, dar și tărie, Anastasia Dumitru.

**Jurnalul Literar
nr.1-16, ianuarie-
august 2019.** Se

împlinesc 110 ani de la nașterea lui Constantin Noica (1909-2019), revista marchează acest fapt publicând un fragment, cu titlul *Ultimul Noica*, preluat din volumul *Înapoi la Aristarc. Rezistența prin cultură* de Nicolae Florescu (Ed. Jurnalul Literar, 2009), redactorul-șef, în chenar negru, al publicației. *Ultimul Noica* este expresia care trimite la activitatea gânditorului de la Păltiniș aflat la vârsta deplinei maturități. Se știe că lucrările de maturitate ale filosofului au fost furate și distruse de Securitate, așa cum i-au fost încătușate și gândurile sau schingiuite credințele. Noica, scrie Nicolae Florescu, face parte dintre cei puțini care au fost obligați să-și „rescrie”, să-și „repovestească” propriile cărți. Ultimul Noica nu a mai scris, din păcate, cărți filosofice în adevăratul sens al cuvântului, ci doar volume despre unele „teze”, stimulând reflexivitatea, sau a făcut publicistică filosofică. Atât i-a mai îngăduit regimul în care a trăit. La cronică literară, Titu Popescu abordează mai multe volume semnate de Zeno Millea, un publicist harnic, tenace și condus de un bine exersat scrupul al adevărului, preocupat de istorie și politică. *Pentru că mi-ai cerut părerea. O viziune mai aparte asupra perioadei comuniste (2006), 1940-1944. Ispășind vina de a fi rămas acasă (2009), România încotro? (2016)* sunt cărțile analizate. Crisula Ștefănescu semnează un fragment dintr-o rundă de convorbiri pe care le-a avut cu Nicolae Florescu, ultima întrevedere cu criticul, istoricul și eseistul dedicat total scriitorilor din exilul românesc, pe care i-a cultivat încă dinainte de 1989. Un alt interviu captivant (partea a 2-a, urmare din numărul anterior) este realizat de Ciprian Dad cu acad. Leon Dănilă, vestit neurochirurg, autor a nenumărate cărți de medicină de specialitate, despre cum a răzbit în trecut și în prezent în viață, dar mai ales cum s-a realizat profesional. În alte pagini publică proză, poezie, eseu: Emil Petru Rațiu, pr. Dumitru Ichim (Canada), Alexandru Herlea (despre exilul românesc – Petre Sergescu), Corneliu Florea (despre Mihai Viteazul, reunificatorul).

Apostrof nr.9/ 2019. Marta Petreu creionează un portret în relief a celei care a fost Doti, Doti Stanca, soția poetului și regizorului Radu Stanca, în marile ei calități pe care le-a avut ca femeie, soție foarte iubită, mamă și nu în ultimul rând de actriță și colaboratoare a Editurii Apostrof și a revistei *Apostrof*. Născută Dorina Ghibu, aparținea unei importante familii intelectuale din Transilvania, era nepoata lui Onisifor Ghibu, unul dintre bărbații care au făcut Unirea din 1918 și unul dintre constructorii Universității românești din Cluj. Radu Stanca a fost regizor, dramaturg și poet, membru al Cercului literar de la Sibiu. A regizat la teatrele din Sibiu și Cluj. Întreaga creație lirică a lui Radu Stanca e dedicată iubitei lui soții, Doti. Așa apare și titlul antologiei de poezii, *Doti*, publicată postum. Radu Stanca a murit de tânăr, în 1962, bolnav de tuberculoză încă din copilărie. Mare poet și inegalabil epistolier (scrisorile către Doti sunt mărturia unei mari iubiri), Radu Stanca a rămas pentru Doti ca un testament. Sub îngrijirea ei îi apar valoroasele scrieri. Doti Stanca a murit la Cluj în luna august a acestui an, la vârsta de 92 de ani, într-un cvasi anonim. A fost înmormântată în Cimitirul Central, alături de Radu și Barbu (fiul lor, care a murit în urma unei operații de apendicită la vârsta de 9 ani). În eseu *Oedip la Cumpătul*, Ion Vianu, într-o inedită mărturisire, îl evocă pe marele George Enescu, compozitorul și interpretul (fiindcă tot s-a desfășurat nu demult Festivalul internațional care îi poartă numele, o manifestare muzicală unică în lume): „În vara lui 1942, George Enescu se găsea la Cumpătu, în vila Luminiș, pe care o construise cu banii câștigați în maxima glorie, ca solist, dirijor, compozitor de reputație. Opera *Oedip*, schițată înainte de Primul Război Mondial, fusese jucată în premieră la Paris în 1936, dar Opera din București nu o reprezentase. Nu știu cum s-a născut ideea de a o reprezenta cel puțin unui public restrâns, fie și într-o formă contrasă”. Și, în adevăr, la Cumpătul au fost realizate cu *Oedip* două spectacole, unul în 24 august 1942 cu primele două acte, al doilea cu ultimele două, în 28 august. Relatarea lui Ion Vianu despre opera *Oedip* este plină de farmec.

Scriptor nr. 9-10/ 2019. *Ceangăii*. Publicația ieșeană reia în tipar un dialog, realizat în 2003, cu Preasfințitul Petru

Gherghel, pe atunci păstorul Episcopiei Romano-Catolice de Iași, astăzi Episcop Emerit, cum se

spune, pensionar. A fost în fruntea Episcopiei ca administrator apostolic între 1978-1990, apoi ca episcop, între 1990-2019. Interviuul a fost realizat de Grigore Ilisei pentru Televiziunea din Iași în cadrul emisiunii *Divanuri duminicale*. Tipărirea acestui interviu, fie și după 15 ani, este importantă din mai multe puncte de vedere. În primul rând pentru că pune în dezbatere soarta a câtorva mii de credincioși catolici, romano-catolici, cetățeni români, români în adevăratul înțeles al cuvintelor, locuitori ai câtorva sate din județele Bacău și Neamț, viețuitori pe care unii, de rea credință, îi consideră ceangăi, străini, nu români. Primul argument al unor astfel de intervenții în viețile altor oameni este acela că acei oameni sunt de altă credință, de altă religie decât cea ortodoxă majoritară. Acesta este temeiul pe care îl pun în dezbatere etnicii maghiari prin reprezentanții lor din Uniunea Democrată a Maghiarilor din România (UDMR). Dezbaterea problemei nu este de astăzi, de ieri, ci e chiar de dinainte de 1990, însă pusă foarte rar în discuție publică, și anume „chestiunea ceangăilor”. În foarte multe rânduri locuitori catolici din câteva sate din Bacău și Neamț au fost puși sub presiune câțiva zeci de ani la rând sub insistențele reprezentanților UDMR, recte, mai recent, Kelemen Hunor – ca să exemplific clar. Și „ciondăneala” dintre români și unguri, iscată în primăvara acestui an în Cimitirul din Valea Uzului (situat la marginea județului Bacău), a avut ca substrat tot „chestiunea ceangăilor”. Mărturia din 2003 a Preasfințitului Petru Gherghel, dezbaterea respectivă, o consider extrem de importantă atâta vreme cât toate administrațiile țării (indiferent de culoarea politică pe care au avut-o și o au) nu s-au ocupat deloc de acest subiect din motive politice, din 1990 încoace. Motivul politic care se reliefează este cât se poate de clar: din nici un guvern din 1990 până în prezent, reprezentanții UDMR nu au lipsit, având grijă să întrețină în unele zone din județele cu populație romano-catolică o atitudine de învrăjbire, credincioși care, jurisdicțional, aparțin de Biserica Romei sub oblăduirea Sfântului Scaun și evident de Nunțiatuura Apostolică Romano-Catolică din București. Sumarul *Scriptor* este încheșat și oferă lecturi de analiză, sinteză și atitudine. Merită semnalate cronicile literare și de istorie literară, eseurile și analizele semnate de Anastasia Dumitru, Ioan Holban, Constantin Coroiu, Livia Ciortea, Bogdan Mihai Mandache, Adrian Dinu Rachieru, Valentin Talpalaru și mulți alții.

Steaua nr. 9/ 2019.

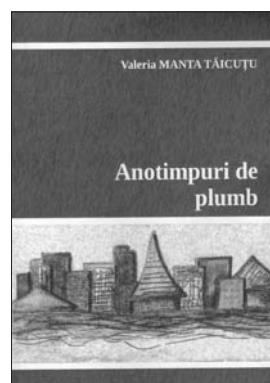
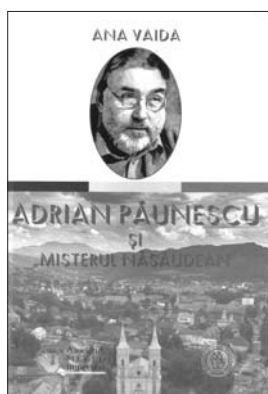
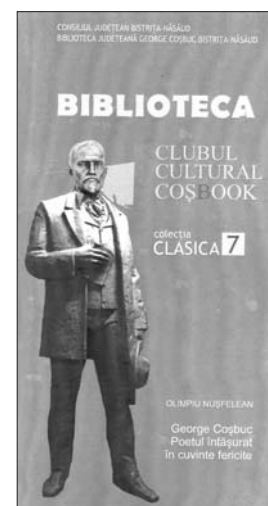
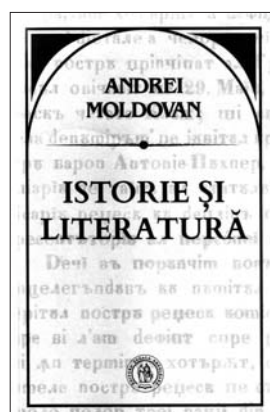
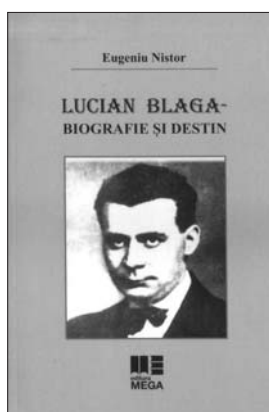
Liceul George Barițiu
din Cluj-Napoca,

unitate de referință a învățământului clujean, aniversază în această toamnă 100 de ani de existență. Revista *Steaua* dedică instituției câteva articole. Adrian Popescu, Emil Burzo evocă anii de la înființarea acestei înalte școli românești, astăzi, Colegiul Național George Barițiu. Cum să nu fii mândru că la „George Barițiu” au învățat mari scriitori și artiști români, mari personalități, oameni specializați în cele mai diferite profesii și domenii de activitate. Tot o sută de ani se împlinesc de la înființarea în 1919 a Universității Daciei Superioare, astăzi, Universitatea Babeș-Bolyai, evenimente memorabile și de măreție spirituală. Sub semnul aniversării a 70 de ani de existență, STEAUA – 70, Gelu Hossu continuă trecerea în revistă a sumarului publicației de-a lungul anilor, număr de număr, sub titlul „Revista STEAUA între politică literară și literatură politică (IV): anii 1971-1975”. Despre aceeași aniversare scrie Constantin Tonu în relatarea „O istorie din memorii a revistei STEAUA”. La o sărbătoare face referire și Alex Văsieș scriind despre Festivalul Internațional de la Sibiu „Z9 Festival”, propunând câteva poeme selectate din rândurile paginilor poetelor și poezilor participați în luna iulie la manifestare: Elena Vlădăreanu, Jesica Baciuc, Ioana Vintilă, Andrei Doboș, Ioana Iacob, Robert G. Elekes. Semnalează cronicile literare, muzicale, cinematografice, cronicile de artă și eseuri. Sub titlul „Aurel Rău și fascinația artelor plastice”, Ion Cristofor abordează două dintre cărțile publicate de scriitorul clujean, *Alianțe* (poezii) și *Penelul și dalta* (eseuri despre artele plastice), ambele volume apărute la Ed. Dokia, Cluj-Napoca, 2019. Ovidiu Pecican, în cronică *Orizantalitate și specific creator*, analizează volumul *Ștefan Aug. Doinaș. Tiparele eterne și poetica orizantalității* de George Vulturescu (Ed. Școala Ardeleană, Cluj-Napoca – volum încununat cu mai multe premii literare în anul apariției, 2018). Maria Chiorean recenzează romanul *Cartea Reghinei* de Ioana Nicolae (Ed. Humanitas, 2019). Maria Fărîmă are în vedere studiul *Romanul fragilității. Afectivitate și intersubiectivitate în ficțiunea confesivă anglo-americană de la începutul secolului XXI* de Lavinia Rogojină, Ed. Tracus Arte, București, 2019 – o investigare a fragilității narațiunilor și a vulnerabilității confesiunii ficționale.

(V.R.)

CĂRȚI SOSITE LA REDACȚIE

„Conform prevederilor Statutului, Uniunea Scriitorilor din România nu este responsabilă pentru politica editorială a publicațiilor și nici pentru conținutul materialelor publicate.”

Liviu Șoptelea, *Călătoria*